

שו"ת

ברכת עובדיה

ה"ב

שאלות ותשובות אקטואליות בהלכה

בתוספת מכתבי הלכה
ממרחק הראשון לציון הרב הראשי לישראל
רבינו יצחק יוסף שליט"א

העורך ומו"ל בחסד ה'
ינון עובדיה ברכה
שנת תשפ"ג לפ"ק
רמת גבעת זאב

מהדורת ביקורת

השאלות נכתבו כסדר שנשאלו

הרוצה לחלקם ולהפיצם בישראל

תשרה עליו שכינת האל

בכל ענייני הספר

ניתן ליצור קשר עם המו"ל

ינון עובדיה ברכה

ובפל' - 0556745022

או במייל - yob1000yob@gmail.com

רמת גבעת זאב

לכל מאן דבעי

ניתן להאזין לשיעורינו ודרשותינו

וכן להשיג את שאר ספרנו הקודמים

במערכת

הרב ינון עובדיה ברכה

בתוכנת

ובעז"ה יצורף גם הספר הנוכחי

באתר, או במספר הישיר 0733211994

ובאתר תורה אחת

בס"ד, י"ז אייר תשפ"א, 4-1134/פ"א

דברי ברכה

הובאו לפני חלק מגליונות הספר **"ברכת עובדיה"**, שאלות ותשובות בענינים שונים, מעשה ידי להתפאר, של האברך היקר והנעלה, דעסיק באורייתא תדירא, משנתו סדורה וערוכה, מוכתר במדות ובנימוסין, יראתו קודמת לחכמתו, שמן תורק שמו, כבוד שם תפארתו, כה"ר **ינון עובדיה ברכה** נר"ו

ראיתי שהעלה על הכתב תשובות בקצרה על שאלות שנשאל בשאלות אקטואליות והשיב בשכל נכון בעיון ישר, על פי דברי רבותינו הפוסקים ועל פי ספריו החשובים והנפלאים של אאמו"ר מרן פוסק הדור רבנו **עובדיה יוסף זצוק"ל**, שספריו הם לנו לעינים, וכן בספרים ילקוט יוסף, וכפי שהביא בכל המקומות ממה שנתבאר בספרים הנ"ל, ואף הביא כמה תשובות שהשבנו לו, וסידר הכל בטוב טעם ודעת, דבר דבור על אופניו, תפוחי זהב במשכיות כסף. ואמנם התשובות קצרות, וברצונו בעתיד להוציא תשובות ופסקים באריכות במשא ומתן בדברי הפוסקים, מ"מ מזדרז להוציא ספר זה ליום השנה של אביו, רבי יצחק ברכה נוחו בגן עדן, איישר חיליה לאורייתא.

ואסיים בברכה, שיפוצו מעיינותיך חוצה להגדיל תורה ולהאדירה ותזכה לעלות ולהתעלות מעלה מעלה בסולם התורה והיראה, והיה שמך כשם הגדולים לתהלה לשם ולתפארת.

בברכת התורה,

יצחק יוסף
הראשון לציון
הרב הראשי לישראל

(2)

שקנינו יקום הוא לקרא שאלה כל שכן מי כזה במקד קום הנפלאה
כי הוא שני ילד הוא לרגל ולפניו המיוחס על המה חזק בזה
שחלף ממנו לרגל יצא הוא כמון המהים לאחיו שאלה. זה און
כזה ואצני ואני שאלה שאלה אונן מנחם און און און
כך יצא און שאלה הוא לעולם און לעולם און
כמה און.

וכי יצא און און און און און און און
לעצמי בארץ און און און און און און
המהים בארץ און און און און און און
און און.

וכי שוב און און און און און און און
שנים און און און און און און און
בארץ און און און און און און און
און און און און און און און און

און און און און און און און
און און און און און און און און
און און און און און און און און
און און און און און און און און

און און

ישי מזלוביאן

מח"ס הנותן שלג. גבורי כח. מישרים אהבוך. מנחה
לחיים. שמחה לאיש. סגולות רבותינו. בן ישי.
אוצר מנהגי קהילות פרס. ועו"ס

בס"ד. כ"ד תשרי תשפ"ג

לכבוד

ידידי וחביבי, חמדת לבבי, ליש ולביא. צנוע ועניו, חכמתו תאיר פניו. שמן תורק שמו
טעמו ונמוקו עמו. בעל עט סופר מהיר. חובר חיבורים מחוכם.

מוהר"ר ינון עובדיה ברכה שליט"א

מח"ס ילקוט שיחות, עקידת יצחק, ויאמר יצחק, שו"ת ברכת עובדיה, המתיקות
שבפרשה

אחדשה"ט באהבה וברב חיבה.

את ספרו החדש שו"ת ברכת עובדיה ח"ב, שאלות ותשובות אקטואליות בהלכה,
בתוספת מכתבי הלכה ממור"ר מרן הראשון לציון הרב הראשי לישראל רבינו יצחק
יוסף שליט"א. קבלתי בשמחה, ועברתי על רובו ככולו. אשרי שזה ילד אשרי שזה גידל.
בו פורת יוסף בן פורת עלי עין, שזכה להוציא יש מאין. תשובות ערוכות בטוב טעם
ודעת. ותכף לתלמיד חכם ברכה (ברכות דך מב ע"א).

ודבר חידוש מיוחד ונפלא הביא לנו המחבר שליט"א, שכתב נימוק, טעם וסיבה בכל
תשובה ותשובה, לבאר כל חמיר"א, וטעמו ונמוקו עמו, להמתיק את הדברים בחינת
"והערב נא ה' אלוקינו את דברי תורתך בפינו". וע"י כך יזכרו הדברים טוב יותר בע"ה.
טעמו וראו כי טוב ה', מתוקים מדבש ונופת צופים.

והולך בדרך ההלכה והפסיקה בדרכו הישרה, הבהירה והברורה של מרן רשכבה"ג
רבינו הגאון רבי עובדיה יוסף זצוק"ל, ויבדלח"ט בנו אחריו, ברא כרעא דאבוה מור"ר מרן
הראש"ל רבי יצחק יוסף שליט"א בעל הילקו"י ועו"ס. וצאי לך בעקבי הצאן. תורת אמת
נתן לנו.

וזה כמה שנים מאז שזכינו שהגיע כת"ר שליט"א לשכון כבוד בשכונתינו תכב"ץ, מכתת
רגליו למסור שיעורים וד"ת ערבים ומתוקים בכמה בתי כנסיות. ודבריו נאמרים בטוב
טעם ודעת, בשפה ברורה ובנעימה קדושה. ערבים ומתוקים, מחזקים ומשמחי לב.

ישי מזלומיאן

מח"ס הנותן שלג. גבורי כח. מישרים אהבוך. מנחה לחיים. שמחה לאיש. סגולות רבותינו. בן ישי. אוצר מנהגי קהילות פרס. ועו"ס

ולחיבת הקודש על עבודתו הגדולה והנפלאה, ולאות ולראיה כי עברתי על דב"ק שליט"א [ואפריון נמטיה שבענוותנותו הרבה, זכרנו והזכירנו באיזהו מקומן של שבחים בספרו היקר (סימן יד-טו, ובסימן כו)], הנני להביא מקצת הערות קטנות, מילי מילי קטני, ואקוה שיהיו בדברים תועלת, להגדיל תורה ולהאדירה, ומיני ומניה יתקלס וכו'. ואף שיש עוד עוד להאריך סביב דב"ק, מ"מ כעת עמד קנה במקומו, ועוד חזון למועד בע"ה נקי נדר.

וזה החלי בעזר ה' צורי וגואלי:

א. מש"כ בהקדמה, עובדות נפלאות על מר אבה"ו, הגה"צ רבי יצחק זצ"ל, ועל כך שהסתיר את דבר מחלתו הסופנית מכל ב"ב הי"ו עד יום פטירתו לחיי העוה"ב.

והנה בקושטא שהנהגתו זאת של מר אבה"ו זצ"ל, להסתיר את דבר מחלתו, נאמנה מאוד, ויש לו סימוכין מדברי הפוסקים, וכבר כתבנו בס"ד בספרנו סגולות רבותינו (מערכת אות ר סעיף ד), שאדם שחלה במחלה קשה אין לפרסם את מחלתו, אלא יודיע שחלה בסתם.

והבאנו שבספר תולדות יעקב (עמוד קכח) הובא: אחד הרגיש חולשה, והחליט להבדק אצל רופא. אך קודם לכן ביקש לברר מהי דעת הגאון רבינו יעקב ישראל קניבסקי זצ"ל על בדיקות ורופאים. וכך מעיד אחד מבני ביתו: נכנסתי ושאלתי, ורבינו השיב: כל זמן שהמצב לא מחייב טיפול - אין ללכת לרופא ולבדיקות, כי הקדוש ברוך הוא מקיים בנו ניסים בכל עת ובכל שעה, והרבה דרכים למקום. אני יודע מעצמי כי כמה פעמים היו לי מחלות ויסורים, שברור לי שאילו הייתי נבדק היו מוצאים אצלי כל מיני מחלות מסוכנות ומי יודע אם הייתי יוצא מזה בחיים, אך כיון שלא נבדקתי ולא שאלתי ברופאים, שמע הקדוש ברוך הוא את תפילותי והבראתי. אבל אחרי שהולכים לרופא ועושים בדיקות, ויודעים שיש מחלה פלונית צריך לפעמים נס גלוי לצאת מזה ולא כל אדם ראוי שיעשה לו נס גלוי...

בזמן האחרון לחייו אמר: יש לי את ד"ר רוטשילד ויצאתי ידי חובה... בדומה לכך, ביקש שלא יכתבו לו שהמצב אנוש. "הגמרא אומרת, הסביר, שאין לבקר את החולה בלילה

ישי מזלוביאן

מח"ס הנותן שלג. גבורי כח. מישרים אהבוך. מנחה
לחיים. שמחה לאיש. סגולות רבותינו. בן ישי.
אוצר מנהגי קהילות פרס. ועו"ס

שיסוריו רבים, משום שאז יקשה יותר על המבקש להתפלל. כך גם בזה. כשמזכירים את המחלה הקשה רחמנא ליצלן, מרפים את הידים"..." [עיין בספר שיטה מקובצת (מסכת כתובות דף קד עמוד א ד"ה ובסים וכו'), בשם רש"י בכתב-יד וזה לשונו: דאילו הווי ידעי בבירור דמית לא הווי בעי רחמי עליה, דלחיי דאתחייית המתים לא הווי בעו למבעי רחמי וכו', דאפילו הוא מית ואינהו לא ידעי דלהווי בעו רחמי עליה בחזקת שהוא חי כי היכי דליחיי בתפילתם]. ועיין בספר דרך שיחה (חלק ב עמוד תעו).

תפילה על מחלות קשות

שאל רבינו הגר"י קניבסקי זצ"ל את מרן החזון איש זצ"ל, אם יש ענין להתפלל על המחלה הקשה [סרטן] רחמנא ליצלן, האם אין זה בגדר שאין מתפללים על נס, ואפילו עושים לו נס הרי מנכין מזכויותיו? ואמר לו החזון איש, שהוא הכיר רב אחד, הרב דצ'רניגוב זצ"ל שהרופאים אמרו עליו שלא יחיה יותר מזמן מועט, וחי אחר כך שלושים שנה. והרי מוכח שאין זה נס, ולפעמים אפשר להוסיף ולחיות! (ספר תולדות יעקב הובא בספר מעשה איש חלק ב עמוד קלט).

והוסיף רבינו: ואף אנו ראינו את רבי משה חברוני זצ"ל ורבי ברוך סורוצקין זצ"ל, שהוסיפו לחיות עשרות שנים עם מחלה זו. ע"כ. ועיין עוד מה שהובא בזה בספר קריינא דאיגרתא (חלק ב סימן לא), ובספר ארחות רבינו הקהלות יעקב (חלק א עמוד שלד אות י-יב). וכן הובא בשמו בספר יקרא דחיי (סימן א הערה 8), שהיה מקפיד שלא יודיעו על אדם שחלה במחלה הידועה, אלא יאמרו שחלה סתם, כיון שכשחלה במחלה הידועה צריך נס על מנת להתרפאות ולמי יש כח לחולל ניסים. והוסיף מספר ויצבור יוסף (מהגר"י שעשוע) בשם האדמו"ר רבי אלעזר אביחצירא זצ"ל שאם חלה אדם במחלה מסויימת, אין לו לגלות המחלה לשום אדם, וכשאף אחד אינו יודע, לא יתירע מזליה ויתרפא בעזרת ה'. ע"כ. ועיין בספר פלאות עדותיך מהרה"ג יוסף אריה לורינץ (חלק ב סימן יד עמוד קסג) מה שכתב בחיוב להציל חולה על ידי תפילה ועל ידי מעשה נס. ובספר מאור ישראל למרן הראש"ל הגר"ע יוסף זצ"ל (חלק א ברכות דף י עמוד א ד"ה אפילו).

ישי מזלומיאן

מח"ס הנותן שלג. גבורי כח. מישרים אהבוך. מנחה לחיים. שמחה לאיש. סגולות רבותינו. בן ישי. אוצר מנהגי קהילות פרס. ועו"ס

ולכאורה יש לעיין בזה מדברי הגמרא בברכות (דף נה עמוד ב) שמי שחלה, אל יגלה את הדבר ביום הראשון, כדי שלא יורע מזלו בהחזיקו עצמו חולה, אולם מהיום השני והלאה, שכבר בלאו הכי הוחזק חולה, יגלה את דבר מחלתו. וכמו שנהג רבא שכאשר היה חולה, לא היה מגלה את דבר המחלה ביום הראשון, ומכאן ואילך, אם נמשכה מחלתו ביום השני והלאה, היה מצווה לשמשו "צא והכרז שרבא חלה! מי שאוהב אותי וישמע שחליתי, יבקש עלי רחמים, ומי ששונא אותי, ישמח לאידי ושמחת שונאי אף היא תהיה לי לעזר שהרי נאמר (משלי פרק כד פסוק יז-יח) "בְּנֶפֶל אוֹיְבֶךָ אֶל תִּשְׁמַח וּבְכִשְׁלוֹ אֶל יִגַּל לִבֶּךָ. פֶּן יֵרָאֶה ה' וְרַע בְּעֵינָיו וְהָשִׁיב מַעְלָיו אָפוֹ", כלומר בגלל שמחת האויב ישיב ה' את חרון אפו מעלי וארפא. ע"כ. ולפי זה אם גילוי המחלה יכול לגרום לטובה שיתפללו על חולה שיבריא, עדיף לפרסם את דבר המחלה. ושמא יש לומר שמדובר בגמרא במחלה שאינה קשה. וצריך עיון. ועיין עוד בענין שמירת הבריאות בספר הזמן ובין הזמנים (פרק ב). וראה מה ששאלנו מהגר"ח קניבסקי זצ"ל בסוף פרנו הנז' בשער השו"ת (עניני רפואות, אות ח).

הגרי"ש אלישיב - המחלה נעלמה

סיפר הגאון רבי בן ציון הכהן קוק שליט"א: תומך תורה גדול מארצות הברית בא לשאול האם אוכל להביאו לפני רבינו מרן הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל. הוא אובחן כלוקה במחלת הסרטן רחמנא ליצלן, והרופאים אינם צופים לו יותר משבועות מעטים. בנוסף לנדיבותו בהחזקת תורה, הוא מגדל יתומים רבים בביתו. הוא מבקש הבטחה לישועה.

הסברתי שרבינו אינו מבטיח, אלא מברך. הבאתיו, הצגתיו, וסיפרתי על מבוקשו.

ברכו רבינו ברפואה שלמה.

התערבתי ואמרתי: "רבי, היהודי מבקש הבטחה. הוא מגדל יתומים רבים בביתו, מגיע לו שבניו לא יהיו יתומים!"

חשב רבינו רגע קט, ואמר: "בסדר, זה מגיע לו..."

ישי מזלומיאן

מח"ס הנותן שלג. גבורי כח. מישרים אהבוך. מנחה לחיים. שמחה לאיש. סגולות רבותינו. בן ישי. אוצר מנהגי קהילות פרס. ועו"ס

כעבור כמה שבועות התקשר ובישר בהתרגשות, שהמחלה נעלמה כלא היתה!... (הגש"פ ישא ברכה עמוד 361).

ומאידך, אין המצב פוטר מהשתדלות. כמסופר: בגופו של אחד מתלמידי החכמים שבירושלים התגלתה המחלה הממארת, והרופאים נואשו מהחלמתו. עלו בני הזוג אל רבינו מרן הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל, ושאלו האם לנסוע לארצות הברית לנסות טיפול קשה שסיכוייו קלושים. בחן את הענין מכל צדדיו, והפטיר שעליהם להתפלל ולקוות לטוב, ולא לנסוע.

פנתה האשה לרבינו: לפי המצב, יהיו עוד מעט ילדינו יתומים. לכשיגדלו, ישאלו אותי: האם עשית הכל עבור אבא, שיבריא... האם אוכל לומר להם שעשיתי את כל מה שאפשר היה?!

אמר רבינו: אם כן, סעו לשלום, וה' יהיה בעזריכם שהטיפול יצליח!

תמהו הנוכחים: מעיקרא מה קסבר, ולבסוף מה סבר?

הסביר: "נצטוינו על ההשתדלות, ולה' הישועה. בתחילה בחנתי כל הגדרים, ונראה שמיצו את ההשתדלות, ועל נסיעה וטיפול קשה שסיכוייו קלושים לא חלה חובת ההשתדלות. אבל כשראיתי שהאשה סבורה שעדיין לא מיצו חובת ההשתדלות, הרי אדרבה, תמצה את ההשתדלות וה' יעזור! (שם עמוד 460. ועיין עוד שם בעמוד 339).

הסתכלות תורנית על המחלה הנוראה

פעם נכחו אצל רבינו מרן החזון איש זצ"ל כמה אברכים, ודיבר אחד מהם על גודל ההתקדמות הרפואית, ההמצאות החדשות, כמו אנטיביוטיקה וכדומה. הגיב על זה רבינו החזון איש שצריך להודות לה' על כך שהצליחו שלוחיו הרופאים לעזור לרפאות. נענה אחד ואמר שיש מחלה ארורה, רחמנא ליצלקן, שעם כל הקידמה הרי הם מגששים באפילה.

נענה רבינו במתק לשונו: וכי סבור אתה שהקדוש ברוך הוא משחק איתנו ב"שח-מט", שמצד אחד מקדם את הרפואה, ומצד שני מכה אותנו בחוסר אונים בה ח"ו? דע לך:

ישי מזלוביאן

מח"ס הנותן שלג. גבורי כח. מישרים אהבוך. מנחה לחיים. שמחה לאיש. סגולות רבותינו. בן ישי. אוצר מנהגי קהילות פרס. ועו"ס

בלימוד התורה מצינו שביררו לה גדולי התורה על ידי שחילקו בין מילתא למילתא, ואפשר גם שלאחר שגדול אחד חילק בין מילתא למילתא, יבוא גדול שלאחריו ויחלק באחד משני הצדדים, שבצד אחד גופא יש לחלק בין מילתא למילתא, כדוגמא, שחילק בספר "קצות החושן" בין דין "מזיק" לדין "משתרשי", ולאחר מכן בא הגאון רבי חיים מבריסק וחילק ב"משתרשי" גופא, ולאחר החילוק של הגר"ח רואים את הדברים באור אחר, אך הוא לא המציא יש מאין, דבר שלא היה, אלא שהבליט לנו פרט מסויים ועל ידי זה בולט פרט אחר לעין.

כן הדבר ברפואה, המשיך רבינו ואמר. מחלה זו שאתה מדבר עליה אינה חדשה בעולם, וכמו שהיא עכשיו כן היתה גם בימי קדם, אלא שבעבר לא היתה הרפואה מפותחת, ולא שמו לב כל כך למחלה זו, אך כיום שב"ה יש בדברים אחרים התקדמות כה גדולה, נוצר פער גדול בין מחלה זו לשאר המחלות, ועל כן בולט כיום חוסר האונים של הרפואה בזה יותר מאשר בימי קדם, אבל בפועל אין כאן מכה חדשה (ספר מעשה איש חלק ב עמוד קלט בהערה). [ונדפסו חלק מדברינו אלה בספר 'כבוד הרב' לידידי הרה"ג אברהם בן אסולין (פרק כד עמוד 185-182)].

ב. סימן ו, מש"כ בענין האם נשים פטורות ממצוות שילוח הקן - מפני שנחשב כמצוות עשה שהזמן גרמא, שהרי רק בלילה היונה הנקיבה [האם] נמצאת, שרק אז אפשר לקיים את המצווה של שילוח הקן?

הנה כתב הגה"ק רבי שלום שרעבי זצ"ל בהגהות השמש על ספר עץ חיים (שער טו פרק ג) וז"ל (הסוגריים במקור): משמע שאין מצות שלוח הקן נוהגת אלא בזמן שהזו"ן הם בסוד יניקה, ולכן צריך להזהר שלא לעשות מצוה זו בעת שיש לזו"ן מוחין דגדלות, כגון בעתות התפלה וכיוצא. ולא במ"ט ימי העומר (והטעם הוא פשוט יען שכל מוח הנמשך על ידי ספירת העומר של אותו יום אינו מסתלק, לא כן בשאר ימות השנה דאחר התפילה מסתלקין המוחין כמ"ש בשער הכוונות. ע"ש. שמן ששון), ולא מראש השנה עד שמיני עצרת (ולא בכל שנת השבע ולא בשנת היובל בזמן הזה אחר החורבן, כך הוא הגירסא בספר שמן ששון) וכנודע, כי בכל העיתים האלו יש מוחין דגדלות לזו"ן תמידין, ואינן מסתלקין עד עבור העת ההוא. (הרב שמן ששון כתב וז"ל, שמעתי מקשין,

ישי מזלומיאן

מח"ס הנותן שלג. גבורי כח. מישרים אהבוך. מנחה
לחיים. שמחה לאיש. סגולות רבותינו. בן ישי.
אוצר מנהגי קהילות פרס. ועו"ס

מאי שנא מצוה זו יותר מכל המצוות. אחר זמן, ראיתי בספר ע"ח כ"י, תשלום הגהות השמש, אחר תיבת ההוא, ואפילו בזמן שהיה בית המקדש. ותשובת רשב"י לר"א בנו, הוא על שאר ימות השנה בערך העיתים והימים כנזכר, ואפילו שאין לך מצוה שאין לה מקום, המשכיל על דבר ימצא טוב טעם, כי הדברים עתיקים ועמוקים מאד, כמובאר אצלי בתשלום הקדמת רחובות הנהר. ע"ש. והובא בקצרה בספר בן יהוידע להגרי"ח זצ"ל (קידושין לט ע"ב ד"ה וליתני).

ואף שאין לנו עסק בנסתרות כלל, מכל מקום מחמת שמצאתי לכמה מהפוסקים שכתבו בזה, לענין קיום מצוה זו בימי ספירת העומר, ובהיות שהובא זמן זה של שנת השמיטה, שאין לקיים בו מצות שילוח הקן, בחדא מחתא עם ימי ספירת העומר, אמרתי להביא הדברים.

הנה הגרב"צ אבא שאול זצ"ל בשו"ת אור לציון (חלק ג, פרק יז עמ' קפו), לאחר שהביא דברי הרש"ש הנז', על הימים שאין לקיים בהם מצות שילוח הקן, כתב, דיש לעיין, שאם כן זו מצות עשה שהזמן גרמא, וראה בחינוך (מצוה תקמה) שמצוה זו נוהגת בכל זמן בזכרים ובנקבות. וצ"ע. ואפשר שאף לפי הסוד אין זה אלא לאחר החורבן, אבל לפני כן נהג תמיד. וצ"ב.

ובספר שלח תשלח להרי"ג וינברגר (מהדורת תשס"ה עמ' עו בהערה) כתב, דפשוט דאין להסיק מדברי הרש"ש הנז' הוראה לדינא שאין לקיים אז את המצוה, וכמ"ש באורך הג"ר יעקב הלל בקונ' מקבציאל (קונ' י) דבודאי מי שמקיים שלוח הקן גם בזמנים אלו קיים המצוה. וכל העתים והזמנים שלימד עליהם הרש"ש, הוא דוקא לגבי מי שרצונו וכוונתו בשילוח האם ולקחת הביצים כדי לקיים מצות בוראו לשם תיקון המצוה בשורשה בעולמות העליונים ולתיקון אברי נפשו וגופו המתייחסים לאותה מצוה. ע"ש. והוסיף, כי שמע מאחד מגדולי הדור [הגרי"ש אלישיב], שיכול לקיים המצוה בספירת העומר בלי שום חשש.

עוד הביא שם (עמ' קכו אות צו) ששאל מהגר"ח קניבסקי בזה"ל: ראיתי מובא בספרי קבלה שספירת העומר אינו זמן לקיים מצות שילוח הקן. מה הדין אם רואה קן בזמן

ישי מזלומיאן

מח"ס הנותן שלג. גבורי כח. מישרים אהבוך. מנחה לחיים. שמחה לאיש. סגולות רבותינו. בן ישי. אוצר מנהגי קהילות פרס. ועו"ס

ספירת העומר. והשיבו הגר"ח, אפשר לקיים. ובהגה כתב המחבר, שבמהדורות הקודמות ענה הגר"ח ש"שילוח הקן אינו חיוב אלא אם כן רוצה לזכות בביצים". ובעת שבא לפניו, באר לו הגר"ח, שכוונתו היתה, שאפשר לקיים המצוה לכתחילה, אלא שמי שנוהג בכל דבריו על פי הקבלה, יש לו אפשרות לא להתחייב במצוה. ע"כ.

ואף אני שאלתי מקמיה הגר"ח קניבסקי על זאת בזה"ל: ראיתי כי לפי דברי המקובלים אין לקיים מצוות שילוח הקן בימי ספירת העומר. ע"כ. אם כן לפי זה הו"ל מצות שילוח הקן כמצות עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות. מה דעת מרן [שליט"א]. והשיבני בתשובה: ח"ו שפטורים רק לא יקח הבנים. ע"כ.

וראיתי גם בס' בין פסח לשבועות (פרק א ס"ק ח) שכתב בשם הגר"מ הלבברשטאם זצ"ל, שבאחד מימי ספירת העומר בשנת תשמ"ב, קיים בביתו הגאון רי"י ווייס זצ"ל, הגאב"ד דירושלים ובעל שו"ת מנחת יצחק, מצות שילוח הקן. ע"כ. משמע דלא סבירא ליה.

והוספתי ושאלתי הדברים בענין ספירת העומר קמיה הגר"ר בן ציון מוצפי שליט"א, והשיבני בכ"י בזה"ל: המניעה על פי הקבלה, היא בכל מ"ט ימי הספירה כי אין בזה חילוק במנהגי העומר כנודע בשער הכוונות, נהר שלום ועוד. ומקור הדברים בהגהת הרש"ש הנקראת הגהת השמ"ש (ר"ת שלום מזרחי שרעבי) בעץ חיים (שער טו פ"ג) ושם כתב הרש"ש בהגהתו, לא במ"ט ימי העומר ולא מראש השנה עד שמיני עצרת ולא בשנת השבע (ולמעשה אלו ימים שאין אומרים בהם תיקון רחל כי העולמות שרויים בעילוי ושמחה). ובודאי שבכל מנהגים ואזהרות אלו ודומיהם לא נאמרו אלא לחסידים ההולכים אחר ההדרים הם חכמי הקבלה, ודוגמא לזה שאין מסתפרים עד שבועות, ואין קוראים מקרא בלילה ועוד, כמו שכתבו השלמי ציבור (ד"ז ע"ג), חמדת ימים (יוה"כ דכ"ג ע"ד) שו"ת יוסף אומץ (סימן נד) וחיים שאל (חלק ב סימן כה). וכמפורש כל זה בשו"ת מבשרת ציון (חלק א יו"ד סימן ט). עכ"ל. והובא כל זה בספרנו גבורי כח על הלכות שנת השמיטה (סימן א סעיף ה).

ובספר דברי יצחק מהמקובל הגר"ר יצחק כדורי זצ"ל (עמוד קכג) כתב, שכל קפידת הרש"ש שלא לעשות שילוח הקן הוא דוקא עם הכוונות "הרגילות" של שילוח הקן

ישי מזלוביאן

מח"ס הנותן שלג. גבורי כח. מישרים אהבוך. מנחה
לחיים. שמחה לאיש. סגולות רבותינו. בן ישי.
אוצר מנהגי קהילות פרס. ועו"ס

כסדר כל ימי השנה, אבל אם מכוון עם הכוונות כמו שכתב ה"תורת חכם" אז אפשר לעשות את מצות שילוח הקן. והובא בירחון יתד המאיר (גליון 137, תמוז תשע"ג סימן תרנז אות ה). וע"ע במש"כ הג"ר מרדכי עבאדי שליט"א ליישב הדברים ב'פנינים' (גליון לו שנה ג תש"ע). והו"ד גם בירחון יתד המאיר (גליון 137, תמוז תשע"ג סימן תרנז אות ד). ועע" בספר ויען שמואל (חלק יד סימן לב עמוד שו). ולמרן הראש"ל הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א בספר ילקוט יוסף (מהדורת תשע"ב. שבת כרך א חלק שלישי עמוד תעג). ובספר אביר הרועים (חלק א פרק ג עמוד 104 בהערה ז). ובספר והערב נא (חלק א עמוד 418). ע"ש.

ג. סימן ט, מש"כ לגבי עצם נטילת הלולב לנשים, הדין הוא שנשים פטורות, שכל מצוות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, ורשאויות ליטול את הלולב ובלבד שלא יברכו עליו.

הנה בנדון זה כתבנו בס"ד בספרנו 'אוצר מנהגי קהילות פרס' (אלול-תשרי. במנהגי חג הסוכות, סעיף יח), ולחיבת הקודש נביא את הדברים בס"ד:

בפרס גם הנשים נהגו ליטול את ארבעת המינים, כדי לזכות במצוה, כן ראיתי שכתב הרה"ג יובל מור שליט"א במנהגי יהדות פרס, והובא במרי"ח ניוח (גליון 362, פרשת אחרי מות-קדושים תשע"ז, עמוד 37 אות א). ע"כ. אמנם לא כתב אם ברכו הנשים בשם ומלכות על מצות נטילת לולב, או נטלו בלא ברכה. ואמנם שמעתי שבכמה מקומות בפרס, היו הנשים מקבלות את ארבעת המינים לאחר שנטלו הגברים, וברכו עליהם ונטלו.

והנה מרן החיד"א ז"ל בספרו ברכי יוסף (סימן תרנד), אחר שכתב לערער על מנהג קצת נשים שנהגו לברך על הלולב, הביא דברי מהר"י ממרויש בשו"ת מן השמים (סימן א) כסמך למנהג, והניף ידו שנית בשו"ת יוסף אומץ (סימן פב), בזה הלשון: ולענין הלכה, אני הדל מעת שראיתי מה שהשיבו מן השמים לרבינו יעקב ממרויש, נהגתי לומר לנשים שיברכו על הלולב, וכמנהג קדום שהיו נוהגות הנשים בעה"ק ירושלים ת"ו. והגם שמרן השולחן ערוך ז"ל פסק שלא יברכו, נראה ודאי שאילו מרן ז"ל שלטו עיניו הקדושות בתשובת ר"י ממרויש, דמשמיא מיהב יהבי כח לברך לנשים, ודאי כך היה

ישי מזלוביאן

מח"ס הנותן שלג. גבורי כח. מישרים אהבוך. מנחה לחיים. שמחה לאיש. סגולות רבותינו. בן ישי. אוצר מנהגי קהילות פרס. ועו"ס

פוסק ומנהיג, ובכי הא לא שייך לא בשמים היא, כיון שיש הרבה גדולים בפוסקים דס"ל שיברכו, אהני לן לפסוק כמותן, כיון דאית לן סיעתא דשמיא. עכ"ל. וכן הובא בשו"ר ברכה (שאלוניקי סימן תקפט). ע"ש. ונמשך אחריו בשו"ת ויקרא אברהם (דף קכח ע"א), וכתב שכן הוא מנהג בבל. ע"ש. וכן כתב הגאון רבינו יוסף חיים זצ"ל בשו"ת רב פעלים (חלק א. סוד ישרים סימן יב, בד"ה ונראה), שנהגו הנשים שלנו לברך על הלולב. ע"ש.

אמנם אין מנהג זה על פי דעת הרמב"ם (פרק ג מהלכות ציצית הלכה ט, ופרק ו מהלכות סוכה הלכה יג במגיד משנה), ומרן השולחן ערוך (אורח חיים סימן יז וסימן תקפט) ועוד, הסוברים שאין לנשים לברך על מצוות עשה שהזמן גרמא, וכמו שהאריך בזה מרן הראש"ל הגאון רבינו עובדיה יוסף זצ"ל, בשו"ת יביע אומר (חלק א אורח חיים סימן לט-מב. ובחלק ד אורח חיים סימן ט אות ו-ח ובסימן כג אות ז. ובחלק ח אורח חיים סימן כג אות ל. ועיין בחלק ט אורח חיים סימן ס). ועיין בשו"ת יחוה דעת (חלק א סימן סח), ובשו"ת יביע אומר (חלק ה אורח חיים סימן מג ובחלק ט סימן כג אות ב), ובספר חזון עובדיה (סוכות. עמוד שלט סעיף יא ובעמוד תכה סעיף מב). וראה לעיל (סעיף יא), בענין ברכת נשים על מצות סוכה. וראה בהסכמת הראש"ל הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א לספרנו הנז', בענין מנהגים שאינם לדעת מרן השולחן ערוך.

ד. סימן יח, מש"כ בענין מנהג שעושים קידושא רבה כשנולדת תינוקת, האם יש קשר בין הקידוש לקריאת השם? והאם זה חובה? והאם מנהג זה קשור לספרדים?

והנהגה בספרנו שמחה לאיש, על עניני שידוכין (סימן י) הבאנו בס"ד מה ששאלנו ממרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל, סביב האי עניניא [בתוספת מה שהרחבנו בס"ד במקורות הדברים וכו'], וז"ל השאלה: אומרים בשם הגרי"י קניבסקי זצ"ל, שבת שלא עשו לה קידוש בלידתה בבית הכנסת, אפשר שדבר זה מעכב את מציאת זיווגה, ולכן שיעשו קידוש

א. עיין רבינו גרשום (בבא בתרא צא ע"א) דמשמע שעושים סעודה. ועיין ברמב"ן בספר תוה"א שכתב, דשבוע הבן קודם לשבוע הבת. ועיין בדגול מרבבה (יורה דעה סימן קעח) שהביא מרומת הדשן (סימן רסט) "למה אין עושין סעודה גם לנקבה שג"כ נמלטה מרחם. ע"ש.

ישי מזלוביאן

מח"ס הנותן שלג. גבורי כח. מישרים אהבוך. מנחה לחיים. שמחה לאיש. סגולות רבותינו. בן ישי. אוצר מנהגי קהילות פרס. ועו"ס

עתה. האם שמיע ליה לרבנו דבר זה.

והשיבני תשובה: לא אמר שיעשו עתה.ב

אמנם בספר בזאת יבא אהרן (פסין. עמוד תגיתר) הובא ממרן הגאון רבי אהרן יהודה ליב שטיינמן זצ"ל, שאין חייבין לעשות קידוש, אבל כדאי. ע"ש. ראה בשאלה ובתשובה הבאה.

וכן ראיתי בספר שמות בארץ (עמוד סו) בשם הגר"ח, שיש ענין לעשות קידוש בלידת בת, וכמדומה שכמה פעמים נתנו קצת יין בבית הכנסת. ע"ש. ועיין בשו"ת תשובות והנהגות (חלק א יורה דעה סימן תרט).

קידוש אחרי 40 שנה

ב. ובנותן טעם להביא את שסיפר הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א באחד מדרשותיו (שבתישבת תשע"ח): סיפר לי הרה"ח רש"פ שליט"א הדר בעי"ת בני ברק, שבביתו שתי 'כלות' אחת בת 32 שנים, ואחת בת 29 שנים, וזה דבר ישועתן. עד לפני חודש תשרי תשע"ח לא נראתה שום ישועה באופן, עד שמיודענו ר"ש נזכר שבשעת לידתן לא ערך עבורן 'קידוש', כי אחת מהן נולדה ביום ב' דראש השנה, והשניה ג' ימים לפני ראש השנה. מיד גמר בדעתו לקנות בשנה זו 'חתן בראשית', ובבוא יום 'שבת בראשית', יערוך ה'קידוש' לשתי בנותיו שנולדו לו למזל טוב לפני כשלושים שנה...

ר"ש גילה באזני בני ביתו כי כך עלה במחשתבו, אבל בתנאי שלא אצטרך לבוא לידי מחלוקת עם אחרים הרגילים לקנות את ה'חתן בראשית'. וכך הווה. משמעמד המכר על עשרים פעמים 'חי' (360), פנה אליו הגבאי מעצמו: 'נו ר"ש, מהי דעתך, אולי השנה 'חתן בראשית' הוא שלך?... וקנאו ר"ש. ב'שבת בראשית' ערך 'קידוש' גדול, וכי קטנה היא בעיניכם לערוך קידוש לשתי שנות בערך 40 שנה אחר יום הנישואין... לא עברו שבועיים, ושתי הבנות בבאו בברית האירוסין... ויהי לפלא.

העניינים שבקידוש

הוסיף הרב בידרמן: ב'קידוש' יש שני עניינים: א' ענין ההודאה, שבזה שהודה לה' על רוב חסדיו בלידת בנותיו (אף שהיה זה באיחור של שלושים שנה), פעל כל מיני ישועות. ובפרט, בדבר שהנשמה תלויה בו, להנשא ולהקים דורות ישרים מבורכים.

ב' יש בו ענין הברכות ותפילותיהם של ישראל, כדמצינו כזאת בדברי המדרש רבה (קהלת ג'ג) אודות תינוק שנכנס לברית, ואחר הברית מצאו למלאך המוות שהוא עצב. שאלו רבי יהושע בן חלפתא- מדוע פניו רעים? ענה המלאך, שבאמת, פקודה היתה שמורה עמו לקחת את נפש התינוק, אבל מכיון שהכל התפללו ובירכו 'כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה לחופה ומעשים טובים' נתבטלה הגזירה (קובץ באר הפרשה, פרשת בא, שבת תשע"ה, עמוד ו).

ישי מזלוביאן

מח"ס הנותן שלג. גבורי כח. מישרים אהבוך. מנחה לחיים. שמחה לאיש. סגולות רבותינו. בן ישי. אוצר מנהגי קהילות פרס. ועו"ס

ועוד שאלתי: שמעתי כמה פעמים מכמה אנשים, שנערה שלא עשו לה קידוש בשבת, בבית הכנסת סמוך ללידתה, אפשר שדבר זה גורם לעיכוב במציאת זיווגה ח"ו. ילמדנו רבינו הגדול [שליט"א] האם יש מקור לשמועה.

והשיבני תשובה: כך אמרו בשם אאמו"ר זצ"ל, ואיני מאמין.

ה. סימן כ, מש"כ בענין בחור ישיבה שקם מאוחר, האם עדיף שיתפלל בישיבה עם דילוגים והשלמות של התפילה אח"כ, או שילך להתפלל בשטיבלך בתפילה שלמה מתחילה ועד סוף?

לכאורה נראה שאם אחר למניינו הקבוע, נראה שאין להפסיק משום כך לימוד בחברותא כדי להתפלל בצבור. פרט לרפיון הכללי בהיכל הישיבה. כן פסקו הגה"צ ר"י לוינשטיין זצ"ל והגר"ב זילבר זצ"ל בעל שו"ת אז נדברו בספרו בית ברוך, והבאנו דבריהם לקמן. וכ"כ הגר"ז אורבך זצ"ל בחידושיו בכ"י למסכת שבת (י ע"א) והובא בס' הליכות שלמה (תפילה. פרק ה סע' טז). ובדבר הלכה שם (ס"ק כד) כתב, שהרי מבואר בס' רלב (מ"ב ס"ק יא ושע"ה) שדין הפסקה מלימודו הוא כדין הפסקה מסעודתו, ולענין סעודה כבר כתב הבה"ל שם (ד"ה ואם) שבכל מקום שאין חיוב להפסיק סעודתו כשהגיע זמן תפילה, היינו אף אם יפסיד תפילה בציבור, וכיון שכן צ"ע אם מותר להפסיק, דשם אין עליו חיוב הו"ל בכלל מסיר אזנו משמוע תורה, שגם תפילתו תועבה (משלי כח-ט), ולכן נראה דעכ"פ כשלומד עם אחרים אסור, וכן

ג. עיין בקונ' מנחת תודה (מהד' שלישית עמ' צח). וכן הובא בספר הליכות קטנים מהגר"י פוקס (פרק ב ס"ק יב) שמרן הסטייפלר זצ"ל אמר שהצלחת הבת, ובע"ה בשידוכים, בעתו ובזמנו, תלויה מאוד בעשיית הקידוש כשנולדה. ע"כ.

ד. וכן הוא בספר מצווה ועושה מהגר"ר שמואל דוד הכהן פרידמן (ירושלים תשע"ג. חלק ב עמוד תרל"ד) שאף שכן שגור בפי העולם בשם הגר"י קניבסקי זצ"ל, מכל מקום עובדה זו מוכחשת מפי שני עדים. הראשון, בספר דרך שיחה, בשם הגר"ח קניבסקי שאינו יודע מזה כלל. והשני, ממה שראה בתשובה בכ"י מהגר"ח שאינו מאמין ששמועה זו אמת, ומעולם לא שמע מאביו דבר זה. ואף הגר"ח עצמו לא נתן קידוש בעת הולדת בנותיו, רק בהולדת בתו הבכורה. ע"כ. ראה במעשה המובא עם הגר"ר מרדכי אליהו זצ"ל בספר 'אביהם של ישראל' (חלק ה עמוד 158).

ישי מזלוביאן

מח"ס הנותן שלג. גבורי כח. מישרים אהבוך. מנחה
לחיים. שמחה לאיש. סגולות רבותינו. בן ישי.
אוצר מנהגי קהילות פרס. ועו"ס

משמע מדברי התוס' שבת (יא ע"א ד"ה כגון) ע"ש. וכן הורה הגרש"ז זצ"ל לשואל,
כמובא שם בארחות הלכה (מס' 49). ועי' שו"ת רבבות אפרים (ח"ו סי' קיח אות ב).

חיוב תפילה בציבור ובבית הכנסת

א"נ יש להוסיף דלכאורה לפי השו"ע אין חיוב כ"כ להתפלל במנין, עכ"פ כאשר יש
צורך חשוב יותר, וכלימוד תורה דהכא. דהרי כתב מרן בשו"ע (אור"ח סי' צ סע' ט) וז"ל:
ישתדל אדם להתפלל בבית הכנסת עם הציבור, וכו', ע"כ. ומלשונו שכ' 'ישתדל' ולא
כתב לשון חייב וכיוצא, משמע שהוא רק לכתחילה. וכן כתבו לדייק בשו"ת ציץ אליעזר
(חלק כא סי' ה), ובשו"ת אור לציון (ח"ב עמ' סג בהערות). ע"ש. אלא שלכאורה קשיא,
דמדברי הגמ' פסחים (מו ע"א) וכ"פ השו"ע (סי' צ סע' טז), משמע שהדבר חיוב יותר
מאשר גדרי ההשתדלות, דזה לשון השו"ע: ההולך בדרך והגיע לעיר ורוצה ללון בה אם
לפניו עד ארבעה מילין ממקום שמתפללין בעשרה צריך לילך שם, ולאחריו צריך לחזור
עד מיל כדי לשהתפלל בעשרה. ע"כ.

ויש ליישב עפ"י מש"כ המג"א שם (ס"ק טו) דמש"כ השו"ע (סע' ט) 'ישתדל אדם
להתפלל בביהכנ"ס עם הציבור', מיירי שיש לו מנין בביתו, אלא שעכ"פ ישתדל
להתפלל בבית הכנסת ברוב עם. ע"ש. ולעולם להתפלל במנין חיוב הוא כדמשמע מסע'
טז. ושמעתי מהגר"א גרנית שליט"א לתרץ, דמש"כ השו"ע בסע' ט 'ישתדל' הוא עפ"י
הגדרים והכללים שבאר לאחר מזה בסע' טז. עכ"ד. ועי' ארחות יושר למרן הגאון ר"ח
קניבסקי (פרק ל).

וראיתי למרן הראש"ל הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א בס' ילקו"י שארית יוסף (ח"ב סי' צ
עמ' של) שהקשה הסתירה הנ"ל בשו"ע, וכתב לתרץ, דמה שהצריך השו"ע לילך עד ד'
מילין, הוא מחובת ההשתדלות להתפלל בציבור. ע"כ. וזהו כדברי הגר"א גרנית הנ"ל.
וכן הביא משו"ת אגרות משה (ח"ב מאור"ח סי' כז) שיש חיוב עפ"י הדין להתפלל
בציבור, ואין לדייק מלשון 'ישתדל' שבסע' ט לומר שהוא רק מעלה בעלמא, דגם על
חיוב שייך לשון זה. וע"ש עוד מש"כ בעמ' שלג בענין זה. ועי' שו"ת אז נדברו (חלק יד
סי' לז אות ג).

ישי מזלומיאן

מח"ס הנותן שלג. גבורי כח. מישרים אהבוך. מנחה לחיים. שמחה לאיש. סגולות רבותינו. בן ישי. אוצר מנהגי קהילות פרס. ועו"ס

תמיהת ספר צבא מרום

ובס' צבא מרום להר"ר אבנר קבץ נר"ו (הלכות תפילה עמ' יד) כתב לעיין על דברי השו"ע (סי' צ סע' ט). ונקדים להביא את לשון מרן: ישתדל אדם להתפלל בבית הכנסת עם הציבור, ואם הוא אנוס שאינו יכול לבוא לבית הכנסת, יכוין להתפלל בשעה שהציבור מתפללים. וכן אם נאנס ולא התפלל בשעה שהתפלל הציבור, והוא מתפלל ביחיד, אעפ"כ יתפלל בבית הכנסת. ע"כ. וכתב ה'צבא מרום', דמדקדוק לשון מרן משמע שכל הקפידא להתפלל בבית הכנסת זהו דווקא כשהוא מתפלל ביחידות, אבל כשהוא מתפלל בציבור אין ענין לחזור אחר בית הכנסת. או אפשר לדחות, דסתם ציבור מתפללים בבית הכנסת, לכן לא העיר מזה מרן. אבל לעולם גם ציבור צריך לחזור אחר בית הכנסת. עכ"ד.

ואחר המחילה, לא זכיתי להבין מש"כ ש'כשהוא מתפלל בציבור אין ענין לחזור אחר ביהכ"נ', הרי דברי השו"ע ברור מיללו בריש מיליו 'ישתדל אדם להתפלל בבית הכנסת עם הציבור' הרי מפורש להדיא להתפלל בבהכ"נ גם בציבור, אלא שאם אינו יכול להתפלל עמהם עכ"פ יתפלל בבהכ"נ. ולפי דבריו היה לו לשו"ע לכתוב 'ישתדל אדם להתפלל עם הציבור' ולהשמיט תיבות 'בבית הכנסת'. והם ב' מעלות נפרדות, האחת תפילה בציבור והב' תפילה בבהכ"נ [שאה"נ עפ"י רוב באים ביחד, וכמו שהעיר בעצמו], ואם א"א לקיים שניהם לכל הפחות יקיים את ענין התפילה בבהכ"נ. וכן יש להוכיח מעוד כמה מקומות מהשו"ע שם (בסי' צ סע' יד וסע' יח), שיש להתפלל בביהכ"נ ועם הציבור. וי"ל ואכמ"ל. וע"ע בקונ' עלי ארח להר"ר יצחק בוגץ' (שלהי תשנ"ג ב"ב, עמ' 13), ובשו"ת שיח כהן להג"ר אליעזר כהן (ח"ב סי' ט). ובס' דברי שלום להג"ר אבנר עפגין (ח"ב סי' צ סע' ד-ו עמ' קז). ובס' עלינו לשבח מהגאון ר"י זלברשטיין (בראשית. בשו"ת שבסוף הספר עמ' תרמח סי' פג).

תיקון והשלמת התפילה

ויש לעיין במי שהתפלל בר"ח וכיוצ"ב שצריך להזכיר מעין המאורע, ושכח מלהזכיר שהדין הוא שצריך לחזור ולהתפלל. או באופן אחר שצריך לחזור וכן המחוייב בתפילת

ישי מזלוביאן

מח"ס הנותן שלג. גבורי כח. מישרים אהבוך. מנחה לחיים. שמחה לאיש. סגולות רבותינו. בן ישי. אוצר מנהגי קהילות פרס. ועו"ס

תשלומין (עי' שו"ע אור"ח סי' קח) וכיוצ"ב. האם יחזור על תפילתו מיד לאחר התפילה בטעות, אף שעיי"ז יתעכב איזה זמן מלהגיע לחברותא, או דילמא כיון דיכול להתפלל תפילה זו משך כל זמנה (תפילת מנחה יכול להתפלל עד השקיעה, וכן תשלומין למנחה יכול להתפלל כל הלילה וכד'), נימא לו שיתפללה בסוף הסדר, באופן שלא יפגע בלימוד המשותף. והנראה שיתפלל מאור יותר כדי שלא יפריע לרצף וסדר הלימוד הרגיל. וצ"ע.

תפילת ערבית קודם נרות חנוכה וביטול החברותא

א"נ יש לעיין בשנים הלומדים בישיבה יחדיו בימי החנוכה, ומנהג אחד מהם (עפ"י אבותיו) להתפלל תפילת ערבית טרם הדלקת נרות. האם ילך הלה להתפלל ערבית ואח"כ להדליק נרות, אף שעיי"כ ישאר חברו ללא חברותא זמן רב יותר מאשר היה הולך להדליק נרות בלבד, או שמא ילך להדליק נרות חנוכה, ויתפלל אח"כ תפילת ערבית בזמן מאוחר יותר (במנין הישיבה וכיוצ"ב), באופן שזמן ההפסק מהלימוד בצוותא יהיה מועט ביותר. וראיתי שכתב בדומה לזה מרן הראש"ל הגר"ע יוסף זצ"ל (בתשובה בכ"י), בדין בתי כנסת שמתקיימים בהם בכל יום שיעורי תורה עם ציבור המתפללים, בין מנחה לערבים או לאחר תפילת ערבית, אם נראה למגיד השיעור שהקהל יחזור לשיעור לאחר הדלקת נרות חנוכה, יש להעדיף קיום מצות ההדלקה בזמנה, דהיינו שילך הציבור לביתו להדליק עם צה"כ. אבל אם קיים חשש שאם ילכו לביתם להדלקה ימנעו מלחזור לשיעור, יש לקיים את השיעור כמו בכל יום, ולאחר השיעור ילכו להדליק בביתם. והובאה פסיקתו בס' ילקו"י (ח"ה עמ' ריא סע' ה). וע"ע בשו"ת יחווה דעת (ח"ב סי' נט). ע"ש. וה"ה הכא להעדיף לימוד על תפילת ערבית טרם ההדלקה. ויש להאיר, דליכא הכא חששא מצד "תדיר ושאינו תדיר קודם" שיצטרך מחמת כן להקדים תפילת ערבית לפני ההדלקה. דלא נאמר דין זה אלא ששני המצות לפניו וחפץ לקיים את שניהם בחדא מחתא בעת ובעונה אחת, שאז יקדים את התדיר, אולם הכא שתפילת ערבית הישיבתית נערכת מאוחר יותר תו ליכא האי חששא.

ולהדיא מצאתי שנשאל בזה מרן הגאון רי"ש אלישיב זצ"ל בבחורי ישיבה המדליקים בצה"כ ומניין המעריב בישיבה מאוחר, האם צריכים להתפלל מעריב קודם ההדלקה או

ישי מזלוביאן

מח"ס הנותן שלג. גבורי כח. מישרים אהבוך. מנחה
לחיים. שמחה לאיש. סגולות רבותינו. בן ישי.
אוצר מנהגי קהילות פרס. ועו"ס

שיכולים להתפלל מעריב בשיבה. והשיב, רצוי להדליק בערך כעשרים וחמש דקות
אחרי השקיעה שכך מרויח שניהם, מעריב אינו מחויב ויכול להתפלל מאוחר יותר.
והובא בעלון 'מסביב לשולחן' (גליון 213, פרשת וישב תשס"ג). ע"כ.

תפילה בהיכל הישיבה

הפליגו חז"ל בכמה מקומות על תפילה במקום הלימוד, כמש"כ בגמ' ברכות (ח ע"א)
ואמר אביי מריש הוה גריסנא בגו ביתא וצלינא בבי כנישתא, כיון דשמענא להא דאמר
רבי חייא בר אמי משמיה דעולא מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא
ארבע אמות של הלכה בלבד, לא הוה מצלינא אלא היכא דגריסנא. רבי אמי ורבי אסי
אע"ג דהוו להו תליסר בי כנישתא בטבריא לא הוו מצלו אלא ביני עמודי היכא דהוו
דגרסי. (ועי' גמ' מגילה כט ע"א). וכן פסק מרן בשו"ע (אור"ח סי' צ סע' יח) וז"ל: בית
המדרש קבוע קדוש יותר מבית הכנסת ומצוה להתפלל בו יותר מבית הכנסת, והוא
שיתפלל בעשרה.

ובס' בית ברוך להגרביי זילבר (כלל יז ס"ק א) כתב, שהלומד בשיבה ואירע מקרה
שאיחר תפילת הישיבה, יתפלל בשיבה אפילו ביחיד (כלומר באולם הישיבה), שהרי
דעת כמה ראשונים דתפילה במקום שלומדים עדיף גם מתפילה בציבור (כמובא ברמ"א
סי' צ סע' יח, ולא מטעם ביטול תורה). לכן ישיבה דקדושתו גדולה מאוד אשר ע"ז אמרו
חז"ל (מגילה כז ע"א) 'הבית הגדול' מקום שמגדלין בו תורה מקום שמגדלין בו תפילה,
כלומר דנעשים גדולים בתורה גדולים בתפילה, לכן זה דוחה תפילה בציבור (המדובר
מסתמא ששומע קדיש וקדושה). ועוד כשיתרגל להתפלל מחוץ לישיבה שלומד בה יש
לחוש להעונש של הפורשים מדרכי ציבור (עפ"י דברי ר"י בע"ת שער ג אות קסה).
והובא גם בספרו שו"ת אז נדברו (חלק יד סי' לח).

עוד הוסיף שכן הורה הגה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל (המשגיח בישיבת פוניבז'),
שבחור ישיבה שאחר לתפילה בשיבה מוטב שיתפלל באולם הישיבה ביחידות, מאשר
ילך להתפלל במקום אחר. וע"ש שבאר עוד (וע"ע בחלק יא סי' מד-א ובחלק יד סי' ג-ג
ובסוף סי' לז). והובא גם בס' אישי ישראל (פרק ח ס"ק כא). וראה גם בס' ארחות

ישי מזלוביאן

מח"ס הנותן שלג. גבורי כח. מישרים אהבוך. מנחה לחיים. שמחה לאיש. סגולות רבותינו. בן ישי. אוצר מנהגי קהילות פרס. ועו"ס

חסידריך (עמ' 245) מעשה עם הגר"י לוינשטיין זצ"ל, עד כמה החשיב המשגיח זצ"ל את התפילות בישיבה! ע"ש. ועי' אור יחזקאל אלול (עמ' מח).

ובספר לקט רשימות (בעניני אלול והימים הנוראים עמ' לב) מובא, שבחור אחד שאל את המשגיח דלייקווד הגה"צ ר' נתן מאיר וואכטפויגל זצ"ל, האם עדיף להתפלל בימים נוראים ותיקין, או להתפלל בישיבה. אמר לו המשגיח, אצלנו יודעים שהתפילה בישיבה היא סוג אחר של תפילה! ע"כ. וע"ע במעשה שהביא מרן הג"ר יצחק זלברשטיין בס' עלינו לשבח (בראשית עמ' ריד).

הקפדת הגר"ש שקאפ

ועי' בספר 'תורה יבקשו מפיהו' (עמ' 159 ועמ' 217), על הקפדתו של הגאון רבי שמעון שקאפ זצ"ל ר"י גרונדה שיתפללו הבחורים את התפילה דוקא בישיבה. ואף בחורים חשובים מאוד שידע ששוקדים על תלמודם עד השעות הקטנות של הלילה, מ"מ גילה את אונם שיתפללו בזמן בישיבה. ע"ש. ועי' ס' מעשה איש ח"ה (עמ' קח). והראני ידידי הגאון הרב הלל מאירס נר"ו לשו"ת שבט הקהתי (ח"ב סי' שלו) דפסק, שיכול ראש ישיבה לתקן תקנה בישיבתו, שהמאחרים להתפלל במנין של הישיבה, לא ילכו להתפלל במקום אחר, אלא יתפללו ביחידות. ע"ש.

ומה שכתבנו בענין הריפיון הכללי הנגרם, על דבר זה החוש יעיד, שכאשר יוצאים בחורים מהיכל הישיבה באמצע הסדר לתפילה ב'שטיבלאך' למיניהם, וע"י כך מתרוקן בית המדרש ההומה אט אט, חל רפיון-מה בקרב אלו שנותרו, ומ'קול ענות גבורה' נותר 'קול ענות חלושה'. ואף שאין זה אלא גרמא בנוקין, מ"מ ראוי להזהר בזה. ועי' אור לציון חכמה-ומוסר (עמ' מד). ה.

להתפלל בכותל המערבי או בישיבה

ה. וכעת ראיתי שנשאל מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א בספר חשוקי חמד עמ"ס נזיר (בכ"י. דף לב ע"ב), היכן עדיף להתפלל, בישיבה או בכותל המערבי?

וכתב להשיב, דבמשנה (סוף פ"ד דתמיד) אחר סדר הקרבת התמיד ושאר עבודות מסיימת המשנה: "וירדו ובאו להם ללשכת הגזית לקרות את שמע". וכתב שם התפארת ישראל (ס"ק סג): הקשה רבינו

ישי מזלוביאן

מח"ס הנותן שלג. גבורי כח. מישרים אהבוך. מנחה לחיים. שמחה לאיש. סגולות רבותינו. בן ישי. אוצר מנהגי קהילות פרס. ועו"ס

ו. סימן כג, הנוהגים ללבוש ביו"ט פראק וכדומה, מתי ילבשו בגדים אלו כשחל

יו"ט במוצאי שבת?

הנה מצינו מחלוקת בין הפוסקים, מתי יש ללבוש את בגדי היום טוב, כשחל ערב יו"ט בשבת. בספר בן איש חי (שנה א פרשת צו, דיני ער"פ שחל בשבת סע' ד), כתב שיחליף את בגדיו לאחר מנחה.

אלא שמו"ר הגאון רבי בן ציון מוצפי שליט"א כתב (במכתב כתב יד), שמותר ללבוש בגדי יו"ט בשבת עצמה קרוב לערב, ואין בזה הכנה כי נהנה בלבישתם, והרי לובשם לכבוד שבת קודש וגם לכבוד יום טוב. ומה שכתב הבן איש חי הוא מפני שהיה דרכם בבבל ללכת לבית הכנסת מבעוד יום בעוד החמה זורחת, ומותר. ע"כ. וכן נהג המשגיח הגה"צ רבי יחזקאל לווינסטיין זצ"ל להחליף את חולצתו לכבוד יום טוב שאחר השבת, למרות שהיתה עדין נקיה משבת, והובא בספר 'מרן הרב שך' (חלק א פרק יד עמ' 227). ועי' בספר ארחות רבנו הקה"י (חלק ב עמ' קח סע' לא).

באר שבע למה לא קראו קריאת שמע בעזרה, ונראה לפי עניות דעתי משום דאחר הקריאת שמע התפללו מיד כריש פ"ה, ובגזית שעוסקים שם בתורה, בטוח טפי שתקובל תפלתם שיתפללו קודם שיקטירו ויקריבו הקרבנות, דבמקום רנה שם תהא תפלה, ואוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב... להכי קרא גם קריאת שמע שם. וכעין זה כתב במלאכת שלמה (תמיד פ"ה מ"א) בשם הרא"ש שתפלתו של אדם נשמעת במקום ד' אמות של תורה.

וכן מבואר בברכות (דף ח ע"א, ציינו התפארת ישראל) אמר רב חסדא מאי דכתיב אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב, אוהב ה' שערים המצוינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ובתי מדרשות, ואמר אב"י מריש הוה גריסנא בגו ביתא ומצלינא בבי כנישתא, כיון דשמענא להא דאמר ר' חייא בר אמי משמיה דעולא, מיום שחרב ביהמ"ק אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד, לא הוה מצלינא אלא היכא דגריסנא, רבי אמי ורבי אסי אף על גב דהוו להו תליסר בי כנישתא בטבריא, לא מצלו אלא ביני עמודי היכא דהוו גרסי.

הרי שעדיף להתפלל בישיבה מאשר בכותל המערבי.

אמנם אולי אפשר לחלק, שכל המעלה הנ"ל על מעלת מקום הלימוד, אמור רק על לשכת הגזית, שמשם יצאה תורה והוראה לעם ישראל, יפסקו שם את כל חלקי השו"ע, וגם דיני נפשות, ולכן המקום גדול יותר מהעזרה וכל שכן מהכותל המערבי, משא"כ בישיבה שאמנם חשיבותה רבה אבל הוראה לעם ישראל לא יוצאת משם ולכן אין ראיה שהתפילה בישיבה חשובה יותר מהכותל המערבי.

ישי מזלומיאן

מח"ס הנותן שלג. גבורי כח. מישרים אהבוך. מנחה
לחיים. שמחה לאיש. סגולות רבותינו. בן ישי.
אוצר מנהגי קהילות פרס. ועו"ס

לבישת בגדי יו"ט מערב שבת

ויש שמצינו שהחמירו בדבר וכתבו שיש ללבוש את הבגדים של יו"ט כבר מערב שבת, כמו שכתב בכף החיים (סימן תקכט ס"ק כב) ובחק לישראל (דיני ער"פ שחל בשבת). והו"ד בספר פסקי תשובות (חלק ה סימן תעב אות ב). וכן כתב הגר"ש דבליצקי במאסף אוצרות ירושלים (חלק לד עמ' תקלח) שמנהג העולם ללבוש בגדי יו"ט לפני שבת. והו"ד בספר 'ער"פ שחל בשבת' (פרק יט סע' ו. ועי' בפרק יב סע' כז ובמילואים עמ' רמג על הערה טו). וכן כתב בשו"ת נשמת ישראל להגר"ר ישראל דוד הארעפנעס (חלק א סימן שצח). ע"ש. ועי' שו"ת ציץ אליעזר (חלק יד סימן לד ענף ב אות ה. וסימן לז סוף ענף ב). ע"ש. מכל מקום נראה שבער"פ שחל בשבת, יש לסמוך על המקילים ולהחליף את הבגדים בשבת, כי אם ילבש בגדי יו"ט בערב שבת יש לחשוש שידבקו בהם פירורי חמץ. וכן כתב בספר פסקי תשובות שם. והוא טעמא דמסתברא.

ושאלתי זאת ממרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל בזה"ל: בערב פסח שחל בשבת, אימתי יש ללבוש את בגדי יום טוב, למי שחפץ להחליף את בגדי השבת. והשיבני תשובה: לפני שבת.

החלפת בגדי שבת אחר השנייה

ונראה דאם הולך לישון ביום שבת (ראה לעיל סימן ו סעיף עח), יכול להחליף את בגדי השבת לבגדי יו"ט, לאחר שקם משנתו, בדומה למה שכתב הבן איש חי (שנה א פרשת דברים סע' ו), בענין לבישת בגדים מכובסים בשבת לפני שבוע שחל בו ט' באב. ע"ש. וכן כתב גם בספר הליכות עולם (חלק ב עמ' קמ סע' ד), ובשו"ת יחווה דעת (חלק א סימן לט) לענין ט' באב. ע"ש. ולכאורה הוא הדין הכא.

בגדי יום טוב טובים משל שבת

ובעצם הדבר להחליף את הבגדים מבגדי שבת לבגדי יום טוב, הוא על פי מה שכתב בשו"ע (סימן תקכט סע' א) שבגדי יום טוב יהיו יותר טובים משל שבת. ע"ש. והטעם שבגדי יו"ט צריך שיהיו נאים יותר, הוא משום שביו"ט נוסף מצות שמחה. והנה כתב הרמ"א (סימן תעב סע' ג) ומצוה לרחוץ ולגלח בערב יו"ט וללבוש בגדים

ישי מזלוביאן

מח"ס הנותן שלג. גבורי כח. מישרים אהבוך. מנחה לחיים. שמחה לאיש. סגולות רבותינו. בן ישי. אוצר מנהגי קהילות פרס. ועו"ס

נאים כמו בשבת. וכבר העירו בסתירה להא דסימן תקכט. ותירץ החיד"א במחזיק ברכה (סימן תעב ס"ק ב) דכוונת הרמ"א במה שכתב "כמו בשבת" שילבשם מבעוד יום, וכמו שכתב הרמ"א בערב שבת (בסימן רסב) שילבש בגדי שבת אחר הרחיצה. ע"ש עוד ישובים. והובא גם בכף החיים (שם ס"ק מב). ועי' בספר ער"פ שחל בשבת (פרק יט ס"ק יד) מה שכתב בזה. ועי' להג"ר אבנר עפג'ין בספר דברי שלום (חלק ח עמ' שיט) שבאר עפ"י הסוד מדוע בגדי יו"ט טובים יותר משל שבת. ע"ש. והובא בס"ד בספרנו מישרים אהבוך (ערב פסח שחל בשבת, סימן ז סעיף פח).

ז. סימן כה, הביא בסו"ד את דברי אגרת הגר"א - באתי לבקש מאתכם שלא תצטערו כלל וכלל. ועד יום מותו צריך האדם להתייטר, ולא בתעניתים וסיגופים, רק ברסן פיו ובתאותו. וזהו התשובה, וזה כל פרי העולם הבא, כמ"ש 'נר מצוה וגו' אבל דרך חיים תוכחות מוסר', וזהו יותר מכל התעניתים וסיגופים בעולם. וכל רגע ורגע שהאדם חוסם פיו, זוכה בשבילו לאור הגנוז שאין מלאך ובריה יכולים לשער ע"כ.

והנה בספרנו 'אוצר מנהגי קהילות פרס' (אלול תשרי. מנהגי הסליחות סעיף ז) הבאנו, שיש שנהגו בפרס להקדיש את השבתות של חודש אלול, לתענית דיבור.

ומקור לתענית דיבור, מצאנו בדברי החפץ חיים בספרו משנה ברורה (סימן תקעא ס"ק ב), בזה הלשון: וראיתי כתוב בספר אחד, שכשאדם רוצה להתנדב תענית, טוב יותר שיקבל תענית מן הדבור, ממה שיקבל עליו מן האכילה, כי ממנו לא יהיה לו נזק לא בגופו ולא בנשמתו, ולא יחלש על ידי זה. וכעין זה כתב הגאון רבי אליהו מוילנא באגרתו (הנקראת "עלים לתרופה"), שצריך האדם לייסר עצמו לא בתענית וסיגופים כי אם ברסן פיו ובתאותיו וזהו התשובה וכו'. ע"כ. וכן הוא בכף החיים (ס"ק ז). ואמנם אלו הן המשך דברי הגר"א באגרת (שם): "זה יותר מכל התעניתים והסיגופים שבעולם וכו', וכל רגע ורגע שאדם חוסם פיו, זוכה לאור הגנוז שאין מלאך ובריה יכולים לשער וכו', ובזה יכוּפּר לו כל עון, וניצול משאול תחתיה". ובתוספת מעשה רב (בית יעקב יד) הובא בזה, שהגר"א היה פוסק מעשה התשובה לבעלי תשובה, שיעשו תענית-דיבור במקום תענית אכילה. ע"כ. וכן עורר בזה בספר שמירת הלשון (שער התבונה פרק ב). וראה

ישי מזלוביאן

מח"ס הנותן שלג. גבורי כח. מישרים אהבוך. מנחה לחיים. שמחה לאיש. סגולות רבותינו. בן ישי. אוצר מנהגי קהילות פרס. ועו"ס

במה שהובא מהגה"צ המקובל רבי יצחק כדרי זצ"ל בשו"ת דברי יצחק (שער תיקון ותשובה סימן א עמוד קצג).

תענית דיבור בימי הרחמים והסליחות

ולענין תענית דיבור בימי הרחמים והסליחות, כן כתב בספר יסוד ושורש העבודה (שער העשירי עמוד רצג), שרבים ושלמים נוהגים שמקבלים על עצמם מראש חודש אלול שלא ידברו שום שיחת חולין, ואשרי חלקם, כי אין כל דבר בעולם לטהרת הנפש כמו בלימת פיו משיחה בטילה. ע"ש. וכן כתב החפץ חיים בספר חובת השמירה (פרק י אות יב), שבימים הנוראים הקדושים, בודאי נכון מאוד להתנהג במידה הקדושה הזו שישים עצמו כאילם, וכלשון הגמרא בחולין (דף פט ע"ב) "מה אומנותו של אדם בעולם הזה? ישים עצמו כאילם". והוסיף שכן נהג הגה"צ רבי יצחק בלאזר אב"ד פטרבורג, שמראש חודש אלול עד יום הכיפורים היה משים עצמו כאילם כעצת חז"ל, והפוחת לא יפחות על כל פנים, מעשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים. ע"כ.

ח. סימן לא, מש"כ בענין בן שהאבא שלו ל"ע חילוני, או מחלל שבת, והוא לא

היה רוצה שהאבא שלו ישב סנדק, כי ידוע שהסנדק משפיע הרבה על התינוק,

ומצד שני לא רוצה לפגוע באבא שלו.

הנה בחשוק חמד עמ"ס פסחים (צו ע"א) כתב מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א וז"ל, אברהם מחלל שבת בפרהסיא, ובנו יצחק חזר בתשובה ונולד לו בן. הברית צריכה להתקיים ביום השבת, ויצחק הסביר לאביו אברהם שלא יוכל להזמין, כדי לא לגרום לו לחלל שבת בנסיעה לברית. האבא אמר לבנו שאם היה מכבד אותו בסנדקאות, היה בא לבן בערב שבת ושובת כדין כל אותו שבת. האמת היא שיצחק התכוון להזמין את גדול הדור להיות סנדק לבנו וכמו שנאמר ברמ"א (יו"ד סימן רסד ס"א) "יש לאדם לחזור ולהדר אחר... בעל ברית היותר טוב וצדיק". ובספרים הק' נאמר שהסנדק מביא תועלת לרך הנימול. שואל כעת יצחק מה לעשות, להזמין את גדול הדור, או את אביו מחלל השבת בפרהסיא?

ישי מזלומיאן

מח"ס הנותן שלג. גבורי כח. מישרים אהבוך. מנחה לחיים. שמחה לאיש. סגולות רבותינו. בן ישי. אוצר מנהגי קהילות פרס. ועו"ס

וכתב ששאל שאלה זו את מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל והשיב לו: פשוט שיעדיף את אביו כדי למונעו (ואפילו פעם אחת) מעוון סקילה. יש להוסיף שמסתמא התינוק לא יפסיד מאומה מכך, כי זכות זו תועיל גם לו והשבת תועיל לו, ויתכן גם שמצוה שמירת שבת זו יחד עם הסנדקאות תגרור מצוה נוספת שהסבא ישמור שבתות הרבה למרות שהצהיר שישמור רק שבת זו. עכ"ל.

לברך את הברכות כשהסנדק בא תוך חילול שבת

ו. ומענין לענין יש להביא מעשה ביהודי הוזמן לברית במשפחה של שומרי שבת. הברית נערכה בשבת בבית הכנסת לאחר קריאת התורה. אב הבן שהוא אמנם שומר שבת, אך הוא עם הארץ, כיבד בסנדקאות את דוד התינוק [יש לו הכרת הטוב אליו], אך דא עקא שדוד זה הוא מחלל שבת בפרהסיא והגיע בעזות מצח לברית במכונית!!!, למרות שידע את חומרת הדבר. השאלה היא, בעל הברית כיבד את האורח לברך את הברכות לאחר הברית, האם הוא רשאי להיענות לבקשתו של בעל הברית, או שהברכות הם לבטלה?

ונשאל בזה הגר"י זילברשטיין שליט"א בספרו חשוקי חמד עמ"ס נדה (דף מב ע"ב), וכתב להשיב, דבשו"ת דברי מלכיאל (ח"ד סימן פו) נאמר: לסנדק יש חלק בגוף מעשה המילה, והרי מפורש בש"ס ובשו"ע (יו"ד סימן רסד ס"א) שלעכו"ם אסור למול, אם כן אסור לעשות עכו"ם לסנדק, ויש בזה פסול בגוף המילה, דהא עכו"ם שמל, פסק הרמ"א (שם) שצריך לחזור ולהטף דם ברית. ולכן אסור למוהל למול כשהעכו"ם סנדק, ויש לחוש לברכה לבטלה. והמוהל שיעבור על זה יהא אסור לעסוק עוד במצות מילה, דהוי מומר לערלות, עכ"ל הד"מ.

והנה נאמר ברמב"ם (פ"ל משבת ה"ז הו"ד במשנה ברורה סימן תקיב ס"א) שהמומר לחלל שבת בפרהסיא דינו כעכו"ם. ואם כן יש כאן פגם במילה ואסור לברך כי אינו מהול כדין, וכן כתב בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב סימן עח) ובדבר מומר לחלל שבת בפרהסיא שמל תינוק איתא ברמ"א יו"ד סימן רס"ד שדינו כעכו"ם, ובמל עכו"ם סובר הרמ"א שם שצריך להטף דם ברית. וא"כ לשיטת הדברי מלכיאל הוא הדין לסנדק. אך כל זה כאשר עשה זאת בעזות מצח, ואם מחלל שבת משום שהוא תינוק שנשבה אולי המילה כשרה ולא צריך לטוף דם ברית וצ"ע.

ושמעתי מהאדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל שזקנו הדברי חיים נשאל אם לכבד נכרי בסנדקאות כשאבי התינוק מאיים שאם לא יכבדוהו ישתמד. והשיב: ישתמד ואל ימול המוהל תינוק כשהסנדק נכרי. ויעוין בליקוטי הלכות (זבחים פ"ב דף יג ע"ב) וז"ל: נסתפקתי אם אחד מחלל שבת בפרהסיא אם הוא בכלל בן נכר, לענין זה שיהא מחלל עבודה, אחרי דקיי"ל דהוא כנכרי גמור לכל דבריו, כמ"ש הרמב"ם (שם) וצ"ב למה הסתפק הרי לכאורה ברור שהוא כנכרי לכל דבר.

ישי מזלוביאן

מח"ס הנותן שלג. גבורי כח. מישרים אהבוך. מנחה לחיים. שמחה לאיש. סגולות רבותינו. בן ישי. אוצר מנהגי קהילות פרס. ועו"ס

ט. סימן לט, בענין מי שסיים את ה-י"ב חודש של האבל על אביו, האם יש עניין

להמשיך לומר קדיש?

הנה יש להביא את שנשאל רבינו יוסף חיים זצ"ל בשו"ת רב פעלים (חלק ד. סוד ישרים סימן יז) באחד שכבר עברו עשרים שנה משנפטר, אם הבן צריך לעשות לו יאר-צייט [יום זכרון] כנהוג בקדיש וצדקה והדלקת נר ולימוד למנוחתו. או אם די לו מה שעשה לו עד עשרים שנה.

תשובה, יום יא"צ אין לו גבול בשנים ואפי' אם יחיה הבן מאה שנים אחר פטירת אביו או אמו צריך לעשות כל ימי חייו יום יא"צ למנוחת אביו או אמו כנהוג בענין קדיש ונר וצדקה ולימוד כפי יכולתו מפני כי נפש האדם אעפ"י שנפטרה מהעוה"ז וניצולה מכל עונש ונכנסה לג"ע אינה קונה שלימות העליות שלה בפעם אחת אלא עולה בהדרגות בזמנים חלוקים ויש נשמה שאפי' עד אלף שנים לא תגיע לכל המעלות שלה הראויות אליה ועולה במשך השנים עליה אחר עליה עד שתגיע לתכלית המעלה הראויה לה. וכבר מצינו שהעיד רבינו מהרח"ו ז"ל על רבינו האר"י ז"ל שהיה עושה יום יא"צ לאביו לומר קדיש בשביל עילוי לאביו אעפ"י שבאותו זמן שראהו מוהרח"ו ז"ל היה יותר משלשים שנה משנפטר אביו כי אביו נפטר בהיותו קטן וכנז' בעמק המלך וידוע כי אביו של רבינו האר"י ז"ל היה צדיק וחסיד גדול ונגלה אליו אליהו הנביא זכ"ל ועכ"ז כל ימיו של רבינו האר"י ז"ל היה נוהג כמנהג של יום יא"צ בשביל אביו והיינו טעמא בשביל העילוי שיתעלה מדרגה למדרגה נמצא אין גבול לזה אלא כל ימיו של הבן צריך לנהוג ביום יא"צ למנוחת אביו.

וגם דע כי מלבד העילוי שיהיה לנפש האדם אחר שנכנס לג"ע בהדרגות מדרגה אחר מדרגה הנה עוד יהיה לנפשו דין ומשפט בכל פעם שתעלה מדרגה למדרגה וכמ"ש רבינו מוהרח"ו ז"ל בס' הכוונות (דף ע"ד ע"ד הגיד לי מורי ז"ל וכו'). ע"ש. וכ"כ עוד

אפילו לפי הפוסקים שלא הסכימו עם הדברי מלכיאל והכשירו את הברית, וגם אם נאמר שמומר לחלל שבת אין דינו כנכרי והמילה כשרה, יש כאן חילול ה', כשהסנדק דרס על השבת והגיע ברכב מעירו למקום הברית וכאילו אנו בזים לשבת, ולכן נראה שאין לברך ברכות המילה [אלא אם כן הדוד תינוק שנשבה וכל ציבור הנאספים תינוקות שנשבזו].

ישי מזלומיאן

מח"ס הנותן שלג. גבורי כח. מישרים אהבוך. מנחה לחיים. שמחה לאיש. סגולות רבותינו. בן ישי. אוצר מנהגי קהילות פרס. ועו"ס

במ"א. וא"כ תמיד יש תועלת לנפש האדם מכח מעשים טובים של בנו אפי' אחר מאה שנים ויותר. עכ"ל.

וא"כ ודאי שיש תועלת באמירת הקדיש אף לאחר סיום השנה, ובפרט לקדיש הנאמר לאחר לימוד תורה, כנודע. וכן כתב מרן הראש"ל הגרע"י זצ"ל בספרו חזון עובדיה (אבלות-א עמוד שלו סעיף ב ובעמוד שלח ע"ב), שגם לאחר תום השנה מצוה רבה לומר קדיש "יהא שלמא" שלאחר מזמורי תהילים ונ"ך, וכן קדיש "על ישראל" שאומרים לאחר לימוד תורה שבעל פה, תלמוד, ומדרש, הלכות, ואגדות. ע"ש.

י. סימן נא, אודות אשה שעבודתה לעשות מניקור או פדיקור, ומשייפת את הציפורניים, ופעמים רבות מתפזרים הפירורים של השיוף לכל צד, מותר לאשה מעוברת לעבור על הפירורים והאבקה, משום שבפעולת השיוף הציפורניים נהפכו לאבקה דקה, ואינם בכלל הסגולה שאסרו לאשה מעוברת לעבור על ציפורניים, שפנים חדשות באו לכאן.

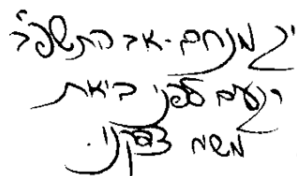
ויש להוסיף דהוא הדין לאלו המסדרים ציפורניהם ע"י פצירה כגון השוחטים וכו', אם יש לחוש לסכנה הנז' גם באבקת הציפורניים, וראיתי שבשו"ת שאלת שלום להרה"ג שלום מנחם (חלק א או"ח סימן א) כתב, שאין לחוש בזה. ע"ש. וע"ע מש"כ בקובץ ווי העמודים וחשוקיהם (אדר א תשע"ט).

ולעת עתה עמד קנה במקומו, ויזכה כת"ר שליט"א להמשיך בעבודתו, עבודת הקודש, ויפוצו כל מעיינותיו חוצה ברחובות פלגי מים, בתורה שבכתב ובתורה שבע"פ, להתנאות בהם בני אדם, ולברך עליהם ברכות השבח וברכת הנהנין. אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד. ואתה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום.

בהוקרה ובברכה על מפעליו הגדולים להגדיל תורה ולהאדירה

ידידו מוקירו

ישי מזלומיאן

וְכֵן עֲלֵמֵי הַדָּרָה שֶׁלֹּא
 יָדָעוּתָהּ הָיָה אֵלֶּיךָ מֵאֵלֶּיךָ
 וְכֵן עֲלֵמֵי הַדָּרָה שֶׁלֹּא
 יָדָעוּתָהּ הָיָה אֵלֶּיךָ מֵאֵלֶּיךָ

[illegible]

Handwritten signature: *Handwritten signature*

רח' דבורה הנביאה 5, נווה ארזים חולון | 050-419-0304

לזכרון עולם בהיכל ה'

מוקדש לזכרו ולעילוי נשמתו

של מאור עינינו ותפארתנו

עמוד ההוראה ופוסק הדור

גדול הדורות האחרונים

אביר הרועים מרן שר התורה

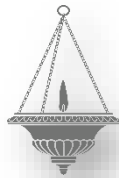
ראש כל בני הגולה

הראשון לציון הרב הראשי לישראל

מרן רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל

יה"ר שימליץ טוב בעדינו ובעד כל ישראל אחינו אמן

ת.ג.צ.ב.ה

אנשי אמונה אבדו

מוקדש לזכרו ולעילוי נשמתו הטהורה
של אבינו מורה דרכנו
שמסר נפשו על התורה הקדושה
המדוכא בייסורים וקיבלם באהבה

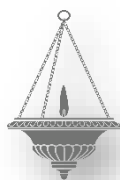
הרב יצחק ברכה

בן שרה זצ"ל

נלב"ע בליל שבת קודש פרשת פנחס י"ט תמוז תש"פ

יה"ר שיהיה מליץ יושר על כל משפחתינו
ובפרט על האמא היקרה, ועל הבנים והבנות
ועל כלל ישראל אמן

ת.נ.צ.ב.ה

מוקדש לדפואתם ולהצלחתם

רעייתי היקרה מרים בת יפעת תחי'

בנותיי היקרות גילה ואפרת בנות מרים תחי'

מרת יפעת בת יעלה תחי'

מרת אימי היקרה גילה בת סולטנה אילנה תחי'

מרת יעלה בת מזל תחי'

מרת סבתי היקרה סולטנה אילנה בת שושנה תחי'

מר יאיר בן ברכה הי"ו

מר סבי היקר עמוס בן גמילה הי"ו

מר גבריאל בן אסתר הי"ו

אחותי היקרה צופיה אורה בת גילה תחי'

מרת זהבה בת קוקי תחי'

מר חמי היקר ר' יהודה בן זהבה הי"ו

אחי ואחיותיי גיסי וגיסותיי היקרים הי"ו

ולכלל עם ישראל היקרים הי"ו

ולהבדיל בין החיים לחיים

נר ה' נשמת אדם

נר ה' נשמת אדם

מוקדש לע"נ

מוקדש לע"נ

הסבתא רבה

סבתי

מרת ברכה ישראלי

מרת שרה ברכה

בת חנה ע"ה

בת ליאורה ע"ה

ת.נ.צ.ב.ה.

ת.נ.צ.ב.ה.

תוכן ענינים

א	הקדמה ומצבת זכרון	א
א	סימן א הסרת אבק מהספרים בשבת	א
א	סימן ב הפרדת דפי ספרים בשבת	א
ג	סימן ג קידוש בביהכ"נ ולא טעם מהיין	ג
ד	סימן ד קידוש במקום סעודה בשתיית רביעית יין	ד
ה	סימן ה שילוח הקן בשבת	ה
ו	סימן ו חיוב נשים בשילוח הקן	ו
ז	סימן ז אמר מספר הימים בספיה"ע אם יברך	ז
ט	סימן ח הכנים תבן וקש לסוכה ולא ביטל	ט
י	סימן ט אם הלולב מוקצה לנשים	י
יא	סימן י שמועת שירים מ'שיר השירים'	יא
יב	סימן יא יציאה מהאמבטיה ברגליים רטובות	יב
יג	סימן יב הפסקת לימוד התורה בעלות השחר	יג
יז	סימן יג הפסקת אכילה ושתייה בעלות השחר	יז
יט	סימן יד בעניין הגשמים שבין פסח לעצרת	יט
כ	סימן טו ברכת שהכל על מי הגשמים	כ
כב	סימן טז הנמכת מוזיקה שנדלקה בשבת	כב
כד	סימן יז תחילת חלות ברכת הנהנין	כד
כה	סימן יח בעניין זבד הבת	כה
כו	מתי הזמן לקריאת השם לתינוקת	כו
כז	סימן יט תפילין בשבת למי שלא מהול	כז
כח	סימן כ מעלת התפילה בישיבה	כח
ל	סימן כא טלמול סיגריות ביו"ט	ל
לא	סימן כב דין מוקצה בסיגריות	לא
לב	סימן כג זהירות ממכין משבת ליו"ט	לב
לב	סימן כד אמירת שובה ה' במוצאי יו"ט	לב
לז	סימן כה בעניין תיקון כרת, ובכלל הסיגופים	לז
לח	ובענין הסיגופים בכלל...	לח

נו	בעניין סגולת רבי מתיא בן חרש	סימן כו
נט	אכילה ביו"ט אחר השקיעה	סימן כז
סא	דיוקים בנוסח רצה והחליצנו	סימן כח
סב	בעניין השתיה ליד המזוזה לפני התענית	סימן כט
סג	הוצאה ביו"ט	סימן ל
סד	סנדק שמחלל שבת	סימן לא
סו	סבא שלא רוצה לישב סנדק	סימן לב
סז	כיבוי מתג חשמל בשבת	סימן לג
סח	תנאים שטוב לעשות בראש השנה	סימן לד
פה	בעניין ת"ח שסרח	סימן לה
קכד	בעניין כיבוס הטלית גדול	סימן לו
קלא	ובעניין כיבוס הטלית ע"י גוי	
קלב	כיבוס טלית בשבוע שחל בו תשעה באב	
קלב	כיבוס הטלית עם בגדים אחרים	
קלב	סגולת טלית חדשה לרפואה שלמה	
קלג	כשרות למונה מים החשמלי	סימן לז
קלד	יציאה עם שעון יד בשבת	סימן לח
קמד	אמירת הקדיש לאחר י"ב חודש	סימן לט
קמו	רחיצה במים חמים ביו"ט שני של גלויות	סימן מ
קמח	רחיצה לפני התפילה	סימן מא
קנ	תפילת מנחה ביחד עם תפילת שחרית	סימן מב
קנ	הנחה ע"ג פלטה תבשיל לח עם שמירה	סימן מג
קנג	ניקוי מברשת השיניים בשבת	סימן מד
קנה	בעניין פתיחת הפרוכת	סימן מה
קנו	שימוש בשבת בקרח שנוצר ע"י מקפיא מיוחד	סימן מו
קנח	בעניין תפילה לנשים בקביעות בביה"ב	סימן מז
קס	חומר איסור דיבורים בבית הכנסת	
קסז	תקלה במכשירי התיקוף של הרב-קו	סימן מח
קעו	הטענת כרטיס רב-קו בבית כנסת	סימן מט

סימן ג	סעודה חלבית בשבת.....	קעט
סימן נא	זהירות מציפורניים למעוברת.....	קפא
סימן נב	הפסק באמצע תפילת שמונה עשרה.....	קפו
סימן נג	הפסקת חתן בר מצוה באמצע הדרשה.....	קפח
סימן נד	בעניין איסור לימוד תורה בליל (ניטל) חג הנוצרים.....	רג
	מכתבי הלכה ממרן הראשל"צ הרב יצחק יוסף שליט"א.....	ריז
	תוכן ענינים מפורט.....	רלט

מצבת זיכרון

לאבי מורי היקר

הרב יצחק ברכה זצ"ל

זירן אותי הגאון הגדול הרב ליאור גלזר שליט"א להוסיף בהקדמת הספר מצבת זיכרון לאבי היקר, וציין לי בזה"ל: אביך היה אדם מיוחד ומורם מעם שלא זוכים הרבה לשמוע על כיו"ב, וע"כ יהיה בזה חיזוק אדיר. עכ"ל.

ולבן אזרתי עוז לכתוב כמה גרגירים מיוחדים, ומקצת שיבחו של אבי מורי היקר הרב יצחק ברכה זצ"ל, ואם אתחיל להאריך בשבחו, יכלה הזמן והמה לא יכלו...

אבי היקר רבי יצחק ברכה זצ"ל גדל עם חבורת בני עקיבא ברובע היהודי בירושלים, עד שהתחתן עם אמא היקרה מרת גילה לבית משפחת לוי משכונת התקווה, והתגוררו בתחילה אצל הסבא והסבתא בשכונת התקווה בתל אביב, ועם הזמן נולד שם אחי הבכור ר' עמוס היקר הי"ו, והתחילו הורי היקרים להתחזק לאט לאט.

ומרת אימי תמיד רצתה שהאבא ישים כיפה שחורה, שהרי היה לו בהתחלה כיפה בנט בגודל של חצי שקל, והיה לאבא קשה מאוד מאוד להחליף לכיפה גדולה, ואמא היקרה תמיד עודדה אותו הרבה עד שלאט לאט הוא הגדיל את הכיפה.

אימי מורתי הייתה כמו רחל אשת רבי עקיבא^א, שאמרה לבעלה: עקיבא, תלך ללמוד תורה, אמר לה עקיבא: איך אני אלמד תורה, הרי אני עם הארץ שלא יודע אפילו לקרוא ולכתוב א' ב'. אמרה לו: תלך לגן של הילדים, וילמדו אותך לקרוא א' ב', ובכך תדע ללמוד תורה.

אמר לה עקיבא: אבל יצחקו עליי... והיא הציע לו: שניקח חמור ונשים עליו דשא ונזרע עליו עציצים ונלך איתו בשוק שכולם יסתכלו.

וכך עשו, והנה שהלכו בשוק עם המשתלה שמעל גבי החמור, כולם צחקו עליהם איזה חמור מוזר וכדומה, והלכו לביתם.

וכן עשו ביום השני, וגם צחקו עליהם האנשים כשראו את החמור המוזר.

א. כנזכר סיפור זה במדרש הגדול (שמות פ"ד פ"ג, מהדו' ברלין עמ' 35-36).

וכן ביום השלישי כשיצאו עם החמור לשוק עדיין צחקו עליהם האנשים אבל קצת פחות - כיון שהם כבר התרגלו שיש כאן חמור מוזר עם משתלה מעל גביו.

והנה ביום הרביעי כשיצאו לשוק, כבר כמעט שאף אחד לא צחק כשראה את החמור המוזר, כי כולם התרגלו כבר למצב הזה, עד שזה בכלל לא עניין אותם.

אמרה רחל לבעלה עקיבא: ראית, איך שביום הראשון כולם צחקו על החמור המוזר, וביום השני צחקו פחות, וביום השלישי בקושי צחקו, עד שהתרגלו למצב.

אותו דבר אם תלך ללמוד א' ב' אצל הרב'ה בגן של הילדים, ביום הראשון יצחקו עליך כי זה מאוד מוזר, וביום השני יצחקו פחות, וביום השלישי בקושי יצחקו, עד שיתרגלו שבגן שלהם יש ילד בגיל 40, וכבר לא ישימו לב לזה.

הדבר הזה תפס את עקיבא בעלה, ובאמת הוא הלך לגן של הילדים והתחיל ללמוד א' ב', וביום הראשון כולם צחקו עליו, וכן בשני, וכבר בשלישי פחות, עד שאף אחד לא צחק עליו, ומזה הוא צמח ונהיה גדול הדור רבי עקיבא, והוא זה שגידל 24,000 תלמידים ענקים ועצומים, וכן עוד תלמידים גאוני עולם ומהם: רבי מאיר, רבי יהודה, רבי יוסי, רבי שמעון בר יוחאי, רבי אלעזר בן שמוע, רבי נחמיה, רבי יוחנן הסנדלר, ועוד.

והכל בזכות אשתו הצדקת רחל, והתבטא רבי עקיבא ואמר: שלי ושלכם שלה הוא...

ובעיי"ז אימי מורתי היקרה מרת גילה ברכה, ממש כמו אשת רבי עקיבא, כל הזמן דחפה ודאגה שאבי מורי יעזוב את העבודות המובחרות שהתעסק בהם, ושילך לעסוק בתורה, והיא מוכנה לקחת על עצמה את כל העול הגדול והקשה של חינוך הילדים, העיקר שאבי היקר יעסוק בתורה.

והנה הלכה מרת אימי וסכסכה בעבודה של אבי מורי, כדי שיפטרו אותו ובכך הוא יוכל לישב ולעסוק בתורה, וכך היה, אבי היקר משם הלך ללמוד תורה בכולל, ומחצי יום לימוד בכולל, נהפך להיות אברך יום שלם בכולל, ועם הזמן הוסיף לימוד שיעורים ודרשות בערבים עד השעות הקטנות של הלילה, וזוכרני בשמחות של המשפחה היקרה, שאבא היה נעלם מרחבת הריקודים, וכשמחפשים אותו מבינים שהוא הלך לשמוע שיעור תורה קבוע ברכב, שלא היה מוותר על שום שיעור קבוע, והיה כועס שקובעים לו דברים ואירועים ושמחות וכדומה - על חשבון הזמנים הקבועים של השיעורים שלו, עד כדי כך זוכר אני שהיה לאבא שיעור קבוע באיזה יום אחד בשבוע, ואבא היה מבקש: שלא יקבעו את זמן החתונה של הילדים באותו יום, כי זה על חשבון השיעור הקבוע שלו.

והורי היקרים גידלו אותנו בצורה כ"כ שמורה ביותר, כמו שמגדלים אתרוג למצוות ארבעת המינים, שבכל משך התהליך של גידול האתרוגים, האיכר של השדה תמיד דואג לטפל ולשמור על כל אתרוג ואתרוג, שהרי בעץ אתרוגים יש כ"כ הרבה קוצים כנודע, ואם לא מקפידים בשמירתם כולם נהרסים, וכך הורי שמרו עלינו שאפילו לא נלך מחוץ לבית לשחק עם חברים, וגם שחברים לא יכנסו לבית שלנו, ואם כל הקושי שהיה לגדל ילדים בפרדס כץ של פעם, כמו הקוצים הרבים שבעץ האתרוגים כנ"ל, אף על פי כן האבא ואמא שמרו עלינו מאוד מכל משמר, וגידלו לנו בתחילה פאות כדי שיהיה ניכר שאנחנו שונים ומשונים מהאחרים שהיו גרים באזור שלנו, ושלחו אותנו לתלמודי תורה, לישיבות, ולסמינרים.

ואבא כאמור הלך ללמוד בכולל יום שלם את הדף היומי, וב"ה סיים את הש"ס שלוש פעמים בעיון כמו שצריך, בתוספת הערות חשובות בצידי הגיליונות של ספריו, וכן ציין כל דבר מיוחד שיש באותו דף במסכת, שזכינו ב"ה להוציאם לאור בחיבור בשם 'ויאמר יצחק'.

ואימי היקרה חניכה אותנו, ולימדה אותנו את כל שיעורי הבית, ותמיד דאגה לשלוח את אבא ללמוד תורה, ללכת לשיעורים בימים ובלילות, ומסרה את נפשה בשביל שהאבא יוכל ללמוד תורה.

בבין הזמנים לא היינו יוצאים לטיול לפני שאבא לומד תורה חצי יום, כדי שיהיה דלק לנסוע, וזוכרני שפעם אחת נסענו למערת המכפלה, ויש שם פתח שאמורים להריח בו את ריחו של גן עדן (כשאין נשים מעבר לוילון), ואחד מהאחים שלי הי"ו אמר לאבי: אני לא מריח שום דבר, (חוץ מריח של בשמים הנשים שנמצאים מאחורי הוילון כנ"ל), אמר לו אבי: כנראה שלא למדת היום מספיק לפני שיצאנו לטיול, שאם הייתה לומד טוב לפני שהיינו יוצאים אין ספק שלא הייתה מריח את ריחו של גן עדן...

וכן כל דבר שהיינו רוצים ומבקשים לדבר עם האבא, היה אומר לנו: לכו תדברו ותשאלו את אמא, והיא תענה לכם, ומה שתאמר לכם תעשו.

אבא היה בביתנו דמות של תורה, והיה קנאי לתורה ולכן זכה להיפטר בליל שבת פרשת פנחס שהיה קנאי לה'.

אבא היה קנאי לתפילות - בכל יום היה קם לפנות בוקר לומר תיקון חצות לפני עלות השחר, והיה מתחיל את התפילה כשעה לפני התחלת התפילה, כמעט רבע שעה היה אומר את ברכות השחר לאט לאט במילה. ממש כמו חסידים

הראשונים שהיו מתכוננים שעה לפני התפילה,² [ושבועיים לפני שאבא נפטר, אמרתי לו: כשמסתכלים עליך מתחזקים בברכות השחר איך שאדם קם בבוקר רגיל יכול להזיז ידיים ורגליים, לקום לבד זה מחזק.

אמר לי אבי היקר: חבל שצריך להגיע למצבים קשים בשביל להתחיל להודות לה' ולהתחזק בברכות השחר].

אבא היה מתפלל שנים בהנף החמה מילה במילה, והיה נשאר אחרי התפילה, אף פעם לא היה ממחר לאיזה מקום, ולא היה מדבר סתם בבית כנסת, והיה בורח ממחלוקות, ותמיד היה יושב בצד הכי קרוב לקיר כדי להתרחק מכולם.

וזה הזמן שאבינו היקר החזיר את נשמתו לבורא עולם, בשלוש ורבע הוא עלה להתפלל עם המלאכים בנף.

בליל שבת קודש פר' פנחס תש"פ, כשחזרנו מבית הכנסת אבא היקר ישן בחדר בקומה העליונה, עלינו אליו לומר לו: שבת שלום, והוא כ"כ שמח, ואמר לנו: שמעתי את הניגון של 'שלום עליכם', וחשבתי שכבר התחלתם, אמרנו לו: שאנחנו לא מתחילים עד שהוא יורד להיות איתנו בקידוש ובסעודה, והוא התעקש שלא רוצה לרדת, אבל אמא היקרה לחצה עליו, ועזרה לו להתלבש, ואז הוא ירד להיות איתנו בסעודה.

וביקש מאחי היקר ר' דוד חי הי"ו, לעשות את הקידוש זריז כי אין לו כוח, ותדע! שלעולם אבינו לא מיהר בקידוש, תמיד אמר הכל בנחת, וברוגע, והיינו אומרים את כל המזמורים, כולל הלשם יחוד, וכל ההוספות, והזוהר, בנחת ושלוה. וזו הפעם היחידה והראשונה שאבינו ביקש לעשות את הקידוש מהר.

וזכינו שאחרי הקידוש אבינו בירך אותנו - בישיבה, מה שאף פעם לא עשה, תמיד היה מברך אותנו בעמידה, והיינו כל האחים מחכים בתור כדי לזכות להתברך מהאבא היקר, ואמר לאחים שלי: תודה רבה שהגעתם, שימחתם אותי, ובירך כל אחד בבכייה בלב, כדי שלא נרגיש את צערו, ובקושי הצליח להוציא מילים מהפה, ונפטר ממנו לאט לאט.

ואותי הוא בירך, ואמר לי: אל תדאג אני עוד יהיה בחתונה שלך (שנערכה 40 יום לאחר פטירתו), תהיה חזק, הכל בסדר - אני איתך.

עשינו נט"י ואכלנו, ואבא אכל איתנו ממש קצת, והתחלנו לשיר שירי שבת, והאבא השתתף איתנו ושמח, ובאמצע אמר לנו: אין לי עוד כוח, אני עולה לקומה **למעלה** לישון, תמשיכו לשיר אני שומע אתכם **מלמעלה**.

אמרתי לו: אבא, נעשה זימון. הוא השיב לי: שלא אכלתי לחם בשיעור שמחייב בברכת המזון, ואמר לנו: שבת שלום, ולילה טוב, ועלה למעלה למיטה, ומרת אימי עלתה איתנו כדי לעזור לו, ואמר לה: תרדי לילדים, תרדי אליהם, היא הייתה איתנו קצת, ואח"כ ירדה אלינו, ובער"ש חילקנו תהילים שכל המשפחה יקראו כדי שנשלים ספר שלם לרפואת אבא, ואחרי הסעודה ב"ה קראנו את התהילים - ועלינו לישון.

ונכנסתי לחדר של אבא, שאלתי אותו: אם הכל בסדר, והשיב לי: כן, רק שקצת חם לי, ואני חייב אוויר, והמזגן היה על 27 בגלל שבצהריים היה לו קר, אז הוא אמר לי: תוריד את המזגן יותר נמוך שיהיה לי אוויר, זה 'פיקוח נפש'.

לא חשבתי שאבא מדבר רציני, כי לא ידעתי שהאבא נמצא במצב של 'פיקוח נפש', אבל לב יודע מרת נפשו, וכיון שהוא ראה שאני מהסס מלהוריד את המעלות של המזגן בשבת, הוא אמר לי: תן לי את השלט, שאני אוריד, והורדנו את המעלות שיהיה לו אוויר, ואמר לי: לילה טוב, והכל בסדר תהיה רגוע.

נכנסתי לישון בחדר קרוב לחדר שאבא ישן בו, וכל הלילה הסתובבתי מצד לצד.

והנה בשעה שתים וחצי בלילה - אני שומע את אבא צועק 'אוויר' 'אוויר', ומיד רצתי אליו, ואני רואה את אבא שכולו סגול, ומפרפר במיטה, וצעק: תביא לי אוויר, ישר הדלקתי את המאורר, והורדתי את המזגן לקור הכי חזק, ושאלתי אותו: יש לך אוויר? אמר לי: לא, תביא לי אוויר. [כנראה שהייתי צריך לומר לו דברי תורה, שזה היה האוויר והחמצן של אבא], וכולי הייתי בלחץ, ומיד הזמנו אמבולנס, ולבנתיים הם אמרו לי: לתת לו לישב כדי שיוכל לנשום, הושבתי את אבא וחביקתי אותו שלא יפול, עד שהגיעו כוחות ההצלה, ומיד שמו לו חמצן, ובכל רגע נפלה לו הכיפה, והיה אומר לי: תרים לי את הכיפה, תשים לי את הכיפה. ובכן בכל מהלך הטיפול עם אבא, גם כשהורידו אותו מהבית לכיוון בית החולים, הוא תפס את הכיפה עד הרגע האחרון כדי שלא תיפול, עד שפרחה נשמתו ביציאה של פתח ביתו, ונפלה הכיפה מראשו.

ניסו לעשות לו החיאה חלק בחצר ביתו, ואת ההמשך בבית החולים 'תל השומר', ולאחר שעה שהיינו בבית החולים, יצא אלינו הרופא והודיע לנו על הבשורה המרה...

בשחזרנו ברגל עם אמא המסורה מהבית חולים, פתאום אמא מספרת לנו חדשות: שבכלל היה לאבא שלנו את המחלה הנוראה חמש שנים, והוא סבל הכל בשקט, ולא הסכים לה לגלות לאף אחד, בשביל שלא יהיה צער בבית.

וב"ה האחים התחתנו, והיה שמחות ואירועים, ואחרי האירוע, אבא היה אומר לאמא: ראית איך הם שמחו? אם היינו מגלים להם, וכי הם היו יכולים לשמוח? הם היו רק בצער! ולכן הוא שמר את כל הסבל הנורא והאיום הזה לבד עם אמא היקרה חמש שנים, ואף פעם לא שמנו לב שאבא חולה, או שהולך לעשות איזה טיפולים וכדומה, תמיד הסתירו ממנו הכל, ואבא תמיד היה נראה רגיל, ותמיד אמר שהכל בסדר, והיה הולך לכולל לומד, הולך לתפילה, לקניות, והיה עושה נסיעות - הכל רגיל, שלא נרגיש שום דבר, ושלא נצטער, ובכולל מיד כשהיה נכנס ישר היה מתחיל ללמוד, ולא התייחס למצבו בכלל. ולא אני בלבד הבן, אלא שב"ה אחד עשרה אחים אנחנו, ואף אחד לא שם על ליבו לשום דבר שהשתנה אצל אבינו היקר, כנ"ל.

ובמשך ניהום האבלים בשבעה שמענו כ"כ הרבה דברים על האבא היקר, עד שאמרתי שלא הכרתי את אבא שלי, ואילו היינו יודעים מי הוא ואיזה הוא - היינו מתנהגים אליו בהכל אחרת, וכך גם אמרה לי מרת אימי היקרה: שלא הכרתי את בעלי, הייתי מכבדת אותו עד יותר, ומתנהגת אליו אחרת.

שמענו עליו דברים שלא שמעתם אוזן, והדבר הכי מיוחד שכולם דיברו עליו זה - העניין של הצניעות שבו, שהוא היה שקט, ובורח ממחלוקת, ולא היה לו קשר עם אף אחד, היה הולך לתפילה חוזר ותמיד ראשו היה למטה, לא היה רואה כלום בהליכתו.

ובכולל אבא היקר היה לומד הרבה לבד, ולא קם מהגמ' - לא לקפה, ולא לתה, ולא לסיגריה, ולא לפלאפון, ואפילו פלאפון כשר לא היה לאבא, הוא היה לומד עד סוף הסדר, והאברכים בכולל בכלל לא הכירו מי הוא זה ואיזה הוא ר' יצחק ברכה - שכשראו את המודעות של האבל, הם הכירו אותו רק בפרצוף, אבל אף פעם הוא לא אמר להם את השם שלו, ולא היה מדבר עם אף אחד כלום, פשוט נכנס בבוקר לפני הזמן לכיסא שלו, ותמיד היה לוקח את ספריו איתו, כדי שלא יצטרך לילך

ג. ואודות עניין זה, ע"ע במה שכתב והוסיף לי בזה טעם לשבח הרה"ג ישי מזלומיאן שליט"א - במכתב המצורף לעי"ל בריש החיבור.

לספריה ולהתחיל לחפש את הספרים, וממילא מתחילים לדבר עם אחרים, הוא לא היה קם ממקומו עד סוף הסדר, כל כולו תורה ורק תורה, וכן"ל אבא סיים את הש"ס שלש פעמים בעיון עם הגהות על כל הש"ס כל דף.

ובשלמדנו עם אבינו היקר, תמיד הכל היה ברור, אף פעם לא היה מצב שאבא נתקע בסוגיה, הוא לא התבלבל, ולימד אותנו כמו שצריך, והרבנים בתלמודי תורה היו משתגעים איך שאנחנו היינו יודעים את כל החומר עוד בכלל לפני שלמדו אותו בכיתה, ואבינו חינוך אותנו כמו שצריך - על דרך התורה והמצוות.

והנה אצל אבינו היקר השבת הייתה שבת קודש נפשי חולת אהבתך, איך היה מכבד ומעריך את השבת, היה קונה כל דבר לכבוד שבת קודש, ותמיד היה שגור על לשונו 'לכבוד שבת קודש', והיה מכבד את השבת בפרט בדברי תורה, בדברים טובים ומיוחדים עונג שבת עילאי, עם שירי שבת בנחת ושלווה, והיו פעמים שהיינו גומרים את סעודת ליל שבת כמעט בשעה 12 בלילה, ומרוב שכ"כ היה מחובר לשבת, זכה להיפטר בליל שבת קודש.

וזכה להיקבר במוצאי שבת קודש, בזמן שהיה מוסר נפש על יציאת השבת לפי שיטת ר"ת, ותמיד היה אומר: מי שמוציא שבת מאוחר, יוציאו אותו יותר מאוחר מגן עדן, (וע"ע בעניין לקמן בהערות ס' כד). והיו הרבה פעמים שמרוב שסיימנו את הסעודה השלישית מאוחר, וכבר נגמרו כל המניינים של תפילת ערבית באזור של ביתנו, היינו הולכים לשטיבלך של איצקוביץ ששם יש מנינים עד הבוקר.

וזכה להיקבר גם אחרי הזמן של השיעור הנמסר בליוויין של מורנו ורבינו מרן הרב עובדיה זצוק"ל, והיום ע"י מרן הראשון לציון הרב יצחק יוסף שליט"א, שאבינו היקר היה מוסר נפש למען השיעור הזה. ואם היה צריך לצאת לאיזה מקום היה עושה את זה רק אחרי השיעור, או שהולך ובזמן השיעור היה נכנס לרכב כדי לשמוע את כל השיעור, וזכה להיקבר אחרי זמן השיעור.

וה' יזכנו שנזכה ללכת בדרכיו הישרים והמתוקנים, ולהמשיך את מעשיו ושאיפותיו הכבירים, והוא יהיה מליץ יושר על האמא היקרה והמסורה, שעשתה הכל

בשבילו ולמענו, וימליץ טוב בעד כל המשפחה הכואבת, ועל כל עם ישראל, ובלע המוות לנצח, ומחה ה' אלוהים דמעה מעל כל פנים, ובא לציון גואל במהרה בימינו אמן.^ד

קראתי לדברים נוקבים אלו בשם **מצבת זיכרון** כדי להזכיר בו את שמו של אבי היקר, שהרי **מצבת זיכרון** עולה בגימטריא 825, וכן **אבי מרי יצחק ברכה זצ"ל** עולה בגימטריא 825, וזאת בכדי להזכיר את השם בחיבור כי יש עניין בדבר לתועלת.

בברכת התורה
המצפה לישועת ה'
בנו **ינון עובדיה ברכה**
כ"ד תשרי תשפ"ג לפ"ק

ד. עיקר הדברים נלקחו ממה שכתבתי בחוברת 'עקידת יצחק' (עמ' 10 - 13, ואלה תולדות יצחק בן שרה ז"ל) ע"ע שם באריכות בכל החוברת שנכתבה על אודות אבינו היקר זצ"ל.

הקדמה

בחסדי ה' המרובים אשר לא תמו חסדיו, זיכה אותנו להוציא לאור את החיבור הראשון של שו"ת ברכת עובדיה, אשר התקבל בהערכה גדולה אצל שוחרי התורה, ושמחתי לשמוע שיש מתמידים של ילדים שקובעים לימוד וחידון ע"פ ספרנו, ואברכים רבים מבקשים ממני מתי נזכה לראות את החלק השני של השו"ת ברכת עובדיה, ובס"ד זוכה אני להגיש לפני לומדי התורה את **שו"ת ברכת עובדיה ח"ב**, בתוספת מכתבי הלכה אשר זכינו לקבל ממורנו ורבינו עטרת ראשינו הראשון לציון הרב הראשי לישראל **מרן רבינו יצחק יוסף שליט"א**, שאלות חשובות ואקטואליות ביותר. והשאלות אשר העלינו הם שאלות שנשאלנו עוד מהישיבה משנת תשע"ח, וכל שאלה שהייתי נשאל, מיד הייתי כותב אותה, וכבר ב"ה לע"ע הגעתי לעשר מחברות מלאות בשאלות יפות ומיוחדות ואקטואליות, ובעז"ה יתברך נזכה עוד בחיינו להוציא לאור את כל הכתבים שנמצאים תחת ידינו, כדי לזכות את הרבים, ושווה לי כל המאמץ והעמל הגדול בכתיבת ובעריכת הספרים ולהוציאם לאור, שאם אפילו יהודי אחד מיני מיליונים שבעולם ילמד ויתחזק מהדברים - דיינו, והיה זה שכרנו.

ודרכנו בקודש להזכיר תמיד שאנחנו פוסקים הלכה אך ורק לפי פסקיו של מרן עטרת ראשינו הראשון לציון ונשיא מועצת חכמי התורה **רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל**, שהוא היה עמוד הענן שיישר את כל המעקמים את ההלכה בעיקר שלא לפי פסקי **מרן השולחן ערוך** שקיבלנו הוראותיו, היה לנו לחומה, ולמחסה ביום זעם, והוא תמיד לנגד עינינו, ולא נזוז מפסקיו כמלא הנימא, שהרי מרן רבינו זיע"א כל רז לא אניס ליה, והיה בקי בכל חדרי התורה, ודוק בפוסקים ותמצא שהוא מגדולי הפוסקים (כנזכר לשון זה במג"א ס"י שכח ס"ק יד), והוא זה שידוע בדיוק מה דעתו של מרן הבית יוסף, ולכן לא נזוז מפסקי מרן זצוק"ל לעד ולעולמי עד.

ואמנם עזב אותנו לאנחות ביום הקשה המר והנמהר יום ג' במר חשון תשע"ד, יתומים היינו ואין אב, שפלנו עד עפר, ותשש כוחנו מצרות, ובצרה גדולה אנחנו - בין בגשמיות שרואים לנגד עינינו מיום שעזב אותנו כל יום קשה קללתו מחבירו. ובין ברוחניות, שקמים עלינו הרבה ברנשים שמנסים לעקור את כל פסקיו של מרן זצוק"ל, ומפרשים אותם בצורה עקומה, שבודאי לא נחא ליה לאותו צדיק לתלות בו בוקי סריקי.

אבל לא אלמן ישראל, ומרן זצוק"ל ראה ברוח קודשו את העתיד של עם ישראל וידע לשתול בדורנו את בנו שימשיך דרכו מורנו ורבינו עטרת ראשינו הראשון לציון הרב הראשי לישראל, **מרן רבינו יצחק יוסף שליט"א**, שהוא זה שינהיג אותנו ואת כל הדור כולו בהלכה ובהנהגה ובהשקפה אמיתית, וב"ה זכינו למנהיג כזה שכל כוונתו ומגמתו להידבק בדרכיו של מרן רבינו זצוק"ל, ולא זו מפסקיו כמלא הנימא,

ובפרט כשיש מחלוקות בהבנת דברי מרן רבינו זצוק"ל, ויש רבנים שמפרשים את מרן זצוק"ל כך, ומרן הראשון לציון שליט"א מפרש את מרן אחרת, היא הנותנת שמרן הרב יצחק יוסף שליט"א ודאי שמכוון דעתו ושמועותיו ופסקיו לדעת מרן אביו זצוק"ל, שהרי כל מגמתו זה לחזק את פסקיו של מרן זצוק"ל, וכבר אמר מרן רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל לפני הכתרתו של רבינו יצחק יוסף שליט"א, בזה"ל: כל מה שהרב יצחק יוסף יאמר לכם, כאילו אני אמרתי לכם.

וב"ה שזכינו לכזה מנהיג אמיתי, אשרי הדור שכה לו.

ויה"ר שנזכה לנצל את הכוחות ואת הכלים שניתנו לנו - לקיום המצוות ולימוד התורה, ולזכות ללמוד וללמד לשמור ולעשות את כל דברי תלמוד תורתך באהבה, ולחבר עוד חיבורים טובים ומועילים לזכות את הרבים, ותן בי כוח ובריאות עוז ותושיה לאורך ימים ושנות חיים לעבדך באמת ובלבב שלם. אמן.

קראתי לחיבור זה בשם **שו"ת ברכת עובדיה ח"ב** - כדי לרמז בו את שמי, שהרי **שאלות ותשובות ברכת עובדיה חלק ב'**, עולה בגימטריא - 2716, וכן - **הצב"י ינון עובדיה ברכה נ"י בן מור אבי היקר המדוכה ביסורים הרב ר' יצחק ברכה זצוק"ל**, עולה בגימטריא - 2716. וזאת ע"פ מה שנזכר בספרים שראוי למחבר להזכיר את שמו בשם של הספר.

אני רוצה להודות בזה לה' יתברך על אשר זיכה אותי ללמוד תורה, ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, ולהעלות על הכתב את כל הדברים הנפלאים והמיוחדים שאני זוכה לשמוע ולראות, וגם זיכה אותי להוציא לאור את הספר המיוחד 'המתיקות שבפרשה' - על התורה מועדים ושמחות, ששמעתי באומרים לי, איך שכ"כ נהנים מהספר הזה מכל החיזוקים והסיפורים הנפלאים שזכינו להעלות על הכתב ולהוציאם לאור העולם. וגם זיכה אותי להפיץ תורה ברבים בהלכה ואגדה, ועלו על כולנה - שהשיעורים והדרשות מתפרסמים במערכת הגדולה של 'קול הלשון', שעושים עבודת קודש נאמנה. וזכינו ב"ה שחיבורינו מפורסמים בתוכנה המיוחדת של 'אוצר החכמה', כמה חסד ה' טמון מאחורי כל הדברים האלו, פשוט לומר תודה ושוב תודה, ואין שום מילים אחרות.

ואקווה שגם ספר זה יהיה מענה ללומדי התורה, בפרט שכתבנו על כמה שאלות שלא כ"כ דיברו עליהם, ובעז"ה יצא מזה התועלת, והעיקר שלא תצא תקלה תחת ידינו, ושלא ניכשל בדבר הלכה, ושלא נאמר על טמא טהור, ולא על טהור טמא,

א. כנזכר בהקדמת ספר הרוקח בזה"ל: כל אדם צריך לרשום שמו בספרו, והביא כמה שעשו כך.

ולא על מותר אסורי, ולא על אסור מותר. ואל יכשלו חברינו בדבר הלכה, ואשמח בהם. ומה ששגיתי כבר, העמידני על האמת, כי התורה היא תורת אמת, וזה הדבר היחידי שאנחנו מחפשים, שזהו חותמו של הקב"ה - אמת.

תודתי נתונה למרת אימי היקרה והנעלה מרת **גילה ברכה** תחי', אשר טורחת ודואגת לנו בכל הזמן, ונשאה על גבה את כל העול הגדול של פטירת אבינו היקר מורה דרכנו **הרב יצחק ברכה זצ"ל** המדוכה בייסורים, שנלב"ע בדמי ימיו כארבעים יום לפני יום החופה שלי, ועם כל זה אמא המיוחדת והמסורה ממשיכה לדאוג לכל המשפחה היקרה ודואגת לכל אחד ואחד, ישלם ה' פועלה ותהי משכורתה שלמה מעם ה' אלוהי ישראל.

וכן מביע אני בזה את הערכתי לחמי היקר והנעלה **ר' יהודה רבני** הי"ו, ולרעייתו מרת **יפעת רבני** תחי', אשר דואגים לנו בתמידיות בכל העניינים, ישלם ה' פעולם ותהי משכורתם שלמה מעם ה' אלוהי ישראל.

ובאן המקום להודות לגיסותיי היקרות מרת **ברכה רבני**, ומרת **מלכה רבני**, על כל עזרתם התמידית שמוסרים מזמנם עבורנו בכלל, ובפרט עבור בנותינו היקרות. ישלם ה' פועלם ותהי משכורתם שלמה מעם ה' אלוהי ישראל, ויזכו בעז"ה במהירות ובקלות לחתן צדיק תלמיד חכם וירא שמים, שיבנו בית נאמן בישראל, אמן.

ותודתי נתונה בהערכה גדולה למורנו ורבינו הגאון הגדול **הרב ליאור גלזר שליט"א** שטרח והשקיע מזמנו היקר לעבור על חיבור זה, והוסיף לנו כשעשועין דאורייתא הוספות נפלאות וחשובות ביותר, וצירפנו אותם בתוך התוכן של התשובות.

ישלם ה' פועלו ותהי משכורתו שלמה מעם ה' אלוהי ישראל, ויזכה להמשיך להגדיל תורה והאדירה, ויפוצו מעיינותיו חוצה, וכל אשר יפנה ישכיל ויצליח, וכל הקמים עליו לרעה - מהרה הפר עצתם וקלקל מחשבתם, אמן.

ב. וכיון דאתא לידן נימא ביה מילתא - **ע"פ מה שכתב בשו"ת תשובה מאהבה** (ח"א סימן קפא. ובח"ג סימן שעה), וזה לשונו הטהור: ומרגלא בפומי לומר לתלמידי: צאו וראו איזהו עונשו מרובה של המחמיר שלא כדין או המיקל שלא כדין? הוי אומר המחמיר שלא כדין עונשו חמור, כי המיקל שלא כדין - חטאו בין אדם למקום ברוך הוא ושב ורפא לו, אבל המחמיר שלא כדין צריך לרצות את חברו. עכ"ל. ואמרו חז"ל ביומא (פה ע"ב. פ"ח מ"ט) - על עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חברו. וע"ע ביביע אומר (ח"א חיו"ד סו"ס ג. ובח"י או"ח סימן לה אות חי. ובח"א או"ח סימן מב). שו"ת יחווה דעת (ח"א סימן יא). ובחזו"ע פסח (עמ' קג - קיד). ועוד. וע"ע במה שכתבנו בהקדמת שו"ת ברכת עובדיה הראשון. ובהמתיקות שבפרשה (בספירת העומר עמ' 594 - 595). וע"ע לקמן (בסימן לה בהערה).

והנני מביע בזה את תודתי להוצאה לאור "עימוד לבני הישיבות" אשר טרחו ועמלו ויגעו בעשר אצבעותיהם בעריכה והסידור הנפלא של ספר זה, אשר מחזה שדי יחזה, ובכל הדרך של ספר זה, עד ההוצאה לאור, ימלא הקב"ה כל משאלות ליבם לטובה בטוב ובנעימים.

תבורך מנשים באוהל רעייתי היקרה מרת **מרים ברכה** תחי' - שב"ה עוזרת לי ומסייעת לי בכל צעד ושעל בכל מכל כל כדי שאוכל לישב ולעסוק בתורה ללא הפרעות, 'אשה יראת ה' היא תתהלל', ויה"ר שנזכה לאהבה ואחוה שלום ורעות עד מאה ועשרים שנה בבריאות איתנא ונהורא מעליא, ונזכה לגדל את בנותינו היקרות **גילה, ואפרת ברכה** תחי' לתורה לחופה למצוות ולמעשים טובים, ובחיק ירא אלוהים ינתנו - ונזכה לדורות ישרים מבורכים, ונחנכם על דרך תורתנו הקדושה אכ".

יה"ר שכל הקמים על עם ישראל לרעה, ובפרט על לומדי התורה - מהרה הפר עצתם וקלקל מחשבותם, ונזכה לגאולת עולמים למשיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

בברכת התורה

ינון עובדיה ברכה

כ"ה מנחם אב תשפ"ב לפ"ק

יום סילוקו של נשיא מועצת חכמי התורה

חכם שלום הכהן זצוק"ל

סימן א

הסרת אבק מהספרים בשבת

ז. אבק שנמצא על ספרים, האם מותר בשבת לעשות רוח כדי להסיר את האבק?

ת. על הצד שאבק הוא מוקצה^א - מותר לטלטל מוקצה על ידי נפיחה^ב.

וטעם ההיתר הוא - מפני שלהזיז דבר מוקצה בצורה של רוח - זה לא נחשב טלטול, אלא כלאחר יד^ג.

סימן ב

הפרדת דפי ספרים בשבת

ז. ספרים ישנים שלא השתמשו בהם זמן רב, ומחמת כך נדבקו הדפים אחד לשני, האם מותר להפרידם אחד מהשני בשבת?

ת. להפריד דפים שנדבקו זה אל זה, שלא בשעת עשייתן אלא בשעת הכריכה, או בכל הזדמנות אחרת - בדבק או בכל חומר

א. עיין היטב בילקו"י (שבת כ"ב ס' שח - שיג עוד בדיני מוקצה, ה"א, ובהערה), אם אבק הוא מוקצה, וכע"ז עיין בחזון עובדיה (שבת ח"ד עמ' עו) - מפני שאינם שווים כלום, ודו"ק.

ב. שו"ע (סי' שח ס"מג). וברמ"א (שם ס"ג). חזו"ע (שבת ח"ג עמ' לד ד"ה נוצה). ילקו"י (שבת כ"ב ס' שח עמ' שטו).

ג. רמ"א (שם).

אחר^ד, אם זה במקום שאין שם אותיות, מותר לפתוח את הספר בשבת כדי לקרוא בו^ה.

וטעם ההיתר הוא - שכל שנדבקו הדפים שלא לרצונו של האדם, אלא ממילא ולא במתכוון^ו, זה נחשב לדבר צדדי, וזה לא שייך בכלל לדין של מכה בפטיש^ז.

אבל אם נדבקו הדפים במקום הכתב - יש אומרים שאין לפתוח את אותו מקום בספר בשבת^ח. ויש חולקים^ט.

אבל אסור לחתוך או לקרוע דפים של ספר שנכרכו ולא נחתכו, או שלא נחתכו כל צורכן^י, ולעניין הזה - אין הבדל בין ספר

ד. משנ"ב (סי' שמ סק"מה).

ה. משנ"ב (שם). ילקו"י (סי' שמ - דין מוחק בשבת ה"ד).

ו. חזו"ע (שבת ח"ה עמ' פה טור א).

ז. כמשמעות דברי מרן השו"ע (בסי' שיז ס"ג) - שכתב מתירין בית הצוואר מקשר שקשרו כובס, שאינו קשר של קיימא. וכתב במשנ"ב (בסק"כא) בשם הלבוש - שאינו קשר של קיימא, שאינו עשוי להתקיים רק עד שיקחנו בעל הבית לביתו. משמע שרק מה שקושר האומן בשעת מלאכתו אסור לפותחו, ולא כשנקשר מאליו שלא לרצון. כך שמע הרב 'הושע ישעיה נויבירט' מר' שלמה זלמן אורבך זצ"ל, והובא בספרו 'שמירת שבת כהלכתה' (פ"כ הערה ד' במהדורה הישנה). וע"ע היטב בחזו"ע (שבת ח"ה עמ' עא והלאה).

ח. החשש הוא שמא יתקלקלו האותיות, ויש כאן מחיקה. (כף החיים סי' שמ אות טל).

ט. מאחר וכוונתו למלאכת ההיתר - שהיא פתיחת הספר, וזה פסיק רישיה שימחק הכתב, אבל לא ניחא ליה במחיקה זו, וגם הוא לא מוחק על מנת לכתוב, הו"ל פסיק רישיה דלא ניחא ליה בדרבנן - שעלתה הסכמת הפוסקים להתיר, וכמו שנתבאר בכמה מקומות. ואף אם יחזור לכתוב אותן אותיות שימחקו ע"י פתיחת הספר, דעת המהרש"ל (בביאורו לסמ"ג בהלכות שבת בדין כותב, עמ' כה, בביאורי המהרש"ל) - שמוחק ע"מ לכתוב שתי אותיות, זה דווקא אותיות אחרות, אבל אם מוחק ע"מ לכתוב האותיות הראשונות, זה נחשב מקלקל ופטור. וממילא בנ"ד שמוחק ע"מ לכתוב את האותיות הראשונות אין חיוב של מוחק, ונחשב מקלקל שהוא פטור, וכאן אין כל כוונה למחיקה, והחיוב הוא כשמתכוון למחיקה. כ"כ הילקו"י (בסי' שמ - דין מוחק בשבת הערה ד').

י. משנ"ב (שם), וביאור הלכה (בד"ה וחייב).

חדש או ישן שקראו בו ונשארו בו דפים שלא נחתכו^{יא}. ואפילו על ידי גוי אסור^{יב}.

ומעמי האיסור הם - משום מכה בפטיש, ומשום קורע ומחתך^{יג}.

סימן ג

קידוש בביהכ"נ ולא טעם מהיין

ש. אדם שעשה קידוש בבית כנסת לציבור, והוא לא טעם מהיין, והולך לביתו לאכול שם, האם עליו לחזור ולקדש?

ת. יכול אדם לקדש לאחרים בין ביום ובין בלילה להוציא אותם ידי חובת קידוש - אע"פ שאינו אוכל עמהם, כיון שבשבילם זה נחשב מקום סעודה^{יד}. אבל אם המקדש עצמו לא אכל, הוא לא יצא ידי חובת קידוש^{טו}.

והטעם הוא - כי אין קידוש אלא במקום סעודה^{טז}, שהרי כתוב^{יז} - 'וקראת לשבת עונג', במקום של העונג שהוא הסעודה, שם צריכה להיות הקריאה של הקידוש^{יח}.

יא. שמירת שבת כהלכתה (שם הלכה א').

יב. משנ"ב (שם). חזו"ע (שבת ח"ה עמ' עא הערה כא).

יג. שמירת שבת כהלכתה (שם).

יד. שו"ע (סי' רעג ס"ד).

טו. שו"ע (שם ס"ג). ילקו"י (סי' רעג ס"כ).

טז. שו"ע (שם ס"א). חזו"ע (שבת ח"ב עמ' קכח).

יז. בישעיהו (פ"נח פ"יג).

יח. משנ"ב (שם סק"א). חזו"ע (שם עמ' קכו). ילקו"י (שם ס"א).

מכל מקום - הואיל ולדעת כמה ראשונים יצא ידי חובה, אין לו לחזור ולקדש, שספק ברכות להקל^{יט}.

וכל זה - בקידוש של הלילה, אבל בקידוש של שחרית שיש רק את ברכת הגפן, יחזור ויקדש בביתו^כ.

והעצה הטובה לאדם כזה - שישתה רביעית יין, ובכך הוא יוצא ידי חובת קידוש^{כא}.

סימן ד

קידוש במקום סעודה בשתיית רביעית יין

ש. מי שעושה קידוש ואין לו אפשרות לאכול חמשת מיני דגן, האם יכול לצאת י"ח קידוש במקום סעודה - בשתיית רביעית יין? וכמה רביעיות צריך לשתות?

ת. מעיקר הדין די בשתיית רביעית יין של הקידוש בין ביום ובין בלילה - כדי שייחשב לקידוש במקום סעודה^{כב}. וגם רביעית של מיץ ענבים - נחשב כקידוש במקום סעודה^{כג}, ואין צריך שישתה עוד רביעית יין מלבד כוס הקידוש^{כד}.

יט. הליכו"ע (ח"ג עמ' ב). חזו"ע (שם עמ' ג' ד"ה טעם - והלאה. ובעמ' קלד ד"ה ומה שכתב - והלאה).

כ. כעין המבואר בחזו"ע (שם עמ' קנד ד"ה ומסקנה), עי"ש. וע"ע בקיצור שו"ע חזו"ע (פ"טו ה"ג אות ג').

כא. ילקו"י (שם ס"ח).

כב. שו"ע (סי' רעג ס"ה).

כג. חזו"ע (שבת ח"ב עמ' קמא ד"ה ודע). ילקו"י (שבת כ"א ח"ג סי' רעג ס"ד).

כד. חזו"ע (שם עמ' א'). יחו"ד (ח"ב סי' לד). ילקו"י (שם ס"ג).

מכל מקום - בקידוש של הלילה, טוב להחמיר ולשתות רביעית יין נוספת, מלבד כוס הקידוש.

ובמקום שיש צורך - יכול המקדש לכתחילה לשתות רביעית יין, ודין^{כה}.

והטעם שמועיל שתיית יין - כיון שנחשב כמקום סעודה^{כו}, וכן לגבי מיץ ענבים, שיש לו תורת יין^{כז}.

סימן ה

שילוח הקן בשבת

ש. האם מותר לעשות שילוח הקן בשבת?

ת. מי שפגע בשבת ביונה הרובצת על אפרוחיה, ואינה מחוסרת צידה - דהיינו שלא צריך להביא מצודה בשביל לצוד אותה, שהיא כניצודה ועומדת, יכול לקיים בה מצוות שילוח הקן, באופן שאוחז בכנפיה ומפריחה.

והטעם ההיתר הוא - כי מצוות שילוח הקן היא מצווה מהתורה, ולכן היא דוחה את איסור טלטול מוקצה - היונה - מפני שהאיסור הזה הוא מדרבנן.

כה. ילקו"י (שם).

כו. חזו"ע (שם עמ' קלח ד"ה ובעניין - והלאה).

כז. חזו"ע (שם עמ' קמא ד"ה ודע). וע"ע בעניין זה באריכות לקמן בסוף הספר (במכתב ו').

אבל אם היונה מחוסרת צידה - דהיינו שצריך להביא מצודה כדי לצוד אותה, אסור לעשות את שילוח הקן.

וטעם האיסור הוא - מפני שהאיסור של הצידה כשהיא מחוסרת צידה הוא מדאורייתא, ואין מצוות שילוח הקן דאורייתא דוחה איסור צידה דאורייתא^{כח}.

סימן ו

חיוב נשים בשילוח הקן

ז. האם נשים פטורות ממצוות שילוח הקן - מפני שנחשב כמצוות עשה שהזמן גרמא, שהרי רק בלילה היונה הנקבה [האם] נמצאת, שרק אז אפשר לקיים את המצווה של שילוח הקן?

ת. איתא בגמ' חולין^{כט} - מה שחייב באם על הבנים זה בנקבות ולא בזכרים. אומר רש"י^ל - דכתיב^{לא} 'והאם רובצת' ולא האב רובץ.

ופסקן הרמב"ם^{לב}, והשולחן ערוך^{לג} - זכר שמצאו רובץ על הקן פטור מלשלח.

וידוע שרק בלילה היונה רובצת על האפרוחים^{לד}.

^{כח.} חזו"ע (שבת ח"ג עמ' קכה).

^{כט.} (עח ע"ב).

^{ל.} (בד"ה בנקבות).

^{לא.} דברים (פ"כ פ"ו).

^{לב.} (פ"ג משחיטה ה"י).

^{לג.} יורה דעה (סי' רצב ס"ז).

^{לד.} כנזכר בספר שילוח הקן כהלכה (פרסברגר פ"ד ה"ב). ובגיליון שמעתין (גיליון 131 אלול תשנ"ז - חשון תשנ"ח, במצוות שילוח הקן מהותה וטעמיה אות ה'). ועוד.

**ובגמ' בקידושין^{לה} אמרו - איזוהי מצות עשה 'שלא' הזמן גרמא?
מזוזה, מעקה, אבדה, ושילוח הקן.**

**ממילא זה שהמציאות שהיונה הנקבה רובצת רק בלילה - זה לא
הופך את המצווה רק ללילה, ובאמת אם ימצא שהאם
תרבוץ ביום אין מה שמעכב לקיים את המצווה, ולכן מצוות שילוח
הקן לא נחשבת מצוות עשה שהזמן גרמא^{לו} - והנשים מחוייבות גם
במצווה זו^{לז}.**

סימן ז

אמר מספר הימים בספיה"ע אם יברך

**ש. בימי ספירת העומר, שאל אותו חבירו: כמה היום לעומר? וענה
לו: היום שלוששים ושניים, ולא אמר שבועות, האם אח"כ יכול
לחזור ולספור עם ברכה?**

לה. (לד ע"א).

לו. ובעניין אם שילוח הקן נחשב מ"ע שהזמן גרמא ע"ע בילקו"י (פסח ח"א בדיני ברכת האילנות
עמ' קסט, בהערה יח' - מהדורת תש"פ).

לז. וכע"ז ע"ע במה שהעלנו 'בברכת עובדיה' (ח"א שאלה ט'), מהמכתב שקיבלנו ממרן הראשון
לציון הרב 'צחק יוסף' שליט"א (ביום י"ט סיון תש"פ) - (המכתב מובא בשאלה רקח) - לגבי ברכת
המפיל האם נשים יכולות לברך? והרי זמנו של הברכה היא רק בלילה - א"כ הוי מצוה
שהזמן גרמא שלא יברכו?

וז"ל של מרן הראשון לציון שליט"א במה שהשיב לי: שגם הנשים חייבות בק"ש שעל
המיטה, ולא שייך לומר דחשיב מצוות עשה שהזמן גרמא שנשים פטורות, דאף שברכת
המפיל היא רק בלילה, הטעם הוא משום שאז הוא זמן השינה, ודמי למש"כ הטורי אבן
(במגילה כ') דלא מקרי מצות עשה שהזמן גרמא, אלא במצווה שאינה נוהגת בכל זמן מצד
עצם המצווה, אבל ביכורים שמחנוכה ואילך אינו זמן הבאה, מפני שאינם מצויים על פני
השדה, ואילו היו מצויים, היו ימי בני הבאת ביכורים, לא חשיב מצוה שהזמן גרמא. עכ"ל.

ת. אם אירע לאדם כך משבוע הראשון ואילך - צריך לחזור ולספור עם ברכה^{לח}.

וכן אם שליח הציבור טעה במספר הימים, ומיד הזכירו לו כמה אנשים מהציבור - ואמרו את המספר המדויק של הימים, ולא הזכירו שבועות, צריכים לחזור ולספור עם ברכה, ובפרט אם לא אמרו את התיבה "היום"^{לט}.

והטעם שחזור לספור עם ברכה - משום ספק ספיקא, שמא מצוות צריכות כוונה, אפילו במצוות דרבנן^מ, וגם מוכח שמכוון שלא לצאת ידי חובה, ועוד שלא ספר שבועות - שיש אומרים שלא יצא, לכן מחמת הספיקות בדבר, יחזור ויספור בלילה בברכה^{מא}.

ואם תטען, והרי קי"ל דלא עבדינן ספק ספיקא בברכות^{מב}, אעפ"כ כאן עבדינן ספק ספיקא^{מג}, כיון שיש דעות שספירת העומר

ואודות עניין זה, ע"ע במה שכתב והוסיף לי בזה הרה"ג ישי מזלומיאן שליט"א - במכתב המצורף לעי"ל בריש החיבור.

לח. חזו"ע יו"ט (עמ' רמז).

לט. חזו"ע (שם עמ' רמח סוף הערה לג). וע"ע ביחו"ד (ח"ו סו"ס כט).

מ. עיין בשו"ת חזו"ע (סי' כט). ובילקו"י (ח"א מהדורת תשמ"ה עמ' רפד - רפה).

מא. חזו"ע יו"ט (שם הערה לג).

מב. כעין הזנכר בשו"ת יבי"א (ח"א או"ח סי' יב אות ח-י. ובס"י יח אות ג. ובס"י מג אות יז. ובח"ב סי' ו אות ז. וביו"ד בס"י ב אות ג. ובח"ג או"ח סי' כח אות יז. ובח"ד סי' ג אות יז. וביו"ד סי' כג אות ב. ובח"ה או"ח סי' יח אות ג-ד. וביו"ד סי' כ אות ג. ובאה"ע סי' ז אות ה. ובח"ו או"ח סי' לח אות ב. וביו"ד סי' יב אות ב. ובח"ז או"ח סי' ז אות א-ה. ובח"ח סי' כ אות ג בהערה. ובס"י כה אות ו. ובס"י לז אות א. ובס"י נו אות ד. ובח"ט סי' יט. ובס"י כג אות ג-ד. ובח"י סי' ו אות ו. ובס"י יח. ובס"י יט אות א. ובס"י נב. ובס"י נד אות ד. וביו"ד סי' כב. ובס"י ל. ובח"א או"ח סי' סז אות ד בהערה בד"ה ובעניין. ובס"י עח אות ו בהערה. ובס"י פה אות ג). ובשו"ת יחו"ד (ח"ב סי' ב ומעתה בהערה. ובח"ה סי' כא בהערה. ובח"ז סי' רטז אות ו-ז). ובשו"ת חזו"ע (סי' ז אות ז-ח. ובס"י מט אות ה-ו). וע"ע ביבי"א (ח"א סי' סו אות ד). ועוד.

מג. כנזכר בשו"ת יבי"א (ח"ב יו"ד סי' ב אות ג). ובח"ו או"ח סי' לח אות ב). ובח"ח סי' ה אות ג). ובח"ט סי' צא - ח"ו אות א) ובח"י סי' לח אות א-ג. ובס"י נב. ובס"י נה - ח"ב אות ה). ובשו"ת חזו"ע (סי' מט אות ו).

היא דאורייתא^מ, לכן מצרפים את זה לעוד סניף בספיקות, ובכך שייך לעשות ס"ס גם בברכות^מ.

ובפרט אם לא אמרו את התיבה "היום" - כי יש פוסקים שסוברים שאם לא אמר את תיבת "היום" לא יצא ידי חובה^מ.

סימן ח

הכניס תבן וקש לסוכה ולא ביטל

ש. מי שעשה סוכה למעלה מ-20 אמה, והכניס לשם תבן וקש כדי למעט את הגובה, אבל הוא שכח לבטל את התבן והקש. האם יהיה מותר לו לבטל את התבן והקש ביו"ט, או שיש בזה חשש של בונה, או מתקן מנא?

ת. אם מיעט את גובה הסוכה מערב יו"ט, על ידי שהכניס לתוכה תבן, אלא שלא ביטלו בפירוש, רשאי לבטלו ביום טוב. ואף על פי שעל ידי הביטול מכשיר את הסוכה, אין זה נחשב כמתקן, הואיל

מד. עיין בהרמב"ם (פרק ז מהלכות תמידין ומוספין הלכה כד) שכתב שמצוה זו נוהגת בכל מקום ובכל זמן, כלומר גם בחוצה לארץ, וגם בזמן הזה שאין לנו קרבן העומר. וכן דעת רבינו אבי העזרי (סי' תקכו), והאור זרוע (סי' שכט). הביאור הלכה (בסי' תפט סעיף א ד"ה לספור) כתב שגם ספר החינוך סובר שספירת העומר בזמן הזה דאורייתא, אבל ממה שכתב החינוך (סוף מצוה שו) מבואר שספירת העומר בזמן הזה דרבנן.

מה. וכע"ז עיין בשו"ת יבי"א (ח"ג או"ח סי' כח אות יז. ובח"ז סי' ז אותיות א, ה. ובח"ח סי' ה' אות ג. ובח"י יו"ד סי' לא. ובח"א או"ח סי' נט אות ג. ובסי' סז אות ד' - בהערה בד"ה ובעניין). ובשו"ת יחו"ד (ח"ב סי' עד - ד"ה ולכאורה. ובח"ו סי' מ - בד"ה ומכל. ובח"ז סי' צט אות ג). ובשו"ת חזו"ע (סי' ט אות ד'. ובסי' כג אות ז. ובסי' לג אות ו).

מו. עיין בחזו"ע (שם עמ' רמו).

ואינו עושה מעשה כלל, ואפילו מעשה קל של דיבור, שהרי בביטול בלב די.

ובפרט שכשהוא הכניס את התבן והקש לסוכה כדי למעט את הגובה, מסתברא שמבטל את התבן והקש לסוכה, שהרי בביטול בלב זה מספיק^{מז}.

סימן ט

אם הלולב מוקצה לנשים

ש. האם לנשים ספרדיות שלא נוטלות ארבעת המינים, הלולב יהיה מוקצה ביו"ט?

ת. איתא בגמ' בסוכה^{מח} - מקבלת אישה מיד בנה או מיד בעלה את הלולב ומחזירתו למים^{מט}, שואלת הגמ', פשיטא שיהיה מותר, מה הצד לאסור? אומרת הגמ': היינו אומרים הואיל ואשה לאו בר חיובא היא, ולכן לא תקבל את הלולב מבעלה, אומר רש"י: דבשבילה יש איסור טלטול.

מז. עיין בחזו"ע סוכות (עמ' יא הערה ו), עפ"ד רבינו מנוח (פ"א מסוכה ה"ג). עי"ש.

מח. (מב ע"א).

מט. וכ"פ השולחן ערוך (או"ח סי' תרנד ס"א).

נ. (בד"ה אימא לא).

מתרצת הגמ': קא משמע לן שלא אמרינן הכי, אומר רש"י^{נא}: כיון שהלולב ראוי לנטילת אנשים תורת כלי עליו - ומותר בטלטול לכל^{נב}.

ולגבי עצם נטילת הלולב לנשים, הדין הוא שנשים פטורות, שכל מצוות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, ורשאות ליטול את הלולב ובלבד שלא יברכו עליו, שאיך יברכו "אשר קידשנו במצותיו וצונו על נטילת לולב", וה' לא ציווה אותה, כי מהדין היא פטורה. לכן אם רוצות ליטול הלולב, יטלו אותו בלא ברכה^{נג}. ומספיק שיטלו את הלולב בידיהם, ולא צריכות לנענע לארבע רוחות העולם כדרך שעושים האנשים^{נד}.

סימן י

שמיעת שירים מ'שיר השירים'

ז. האם יש בעיה להשמיע שירים מפסוקי 'שיר השירים'?

ת. איתא בסנהדרין^{יה} - תנו רבנן הקורא פסוק של 'שיר השירים' ועושה אותו כמין זמר, והקורא פסוק בבית משתאות בלא זמנו

^{נא}. (בד"ה קא משמע לן).

^{נב}. עיין בחזו"ע סוכות (עמ' שכב ד"ה והנה).

^{נג}. חזו"ע (שם עמ' שלט, ועמ' תכה). וע"ע ביחו"ד (ח"א סי' סח - סט). יבי"א (ח"א או"ח סי' לט - מב, וח"ד או"ח סי' נ, וח"ה או"ח סי' מג).

^{נד}. חזו"ע (שם עמ' שנה ד"ה הנשים).

ואודות עניין זה, ע"ע במה שכתב והוסיף לי בזה טעם לשבח הרה"ג ישי מזלומיאן שליט"א - במכתב המצורף לעי"ל בריש החיבור.

^{נה}. (קא ע"א).

מביא רעה לעולם, מפני שהתורה חוגרת שק ועומדת לפני הקב"ה ואומרת לפניו: ריבוננו של עולם, עשאוני בניך ככינור שמנגנים בו לצים.

אבל בסעודות מצוה מותר להשמיע פסוקי תנ"ך בנגינה, ואע"פ שיש בפסוקים ההם אזכרות ה', ואין בזה שום חשש. ובלבד שיהיה הדבר בכבוד ראש, ובמקום גילה שם תהא רעדה. ואם זה לא כך - זה נחשב מושב לצים, ואין להתיר^נ.

סימן יא

יציאה מהאמבטיה ברגליים רטובות

ש. האם יש בעיה לצאת מהאמבטיה עם המים שהתכנסו בנעלי בית?

ת. איתא בפסחים^נ - אמר רב יוסף הני מילי יהיב לנהורא מן דסיים מסני אדמייתניה כרעא.

ופירשן רש"י ורשב"ם^{נח}: שאחד הדברים שגורמים לעיוורון, כשלוש מנעליו בעוד שרגליו לחות ממי הרחיצה^{נט}.

^{נ.} שו"ת יבי"א (ח"ג או"ח סי' טו, וח"ט או"ח סי' קח אות קה). וע"ע באור לציון (ח"ב פ"ד ה"לה ובהערה).

^{נז.} (קיא ע"ב).

^{נח.} (בד"ה אדמתנא כרעיה).

^{נט.} וע"ע בבן איש חי (פר' לך לך ש"ש אות טו, ובפר' פנחס אות יא).

והוסיף לי ע"ז הגאון הגדול הרב ליאור גלזר שליט"א, את מש"כ בכף החיים^ס בזה"ל: והעולם אין מקפידים בכך, ושומר פתאים ה'.

סימן יב

הפסקת לימוד התורה בעלות השחר

ז. בליל שבועות והושענא רבה שנשארים ערים ולומדים תורה כל הלילה, האם צריך להפסיק מלימודו בעלות השחר, כדי לברך ברכות התורה?

ת. מי שנשאר עד כל הלילה, והיה עוסק בתורה, והגיע זמן עלות השחר^{סא}, הנכון הוא שיפסיק ויברך ברכות התורה.

ס. (סי' רס אות ג'). ע"פ התוספת שבת (אות א').

סא. ע"פ לוח 'אור החיים', או לוח 'ביכורי יוסף' - שמרן עטרת ראשינו המנורה הטהורה ועמוד הענן שמיישר את כל העקומים, רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל, והיה תמיד אומר שאלו הלוחות המדויקים. וכתב מרן רבינו בהסכמתו ללוח 'אור החיים' בזה"ל: "בשבטי ישראל אודיע נאנמה על לוח שנה היוצא לאור ע"י ישיבת אור החיים ירושלים, בראשות הרה"ג ר' ראובן אלבז שליט"א.

בלוח זה ישנם כל השיטות והזמנים לפי מנהגים רבים, וכן אופקים שונים, אופק ירושלים - תל אביב - חיפה - באר שבע, אשר בהם מצויינים זמני הזריחה והשקיעה אשר כוללים את רוב אזורי הארץ, וזאת לפי המציאות הנכונה, והמשתמש בלוח זה לא יבוא לידי מכשול בחישוב הזריחה והשקיעה וכו'.

כל הזמנים בלוח כגון: עלות השחר, סוף זמן ק"ש לשיטת המג"א והגר"א, וכן סוף זמן ברכות ק"ש, וכניסת השבת וצאת השבת, זמן התעטפות בט"ת ועוד, נעשו לפי שיטת מרן השו"ע והפוסקים על פי הנחיותי ובהסכמתי המלאה.

לזאת באתי בקריאה נאמנה לשייכות הקדושות, המוסדות, ובעלי היקרים לרכוש את הלוח הזה וע"י כך תופץ שיטת מרן השו"ע, ואנשים יינצלו מטעויות בחישובי הזמנים עפ"י שיטות שאינן לדעת השו"ע". עובדיה יוסף. עכ"ל.

וע"ע בילקוט יוסף (תפילה כ"א - סי' פט ס"ג. ובשבת - סי' רסג ס"עז בהערה. ובסימן רצג עמ' תשטו. ובפורים

- ס' תרפז ס"ו בהערה. ובספיה"ע ושבועות - ס' תצד ס"נב). ובשו"ת הראשון לציון (ח"ב סי' ו'). ובעין יצחק (ח"א, וז"ג). ובספר השיעור השבועי (ח"ג פר' וישלח אות יב. ופר' ויחי הערה ב'). ובפר' שמיני אות ו'). ועוד מקומות רבים.

ולאחרונה יצא לאור עוד לוח שהוא טוב ומדויק בשם 'לוח שנה בשנה' בהסכמתו המלאה של מרן הראשון לציון רבינו יצחק יוסף שליט"א, ולחיבת הקודש אצרך את מ"ש בהסכמה ללוח הנ"ל (מתאריך כ"ד כסלו תשפ"א), בזה"ל: **לוח 'שנה בשנה' תואם לפסקי מרן הבית יוסף זיע"א שקיבלנו הוראותיו, והכל עשו על פי דעתו הרמה של מרן אאמו"ר רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל, ועל פי המבואר בספרים 'ילקוט יוסף' וערכו את הזמנים על פי הוראתינו, ועשו הכל על הצד הטוב ביותר על פי ההלכה, וכל הזמנים נעשו לפי שעות זמניות, והוא דבר נחוץ ביותר לעשות לוח שנה לכל עיר בפני עצמה, לפי האופק שלה, הן לזריחה הנראית והן בשאר זמני היום, וראוי לחוש ולהחמיר בזה בעניינים דאוריתא, ולפעלא טבא אמינא איישר חילם לאורייתא.**

האברכים המוציאים לאור רבי צבי רוס שליט"א, ורבי ישראל אלול שליט"א, נתעוררו לדבר זה, אחר שבשנים האחרונות מופצים בבתי הכנסת לוחות של דינים ומנהגים הכותבים הלכות ונוסחאות נגד דעתו של מרן אאמו"ר זיע"א, שכל מטרתם לקעקע את הלכותיו ודרכו של מרן אאמו"ר, ואשר על כן באו האברכים ונתעוררו לדבר מצוה לערוך לוח דינים ומנהגים על פי שיטתו של מרן הב"י, ומרן אאמו"ר.

ויש מהם שנתלים בדבריו של הרב בן איש חי, וטוענים שאסור לחלוק עליו בשום פנים ואופן וכו', הנה יש להדגיש בזאת את דבריו של הגאון הצדיק המופלא רבי עמרם אבורביע זיע"א, בספרו נתיבי עם (סי' תקפב אות ג') שכתב ואנו לא נזוז מעמדתנו, ורק הבבלים תפסו בזה מנהג האשכנזים, כמו בכמה עניינים אחרים, למשל ברכת שהחיינו לנשים המדליקות נר של יו"ט, והפטרת וערבה בכל שבת הגדול, וכן בעשי"ת אם טועים בברכת השיבה ואו' מלך אוהב צדקה ומשפט, וכן בכלי זכוכית בפסח, שתפסו בכל אלה כמנהג האשכנזים, בשל כך שבתקופה מסוימת היו תחת השפעת גאון אשכנזי, וא"כ לא משום כך ניגרר אחריהם אנחנו הספרדים בכלל, ע"כ. וידוע כי בתקופת הרב בא"ח היו חכמים גדולים בעלי הלכה כמו רבי שמעון אגסי, ורבי עבדאלה סומך, ועוד, אבל בעבר הרחוק, כמו לפני מאתיים שנה, היתה תקופה שלא היו הרבה חכמים בבבל בעלי הלכה, והוצרכו להביא חכם באשי מדמשק, הגאון רבי צדקה חוצ'ין, ולאחר מכן הגיעו לשם רבני האשכנזים, והם אלה שהנהיגו בדברים רבים כמנהגם, ודלא כהב"י, כמו שעשו במרוקו ובוכרה, עד שרבנו הגרי"ח סבר שכן היה המנהג בבגדאד מזמן רב, וחשב שאלו מנהגים קדומים, ולכן החמיר בכלי זכוכית בפסח ובהרבה הלכות בעיני טהרה וכדו'. ולא ידע שאלו מנהגים חדשים שהונהגו ע"י רבני האשכנזים הרגילים להורות לכל כדעת רבם, רבנו הרמ"א ודעימה.

ומלבד עניין זה, ידוע שהרב בא"ח היה חסידא קדישא יחיד ומיוחד בצדקותיו וחסידותיו, ובעקבות כך הלך הרבה אחר המקובלים, אולם שיטתם של חכמי הספרדים מדורי דורות, שכתבו לילך אחר הפשטנים כשנחלקו על המקובלים, ובהם הרא"ם, הרדב"ז, הכנה"ג, הפרי חדש, שער המלך, דברי יוסף איגראס, מאמר מרדכי, החקרי לב, שלמי ציבור, שו"ת מעט מים, הגר"א ישראל בקול אליהו, לקט הקציר בשם מרן החיד"א, שו"ת כנסת ישראל למוהר"ר ישראל ששון, שו"ת ירך יעקב, ספר פקודת אלעזר, ספר פרי צדיק למהר"ש קצין, ספר ברית כהונה, הרב יש"א ברכה, ספר ברכת יוסף למהר"י ידיד, ועוד רבים. ובפרט בדורות הסמוכים למרן השו"ע שהכל הלכו ע"פ הפשטנים. וכן רבני האשכנזים לדורותיהם רובם ככולם הורו ע"פ הפשט, כמו הסמ"ע, הש"ך, הט"ז, הנו"ב, השאג"א, הגר"א, רעק"א, החת"ס, ועוד רבים מגדולי האחרונים, וגם מרן החיד"א הורה לרבים כמו דעת מרן הב"י,

ולא כדעת המקובלים, כמו שכתב הראשון לציון בחקרי לב, שהחיד"א לא כתב כן כדי להורות לכל כדעת המקובלים, אלא למי שרצה לחוש לדבריהם. וזכה לכוון למ"ש לקט הקציר, שבשנת תקס"ד פגש בליוורנו את החיד"א פא"פ, ושאלו על פתגמא דא, וענה לו: שהוא מורה לרבים תמיד כדעת מרן בין להקל בין להחמיר, וגם במקום שהאר"י ז"ל חולק, מורה ובא לרבים כדעת מרן.

ובדברים אלו נדחה גם מ"ש בהקדמה לסידור תהלת יצחק, שבכל מקום שנחלקו המקובלים עם הפשטנים, יש לתפוס כדעת המקובלים, ושכן נהגו להורות חכמי הספרדים. אולם לפי המבואר אין הדבר נכון.

ועכ"פ עלינו להיצמד לדברי כל גדולי הדורות, בלא להמציא דברים מדעתנו. וזו גם היתה דעתו של מרן אאמו"ר עט"ר זצוק"ל, שמעולם לא הורה להמון העם כדעת המקובלים נגד דברי התלמוד או גדולי הראשונים והשו"ע.

צא וראה למ"ש הרב יעקב הלל [עורך הסידור בית תפילה] בספרו 'קבלת הוראות האר"י - גבורות האר"י' שחידש שיש להורות תמיד כדעת המקובלים, וטען שכן היו פוסקים 'כל' חכמי הספרדים [דבר שאינו נכון כלל]. וכתב וז"ל: 'וכמה אני מיצר על כך שיש רבנים שאומרים 'קיבלנו הוראות מרן'. וח"ו לומר כן, אלא קיבלנו הוראות האר"י ז"ל, ואותם חכמים נעדרה מהם האמת הנהדרת. ומנסים להרחיק את שלומי אמוני ישראל מלנהוג בשי' הפוסקים האחרונים של הספרדים, אשר כולם פה אחד החזיקו בשיטת הפסיקה שע"פ האר"י, ובהיות שראיתי שיש מהם שדבריהם עיוות האמת והעמדת השקר וכו'... ובעוה"ר בא היצר לקטרג ולערער בדור עלוב זה, קמו להם אחדים אשר נעדר מהם אור החכמה הפנימית וערכה... ואין ספק בליבי שבקרוב בימינו כל השוגים והטועים יחזרו לדרך האמת ע"פ האר"י ז"ל. עכ"ד.

ראשית יש לציין דברי מוהר"ר עזרא עטייה זצ"ל אל מרן אאמו"ר שדיבר עמו באיזה ענין, ואמר לו למרן: לא כתבתי בזה מפני שאני חושש מהבבלים הדבקים בכל עוז אחר הוראות הגרי"ח, אמר לו רבנו עזרא עטייה, א"כ תכתוב בשבילי. שוב אמר לו, שמע בני, מי שלא למד בילדותו אפי' ילמד כל הזמן שבעולם, לא ירד לעומקה של הלכה, ואתה יודע עומקה של הלכה, לכן לא תחוש. [אביר הרועים ח"ג].

ועי' בעין יצחק ח"ג, ובס' מעתיקי השמועה, שהזכרנו למעלה מ - 200 חכמי הדורות שכולם כתבו שקיבלנו הוראות מרן השו"ע, ובראשם המהראנ"ח, מהר"י מינץ, מהר"ם גלנטי, מהר"ם בן חביב, רבי שמואל אבן דנאן, הכנה"ג, גנת ורדים, חוות יאיר, בית דוד, הפר"ח, מהר"ח אבולעפיא, מהר"י פראג'י, הלק"ט, רביד הזהב, צדקה ומשפט ביעקב, בקש שלמה, היעב"ץ, פמ"ג, רבי יהונתן אייבשיץ, דברי חיים מצאנז, מהר"ש לניאדו, ועוד ועוד.

וא"כ הדברים מבהילים לכתוב לשונות כאלה על גדולי עולם, 'שח"ו לומר שקבלנו הוראות מרן'. ואותם חכמים 'נעדרה מהם האמת הנהדרת' 'עיוות האמת והעמדת השקר'. 'שוגים וטועים', איך אפשר לומר כך על חכמים גדולים. ועי' בעין יצחק שם משבחיו של מרן הב"י, והרמ"א בתשו' (סי' מח) כתב עליו שהשכינה מדברת מתוך גרונו, וכל החולק עליו כחולק על השכינה, וגם רבנו האר"י ז"ל הוקיר במאוד למרן הב"י, ובשו"ת אבקת רוכל (סי' קלו) איתא בזה"ל: שאלה למהר"ר יצחק אשכנזי המקובל האלהי זצוק"ל, ילמדנו רבנו וכו'.

ואמנם בשו"ת רב פעלים (ח"ג סוד ישרים סי' ט') כתב, שברור לו שתשו' זו אינה להאר"י ז"ל, שהיה חכם גדול וכו', אלא תלמיד אחד שאל כן, וכדי לזכות לתשובה הציג הדברים בשם האר"י.

והטעם הוא - שהלילה הולך אחר היום שלפניו, אבל בעלות השחר זה כבר יום חדש, ולכן צריך לברך.

אך בספר טוב מצרים (ערך מוהר"ר יצחק לוריא) דחה דבריו, וכתב, שא"ז פלא אם רבינו האר"י לא היה בקי בחו"מ, כי לא נדפס בזמנו ב"י. ועי' ברב פעלים (ח"ד סוד ישרים סי' ב') שחזר לדחות דבריו, שלא יתכן שרבינו האר"י לא היה בקי בחו"מ. אחר שתלמידו מעיד עליו שהיה מעיין וכו', ומקטנותו נתפרסם וכו'. ומרן החיד"א בשם הגדולים (ערך רבינו האר"י) ראה תשובה מרבינו האר"י למרן, ומרן דן בדברי רבינו האר"י ז"ל ודוחה אותם מיניה וביה, ואינו טורח ליישבם.

ובעניין הסידורים הנ"ל, שהתעקשו לכתוב כנוסחאות הבן איש חי, למרות שהתגלו פוסקים רבים שלא היו בזמן הבא"ח וכתבו לחתום זדים, כמו סידור רבי שמואל ויטאל, וכך היה הנוסח בדורות קודמים, ורק בזמן הבא"ח שינו את הנוסח, והם כופים את כל הציבור להמשיך בזה. ובסידורים שלפני מאה שנה ויותר, היה הנוסח בחתימת מכניע זדים לחתום 'זדים', וכן להוסיף ועל זקניהם, ועוד כמה דברים שהובאו בסידור חזון עובדיה.

ואין לנו לחוש לאיסור לשון הרע וכדו' כאשר אנו מעוררים בענין, דז"ל החזון איש (אגרות ח"ב קלג): 'וראוי להמחזיקים בתורת ד' לדעת את גדוליה באופיים האמיתי, ואם הותר לדבר לשה"ר על אומן באומנותו להאיש הדורש עליו לצורך, על מי שתורתו אומנותו לא כ"ש שמותר להודיע להמחזיקים בתורה וצרכים לדעת. כי הידיעה של חכמי הדור לבם ומדתם, הן הן גופי תורה...!'

והנה עניין פלג המנחה ראיתי שעשו על פי שיטת מו"א צוק"ל, שהורה להחמיר ולחשב השעות הזמניות מהזריחה לשקיעה, וכמ"ש בספרו הליכות עולם (ח"א עמ' קו), ושוב לחשב שעה וחמישית מצאת הכוכבים של הגאונים וכמבואר בשו"ת יביע אומר (ח"א סי' מג בגיליון הערה 19), שלא לברך אלא מפלג המנחה שלפני צאת הכוכבים. ואף שכמה מעורכי הלוחות תמיהו בזה על מרן צוק"ל בכמה תמיהות, אין לנו אלא דעתו, שנתברר ששמע טענות אלו, ובכל זאת חשש משום סב"ל.

וגם בענין נץ החמה, הביאו את הזמן האמיתי שהוא זמן יציאת גלגל השמש וכפי הנראה ממקום הגבוה ביותר שיש בעיר שבו נראית השמש לראשונה, וכפי שכתב מרן החיד"א בברכ"י (סי' שלא ס"ו) שכל שנראה השמש אפי' משהו ואפי' בראש המקום הגבוה ביותר שיש בעיר, מונין מאותו היום, וכך נתפשט המנהג בעיר קדשנו ירושלים ת"ו ובחברון ת"ו מזמן גאוני הדורות שלפני דורנו. וגם באשל אברהם מבוטשאטש (מהדו"ת או"ח סי' פט) כתב אודות זמן הנץ, י"ל שכל העיר מקומו בכך, וכל שבשום מקום מעירו נץ החמה נראית בראש האילנות או ההרים דסביב הו"ל נץ החמה.

וברכתי לרבנים שליט"א שיהי רצון וחפץ ה' בידם יצלח, ללכת מחיל אל חיל בזיכוי הרבים, באורך ימים ושנות חיים, בטוב ובנעימים, שובע שמחות וכל טוב.

בברכת התורה
יצחק יוסף
הראשון לציון
הרב הראשי לישראל

ומכל מקום אם מסופק אימתי הוא הזמן המדויק של עלות השחר, והוא באמצע לימודו, הואיל והתחיל בהיתר קודם עלות השחר - רשאי להמשיך בלימודו עד שידע בבירור שכבר עלה עמוד השחר, ואז יפסיק ויברך ברכות התורה.

וראוי יותר לעשות כן, ממה שיפסיק בלימודו ויאמר פיוטים ושירות ותשבחות עד שיעלה עמוד השחר.

והטעם הוא - שזה גורם לביטול תורה, וזה חומרא שבאה לידי קולא, ובודאי שאין צורך להחמיר בזה, אלא ילמד עד שיתברר לו בודאי שהגיע עמוד השחר. ובזה בודאי שיש לנו לסמוך על דעת מרן, וכ"ש שהאיסור ללמוד קודם ברכות התורה הוא מדרבנן, וכ"ש לדעת הסוברים שאין איסור ללמוד קודם ברכות התורה^כ.

סימן יג

הפסקת אכילה ושתייה בעלות השחר

ש. בליל שבועות והושענא רבה שנשארים ערים כל הלילה ללמוד תורה, וטועמים דבר מה מדי פעם להתעורר, האם צריך להפסיק לאכול ולשתות כשמגיע עלות השחר?

ת. מי שהתחיל לאכול חצי שעה קודם שהגיע עלות השחר [לפי לוח אור החיים, וביכורי יוסף, ולוח שנה בשנה כנ"ל], רשאי להמשיך באכילתו עד עלות השחר.

סב. ילקוט יוסף (ספירת העומר ושבועות ס"י תצד ס"לט - מג).

אבל אסור להתחיל באכילת עוגה וכיו"ב מחמשת מיני דגן חצי שעה סמוך לעלות השחר, אלא אם כן אוכל פחות מכביצה, שהיא 54 גרם.

וכן רשאי לאכול פירות ושאר דברים שאינם מחמשת מיני דגן, אפילו שיש בהם יותר מכביצה.

וכל זה עד שלא הגיע זמן עלות השחר, אבל אם כבר עלה עמוד השחר, יזהרו שלא לאכול או לשתות מיצים למיניהם וכדומה^{סג}.

והטעם - דרשו חז"ל מהפסוק^{סד} "לא תאכלו על הדם", לא תאכלו קודם שתתפללו על הדם שלכם. וכל האוכל ושותה ואח"כ מתפלל, עליו אומר הקב"ה: אחר שנתגאה שאכל ושתה, עכשיו מקבל עליו עול מלכות שמים...^{סה}

והאיסור לאכול ולשתות לפני התפילה, הוא איסור מדרבנן^{סו}.

אבל לשתות תה או קפה - אפילו עם סוכר מותר אפילו אחרי שעלה עמוד השחר.

והטעם הוא - ששתייה זו היא לצורך התפילה, כיון שהקפה יש בו קצת רפואה, וכיון שהכל אצלנו רגילים לשתות הקפה עם סוכר, מותר לשתות גם עם סוכר. וכיון שהשותה את התה והקפה זה לא בשביל גאוה וגם זה לא משכר, לכן מותר לשתות תה וקפה לפני התפילה, וכבר פשט המנהג בישראל^{סז}.

סג. ילקו"י (ספיה"ע ושבועות סי' תצד ס"מד).

סד. בויקרא (פרק י"ט, פסוק כ"ו).

סה. כמבואר בברכות (י ע"ב). וע"ע בילקו"י (שם).

סו. כך דעת רוב הפוסקים, ומרן הב"י, וע"ע בילקו"י (שם בהערה).

סז. ילקו"י (שם בהערה).

סימן יד

בעניין הגשמים שבין פסח לעצרת

ש. הגשמים שיורדים בין פסח לעצרת [חג שבועות], האם הם נחשבים כגשמי קללה? והאם יש טעם ומקור למה שנוהגים לפתוח את הפה ולשתות את מי הגשמים האלו?

ת. אודות השאלה אם נחשבים לגשמי קללה.

כתוב ברמב"ם^{סח} - יצא ניסן של תקופה והוא כשהגיע השמש לתחילת מזל שור, אין מתענים, שאין הגשמים בזמן הזה אלא סימן קללה - הואיל ולא ירדו כל עיקר מתחילת השנה.

ומבואר בירושלמי^{סט} - אמר רבי שמואל בר רב יצחק מזה שנאמר 'שלא ירדו להן גשמים מכבר', אבל אם ירדו להם גשמים מכבר סימן ברכה הן.

דהיינו - שכל מה שכתוב שזה גשמי קללה, זה דווקא אם לא ירדו גשמים עד תקופת ניסן, ורק אז התחילו לרדת, אבל אם כבר ירדו גשמים עוד לפני תקופת ניסן, הגשמים שיורדים אחרי ניסן לא נחשבים לגשמי קללה^ע.

ואודות המקור של פתיחת הפה ושתיית מי הגשמים הללו.

סח. (בפ"ג מהלכות תעניות ה"ט).

סט. (תענית פ"א ה"ח). וכ"ה ברא"ש בתענית (פ"א סו"ס כא).

ע. וע"ע מה שכתבנו בברכת עובדיה (ח"א שאלה קכז עמ' פה).

כתוב במדרש פנחס^{עא} - וז"ל: הגשמים שמן הפסח ועד העצרת הם רפואה גדולה לכל התחלואים, שאין לך רפואה כמוהו בכל החנויות של רפואה, דהיינו לעמוד על הגשם ולגלות קצת ראשו כדי שירד הגשם על ראשו, וגם לפתוח פיו בכדי שירד הגשם לתוך פיו ממש.

ואומר החתם סופר - על דברי הגמ' בשבת^{עב} אמר שמואל: כל משקי הרפואה מפסח ועד עצרת, מועילים לרפואה. היינו חדש אייר והרמז בפסוק 'כי אני יי רופאך' ר"ת אייר. והמזמור הזה מדבר כשהיה דוד המלך חולה ונתרפא.

סימן טו

ברכת שהכל על מי הגשמים

ז. מי שפותח את פיו לשתות כרפואה את מי הגשמים שיורדים בין פסח לעצרת [כמבואר בשאלה הקודמת], האם צריך לברך שהכל?

ת. איתא במשנה בברכות^{עג} - השותה מים לצמאון, אומר שהכל נהיה בדברו.

עא. (למקובל ר' פנחס מקוריץ זיע"א - עמ' יט אות כב). וכן בספרו נופת צופים (דף ו' ע"ב אות פה). ובספרו אמרי פנחס (ח"א - בין פסח לעצרת אות רכא עמ' צה, ובאות שה). וע"ע בספר סגולות רבותינו (להרה"ג ישי מזלומיאן שליט"א עמ' 327 מהדורת תשפ"ב).

עב. (קמז ע"ב).

עג. (פ"ו מ"ח). וכ"ה בירושלמי (ברכות פ"ו ה"ח). וכ"פ מרן השו"ע (בס"י רד ס"ז).

וכותב הרמב"ם^{עד} - מה שאמר לצמא - רוצה לומר, השותה מים לצורך הצמא. אבל השותה מים כדי לבלוע בו שום דבר, או להטעים מה שיש בפיו, אינו חייב ברכה.

ואומר מרן השו"ע^{עה} - כל האוכלין והמשקין שאדם אוכל ושותה לרפואה, אם טעמם טוב והחך נהנה מהם מברך עליהם תחילה וסוף.

ואומר המשנ"ב^{עי} - אם הם רעים שאין לו הנאה מזה, אף על פי שמתרפא מהם אינו מברך כלל.

ולכן לעצם השאלה - אם הפותח פיו למי הגשמים הוא צמא ורוצה לשתות מברך שהכל, ואם כל כוונתו אך ורק בשביל הרפואה, לא מברך עליהם.

וכן הדין למי שמניח כוס בזמן הזה כדי שהגשמים ימלאו לו את הכוס, אם שותה בגלל שצמא ואגב מכוון לרפואה, יברך שהכל, ואם שתה כשיעור יברך גם נפשות. אבל אם כל כוונתו אך ורק לסגולת הרפואה אינו מברך לא תחילה ולא סוף, אלא אם כן יערבב בזה איזה תמצית עם טעם^{עז}.

ושאלתי בעניין להגאון הרב ישי מזלומיאן שליט"א, וכתב לי כע"ז^{עח}: שברור שאם אינו צמא אינו יכול לברך, וכמש"כ

עד. (בפירוש המשניות שם).

עה. (שם ס"ח).

עו. (בס"ק מג).

עז. ויש לדון אם זה לא פוגם בסגולה, ודו"ק.

עח. (במכתב מיום ו' תמוז תשפ"ב).

מִרְנָה בְּשׁוֹ"ע"ט - דהשׁוֹתָה מִיָּם לְצִמְאוֹ מִבְּרַךְ שֶׁהָכֵל וּלְאַחֲרָיו בּוֹרָא נִפְשׁוֹת רַבּוֹת, אֲבָל אִם חֲנֻקְתִּיהָ אוֹמְצָא וּשְׁתָּה מִיָּם לְהַעֲבִיר הָאוֹמְצָא אֵינוֹ מִבְּרַךְ לֹא לִפְנֵיו וְלֹא לְאַחֲרָיו. ע"כ. לְכַאוֹרָה אִף שִׁישׁ בְּמִיָּם אֵלּוֹ סְגוּלוֹת וּרְפוּאוֹת, מ"מ לֹא נִפְקוּ מִתּוֹרַת מִיָּם.

וּלְכַאוֹרָה לֹא דָמִי לְנוֹטֵל תְּרוּפָה, דֵּהָא אִף בּוֹזָה כְּתָב מִרְנָה בְּשׁוֹ"ע"ט - דְּכָל הָאוֹכְלִין וְהַמְשַׁקִּין שֶׁאֵדָם אוֹכֵל וּשְׁתָּה לְרְפוּאָה, אִם טַעֲמָם טוֹב וְהַחֵךְ נִהְנֶה מֵהֶם מִבְּרַךְ עֲלֵיהֶם תַּחֲלִילָה וְסוּף. ע"כ. וְהַכֹּא בְּמִי הַגְּשָׁמִים הַנִּזְ' שֶׁאֵין לָהֶם טַעַם עֲצָמִי, מִמִּילָא אִם אֵינוֹ צִמְאֵה אֵינוֹ יָכוֹל לְבָרֵךְ, אִף שִׁישׁ בָּהֶם סְגוּלוֹת וְכו' פ"א. עַכְתָּ"ד.

סימן טז

הנמכת מוזיקה שנדלקה בשבת

ז. אָדָם שֶׁלֹּקַח חוּלָה אוֹ יוֹלֶדֶת בַּשַּׁבָּת בִּרְכָבוֹ לְבֵית הַחוּלִים, וְכַשְׁמַתְנִיעַ אֶת רִכְבוֹ, מִיד נִדְלָקַת הַמַּעֲרֶכֶת שֶׁל הַמוּזִיקָה אוֹ הַרְדִּיו וְכַדּוּמָה. הָאֵם מוֹתֵר לוֹ לְהַנְמִיךְ אֶת הַמוּזִיקָה מִפְּנֵי מַרְאִית עֵין?

ת. כְּתָב בְּשׁוֹ"ת שַׁעֲרֵי יוֹשֶׁר פ"ב - קֵטָן שֶׁהִדְלִיק בְּטַעוֹת רְדִיו בְּקוֹל רֶם בַּשַּׁבָּת, אִם א"א עַל יְדֵי כִּיסוּי בְּשִׁמְכוֹת מוֹתֵר לְהַנְמִיךְ ע"י קֵטָן בְּשִׁינוּי.

עט. (הנ"ל).

פ. (שם ס"ח).

פא. וע"ע בְּמָה שֶׁכָּתַב הָרַב שְׁלִיט"א בְּסִפְרוֹ הַנּוֹתֵן שֶׁלַּג (סִימָן ה' סַעִיף א) בַּעֲנִין בְּרַכָּה עַל אֲכִילַת הַשֶּׁלֶג. ע"ש.

פב. (לר' אֲשֶׁר חֲנֻנִיָּה, ח"ב ס' נט).

והטעם הוא - כיון דהו"ל ג' שבותין, שההנמכה מדרבנן, וגם ע"י קטן, וגם בשינוי.

ואם א"א על ידי קטן, מותר אפילו ע"י גדול בשינוי.

והטעם הוא - כיון שאין בהורדת צריכת הזרם אלא איסור דעובדין דחול, וע"י שינוי יש להקל לצורך גדול כזה. ע"כ.

והגר"ש זצ"ל כתב במכתב^{פג} וז"ל: הנני משיב בקצרה בנוגע לרדיו כי בטלויזיה אין לי שום ידיעה כלל וכלל, וזה אשר נלענ"ד הואיל ובהנמכת הקול לא נעשה שום פעולה חשמלית, ומכיון שגם בימות החול הכפתור נועד לשימוש של הנמכה, לכן מסתבר דהואיל ושכח לכבות מערב שבת, הרי זה חשיב כעומד עכשיו להנמכה שאין בזה שום איסור, ויתכן שמותר זה גם לגדול להנמיך מפני שזה לצורך גופו, וטלטול הכפתור אינו חשיב כמוקצה מחמת חיסרון כיס. אשר על כן נלענ"ד שבמקרה כזה מוטב להנמיך כלאחר יד ע"י גדול מלעשות ע"י קטן שזה לא משפיע טוב. ש. ז. אויערבך.

פג. הנדפס בשו"ת יד נתן (אורטור, ח"ב סי' טו). וע"ע בספר בעלי אסופות (תשע"א מבהמ"ד גבעת אסף, מ' אברהם יצחק הלוי כלאב שלי, עמ' 38 הערה 2. וכו"ה בנר ישראל יעקב). וע"ע בקובץ הרב על הקו (כסלו תשס"ח בתשובות מהרב מיכה הלוי שאלה 34, עמ' 30), וז"ל: לגבי הנמכת עוצמת הקול במערכת שאינה דיגיטלית הואיל ולא נעשתה שום פעולה חשמלית בהנמכת הקול, על כן אין במקרה זה איסור מלאכה. הן אמת שהכפתור הינו בגדר מוקצה, אך סיבוב הכפתור הוא שימוש לצורך גופו ומותר, וגם אם כפתור המערכת הוא בגדר מוקצה כמקרה מחמת חיסרון כיס שאסור בטלטול אפילו לצורך גופו - כיוון שמדובר רק בסיבוב הכפתור ולא בטלטולו אין בכך איסור, ומן הראוי שיעשה אף גדול בשינוי, ועדיף מקטן המתבלבל בחינוכו על ידי כן. ועיין בשולחן שלמה (סי' רעג סק"ד ב'). הרב מ. הלוי. עכ"ל.

ובעניין אם מתג החשמל הוי כמוקצה במחובר (עיין לקמן בסי' לג).

א.ה. שאלה זו שאלתי את הגאון הרב אברהם יוסף שליט"א^{פד}, האם אפשר להנמיך המוזיקה בכה"ג? וענה שכן, כדי שלא יהיה מראית עין.

סימן יז

תחילת חלות ברכת הנהנין

ש. אדם שאוכל גרעין אחד ומברך עליו כברכתו, האם יש בעיה של ברכה לבטלה בזה שהגרעין נתקע בין השיניים ולא נבלע?

ת. כע"ז נשאל מורנו ורבינו עזרת ראשינו בשו"ת יביע אומר^{פה} - אודות מי שבירך המוציא או שאר ברכות הנהנין, ובעודו לועס מה ששם בפיו, לפני הבליעה, שמע קדיש או קדושה, או איזה ברכה מחבירו, אם יענה אמן יהא שמיה רבה וקדושה ואמן, או שאינו רשאי לענות עד שיבלע המאכל שבפיו?

והאריך להשיב כדרכו בקודש כיד ה' הטובה עליו - שאם לועס את המאכל והוא קרוב לבית הבליעה באופן שקשה לו לענות, די בהרהור אמן בלבד, ויקשיב וישמע עניית הקדיש והקדושה ויהיה שומע כעונה. אבל בלאו הכי יכול לענות אמן.

והטעם הוא - שכיון שלועס על דעת לאכול חשיב לדידיה תחילת האכילה, וכשלעס יצא ידי חובת ברכתו ולא הוי הפסק, או ברכה לבטלה.

פד. (בשידור של ערוץ קול חי - במדור שמור וזכור ערש"ק פר' חוקת ב' תמוז תשפ"ב).
פה. (ח"ה או"ח סי' טז), עי"ש באריכות.

סימן יח

בעניין זבד הבת

ש. אודות המנהג שעושים קידושא רבה כשנולדת תינוקת, האם יש קשר בין הקידוש לקריאת השם? והאם זה חובה? והאם גם הספרדים נהגו בעניין הזה?

ת. סיפר האדמו"ר ממודזין ז"ל: על תלמיד חכם אחד ששאל את הגאון הגדול ר' חיים קניבסקי זצוק"ל היכן המקור לקידושא רבא לבת?

השיב לו ר' חיים: כי בש"ס עצמו הוא לא מצא מקור.

ואותו תלמיד שהיה חריף, אמר: הלא יש לכך סמך ברבנו גרשום בבבא בתרא^{פז}.

וכששמע כך ר' חיים קניבסקי - הוא השתומם והתמלא שמחה על דברי הש"ס בבבא בתרא - אמר רב הונא אמר רב: מאה ועשרים משתאות עשה בועז לבניו, שנאמר^{פח} 'ויהי לו שלושים בנים ושלושים בנות' וכו'.

והידע רבנו גרשום - וז"ל: מאה ועשרים משתאות עשה בועז לבניו שהיו לו שישים בנים ובנות, וכשנולדו היו לו שישים משתאות, וכששילח לבנותיו חוצה עשה להם שלושים משתאות, וכשהכניס בניו לחופה עשה שלושים משתאות, הרי מאה ועשרים. עכ"ל^{פח}

פו. (צא ע"א).

פז. בשופטים (פ"ב פ"ט).

פח. ע"פ מוסף שבת קודש (תשס"ז 35 בהעלותך - של יתד נאמן, עמ' 19).

וּכְתַב הַגָּאוֹן הַגָּדוֹל הָרַב בֶּן צִיּוֹן מוֹצְפִי שְׁלִיט"א בַּסֵּפֶר
מִבְּשֶׁרֶת צִיּוֹן^פ - שִׁמְנֵהּ הַסִּפְרִידִים שֶׁבְּלִידַת בֵּת עוֹשִׂים
מִסִּיבָה שֶׁל מִצּוּה בַּחֵיק הַמִּשְׁפָּחָה וְקוֹרְאִים אוֹתָהּ 'זְבַד הַבֵּת', וְהִזְקֵן
שֶׁבִּמִּשְׁפָּחָה אוֹחֶזָה בְּזִרְעוֹתָיו וְאוֹמֵר פֶּסוּק^צ 'וְנָתַי בַּחֲגוּי הַסִּלְע',
וְקוֹרְאִים לָהּ בִּשְׁמָהּ.

וַיֵּשׁ נוֹהֲגִים שְׂאֵבֵי הַבֵּת עוֹלָה לַתּוֹרָה, וְאַחֵר הַקְּרִיאָה עוֹשֶׂה שְׁלִיחַ
הַצִּיּוֹר "מִי שֶׁבִּירַךְ" לְתִינוּקָת וְקוֹרֵא אֶת שְׁמָהּ, וּבִזָּה נֶהְגוּ
בְּעִיקָר בְּנֵי אֲשַׁכְנָז. וְאֵין בִּזָּה קְפִידָא, וְנֶהְרָא נֶהְרָא וּפְשֻׁטִיָּה^א.

מִתִּי הַזְמָן לְקְרִיאַת הַשֵּׁם לְתִינוּקָת

כְּתַב בַּסֵּפֶר כְּתָר שֵׁם טוֹב^ב - שִׁזְמָן קְרִיאַת הַשֵּׁם לְבֵת יֵשׁ אוֹמְרִים
שֶׁאֵין לְהַמְתִּין כָּלֵל, אֲלֵא יִקְרָא לָהּ שֵׁם מִיד, מִפְּנֵי שְׁדוּוּקָא
בְּבֶן זָכָר שֶׁיֵּיךְ לְהַמְתִּין עַד זְמַן הַבְּרִית, מִפְּנֵי שֶׁכָּךְ צוּוּתָה הַתּוֹרָה, מֵה
שֶׁאֵין כֵּן בְּבֵת.

וּכְתַב הָאֲגָרוֹת מֹשֶׁה^ג - שֶׁלִּבֵּת פְּעָמִים שֶׁקוֹרְאִין אֶת הַשֵּׁם בְּיוֹם
הַקְּרִיאָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁחַל אַחֵר הַלִּידָה, שֶׁאֲפָשֶׁר שֶׁהוּא גַם
לְמַחֵר מְלִידָתָהּ. ע"כ.

וּכְתַב לִי בַּעֲנִיִּין הַנ"ל הַגָּאוֹן הַגָּדוֹל הָרַב לִיאֹר גִּלְזֹר שְׁלִיט"א^ד
בִּזָּה"ל: נִרְאֶה לַעֲנִיד לִיתֵן טַעַם לָזֶה ע"פ הַמְּבֹאֵר בַּבְּבֵא

פ. (ח"ג - מַעֲשֵׂה רַב - בְּלִידַת בֶּן אוֹ בֵּת, אוֹת לֵב עַמ' 37).

צ. מִשִּׁיר הַשִּׁירִים (פ"ב פ"ד).

צא. (וַע"ע שֵׁם בְּסִימָן לֹז עֵמֹד תְּנוּ סִימָן לַח עֵמֹד תִּסֹּז).

צב. (לְהַרְהֵ"ג אֲבִישִׁי טַהֲרָנִי, סִי' ה' ה"ב, וַעֲיִין בַּהֲעֵרָה).

צג. (חֲאֵה"ע ח"ג ס' לָהּ).

צד. (בְּתִשְׁרֵי תִשְׁפ"ג).

קמא^צ - דרב ושמואל ורב אסי איקלעו לבי שבוע הבן (ברית מילה ע"ש שעברו עליו ז' ימים (רש"י)), ואמרי לה לבי ישוע הבן, ופרש"י דישוב הבן הוא פדיון הבן. אמנם כתבו התו"ס שם בשם ר"ת שפירש דהסעודה על עצם הישועה שנושע ונמלט ממעי אימו, וטעם זה שייך לכאורה אף בנקבה, עי"ש היטב בתו"ס ודו"ק. עכ"ל.

נ.ב. יש להזכיר - ליולדת שלא תשכח לברך ברכת הגומל להודות לה' שהצילה בריאה ושלמה^צ.

סימן יט

תפילין בשבת למי שלא מהול

ש. ידוע שבשבת לא מניחים תפילין בגלל שיש לאדם שני אותות, הברית והשבת. מה הדין אדם שלא עשה ברית מחמת חולי, או שאחיו מתו מחמת המילה וכיו"ב, האם יצטרך להניח תפילין שהרי חסר לו את האות השני של הברית?^צ

ת. גם מי שלא נימול [כגון שמתו אחיו מחמת המילה], אין לו להניח תפילין בשבת וביום טוב, ואף אל פי שאין לו ב' אותות בשבת.

צא. (סו"ד פ ע"א).

צו. עיין בסדר ברכות הנהנין להאדמו"ר הזקן (פ"ג ס"ג). ובהליכות עולם (ח"ב עמ' קעא). ובבבדי השלחן (סי' סה אות ו). ובמשנה ברורה (סי' ריט ס"ק ג). ובשלחן מנחם (ח"א סי' קכז הערה ד).
צז. ונשאלתי ע"ז - והרי גם בחול חסר לו אות, א"כ למה רק בשבת יש הו"א שנדרוש ממנו לעוד אות?

ונלע"ד להשיב בפשיטות - שהרי בשבת יש לו את האפשרות להשלים לאות השני ע"י הנחת התפילין והשבת, ולכן היה הו"א שנדרוש ממנו להשלים לאות השני, בכדי שמהיות טוב אל תקרי רע. אבל בימות החול אין לו שום אפשרות להוסיף משהו בכדי להשלים לאות השני, שהרי יש בידו רק את מצוות הנחת תפילין, ודו"ק.

והטעם הוא - כיון שהוא בעל אות, אלא שמצד הסכנה שלו הוא אנוס, ולכן נתבטלה ממנו האות השני של הברית, אבל לעולם הוא מצווה ועומד^{צח}.

סימן כ

מעלת התפילה בישיבה

ז. בחור ישיבה שקם מאוחר, האם עדיף שיתפלל בישיבה עם דילוגים, ואת ההשלמות של התפילה יעשה אח"כ, או שילך להתפלל בשטיבלך תפילה שלמה מתחילה ועד סוף?

ת. שאלה זו שאלתי^{צט} למרן הראשון לציון הרב הראשי לישראל, רבינו יצחק יוסף שליט"א, ואמר לי: שאם זה קורה באופן חד פעמי שקם מאוחר, יכול להתפלל בישיבה, אבל אם זה באופן קבוע, צריך להתפלל במקום שהתפילה תהיה שלמה.

וצריך לעשות הכל כדי להתפלל בישיבה שלא יהרסו הסדרים שקבעו בישיבה, ולכן יישן מוקדם וכדומה שיוכל לקום בזמן.

צח. ילקוט יוסף (תפילין סי' לא ס"ה במהדורת תשס"ו). וע"ע בהלכה ברורה (סי' לא ס"ג).
ובשו"ת מחקרי ארץ (שעיו, ח"ח סי' יא סעיף ג עמ' כה).
צט. (בניסן תשע"ח).

וּכְתַב לִי בְעֵינַיִן הַזֶּה הַגָּאוֹן הַגָּדוֹל הָרַב לִיאֹוֹר גִּלְזֹר שְׁלִיט"א^ק,
בְּזֶה"ל: יְעוּיִן בְּהִלְכּוֹת שְׁלֵמָה^{קא} - דְּבִיּוֹתָר מִזֶּה, אָדָם
שֶׁהִתְאַחֵר וְאִם יִחַפֵּשׂ אַחֵר מִנֵּי יִמְנַע מִלִּמּוּד בַּחֲבֵרוֹתָא אוֹ
שִׁיעוּר מִרְבּוֹ, וְכ"ש שֶׁהוּא מוֹסֵר הַשִּׁיעוּר - דְּנִרְאָה דֵּאִין לְהַפְסִיד
הַלִּמּוּד מִחֲמַת כֵּן. ע"כ. וְנִרְאָה שְׁכָל שְׁכָן שְׁאִין לְבַחֹר לְהַפְסִיד
אֶת סִדְרֵי הַיְשִׁיבָה^{קב}.

וַיַּעֲוִיֵּן שִׁם^{קג} בְּמָה שֶׁהִיא מוֹרָה מִדֶּן הַגִּרְשִׁז"א לְבַחֲרוּרִים: דָּאֵע"פ
שְׁמִנִין וְתִיקִין רַבָּה מַעֲלָתוֹ, מ"מ סִדְרֵי הַיְשִׁיבָה קוֹדְמִים, וְאִף
הוּא בְּאוֹפֵן אִישִׁי אַחֵר נִישׁוֹאִיו הַתַּפְּלָל כּוֹתִיקִין, אִךְ לְאַחֵר זְמַן חֲדָל
מִזֶּה, כִּי רָאָה שֶׁמִּפְרִיעַ לוֹ בְּסִדְרֵי הַלִּמּוּד.

וּכְנֻדָּע שְׁעִיקָר הָעֲבוּדָה שֶׁל 'בֵּן תּוֹרָה' זֶה לְשִׁמּוֹר אֶת כּוֹחוֹתָיו בְּכַדִּי
לְזִכּוֹת לִידִיעַת הַתּוֹרָה. וּמִדֶּן רַבִּינוּ עוֹבְדִיָּה זִיע"א הַקַּפִּיד
ע"ז מְאֹד אִף בְּבַעֲלֵי בָתִּים, וְהוֹרָה לָהֶם לְהַתְּפַלֵּל בְּבֹקֶר אִפִּי יוֹתֵר
בְּאִיחֹר, וְהִעִיקָר שֶׁבְּעֶרֶב יִהְיֶה מוֹחֵם עֲדִיין צִלּוֹל לְהַבְנִת הַתּוֹרָה.

וּבִימֵי הַשְּׁבַעָה עַל מִדֶּן זִיע"א, זְכִיתִי לְשִׁמּוֹעַ מִהַגָּאוֹן הַצַּדִּיק הַר"ר
צָבִי סִימֵן טוֹב זַצ"ל שֶׁהִיא זֶה מִרְאָה מְלֵא בְּגַעְגּוּעִים
וְאַהֲבַת הַתּוֹרָה לְרֹאוֹת כִּיצַד מִדֶּן זִיע"א הִיא בּוֹחֵן אֶת הַבְּעֲלֵי בָתִּים
בְּחֹמֶר הַנִּלְמָד.

ק. (בתשרי תשפ"ג).

קא. (פ"ה ה"טו, ובהערות שם).

קב. ואודות עניין זה, ע"ע במה שכתב והוסיף לי בזה טעם לשבח הרה"ג ישי מזלומיאן שליט"א - במכתב המצורף לעי"ל בריש החיבור.

קג. (בהערה 56).

וַיֵּשׁ לַעֲוֹרֵר הַדָּבָר תָּמִיד בַּפֶּרֶט אֶצֶל צַעֲיָרִי הַצֶּאֱן שְׁמַתְלֵהִיבִים
מֵאֻרֹת וְרִיגוּשִׁים דְּלִמְרוֹת שִׁישְׁנָם הִרְבָּה עֲנִינִים טוֹבִים
הַקְשׁוּרִים לַתּוֹרָה, מִ"מ אֵין כֹּהֲתַמְדַּת הַתּוֹרָה לַהֲפֹךְ אֶת הָאָדָם לְבִרְיָה
חֲדָשָׁה בְּכָל עֵת וּזְמָן.

וְכִי"ב עֹבֵדָא הוּא בַּהֲרָה"ק ר' אֶהְרֹן מִבְּעֵלְזָא, שְׁבַעֲלוֹתוֹ עַל כֹּס
הָאֲדָמוֹ"רִיּוֹת הִיָּה מֵאֲרִיךְ וּמִדְּבַר הִרְבָּה בְּלוּמְדוֹת לִפְנֵי
הַחֲסִידִים, וּשְׁבִיקְשׁוּ מִמֶּנּוּ הַחֲסִידִים שִׁיאֲמֹר לָהֶם יוֹתֵר דְּבָרֵי חֲסִידוֹת,
הַשִּׁיב: דְּקִיבַל מֵאֲבוֹתָיו דְּאֵין חֲסִידוֹת יוֹתֵר מִלִּימוּד הַש"ס וְהַפּוֹסְקִים
וְדו"ק. עַכ"ל הַגַּר"ל גִּלְזֵר שְׁלִיט"א.

סימן כא

טלטול סיגריות ביו"ט

ז. מי שלא מעשן סיגריות, האם ביו"ט מותר לו לטלטל סיגריות?

ת. מי שלא מעשן ורוצה לטלטל הסיגריות ביו"ט מותר לטלטלם.

והטעם הוא - שאין הסיגריות נחשבים בכלל מוקצה ביו"ט כיון
שהם ראויים למי שמעשן^{קד}.

^{קד}. אור לציון (ח"ג עמ' רד). וע"ע בשו"ת יבי"א (ח"ט חיו"ד סי' כח אות ד'). חזו"ע יו"ט (עמ' מה). חזו"ע סוכות (עמ' שכב). יבי"א (ח"ב חאו"ח סי' כז אות ה').

וכתב לי בעניין זה הגאון הגדול הרב ליאור גלזר שליט"א^{קה}, בזה"ל: בהרבה מקומות שמרן זיע"א דיבר בענין סיגריות בהלכה, היה מזכיר ומעורר את גודל הנזק שהם גורמות ברוחני וגשמי^{קי}, ואף שהרבה מהעולם סומכים על סברת האג"מ דאמנם רוב החולים מעשנים, אך אין רוב המעשנים חולים, וע"כ לא חשיב כברי היזיקא, ומ"מ מלבד שיש בזה מו"מ בסטסטיקה כהיום, עוד בזה שהדבר נהפך למרה קשה אצל צעירי הצאן, וראוי בכל מקום לגנות מנהג זה. עכ"ל.

סימן כב

דין מוקצה בסיגריות

ז. איזה גדר של מוקצה שייך בסיגריות בשבת?

ת. סיגריה נחשבת ככלי שמלאכתו לאיסור^{קי}.

קה. (בתשרי תשפ"ג).

קו. עיין ביבי"א (ח"י או"ח סי' נה - ח"ד אות טו). וביחו"ד (ח"ה סי' לט בהערה ב). ובהליכו"ע (ח"ב עמ' טו). וכתב בחזו"ע יו"ט (עמ' מז. ובארבע תעניות עמ' לו והערה יז). בזה"ל: הנכון להמנע בכלל מעישון סיגריות בכל ימות השנה, מאחר שכבר נתפרסם ברבים שלפי דעת גדולי הרופאים בזמננו העישון מזיק לאדם מאד, ועלול להביא לידי מחלות המסכנות בראותו של האדם, וכמ"ש הרמב"ם (פ"ד מהלכות דעות ה"א) הואיל והיות הגוף בריא ושלם, מדרכי עבודת ה' הוא, שהרי אי אפשר לאדם שיבין בדברי תורה וידע דבר מידיעת הבורא יתברך, והוא חולה וכואב, לפיכך צריך האדם להרחיק עצמו מן הדברים המזיקים את הגוף, ולהנהיג עצמו בדברים המבריאם והמחלימים. ישמע חכם ויוסף לקח. ויש להזהיר גם את הגדולים על הקטנים, ובפרט הרבנים המשגיחים בשיבות, שומרי משמרת הקודש, עליהם לפקוח עיניהם על תלמידי הישיבות, לבל ירגילו עצמם לכך. עכ"ל.

קי. עיין בספר מנחת איש (שפירא, הלכות שבת ח"ב פ"לג ס"סח, וע"ע שם בהערה 351).

סימן כג

זהירות ממכין משבת ליו"ט

ז. הנוהגים ללבוש ביו"ט פראק וכדומה, מתי ילבשו בגדים אלו כשחל יו"ט במוצאי שבת, כדי שלא יהיה מכין משבת ליו"ט?

ת. כתב בספר כי בא מועד^{קח} - יו"ט שחל במוצאי שבת, אין ללבוש בגדי יו"ט בשבת סמוך ללילה, משום שזה נראה כמכין משבת ליו"ט, אלא ילבשם מבעוד יום ויכוון גם לכבוד שבת, או שילבשם שיהיה לילה ודאי. ויש אומרים שאין צריך לכוון שזה לכבוד שבת, שהרי עצם הלבישה הוא גם לכבוד שבת^{קט}.

סימן כד

אמירת שובה ה' במוצאי יו"ט

ז. יו"ט שחל באמצע השבוע, האם בתפילת ערבית של מוצאי החג אומרים שובה ה'?

ת. במוצאי שבת אחר תפילת העמידה של ערבית, אומרים את הפסוק 'ויהי נועם', לפי שהוא מזמור של ברכה - שבו בירך משה רבינו לישראל בשעה שסיימו מלאכת המשכן, ואף אנו אומרים אותו - כסימן ברכה לששת ימי המעשה^{קי}.

קח. (חותה, בחוברת של יו"ט עמ' קנ ס"כה).

קט. ואודות עניין זה, ע"ע במה שכתב והוסיף לי בזה טעם לשבח הרה"ג ישי מזלומיאן

שליט"א - במכתב המצורף לעי"ל בריש החיבור.

קי. טור (ס' רצה). וחזו"ע שבת (ח"ב עמ' שפה).

ויש לאומרו מעומד ק"א.

ואודות השאלה, הדין הוא - שאין אומרים ויהי נועם לא במוצאי יום טוב, ולא במוצאי שבת ליו"ט, ולא במוצאי יום כיפור, אלא רק במוצאי שבת ליום חול. וכשאין אומרים ויהי נועם אין אומרים גם קדושא דסדרא - ובא לציון.

והטעם הוא - שאין אומרים ויהי נועם אלא כשיש שישה ימי חול מלאים לאחר השבת, מפני שאמירת 'ויהי נועם' נועד כדי לברך את מעשה ידינו בימות החול הבאים. [וע"ע בהערה קיב].

ק"א. חזו"ע (שם עמ' שפט ד"ה כתב בספר).

ק"ב. עיין בסידור רב עמרם גאון (דף לא), ודבריו מובאים גם במחזור ויטרי (ח"א סי' קמח הערה כג עמ' 115), ובשבלי הלקט (סי' קכט), ובסידור הר"ש מגרמייזא (עמ' קפז, ורעא), ועוד. וזת"ד: זה שנהגו לומר 'ויהי נועם' וקדושא דסדרא בנעימה ובעריבות טעם באפוקי שבתא, כדי שישתהו ישראל בהשלמת סדריהם כדי להאריך מנוח לרשעים מלחזור לגיהנם - כדאמרינן במוצ"ש צועק המלאך שהוא ממונה על הרוחות חזרו לגיהנם למות, שכבר השלימו ישראל סדריהם. והוסיף בסידור הר"ש מגרמייזא (שם עמ' קפו) בטעם אמירת 'ויהי נועם' וסדר קדושה, וגם 'ויתן לך' שתיקנום מפני שבמוצאי שבת מאחרין לצאת, שלא ישאר אדם יחידי בבית הכנסת אלא יתפלל בעוד שהציבור אומר כל אלה ויצא עמהם.

ודבריו אלו מבוססים על הנאמר במדרש תנחומא (פר' כי תשא לג). ובבראשית רבה (פ"א). ובפסיקתא רבתי (פ"כג). ובשאלתות (פר' בראשית א). אמר לו ר"ע לטורנוסורפוס כל ימות השבת אנו נידונין ובשבת אנו נוחין, ובמוצאי השבת עד שהסדרים נשלמים - וכשהסדרים נשלמים - מלאך שמו דומה שהוא ממונה על הנשמות (כנזכר בברכות יח ע"ב - "דומה" שהוא המלאך הממונה על המתים, קדים ומכריז להו), בא ונוטל נשמתן של אותם אנשים ומקלען לארץ. הדא הוא דכתיב (באיוב פ"י פ"כב), 'ארץ עפתה כמו אפל צלמות ולא סדרים'. מהו צלמות? צאו - למות שכבר שלמו הסדרים. וע"ע בסנהדרין (סה ע"ב). וברש"י (שם ד"ה קברו של אביו).

לאור זאת נמצא - שלדעת רב עמרם גאון אמירת 'ויהי נועם' וקדושא דסדרא נועדה להאריך את התפילה במוצ"ש - כדי להאריך את מנוחת הרשעים בגהינום.

ועוד טעם לאמירת 'ויהי נועם' - הביא רב עמרם גאון בשם רב שלום גאון, וז"ל: והכי שדר רב שלום גאון, אין אומרים 'ויהי נועם' אלא במוצאי שבת בלבד, אבל לא במוצאי ימים טובים, ולא במוצאי שבת ליום טוב, כיון דבעי למימר 'ומעשה ידינו' דליכא ביומי טבי, אמטו להכי אין אומרים אותו. וקדושא דסידרא הכי נמי לא אמרינן.
כללא דמילתא - כל היכא דלא אמרינן 'ויהי נועם' לא אמרינן קידושא דסידרא, שלא תיקנו

אמנם כשחל מוצאי יו"ט באמצע השבוע, לגבי אמירת 'ויהי נועם' במוצאי שבת שלפני היו"ט, לדעת הגאונים [כנזכר] - אין לומר במוצאי שבת שלפניו - 'ויהי נועם' וסדר קדושה, לפי ששבוע זה אין בו שישה ימים שעושים בהם מלאכה.

ולדעת המקובלים - יש לומר תמיד 'ויהי נועם' וסדר קדושה, כי כן ראוי על פי הסוד.

וטוב לנהוג כדעת המקובלים. ובמקום שנהגו כדעת הגאונים, אין לשנות מנהגם ק"י.

ומנהג בני אשכנז - כשחל יו"ט באמצע השבוע, שאין אומרים 'ויהי נועם' וסדר קדושה ק"ד.

ונמשכו אחריהם הרבה מקהילת מרוקו, וכן הם נוהגים גם כאן בארץ ישראל קטו.

סדר קידושא אלא כשאומרים 'ויהי נועם', שאין דרך לברך התלמיד שלא יתברך רבו עמו, ומאחר שמתחיל בברכת עצמו מסיים בברכת הרב.

ובמוצאי יום הכיפורים שחל להיות באמצע שבת לא אמרינן 'ויהי נועם', דלא אמרינן 'ויהי נועם' אלא במוצאי שבת לחול, דאיכא שיתא יומי דחולא לקמיה. אבל איכא במיצעי יום טוב או יומא דכיפורי, אפילו חל יום טוב בערב שבת ואיכא לקמיה חמישה יומי דחולי לא אמרינן 'ויהי נועם' בההיא אפוקי שבתא, מאי טעמא - כיון דאמרינן 'ומעשה ידינו' ו'מעשה ידינו' תרי זימני, בעינן עד דאיכא לקמן שיתא יומי כולהו חולא.

ובמחזור ויטרי כתב - כיון דכתיב 'ומעשה ידינו' בוי"ו, כלומר ו' מעשה ידינו, אלמא דבעינן שיתא יומי כולהו כחדא. ע"כ. (גלקח מקובץ שמעתין שנה ל"ו, גיליון 137 - 138 בטאון איגוד מורים למקצועות הקודש, מהרב מאיר זיכל, עמ' 69 - 70). וע"ע שם באריכות נפלאה.

קיג. חזו"ע (שם). ובהליכו"ע (ח"ג עמ' קמו).

קיד. כפסק הרמ"א (סי' רצה ס"א).

קטו. ואודות העניין שהמרוקאים נמשכים בהרבה הלכות ומנהגים כאחינו האשכנזים, עיין לעי"ל (בהערת סי' יב).

ולחיבת הקודש, העתיק בזה את לשונו של מרן הראשון לציון הרב הראשי לישראל רבינו יצחק יוסף שליט"א ממ"ש בשולחן המערכת (ח"א מערכת בי"ת - אסיפת דינים אות קב בד"ה מנהג

מרוקו עמ' תקכח), ועוד, והעתיקו באגרות הראשון לציון (פסח עמ' יב והלאה), בזה"ל: והנה ידוע כי רבים ממנהגי מרוקו הונהגו על ידי רבני האשכנזים, וכשם שבבגדאד היתה השפעה גדולה של רבני האשכנזים, ששינו את המנהגים כדעת הבית יוסף, והנהיגו כדעת הרמ"א, כעדותו של הרב הגאון הצדיק המופלא רבי עמרם אבורביע זיע"א, בספרו נתיבי עם (סי' תקפב אות ג') שכתב ואנו לא נזוז מעמדתנו, ורק הבבלים תפסו בזה מנהג האשכנזים, כמו בכמה עניינים אחרים, למשל ברכת שהחיינו לנשים המדליקות נר של יו"ט, והפסרת וערבה בכל שבת הגדול, וכן בעשיית"א אם טועים בברכת השיבה ואו' מלך אוהב צדקה ומשפט, וכן בכלי זכוכית בפסח, שתפסו בכל אלה כמנהג האשכנזים, בשל כך שבתקופה מסוימת היו תחת השפעת גאון אשכנזי, וא"כ לא משום כך ניגרר אחריהם אנחנו הספרדים בכלל, ע"כ. כך היה גם במרוקו ותוניס, וכפי עדותו של אחד מגדולי רבני מרוקו בדור האחרון, רבי רפאל ברוך טולידאנו זצ"ל, שכתב במכתבו למרן רבנו הגדול זיע"א, הובא ביביע אומר (חלק ו' סימן מח) בזה"ל: לכבוד ידידנו ואור עינינו הגאון המפורסם סיני ועוקר הרים הרה"ג כמהר"ר עובדיה יוסף (שליט"א). יהי שלום בחילו שלוה בארמנותיו, ספרו יביע אומר ח"א הגיעני, ובעייני בו התענגתי מרוב חריפותו וגאונותו, יה"ר שעוד יפוצו מעינותיו חוצה להגדיל תורה ולהאדירה.

וזאת להודיע למעכ"ת, כי כשבאו למחננו תלמידי חכמים מאחינו האשכנזים, התחילו ללמד דינים לתלמידים שלנו בספר 'קיצור שלחן ערוך' של הגאון ר' שלמה גנצפריד זצ"ל, שהוא ע"פ הרמ"א ואחרוני רבני אשכנז, ולכן עלה בדעתי לחבר קיצור שלחן ערוך ע"פ מרן ורבנותינו האחרונים הספרדים שאנחנו נגררים אחריהם, אבל **לא היו לי** כמה מספרי האחרונים, ואינה ה' לידי ספר הקדוש כף החיים שחיבר הרה"ג המקובל ר' יעקב חיים סופר זצ"ל, ואמרתי עת לעשות לה', ובעזה"י ליקטתי ממנו בקצרה כל חידושי דינים הנחוצים, וכאשר עיני מעכ"ת תחזינה מישרים, וכשבאתי לארצנו הקדושה נודע לי כי מעכ"ת יש לו כמה השגות והערות על הספר כה"ח, ועוד כמה חידושי דינים אחרים, ובכן אם יואיל מעלת כת"ר לשלוח אותם לי, בלי נדר אעלה אותם בשמו, **ואעדנם עטרות** במהדורא בתרא. החותם בברכת התורה **רפאל ברוך טולידאנו** ס"ט [מלפנים הרב הראשי וראב"ד במקנאס ואגפיה. מרוקו].

הרי שכתב להדיא שרבני האשכנזים היתה להם השפעה במקומות מסויימים במרוקו על הצבור הרחב גם בעניני הלכה. וכפי הנראה לא בכל המקומות היה קשר הדוק בין הצבור לחכמים בענין המנהגים. וגם בשו"ת שמש ומגן (ח"ג אורח חיים סימן עח. ובח"ד אורח סי' כ) הודה שכיום התחילו ללמוד ממנהג האשכנזים לעמוד בקדיש, ע"ש.

וכן העד העיד בנו הגר"י משאש בשו"ת מים חיים (חלק א' אורח חיים סימן קעט) בזה"ל: וכן נתפשט מנהג זה בארץ מולדתי, עיר ואם בישראל מקנס, בשנת תער"ב לפ"ק, על ידי איש צדיק רב ועצום, כמוהר"ר **זאב היילפרין** שבא מארץ אשכנז והרביץ תורה הרבה בערי המערב, וקבע מנהג זה וכו'. וכמה מנהגים הנהיגו **חסידי חב"ד כדעת הגר"ז**, ואף שפעלו גדולות ונצורות, אשריהם ואשרי חלקם, מכל מקום זה דרכם לפסוק לכל כדעת הגר"ז וכדומה, ועל ידי כך הושרשו אצל חלק מהספרדים כמה מנהגים שלא כדעת מרן. ושם נתבאר, דבשנה הראשונה עשו כדבריו רק בישיבה, אך שאר הצבור לא רצו לנהוג כן, אבל בשנים לאחר מכן כולם נגררו אחר מה שהנהיג אותו רב מאשכנז, ונהגו כמותו באותו ענין. ע"כ.

והן אמת שבמרוקו ואגפיה נהגו לפני כשבע מאות שנה כדעת הרא"ש, ודברים רבים דברי הרא"ש הם פסקי רבנו הרמ"א. אולם לפני מאות וחמישים שנה שינו את מנהגם, ונהגו בכל כדעת מרן השלחן כעדותם של גדולי רבני מרוקו, כמו הרב צדקה ומשפט ביעקב, הרב בקש שלמה, הרב יורו משפטיך ליעקב, ועוד. כאשר הובא כל זה בספר עין יצחק (חלק ג').

ואם חל יו"ט ראשון של פסח בשבת, אומרים 'ויהי נועם' במוצאי שבת שלפניו, גם לדעת הגאונים. ואע"פ שערב פסח אסור בעשיית מלאכה מחצות היום, מכל מקום אין תוקף איסור עשיית מלאכה בערב פסח - כתוקף איסור עשיית מלאכה ביו"ט.

ומטעם זה - גם בשבוע שחל בו פורים, אומרים 'ויהי נועם' במוצאי שבת שלפניו - גם לדעת הגאונים, אף על פי שפורים אסור בעשיית מלאכה קטז.

ולגבי אמירת 'ויהי נועם' למתפללים בבית האבל, הדין הוא - שיכולים לומר 'ויהי נועם' במוצאי שבת, גם לדעת הגאונים, וגם האבל יכול לאומרו עמהם, אף על פי שהוא אסור בעשיית מלאכה.

ובמקום שנהגו שלא לאומרו בבית האבל, אלא מתחילים המזמור 'יושב בסתר עליון', ימשיכו במנהגם.

וא"כ אין להיתלות בכך שנהגו מתחילה כדעת הרא"ש, שזה קודם שהגיע חיבור השלחן ערוך למרוקו. אבל אחר שהגיע חיבור שולחן ערוך למרוקו, עזבו את דעת הרא"ש ונהגו בכל כדעת השלחן ערוך. ולאחר מאות בשנים לפני כמאה חמישים שנה לערך, שהגיעו שלוחי רבני האשכנזים למרוקו, שוב שינו את המנהגים ונהגו כדעת הרמ"א, כעדות הרב טולידאנו הנז'. ויש עוד אריכות בעניין, ואכמ"ל. וע"ע בטוט"ו בהסכמת מרן הראשון לציון רבינו יצחק יוסף שליט"א לספר אוצר מנהגי קהילות פרס (להרה"ג ישי מזולמיאן שליט"א, ההסכמה הובאה במלואה בסוף הספר בעמ' 429), עיי"ש ותרווה נחת.

קטז. חזו"ע (שם עמ' שפז ד"ה וראית').

ואולם לדעת המקובלים - יש לומר 'ויהי נועם' בבית האבל, וגם האבל יאמרו עמהם. וכן נכון לעשות ק"י.

ולגבי אמירת 'ויהי נועם' במוצאי שבת שחל בו תשעה באב, הדין הוא - שאין אומרים 'ויהי נועם' אלא מתחיל 'ואתה קדוש' ק"י.

סימן כה

בעניין תיקון כרת, ובכלל הסיגופים

ז. הנוהגים בליל חג השבועות ובליל הושענא רבה, שלא לאכול בלילה כלום - כדי לכפר על תיקון כרת, האם עניין זה הוא גם שלא לשתות במשך הלילה?

ת. כתב מרן החיד"א בספרו יוסף בסדר ק"ט - בזה"ל: יזהרו שלא יאכלו כלל, אמנם ישתו קפה ומים.

ונראה שזהו דווקא ביום חול מה שאמר שלא יאכל, שהרי זה כמו תענית וקצת סיגוף, אבל ביו"ט אסור להצטער ק"י.

ק"י. חזו"ע (שם עמ' שפט. ובאבלות ח"ג עמ' מט).

ק"י. חזו"ע ארבעה תעניות (עמ' שמג).

ק"י. בסדר לחברה קדושה שרצו ללמוד לילה אחת כולה לתיקון כרת (סי' ב' אות ב').

קב. וע"ע בירחון אור תורה (סיון תשפ"א חוברת ט' תרנ) עמ' תתמח מכתב קנז - מהרב גבריאל סטבון).

ובעניין הסיגופים בכלל...

איתא במשנה בבא קמא^{קא} החובל בעצמו אף על פי שאינו רשאי פטור. וכ"פ מרן בשו"ע^{קכ}.

וידועים דברי רבינו הרמב"ם הנשר הגדול^{קכג} שכתב בזה"ל: הואיל והיות הגוף בריא ושלם מדרכי [עבודת] השם הוא, שהרי אי אפשר שיבין או ידע דבר מידיעת הבורא והוא חולה. לפיכך צריך להרחיק אדם עצמו מדברים המאבדין את הגוף, ולהנהיג עצמו בדברים המברין והמחלימים. עכ"ל.

ועוד פסק הרמב"ם^{קכד} - שאסור לאדם לחבול בין בעצמו בין בחבירו. ע"כ.

ועוד מבואר ברמב"ם^{קכה} - בזה"ל: שאין נפשו של זה הנהרג קנין גואל הדם אלא קנין הקב"ה. ע"כ.

ועיין בשולחן ערוך הרב^{קכו} שכתב בזה"ל: שאין לאדם רשות על גופו כלל. ומטעם זה אסור לו לאדם להכות את עצמו ולא לצערו בשום צער, אלא א"כ עושה בדרך תשובה, שצער זה טובה היא לו להציל עצמו משחת. ע"כ.

קא. (צ' ע"ב).

קב. (חושן משפט סי' תכ ס"לא). וע"ע ברמ"א (ביו"ד סי' רלו ס"ב).

קג. (פ"ד מדעות ה"א).

קד. (פ"ה מחובל ומזיק ה"א).

קה. (הלכות רוצח ושמירת נפש פ"א ה"ד).

קו. (להגאון רבי זלמן מלאדי, (חו"מ הלכות נזקי גוף ונפש פ"ד ה"ד).

וכתב מרן הראשון לציון עטרת ראשינו ותפארתנו רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל - בחזון עובדיה^{קכז}, בזה"ל: כתב בשו"ת מים רבים^{קכח} וז"ל: שבספר חרדים מצא כתוב בשם תנא דבי אליהו, שכל מה שתמצא בדברי הראשונים לנהוג תעניות וסיגופים לבעלי תשובה, לא נאמרו דברים אלו אלא למי שאין עמלו בתורה, אבל מי שתורתו אומנותו ויודע דעת ויראת ה', תקנתו היא שלא יחליש עצמו בתעניות, כדי שלא יתבטל מלימודו, כי ע"י התענית מחליש לבו ודעתו, באופן שלא יוכל לעיין היטב בעומק ההלכה. ע"ש.

ועיין עוד למרן החיד"א בספר כסא רחמים^{קכט} - שהביא מה שכתב השל"ה בשם רבינו האר"י, שכל מה שתמצא בדברי הראשונים סיגופים ותעניות לכפרת עוונות, לא נזכרו דברים אלו אלא למי שאין עמלו בתורה, אבל מי שתורתו אומנותו ועמל בתורה, זאת היא תקנתו להיות עוסק בתורה בהתמדה, ואין צריך להתענות פן יחלש ויתבטל מלימודו. והרי התורה נקראת אש ומים ומוציאה לרוויה את העוסקים בה, והיא תבלין נגד היצר הרע וכו'. ע"ש.

וכן כתב בשו"ת זרע אמת^{קל} - וזת"ד: שאפילו אם חטא בכריתות ומיתות בית דין, אם הוא תלמיד חכם כיון שחזר בתשובה והוא עוסק בתורה תמיד, בזכות התורה ינצל מן היסורין.

קכז. אבלות (ח"ג עמ' ריט). ועוד.

קכח. (חיו"ד סי' מח, בד"ה ובר מן דין).

קכט. אבות דר' נתן (פרק ל).

קל. (חאו"ח סי' פט דף צו ע"ד).

ובכמו שכתב הרב החסיד רבי אהרן ברכיה ממודנה בעל מעבר יבוק בשם הקדוש רבינו האר"י ז"ל, וז"ל: ודע שכל מה שתמצא בדברי הראשונים סיגופים ותעניות והפסקות וכו', לא נזכרו אלו אלא במי שאין עמלו בתורה, אבל מי שעמלו בתורה ויודע דעת ויראת ה', זוהי תקנתו לעסוק בתורה תמיד וכו'.

ומה שכתב הרב החסיד רבי אליהו די וידאש בראשית חכמה קלא, שאם חטא בעריות צריך לקבל עליו סיגופים ותעניות, אפילו יש בהם ביטול תורה, כי אין הקב"ה חפץ בתורתו מאחר שנפשו מזוהמת, עד שיקבל עליו סיגופים ותעניות ויסורים קשים, שנאמר קלב' ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי' וכו'. ע"כ.

הנה הרב גדש סאה להחמיר כדרכו בקודש בכמה מקומות, אך מי יאמין לשמועתו נגד כל הגדולים הנ"ל, דלא שביק מר חיי לכל בריה,

ועוד שבמחילת כבוד תורתו דבריו תמוהים מאוד, שהרי אמרו חז"ל בקידושין קלב' - האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאני צדיק גמור, אפילו היה רשע גמור, מקודשת, דשמא הרהר בתשובה בליבו, שמא אין התשובה תלויה אלא בלב, ותיכף שחזר בו בלבו באמת שב ורפא לו, וחוזר לאיתנו ותורתו רצויה, ואפילו אם אינו תלמיד חכם די לו שיקבל עליו להתענות על מה שחטא, שהרי מקרא מלא הוא קלד' למן היום אשר נתת אל לבך להבין ולהתענות לפני אלוהיך נשמעו דבריך קלה.

קלא. עיין בקיצור ראשית חכמה (שער התשובה פרק ג').

קלב. תהלים (פ"נ פ"טז).

קלג. (מט ע"ב).

קלד. בדניאל (פ"י פ"ב).

קלה. עיין בתענית (ח ע"ב).

גם מה שהפריז על המידה לומר שכל מה שאמרו חז"ל כאילו עובד ע"ז וכו', צריך תעניות וסיגופים כמו עובד ע"ז, במחילת כבוד תורתו ליתא, ולא צייתנין ליה להני כללי דכייל מר, שאין כוונת חז"ל לומר דהוי כעובד ע"ז ממש, אלא שיש לזה שמץ דמיון לע"ז, וזה פשוט מאד. עכ"ל.

[וכדבריו מפורש בשו"ת הריב"ש^{קלז} - שדרך חז"ל להפליג בהגדלת חומרת העבירות, כדי שישמר האדם מלהכשל בהן, כמו שאמרו בערכין^{קלז} - שכל המספר לשון הרע כאילו הגדיל עוונות כנגד שלש עבירות, ע"ז, גילוי עריות, ושפיכות דמים.

ובנדרים^{קלח} אמרו - כל מי שאינו מבקר את החולה כאילו שופך דמים.

ובשבת^{קלט} אמרו - הקורע כלים בחמתו, והמשבר כלים בחמתו, יהיה בעיניך כאילו עובד ע"ז.

היאמר אדם באלו שיהרג ואל יעבור? הא ודאי דליכא למימר הכי, ולא יעלה על דעת שום אדם. אלא שדרך חז"ל להפליג בחומרת העוונות. ע"ש. וע"ע בשו"ת בנין ציון^{קמ}. ובשו"ת תורה לשמה^{קמא}].

קלו. (סי' קעא דף לט סע"ב)

קלז. (טו ע"ב).

קלח. (מ ע"א).

קלט. (קה ע"ב).

קמ. (ח"א סי' קעא).

קמא. (סי' תכ). ע"ש.

וסיים הרב זרע אמת, והסומך ע"ד רבינו האר"י הנ"ל יש לו אילו גדול לסמוך עליו. ע"ש קמב.

ועיין בברכי יוסף קמג שכתב - שאפילו להמחמירים בתלמיד חכם שחטא, אין להחמיר במלמדי תינוקות להתענות, כיון שע"י כך הם ממעטים מלימוד התינוקות שהוא חשוב מאוד. ועוד דהוי גזל דרבים. ע"כ.

וע' בשו"ת הרמ"א קמד שכתב - דמ"ש הרוקח בסדרי התשובה לא כיוון אלא על המורדים והפושעים, אבל לא על השוגגים והאנוסים. ע"ש קמה.

וכתב הגרש"ז אורבך קמו - שהשבים בתשובה חייבים להאמין באמונה שלמה שהקב"ה מוחל וסולח לכל השבים אליו באמת, וגם צריכים להודות לה' על שזיכה אותם לעמוד על האמת, ונתן להם הקב"ה לב טהור ומבין לשוב אליו באמת ובתמים קמז.

והתורה מכפרת עוון. ואשרי השוקד על דלתות התורה יומם ולילה, שאף העבירות החמורות מתכפרות בלימודו, וכמו שאמרו חז"ל בילקוט שמעוני קמח - אמר הקב"ה: חביב עלי תלמוד

קמב. וכ"כ המשנה ברורה בביאור הלכה (סי' תקעא) מהשל"ה בשם ספר חרדים שכתב כן בשם האר"י ז"ל.

קמג. (סי' תקעא ס"ק ב).

קמד. (סי' לז).

קמה. וע"ע למהר"ל מפראג בספר נתיבות עולם (ח"ב נתיב היסורין פרק א). וע"ע בספר יושב אוהלים (דף קיז ע"ג). ובספר ברכת מועדיך לחיים (דף ק ע"ג). ובשו"ת מהרש"ם (ח"א ס"ס נח). ובשו"ת האלף לך שלמה (חאו"ח סי' שנח).

קמו. שלמי מועד (עמוד נז).

קמז. כל זה כאמור מדברי מרן רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל בחזו"ע (אבלות ח"ג עמ' קיט - רכ).

קמח. (הושע סי' תקכב).

תורה שלכם יותר מכל הקורבנות שבתורה, וכתב^{קמט} 'אלף עולות יעלה שלמה'.

וכן אמרו במסכת ראש השנה^{קנ} - בזבח ובמנחה אינו מתכפר, אבל מתכפר הוא בתורה. ואשרי מי שעמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו.

ואמרו עוד חז"ל בויקרא רבה^{קנא} - התורה, 'עץ החיים היא למחזיקים בה'^{קנב}, אמר רב הונא: אם נכשל אדם בעבירות חמורות ונתחייב מיתה בידי שמים, מה יעשה ויחיה? אם היה למוד לקרות דף אחד יקרא שני דפים, ואם היה למוד לשנות במשנה פרק אחד ישנה שני פרקים, ואם אינו למוד לקרות ולשנות ילך וייעשה גבאי של צדקה ויחיה.

וכן כתב רבינו יונה בשערי תשובה^{קנג} - אם עבר אדם על כריתות ומיתות בית דין, ושב בתשובה, אף על פי שאינו מתכפר לו לגמרי בלא יסורין, מכל מקום הצדקה מגינה מן היסורים, והתלמוד תורה כנגד כולם, שנאמר, 'בחסד ואמת יכופר עון'^{קנד}.

ואפילו למי שנכשל באיסור נדה, יש לו תיקון^{קנה}.

קמט. במלכים (א פ"ג פ"ד).

קנ. (יח ע"א).

קנא. (פרשה כה סי' א').

קנב. כנזכר במשלי (פ"ג פ"יח).

קנג. (שער ד' אות יא).

קנד. משלי (פ"ט פ"ו).

נלקח מהחזון עובדיה ימים נוראים (עמ' ריח הערה יט).

קנה. ראה ביבי"א (ח"ט סי' קז אות ו') מה תיקונו, עי"ש.

וכתב מרן רבינו הגדול בשו"ת יביע אומר^{קנו} - בזה"ל: וכמו כן בעוון החמור שז"ל, מסיים בזה"ק שהתורה מגינה ומכפרת עליו.

וכמובא בשאלתות להגר"ח מוואלוז'ין^{קנו} - ששאלו להגר"א במי שנכשל בקרי, כמעט בפשע ר"ל? והשיב כשעוסק בתורה א"צ לדאוג כלל, ואף על פי שבתיקונים ובספרי מוסר החמירו מאד בזה, מ"מ בסוף המאמר בס' התיקונים^{קנח}, נמצא דבר טוב למבין, שכ', אבל אורייתא אורך ימים בימינה, פי' שמצלת מן המיתה, ובשמאלה עושר וכבוד, שמצלת מן היסורין הקשים כמיתה. וספרי המוסר לא הביאו סיום זה בספריהם. ע"כ.

ובשו"ת מהרש"ם^{קנט} הביא ג"כ לשון הזוהר על רות^{קס}: ואף דעבד עובדין בישין ואוליד בני בישין בסטרא דמסאבא כד אושד זרעיה לארעא, אבל בתיובתא שלימתא ואוליף אורייתא, כולא ימחל ליה. וכתב, שמכאן מוכח דמ"ש בזהר^{קסא} - דלא מהני תשובה לחטא זה, היינו בלא לימוד תורה. וכמ"ש בזה"ק^{קסב} - שבצירוף לימוד תורה מיקריא תשובה עילאה. והובא בראשית חכמה^{קסג}.
עכת"ד מרן ביבי"א.

קנו. (ח"א חיו"ד סי' יד אות יד).

קנו. (אות לה).

קנח. (תיקון כא וכב).

קנט. (ח"א סו"ס נח).

קס. (אות יב).

קסא. (פרשת ויחי).

קסב. (פרשת נשא).

קסג. (פ"ב משער התשובה).

ונשאל מרן רבינו הגדול הרב עובדיה יוסף זצוק"ל, אודות אחד שהציעו לו להתענות פ"ד תעניות כדי לתקן את העוון החמור, ובכך יקל עליו למצוא את זיווגו?

השיב מרן בכת"י: כל המתענה תעניות אלו - אין רוח חכמים נוחה הימנו, ונקרא 'חוטא', והעוסק בתורה מוחלים לו כל עוונותיו, וישתדל למצוא זיווג טוב, והבא להטהר מסייעים בידו. עכ"ל^{קסד}.

וצא וראה את ההתייחסות של הסיגופים גם על פי דרך החסידות.

עיין בספר צוואת הריב"ש^{קסה} [צוואות והנהגות שנשמע מהבעל שם טוב, ונוספו עליהם הנהגות מהמגיד רבי דוב בער מעזריטש] שכתב בזה"ל: טוב יותר לעבוד השם יתברך בשמחה בלי סיגופים כי הם גורמים עצבות. ע"כ.

והנה בחסידות חב"ד איתא בספר לקוטי אמרים תניא^{קסו} בזה"ל: והנה חכמי המוסר האחרונים נחלקו במי שחטא חטא א' פעמים רבות. די ש אומרים שצריך להתענות מספר הצומות לאותו חטא פעמים רבות כפי המספר אשר חטא, וכו'. דומיא דקרנן חטאת שחייב להביא על כל פעם ופעם. ויש מדמין ענין זה לקרנן עולה הבאה על מצות עשה, דאפילו עבר על כמה מצות עשה - מתכפר בעולה אחת, כדאיתא בגמרא פרק קמא דזבחים, וכו'.

קסד. נלקח מהספר הנפלא קיצור שו"ע חזו"ע (ימים נוראים פ"ד ה"טו - יז), עי"ש.

קסה. (דף ה' ע"ב, עמ' 10 - בד"ה כשאדם יש לו חשק להתענות).

קסו. (להגאון הגדול האדמו"ר הזקן רבי שניאור זלמן מלאדי, חלק שלישי פ"ג מאגרת התשובה, מהדור' תשט"ז עמ' צב והלאה).

אכן, כל זה באדם חזק ובריא, שאין ריבוי הצומות מזיק לו כלל לבריאות גופו, וכמו בדורות הראשונים. אבל מי שריבוי הצומות מזיק לו, שאפשר שיוכל לבא לידי חולי או מיחוש חם ושלום, כמו בדורותינו אלה, אסור לו להרבות בתעניות אפילו על בריתות ומיתות בית-דין, ומכל שכן על מצות עשה ומצות לא תעשה שאין בהן כרת, אלא כפי אשר ישער בנפשו שבודאי לא יזיק לו כלל.

כי אפילו בדורות הראשונים, בימי תנאים ואמוראים - לא היו מתעניין בכהאי גוונא, אלא הבריאם, דמצו לצעורי נפשיהו, ודלא מצי לצעורי נפשיה ומתענה - נקרא "חוטא" בגמרא פרק קמא דתענית^{קסז}, ואפילו מתענה על עבירות שבידו כדפירש רש"י שם, וכדאיתא בגמרא פרק קמא דזבחים, שאין לך אדם מישראל שאינו מחוייב עשה וכו'. ומכל שכן מי שהוא בעל תורה, שחוטא ונענש בכפליים, כי מחמת חלישות התענית לא יוכל לעסוק בה כראוי, וכו'.

אלא מאי תקנתיה? כדכתיב^{קסח}: "וחטאך בצדקה פרוק", וכו'. וכן שאר כל תעניות שצריך להתענות על עבירות שאין בהן מיתה, ואפילו על ביטול מצות עשה דאורייתא ודרבנן, ותלמוד תורה כנגד כולם^{קסט}, הכל כאשר לכל, יפדה בצדקה כנזכר לעיל, אי לא מצי לצעורי נפשיה כנזכר לעיל. עכת"ד.

קסז. (יא ע"א).

קסח. (בדניאל פ"ד פ"כד).

קסט. כפי המספר המפורש בתיקוני התשובה מהאר"י זכרוננו לברכה (ורובם נזכרים ב"משנת חסידים" במסכת התשובה).

ולחיבת הקודש העתיק בזאת כמה מכתבים של הרבי
מליובאוויטש זצוק"ל שכתב בעניין.

עייין באגרות קודש שכתב בזה"ל^{קע}: שלום וברכה! ...במכתבו כותב
על דבר סדר היום שלו, לימודו ותפלתו, ונבהלתי לקרות בו
אודות הנהגתו בענין התעניות, ולפלא שאחרי שכפי מכתבו
מתראה מזמן לזמן עם אנשי שלומנו, ובכל זה כנראה שעדיין אינו
יודע, שלא זו היא דרך הבעל שם טוב תלמידיו ותלמידי
תלמידיו וכל ההולכים בעקבותיהם,

אמת נכון הדבר שגם בדרך זו אפשר לעלות בית א-ל, אבל מלבד
שזהו דרך ארוכה יותר, הנה לא הכל מתברר ואין
העבודה נעשית בשלמות כל כך, כמו שעושים ופועלים בהעבודה
בשמחה, וכמאמר הכתוב^{קעא} עבדו את ה' בשמחה.

כידוע פירוש הבעל שם טוב^{קעב} על הפסוק^{קעג}, כי תראה חמור
שונאך, כי תראה חמור - כאשר תסתכל בעיון טוב בהחומר
שלך שהוא הגוף, תראה - שונאך - שהוא שונא את הנשמה
המתגעגעת לאלקות ורוחניות, ועוד תראה שהוא - רובץ תחת משאו
- שנתן הקב"ה להגוף שיזדכך על ידי תורה ומצוות והגוף מתעצל
בקיומם, ואולי יעלה על לבבך - וחדלת מעזוב לו - שיוכל לקיים
שליחותו, כי אם תתחיל בסיגופים לשבור את החומריות, הנה
לא בזו הדרך ישכון אור התורה, כי אם - עזוב תעזוב עמו -
לברר את הגוף ולזככו ולא לשברו בסיגופים.

קע. (כרך ז', מכתב א' תתצז, מתאריך יא מר חשון תשי"ג - ברוקלין, עמ' כט).

קעא. בתהלים (פ"ק פ"ב).

קעב. (ומובא בהיום יום, כ"ח שבט).

קעג. בפרשת משפטים (פכג פ"ה).

ובפרט בדורותינו אלה חלושי בריאות הגוף, ומבואר בכמה ספרים ומהם גם ברמב"ם אשר כשהגוף חלוש פועל זה גם כן חלישות בכח ההבנה, שבמילא זה מבלבל ללימוד התורה ולכוונת התפילה,

ולכן הצעתי וכו', ותמורת התענית במיעוט חלבו ודמו מהעדר האכילה, הנה יאכל בעתו ובזמנו מתאים לבריאות הגוף, וכפסק הרמב"ם^{קעד} אשר היות הגוף בריא מדרכי השם הוא, ויטריח את גופו להוסיף בתורה ומצוה, וכו'. עכת"ד^{קעה}.

ובעי"ז ע"ע במ"ש באגרות קודש^{קעז} בזה"ל: שלום וברכה! נבהלתי לשמוע אשר מרבה הוא בתעניות ומסגף את עצמו מבלי לאכול כמה וכמה שעות וכו', וכיו"ב מעשים כאלו.

ברור הדבר בעיני שזהו דרך להחליש את הבריאות היפך פסק חז"ל שהובא ברמב"ם^{קעז}, היות הגוף בריא ושלם מדרכי השם הוא.

ונודע ג"כ מ"ש הבעש"ט לתלמידו בעל התולדות יעקב יוסף, אשר "תרגז בטני"^{קעח} כששמע אשר מתענה הוא וכו', ואם בארזים כמו בעל התולדות יעקב יוסף אמרו כנ"ל, עאכו"כ באנשים כערכנו.

קעד. (בהלכות דעות פ"ד ה"א).

קעה. הודפס גם בספר לקוטי שיחות (ח"ט עמ' 584).

קעז. (כרך ד', מכתב א' קנא, מתאריך כ"ה נמחם אב תשי"א - ברוקולין).

קעז. (הלכות דעות רפ"ד).

קעח. (התמים א' ז-ח).

ועפ"י פסק האדמו"ר הזקן באגרת התשובה [הנ"ל] (מספר הצומות) באדם חזק ובריא שאין ריבוי הצומות מזיק לו כלל לבריאות גופו וכמו בדורות הראשונים, אבל מי שרוב הצומות מזיק לו שאפשר שיבוא לידי חולי או מיחוש ח"ו כמו בדורותינו אלה, אסור לו להרבות בתעניות וכו', עכת"ד.

וע"ע במ"ש באגרות קודש^{קט} בזה"ל: הוראת רבנו הזקן בעל התניא וכו' - אשר בדורנו אלה אין להתענות הרבה, וכלשונו באגרת התשובה [הנ"ל] אסור להרבות בתעניות, ובפרט כשנוסף על חלישות הכללית של הדור הנה נמצא הוא בטפול רופאים, וגם אפילו את"ל שסו"ס יש מקום גם לתעניות, הרי יש לעשות בתחלה שאר הענינים ולא בדבר המחליש את הגוף (התענית) שבמילא מחליש ג"כ ההבנה בלימוד וההתבוננות בעבודת התפילה שחלישות הגוף מבלבל זה, וכו'. עכת"ד.

ובעי"ז ע"ע במש"כ באגרות קודש^{קפ} בזה"ל: שלום וברכה! במענה על מכתבו מז"ך לתמוז. - נבהלתי להקס"ד שלו שרוצה להתחיל בסדר תעניות ומסתמך על האמור באגה"ת לרבנו הזקן [הנ"ל], אלא שמוסיף על הנ"ל שבכחו לעשות כן גם בימי הקיץ. ואם בקולי ישמע הרי תיכף לקבלת מכתבי יבטל סברתו זו, ובאם כבר נהג ג"פ בזה יושיב ג' מידידיו ויתירו לו, וכבר מלתי אמורה במקום אחר אשר לא כדעת הטועים לומר שמחמירים הם על עצמם בזה שמתענים וכו', אלא אדרבה, קולא היא כיון שעיי"ז מתבטלים מתורה ועבודה ככל הדרוש מצדם, וכמו שהעיד רבנו הזקן על דורותינו, וכמ"ש בפ"ג כמו בדורותינו אלה אסור וכו',

קעט. (כרך ט, מכתב ב' תתקמח, מתאריך כ"ג אלול תשי"ד - ברוקלין).
קפ. (כרך י"ג, מכתב ד' תריד, מתאריך ח' מנחם אב תשט"ז - ברוקלין).

ובודאי אין צריך לביאור נוסף בזה, כי רואים במוחש התוצאות מתעניות האמורות, אף שלא כל הגופים שוים ויש גוף שהתוצאה נראה בהקדם ויש שמתאחרת, אבל הצד השווה שבהם שמונע במשך הזמן מתורה ועבודה, ואם באמת הכוונה למעט חלב ודם וכו' (שבעצם אינו מובן מפני מה צריך לעשות היפך הוראת הבעש"ט שצריכה העבודה להיות באופן דעזב תעזוב עמו כו' ולא ע"י תעניות וסיגופים, ואם בכ"ז ירצה דוקא בעבודה האמורה), הרי כבר ידועה הוראת כ"ק אדמו"ר רבי שמואל שניאורסון שאפשר להתענות כמה תעניות ע"י איחור הדבור, מחשבה וכו' קפא ורואים במוחש אשר, א) קשה יותר לפעול תעניות אלו מאשר תענית כפשוטו. ב) אין מזה שביעת רצון מהנהגת עצמו כמו שלפעמים ישנה שביעת רצון מעצמו בתענית כפשוטו.

והעיקר בכל הנ"ל הוא שכל בני ישראל החרדים לדבר ה' - הם במצב של מלחמה כבדה נגד החשך כפול ומכופל של הגלות דעקבתא דמשיחא, וכו', כל רגע פנוי צריך לנצלו לזה, היינו להאיר חשכת העולם בנר מצוה תורה אור, וכו', וראינו במוחש שההצלחה בזה גדולה יותר באם אין הגוף מבלבל לזה ע"י שרעב הוא צמא או עצב הוא, ותיקונו של איש פרטי ה"ה ענין פרטי ואין אתנו יודע עד מה, איך נערך בבי"ד של מעלה, משא"כ השתדלות בקירוב לבן של בני ישראל לאבינו שבשמים ודוקא מתוך שמחה ואהבה רואים פירותיהם בעוה"ז, וכו'. עכת"ד.

ובעי"ז ע"ע במש"כ באגרות קודש^{קפב} בזה"ל: שלום וברכה! הנה בכל עניני תיקונים דבר פשוט הוא שלכל לראש צריכה להיות קבלה טובה על להבא בהנוגע לפועל, ובלשון הרמב"ם^{קפג} שלא ישוב לכסלה עוד וכו'. וזאת למודעי, אשר ענין התעניות שמובא בכמה ספרים, הנה יעוין באגרת התשובה לרבנו הזקן [הנ"ל], וז"ל, אכן כ"ז באדם חזק ובריא כו' אבל כו' כמו בדורותינו אלה כו', ובפרט שרואים בחוש שהתענית משפיע על הבריאות ועי"ז גם על כח ההבנה וההשגה וכח ההתבוננות, וא"כ הרי יצא שכרו בהפסדו, ולכן מה טוב להתענות ע"ד הפתגם של כ"ק אדמו"ר רבי שמואל שניאורסון [הנ"ל] שיהי' בולם פיו מלדבר ענינים בלתי רצויים וכו' שגם זה עינוי הוא, ואדרבה ברובא דרובא עינוי גדול יותר מאשר עינוי דאכילה ושתיה, וכנראה כ"ז במוחש,

ומובן שאין להתרשם ממלחמת היצר נגד האמור בטענות שונות ומשונות שבהם גם טעמים שמלביש אותם בלבוש של יראת שמים, זאת אומרת שתחת להתעסק בהאמור לעיל יהי' בהתבודדות ופרישות ויתענה ויסגף את עצמו כו' וכו' - שבעוה"ר בדורנו דור יתום רואים תוצאות מהנהגה האמורה אשר לפעמים תכופות מביאה לענינים שהם היפך המטרה והכוונה וד"ל. עכת"ד.

וע"ע בגיליון שיחת השבוע^{קפד} שכתב בזה"ל: רבי שלמה מקרלין התנגד בתוקף לדרך של סיגופים ותעניות. רק בשלושה תנאים היה מסכים שיהודי יגזור על עצמו תענית: אם עבר חלילה

קפב. (כרך י"ד, מכתב ד' תתנב, מתאריך כ' מר חשון תשי"ז - ברוקלין).

קפג. (הלכות תשובה פ"ב ה"ב).

קפד. (פר' נשא תשע"ג, גיליון 1376, במדור מן המעין - מהרב אליעזר ברוד).

עברה חמורה, אם הוא חש עצמו בריא בלי כל מיחוש, ורק אם יצום ביום חורף קצר. ואף זאת בתנאי שלפנות בוקר, קודם שיתחיל בצום, ישתה כוס משקה חם.

והוסיף בשם הרבי יוסף יצחק מליובאוויטש בזה"ל: שאי אכילה ואי שתייה - אינם תענית. זה נקרא לרזות. לא לאכול ולא לשותות ולהתייגע בתורה - זו תענית.

ובשם רבי נפתלי מרופשיץ הוסיף בזה"ל: "ומבשרך לא תתעלם" קפ"ה. אל תתעלם מבשרך, מגופך. אל לו לאדם לסגף ולענות את גופו יתר על המידה. ע"כ.

והנה נעבור קצת לחסידות ברסלב אודות התעניות והסיגופים, ועוד כמה חסידויות.

עייין בספר שו"ת בחסידות ברסלב שנשאל הגאון ר' אליעזר שלמה שיק זצוק"ל קפ"ו - הצדיק מיבניאל, בזה"ל: שלום רב. יש לי שאלה שאני נבוך בה: מה דעתו של הרב לגבי התיקונים של הארי-ז"ל לכל העוונות של העריות, שהרבה אנשים עשו אותם ונושעו מצרות, ועוד רבנים וגדולים שממליצים כן לעשותם, אך מצד שני יש את הבעש"ט ורבנו שאמרו שיש עבודה אחרת, וזה תמוה כי בחלק מהדברים כן מקשיבים להארי-ז"ל ומביאים את דבריו ומקיימים את דרכו ובחלק מהדברים לא? אשמח לקבל תשובה מכבוד הצדיק.

קפ"ה. (ישעיהו פ"נח פ"ז).

קפ"ו. (מיום ה' לסדר יתרו כ' שבט התשע"ג).

והשיב לו הצדיק מיבניאל בזה"ל: רביז"ל אמר^{קפז} שהקדוש ברוך הוא מנהיג את עולמו בכל דור ודור יותר יפה, ובכל דור ודור שולח לנו צדיקים קדושים יחידי הדורות וכו', ולכן מאחר ששלח לנו הקדוש ברוך הוא את הבעל שם טוב הקדוש זי"ע ואת רביז"ל שהם הזהירונו מאד מאד לא לקחת על עצמנו תעניתים וסיגופים, אלא להתנהג בדרך פשוטה כמו שהורו אותנו וכו', ולכן צריכים לזרוק את השכל לגמרי, כמו שאמר רביז"ל^{לקפח}, העיקר והיסוד שהכל תלוי בו, לקשר עצמו להצדיק שבדור, ולקבל דבריו על כל אשר יאמר כי הוא זה, דבר קטן ודבר גדול. ולבלי לנטות, חס ושלום, מדבריו ימין ושמאל, כמו שאמרו חכמינו הקדושים^{קפט} 'אפילו אומר לך על ימין שמאל ועל שמאל ימין תציית אותו', ולהשליך מאיתו כל החכמות, ולסלק דעתו כאילו אין לו שום שכל, בלעדי אשר יקבל מהצדיק והרב שבדור. וכל זמן שנשאר אצלו שום שכל עצמו, אינו בשלמות, ואינו מקושר להצדיק; כי העיקר לבטל את שכלו המדומה והבדוי לגמרי, ולציית את הצדיק על כל אשר אומר, ורק זה נקרא התקרבות.

ולכן אם רביז"ל אמר לא לקחת על עצמנו שום תעניתים וסיגופים וכו' וכו', עלינו לציית אותו בתמימות ופשיטות גמור, ובפירוש הרבה לדבר עמנו רביז"ל ממעלת השיחה בינו לבין קונו, שאדם צריך להרגיל את עצמו לדבר אל הקדוש ברוך הוא כאשר ידבר איש אל רעהו והבן אל אביו וזה עיקר התשובה, ואמר^{קצ} שעיקר מה שהגיע למדרגתו הוא רק על ידי ענין פראסטיק

קפז. (שיחות הר"ן סימן ש"ז).

קפח. (ליקוטי מוהר"ן חלק א' סימן קכ"ג).

קפט. שיר השירים רבה (פ"א פ"ב). (ספרי פרשת שופטים).

קצ. (שיחות הר"ן סימן קנ"ד).

(פשיטות) שהיה מדבר הרבה. ומשיח הרבה בינו לבין קונו, ואמר תהלים הרבה בפשיטות. ועל ידי זה דייקא הגיע למה שהגיע, ואמר אם הייתי יודע שהשם יתברך יעשה ממני מה שאני עתה, דהיינו חידוש כזה, הייתי עושה ביום אחד מה שעשיתי בשנה כולה (כלומר שהיה מזדרז כל כך בעבודתו עד שמה שהיה עושה ועובד השם יתברך בשנה כולה היה עושה ביום אחד), והיה מתגעגע מאד אחר מעלת העבודה של פראסטיק (פשיטות) באמת, ואמר איי איי פראסטיק. גם אמר שדיבר עם כמה צדיקים גדולים ואמרו גם כן שלא הגיעו למדרגתם כי אם על ידי ענין פראסטיק, שעסקו בעבודתם עבודת השם יתברך בפשיטות גמור בהתבודדות ושיחה בינו לבין קונו וכו'. ועל ידי זה דייקא הגיעו למה שהגיעו. אשרי המקיים את זה בתמימות ופשיטות בלי שום חכמות כלל, ואז הוא לא צריך לצום לגמרי. עכת"ד.

ועיין מש"כ בהערות מהרב אביגדור נבנצל על המסילת ישרים^{קצא} - בזה"ל: השלמות זה להיות דומים ודבקים בהקב"ה, לכן צריך האדם כמה שפחות לקבל וכמה שיותר לתת, לא לעשות סיגופים ותעניות שיזיקו לגוף. צריך לקבל מהעוה"ז מה שדרוש לגוף, אבל המטרה היא כמה שיותר בקיום המצוות וכמה שיותר לתת לברואים. עכ"ל.

וע"ע מש"כ בקונטרס שערי שמחה^{קצב} בזה"ל: ושמעתי מכ"ק מרן אאמו"ר מצאנז זי"ע שהיה דרכו לספר זאת תמיד, ששמע מאביו רביה"ק מרודניק זי"ע - שדודו הרה"ק מדוקלא זי"ע שהיה קדוש אלוקי, אמר לו: האמן לי, ערכתי גלות וכל לילה לנתי במקום

קצא. (פרק א' הערה 12 עמ' ט).

קצב. מאמרים ודברות קודש בעניני שמחת צדיקים ושמחת בר מצוה, (היו"ל ע"י הועדה המכינה לשמחת בית צאנז בארה"ק, ביומא דנשמתא - בכות התורה (ב) עמ' לז).

אחר מהלילה הקודם, ולא החלפתי כסותי במשך חצי שנה^{קצג}, ועיניתי בצום נפשי משבת לשבת, וסגפתי את גופי בבריכע"ץ (עשב ששורף את העור למאד), והאמן לי, שאת הבחור הלזה היצה"ר, א"א לנצח אלא ע"י דף גמ' ותוס', וזהו מבהיל לדעיון, שלימדנו שלא כמו שמדמים השוטים והפתאים שמדמים שע"י עצות שונות ומשונות רק בזה אפשר לנצח היצר הרע, אם ע"י התאספות והתכנסות וכדו' ובוודאי כוונתם לטובה, אבל לא כן דרכנו, שאבותינו הקד' לימדו אותנו שאין לנו שיור רק התורה הזאת, וכמו שאמרו חז"ל^{קצד} אם פגע בך מנוול זה משכחו לבית המדרש, ולא אמרו משכחו לעשיית מעשה חסידות זו או זו אלא דייקא משכחו לביהמ"ד, ואין מבקשים ממך לא להתענות ולא לעשות סיגופים, ולא ללכת בכתונת אחת חצי שנה, ולא למשוך את גופך בבריכע"ץ (עשב ששורף את העור למאד), רק זאת מבקשים ממך למד דף גמ' ותוס', ובוודאי שכל השפעת התורה תלוי באיזה אופן ניגשים אל דף הגמרא, שצריך להיות מתוך תשובה מעליא בחרטה גמורה ועזיבת החטא, אבל מ"מ עיקר התשובה צריכה להיות ע"י תורה הק' שע"י"ז הוי תשובה מאהבה וזוכה להתדבק לבור"ע בבחינת ואתם הדבקים בה' אלוהיכם חיים כולכם היום, כי רק ע"י תורה אפשר לזכות לדבקות בה', כי קוב"ה ואורייתא וישראל חד, וע"י לימוד התורה הוי תשובה מאהבה והזדונות יהפכו לו לזכיות. ע"כ.

ועוד הוסיף קצה בזה"ל: ועיקר התשובה צריכה להיות דייקא ע"י לימוד התורה, כי כל זמן שלא עשה תשובה ע"י תורה עדיין לא עקר החטא משרשו לגמרי. עכת"ד.

קצג. אשר עפ"י המבואר בגמ' נדרים (פ' ע"ב) איכא למ"ד דיש בזה משום פיקו"נ, וע"ע ביצה (ל"ב ע"ב).

קצד. קידושין (ל ע"ב).

קצה. (שם בעמ' לו).

ויש עוד אריכות רבה בנושא חשוב זה, וניתן לראות שכולם כאחד מתנגדים לעניין של התעניות והסיגופים בפרט בדורנו אנו, ואכמ"ל ותן לחכם ויחכם עוד.

ורק אסיים בדברי הגר"א, במש"כ בפתיחה לאגרת הגר"א - באתי לבקש מאתכם שלא תצטערו כלל וכלל. ועד יום מותו צריך האדם להתייטר, ולא בתעניות וסיגופים, רק ברסן פיו ובתאוותו. וזהו התשובה, וזה כל פרי העולם הבא, כמ"ש 'נר מצוה וגו' אבל ודרך חיים תוכחות מוסר', וזהו יותר מכל התעניות וסיגופים בעולם. וכל רגע ורגע שהאדם חוסם פיו, זוכה בשבילו לאור הגנוז שאין מלאך ובריה יכולים לשערקצו.

סימן כו

בעניין סגולת רבי מתיא בן חרש

ש. האם יש מקור מוסמך לסגולה של רבי מתיא בן חרש - עם 18 נרות, ו - 18 פעמים פרק פ"ו בתהילים?

ת. לאחרונה שמעתי על רבים שמשפרים ומפרסמים אודות הסגולה 'החדשה' של רבי מתיא בן חרש עם 18 נרות, ו - 18 פרקי

קצו. עיין שם ביסורי פיו ותאוותיו.

ואודות עניין זה, ע"ע במה שכתב והוסיף לי בזה טעם לשבח הרה"ג ישי מזלומיאן שליט"א - במכתב המצורף לעי"ל בריש החיבור.

תהילים וכדומה. וכיון דאתא לידן נימא ביה מילתא - שמענו על הרבה מקרים שאנשים עשו את הסגולה של רבי מתיא בן חרש ונושעו, צריך לדעת שבזכות האמונת חכמים והתפילה שיש בדבר זה גרם לעזור לציבור.

אמנם אודות השאלה - האם יש מקור מוסמך לסגולה הזאת?

חיפשתיו ולא מצאתיו בשום ספר מקור לסגולה הנ"ל, חוץ מספר סגולות אברהם^{קצו} שגם הוא כתב ע"פ שמועה ששמע - וז"ל: חולה ובפרט לפני איזה טיפול שעושה, שיאמר ויעשה בעצמו או שאחר יעשה עבורו, לומר מזמור פ"ו מתהילים, ולהדליק נר לעילוי נשמת רבי מתיא בן חרש, ככה יאמר י"ח פעמים, וכל פעם להדליק נר. ובעזהי"ת יצליח. עכ"ל.

כנזכר שהוא לא הביא שום מקור לדבריו אלא כתב את זה ע"פ שמועות.

ושאלתי להגאון הרב ישי מזלומיאן שליט"א^{קצח} - שחקר ודרש כל סגולה וסגולה ע"פ מקורות מוסמכים, והוציא לאור את הספר הנפלא 'סגולות רבותינו', האם הוא מכיר מקור מוסמך אודות הסגולה הנ"ל, כי בספרו המיוחד ראיתי שלא התייחס לזה.

וענה לי בזה"ל: הרב בן ציון מוצפי שליט"א אמר: שאין לזה שום מקור, וזה המצאה בגדר של קשקושים, וענה על זה דברים נחרצים.

קצו. (ר' אברהם גנזל, שנת תשע"ה אות ח' עמ' קכב).

קצח. (ביום ט"ו תמוז תשפ"ב).

ולמעשה זה עובד - וצריך לומר שזה בגלל הברכה והאמונה
לדברי חכמים. וזה לא אומר שזה יעבוד אצל כולם.
עכ"ל.

וחיפשתי את דברי הגאון הגדול הרב בן ציון מוצפי שליט"א,
וראיתי ששאלו אותו בזה"ל: לכבוד הרב שלום רב. האם
יש מקור לסגולה להדליק 18 נרות לע"נ ר' מתיא בן חרש, ולומר
את מזמור פ"ו בתהילים 18 פעמים - במשך 18 ימים?

והשיב הרב שליט"א בדרך צחות בזה"ל: 18 מיליון נרות - כדי
שהחברה תתעשר קצט.

ועוד נשאל הרב מוצפי שליט"א, בזה"ל: לכבוד הרב שליט"א. האם
הרב מכיר או ממליץ לעשות את סגולת הדלקת הנרות של
רבי מתיא בן חרש, שמדליקים 18 נרות ואומרים פרקי תהילים
ובקשה אחת? והאם מותר לעשותה גם אם אין לה מקור?

והשיב הרב שליט"א בזה"ל: תפסיקו עם זה, לתקן מעשה אחד
הוא כנגד כל הסגולות.

סימן כז

אכילה ביו"ט אחר השקיעה

ש. ידוע שביו"ט אין סעודה שלישית, מי שהתחיל לאכול ביו"ט האם מותר לו להמשיך לאכול אחרי השקיעה של מוצאי יום טוב?

ת. קי"ל^א שאין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד.

ופסק מרן השולחן ערוך^ב - שאסור לאכול שום דבר, או אפילו לשתות יין או שאר משקין חוץ ממים משתחשך עד שיבדיל. אבל אם היה יושב ואוכל [שבירך ברכת המוציא] מבעוד יום וחשכה לו, אין צריך להפסיק אפילו משתיה.

ואומר המשנ"ב^ג - מבעוד יום - דווקא בזה שהתחיל לאכול בהיתר, אבל אם התחיל באיסור פוסק ומבדיל.

ומוסיף מרן - שאם היה יושב ושותה וחשכה לו צריך להפסיק. ויש אומרים דהני מילי בספק חשיכה אבל בודאי חשיכה אפילו היה יושב ואוכל פורס מפה ומבדיל וגומר סעודתו.

ומוסיף הרמ"א - שהמנהג פשוט כסברא ראשונה.

רא. במשנה במגילה (פ"א מ"ה, דף ז ע"ב). ובמשנה בביצה (לו ע"ב). ובגמ' (שם כח ע"ב). שבת (קכד ע"א).

רב. (סי' רצט ס"א).

רג. (ס"ק ג').

ואומר המשנ"ב^{יד} - יושב ושותה וחשכה לו - היינו שישב לשתות מבעו"י ולא בתוך הסעודה וחשכה לו, ואפילו אם רק נעשה ספק חשיכה צריך להפסיק, דשתיה לאו דבר חשוב הוא שתועיל התחלתו מבעו"י.

לפ"ז - כיון שאם בשבת האדם התחיל לאכול לפני השקיעה סעודה יכול להמשיך אפילו שהגיע צאת הכוכבים^{יח}. אבל אם התחיל לאכול מיני מזונות מבעו"י, ושקעה החמה - רשאי להמשיך באכילתו עד שיגיע זמן צאת הכוכבים, וכשהגיע זמן צאת הכוכבים צריך להפסיק באכילתו^{יט}. ואם הוא רק שותה יין או חמר מדינה מבעו"י, ושקעה החמה, צריך להפסיק לשתות מיד בשקיעה^י. ואין הבדל בין יו"ט לשבת.

ועיין מש"כ בגליון גלאט^{יח} - שבמסיבת חג כשלא עשו סעודה על לחם רק מזונות וכדומה, והגיע השקיעה - אין להמשיך לאכול או לשתות, אלא צריך להפסיק מיד. (ואפשר להקל בזה עד חמש דקות אחרי השקיעה). עכ"ל.

ומה שכתב: אפשר להקל בזה עד חמש דקות אחרי השקיעה. כבר צירפנו את החילוק בין אכילת מזונות לשתיה. שבאכילת מזונות - יכול להמשיך לאכול עד זמן צאת הכוכבים, ואילו לגבי שתייה - צריך להפסיק לשתות מיד בשקיעה^{יט}.

רד. (ס"ק ה).

הה. עיין חזו"ע (שבת ח"ב עמ' שצד). ילקו"י (סי' רצט ס"א).

הו. ילקו"י (שם ס"ג).

הז. חזו"ע (שם עמ' שצה). ילקו"י (שם ס"ג).

הח. של בד"צ שארית ישראל. (חלק כד' בהלכות יו"ט מהרב יוסף ישראלזון זצ"ל - באות נט עמ' 109).

רט. וכבר הזכרנו לעי"ל (בהערות תשובה יב) - שאנחנו הספרדים בודקים את זמני היום לפי לוח

סימן כח

דיוקים בנוסח רצה והחליצנו

ש. ברצה והחליצנו בברכת המזון בשבת, האם אומרים 'וגם' שאכלנו ושתינו חורבן ביתך לא שכחנו, או שאומרים 'והגם' שאכלנו ושתינו וכו'?

ת. עיין בספר עטרת ציון^י - שמעיד על מור' אביו חכם סלמן מוצפי זצ"ל, שהיה מוריד דמעות כשהיה אומר 'והגם' שאכלנו ושתינו, וכו'. עי"ש.

ובספר ברכת המזון המבואר^{יא} כתב ע"פ החסד לאלפים^{יב} -
ראיתי נזהרים בנוסח 'רצה' שלא לומר 'ואף על פי שאכלנו ושתינו', אלא 'והגם' שאכלנו ושתינו.

והבן איש חי כתב^{יג} - ויאמר 'וגם' שאכלנו ושתינו, ולא יאמר 'ואף'.

ובסידור המדויק 'חזון עובדיה' כתוב^{יד} - 'והגם' שאכלנו ושתינו^{רטו}.

^{יא} אור החיים, 'וביכורי יוסף', 'ולוח שנה בשנה'. עי"ש.

^{יב} להגאון הגדול הרב בן ציון מוצפי שליט"א (ח"א עמ' 39, במעשה רב אות ה'. וכן בעמ' 82, בקול נהי מציון. וע"ע בח"ב פ"ד עמ' קלג). וע"ע בספרו שיבת ציון (ח"א במעשה רב עמ' 74 אות קיג).

^{יג} (לר' ישראל מאיר, סי' ט, עמ' פז).

^{יד} (בעמ' שע').

^{רטו} (בשנה ראשונה פרשת חוקת - אות טז).

^{יז} (ברצה והחליצנו). וכ"ה בהגדה של פסח המיוחדת של מרן זצוק"ל בחזו"ע פסח (עמ' קב).

^{יח} וע"ע בספר אור שרה (לר' יוסף חי, פרשת חוקת סעיף טז). ובספר וברכת (לר' יואל שוורץ, פ"א עמ' 100).

**ובך פסק בילקוט יוסף^{רטז} - וז"ל: בנוסח רצה והחליצנו שאומרים
בברכת המזון בשבת, נכון לומר: כי יום גדול וקדוש וכו' והגם
שאכלנו וכו'.**

סימן כט

בעניין השתיה ליד המזוזה לפני התענית

**ש. האם יש עניין בשתיית תשע לגימות מים ליד המזוזה לפני
התענית כדי להקל קושי התענית? והאם יש מקור מוסמך לכך?**

**ת. עיין בקונטרס יחיד היה שכותב^{ריז} - על ר' משה מאיר שלזינגר
זצ"ל, שהיה שותה תשע לגימות משקה ליד המזוזה.**

44. ובסדר ברכת המזון בעמ' 56). ובספר אומר לציון (לר' מאור כהן, דיני קריעה - סי' תקס"א בשערי ציון
אות עה). ובהקדמת ספר אורו של עולם (לר' יאיר עזרא, עמ' טו). ובספר אמת ליעקב (לר' יעקב
פרץ, פ"ג ה"טז). ובספר בנין אב (לראש"ל ר' אליהו בקשי דורון זצ"ל, ח"ו בתשובות ומחקרים - ריש סי' יג).
ובספר דולה ומשקה (לר' גבריאל מודזגברישוילי, חומש דברים עמ' ל). ובהגדה של פסח האיר המזרח
(לר' דוד אברהם, עמ' קד). ובקונטרס אמת לאמיתה - ידי כהן (לר' יוסף כהן, פ"ג הערה רנג, עמ' קמה).
ובספר לזכר עולם (לר' שלמה מלול, עמ' יח' - בית במקדש). ובספר ליקוטי חמד (לר' משה דין, ח"א
פר' בהר בחוקותי אות א'). ובספר מגיד דבריו ליעקב (לר' יעקב סופר, עה"ת פר' יתרו עמ' יב). ובירחון
סיני (שנה 15 כרך לא חוברת ז (קפג) - (קפח), עמ' עה). ובקונטרס אמירה בחצות (עמ' ד). ובקונטרס
מאור הברכה (עמ' 37). ובספר תורת המועדים (לר' אפרים עובד, ח"א - ב, פ"ה עמ' עד בהערה).
ודלא כמ"ש בספר אסף חיים (לר' יוסף חיים אוהב ציון, סוכות עמ' קנד). ובהגדה חביבה (לר' שלמה
דורי, עמ' קלו) שכתב 'והגם' בסוגרים עגולות. ובספר אדרת יעקב (בהנהגות הבוקר סי' א' ס"ו בהערה).
ובספר לבי ער (לר' ראובן עמאר, סי' ח ס"ח, עמ' קיד).

רטז. בקונטרס נוסחאות התפילה (תפילה כרך ב' מהדורת תשס"ד הערה קכט, עמ' תקפג).
וכ"ה בילקו"י (דיני ברכת המזון - מהדורת תשנ"א - סי' קפז - בדיוקים בנוסח ברהמ"ז ס"ב,
עמ' של).

ריז. בתשעה באב (אות ב' עמ' עט, מהדורת תשפ"א. נכתב ע"י נכדיו של ר' משה שלזינגר
זצ"ל).

וע"ע בספר שים שלום שכתב ר"ח - וז"ל: נראה להמתיק ביאור המנהג הנהוג בהרבה מקומות בישראל, ומקובל שהוא מהבעש"ט זי"ע - ששותים תשע לגימות קטנות של קפה או מים לפני תענית ציבור, ובקצת מקומות עושים כן אצל המזוזה דייקא. דלכאורה יפלא טעם מנהג הזה?

ומעמ' ונימוקו עימו - דהנה ידוע דהתענית הוא בחינת עבודת הקרבנות של אהרן הכהן בבית המקדש, כי חלבו ודמו הנמעט בצומו הוא תמורת החלבים ודמים של הקרבנות. ולכן טרם קבלת התענית שאז הוא מתכוון בעצמו לעבודת הקרבנות להקריב חלבו ודמו לה', אם כן אז הוא בעצמו בבחינת אהרן הכהן בחיר ה' מובחר הבריא, לפיכך המנהג לעמוד אז סמוך למזוזה בהיותו לבוש בציצית, כי על ידי מצות ציצית ומזוזה נתגלה לעין כל בחירת אהרן הכהן, ודפח"ח. עי"ש.

סימן ל

הוצאה ביו"ט

ש. מה הטעם שמותר להוציא ביו"ט מרשות היחיד לרשות הרבים?

ת. כתב מרן בחזו"ע ר"ט - הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים, וכן העברה ברשות הרבים מותרת ביום טוב. שמתוך שהותרה ההוצאה לצורך אוכל נפש, הותרה גם שלא לצורך אוכל נפש, אבל צריך שיהיה קצת צורך בדבר.

יח. (לר' שמואל גולד, מאמר ו' - קול רנ"ה - פרק א' אות י', עמ' קלא).
 יט. יו"ט (עמ' עו הלכה לו).

שאם זה לא לצורך כלל, כתב מרן הבית יוסף^{יב} - משמע שלכו"ע אסור להוציא דבר שאינו לצורך היום כלל, וגם אין בו מצוה.

והוסף מרן^{יג} - שבמקום שיש עירוב, מותר להוציא ביו"ט אפילו שלא לצורך כלל.

סימן לא

סנדק שמחלל שבת

ש. בן שהאבא שלו ל"ע חילוני, או מחלל שבת, והוא לא רוצה שהאבא שלו ישב סנדק - כי ידוע שהסנדק משפיע הרבה על התינוק, ומצד שני הוא לא רוצה לפגוע באבא שלו, מה עליו לעשות במצב כזה?

ת. במצב כזה היה מרן רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל מציע לאבי הבן: שיביאו לאבא לישיב על הכיסא, ויניחו את התינוק על ברכיו, ויביאו אברך או איזה רב תלמיד חכם שהוא זה שיאחז את רגלי התינוק כדי לסייע למוהל שיוכל למול בצורה נוחה וטובה ולא מסוכנת, והוא זה שנקרא הסנדק - שמסייע למוהל למול, ולא מי שיושב נקרא הסנדק אם הוא לא מחזיק את הרגליים של התינוק^{יכ}.

יב. (סי' תקיח).

יג. (שם עמ' פ').

יכ. כך שמעתי מהגאון הגדול הרב בן ציון מוצפי שליט"א, וע"ע בספרו מבשרת ציון (ח"א יו"ד סי' יא עמ' רלד). וכן שמעתי ממרן הראשון לציון הרב יצחק יוסף שליט"א, וע"ע בספרו שו"ת הראשון לציון (ח"א יו"ד סי' טו).

וּכְתַב לִי בְּזֶה הַגָּאוֹן הַגָּדוֹל הָרַב לִיאֹר גִּלְזֵר שְׁלִיט"א^{רכג}, בְּזֶה"ל:
בְּעִנְיַן הַסְּנִדְקָאוֹת וְאַחִיזַת הָרִגְלִיִּים ע"י אָדָם יר"ש בְּכַדִּי
שֶׁלֹּא לִפְגוּעַ בְּאֲבִיו וְכו', יֵשׁ לַעֲוֹרֵר בְּזֶה - שְׁפַעֲמִים שֶׁהַדָּבָר נֹודַע
לָאֵב, וְאִזְ הַצֶּעֶר וְהַעֲוֹגְמַת נֶפֶשׁ רַבִּים.

וּמִזֶּרְנוּ הָרַב חַיִּים רַבִּי שְׁלִיט"א מִזֶּרֶה וּבֹא לְכָל בַּעֲלֵי הַתְּשׁוּבָה לְכַבֵּד
אֶת הָאֵב בְּסִנְדְּקָאוֹת אֶף אִם הוּא מַחֲלֵל שַׁבָּת וְכו', דַּעַל אֶף
שְׁמַעֲלוֹת רַבּוֹת נֹאמְרוּ בְּסִנְדְּקָאוֹת, מ"מ מִצְוֹת כִּיבוֹד אֵב וְאִם עוֹלָה
עַל כּוֹלָנָה.

וְעוֹבְדָא סִיפֵר מִרְן הַגְּרַמ"י לִיפְקוּבִיץ: שְׁבָהִיּוֹתוֹ בַּחוּר הַגִּיעַ מִרְן
הַחֶפֶץ חַיִּים לְקֶרֶבֶת מִקּוֹם, וּבִיקֵשׁ מֵאֲבִיו לִילֵךְ לַחֲזוֹת אֶת
פְּנֵי הַקָּדוֹשׁ יַחַד עִם שְׂאֵר חֲבֵרָיו בְּנֵי הַיְּשִׁיבָה, אֵךְ אֲבִיו בִּיקֵשׁ שִׁישְׂאֹר

וע"ע בתשובות ונהגות (להרב משה שטרנבוך, חלק א' סימן תרג) שנשאל בזה בדבר בעל תשובה שרצה לכבד את אביו המחלל שבת בסנדקאות. ויעץ שיקח בן תורה להחזיק את רגלי הילד שאז אין הסנדק מחזיק אלא הוא, ובכהאי גוונא כיון שהוא המשלים לא אכפת לן כל כך בסנדק. כי בכל סנדק כשאחר מחזיק - הוא גם כן כעין סנדק, ולפעמים הוא מחלק סנדק לשניים כהאי גוונא. אבל נראה דמאחר שעל ידו דווקא יכולים למול כיון שמחזיק את הרגליים הוא כעין סנדק. ע"כ. וע"ע בשו"ת תשובות ונהגות (חלק ג' סימן ר"צ) שכתב בזה"ל: שיעקר מעלת הסנדק הוא במי שעל ברכיו מונח הנימול, שברכיו כמזבח. ומ"מ מי שמחזיק הרגליים לבד הואיל והוא נטפל להמצוה, שבלעדיו אי אפשר למוהל למול, הרי הוא חלק מסנדקאות. וכן משמע בשו"ת חתם סופר (או"ח סימן קנ"ט). ע"ש. וע"ע בשו"ת תשובות ונהגות (חלק א' סימן תקפ"ד) שכתב שם: אבל נראה מעלה גדולה קרוב למעלת סנדק למי שמחזיק בידו בשעת מילה רגלי התינוק לבד שבזה אפשר למול, וזהו כבוד נכבד מאוד וסגולה ותיקון נפלא קרוב למעלת הסנדק, שיעקר מעלת הסנדק שעל ידו אפשר למול, והמחזיק רגליו כמוהו - אף שאינו על ברכיו, ושניהם סגולה נפלאה. ע"כ. ע"פ שו"ת דברות אליהו (אבירזל, ח"א סי' סה), שהעלה שגם האוחז רגלי התינוק בזמן המילה נראה דחשיב כסנדק ופוסט מתחנן בתפילה. ע"כ. וע"ע בדרך שיחה (חלק א' דף רפ"ו) שהשיב הגאון ר' חיים קניבסקי זצוק"ל: שהרב שך זצ"ל יעץ בזאת: שיתן לאדם אחר להחזיק את רגלי התינוק וממילא הוא יהא הסנדק. עכ"ד. וקצת משמע מדבריהם דהוי כסנדק לכל דיניו כולל פטור מתחנן וכדומה. ע"פ קובץ נחלת אבות (של מהג"ת יתמן - ח"ו עמ' קלו, מהרב אריאל עוזרי שליט"א). וע"ע בשו"ת בנין אב (להראש"ל הרב בקשי דורון זצ"ל, ח"ג סי' מה). ובשו"ת דברי דוד (טהרני, ח"ב יו"ד סי' מז אות ד').

רכג. (בתשרי תשפ"ג).

עימו לגדל חולשתו, ואכן על אף הקושי הגדול ויתר הוא על ראיית מראה כהן גדול למען מצות כיבוד אב ואם.

והאמת שגדל צערו כפליים במה ששמע שמרן החפץ חיים בדרך את כל בני החבורה באריכות ימים ושנים, והיה צר לו מאוד על כן שלא זכה גם הוא לברכה כע"ז.

והנה חלפו השנים, ואכן כל בני החבורה עברו את גיל השמונים, אך המענין הוא - שאף אחד מהם מלבד הגרמ"י ליפקוביץ לא עברו את גיל המאה.

והיה מעורר ע"ז תמיד, שאמנם פה קדשו של החפץ חיים פועל גדולות ונצורות, אך מצות כיבוד אב ואם דאורייתא פעלה יותר. ודון מינה ואוקי באתרין. עכ"ל הגר"ל גלזר שליט"א^{רכ}.

סימן לב

סבא שלא רוצה לישוב סנדק

ש. אם רוצים מאוד שאחד מהסבים של הנולד יהיה הסנדק, והסבא מסרב, מה ניתן לעשות במצב כזה?

ת. לפי התשובה הקודמת שמי שמחזיק את רגלי התינוק נחשב לסנדק, לכן יושיבו מישהו אחר, ויאמרו לסבא שיחזיק את רגלי התינוק, ובכך ירוויחו שהוא יהיה סנדק^{רכ}.

^{רכ}. ואודות עניין זה, ע"ע במה שכתב והוסיף לי בזה טעם לשבח הרה"ג ישי מזלומיאן שליט"א - במכתב המצורף לעי"ל בריש החיבור.

^{רכה}. כנלע"ד - וכמובן כמו שציין לנו הרה"ג ליאור גלזר שליט"א בס' הקודם (בס"ל לא) שצריך

סימן לג

כיבוי מתג חשמל בשבת

ש. מזגן שדלק בשבת ועכשיו הוא כבה ע"י שעון השבת, האם מותר לנתק את הכפתור של המזגן כדי שלא יידלק שוב במשך השבת?

ת. יש מחלוקת בפוסקים האם יש איסור מוקצה בשבת בדבר מחובר, או לא. ולדעת הרבה פוסקים אין על דבר שמחובר לקרקע תורת מוקצה כלל^י.

ועל פי זה יש מקום להתיר לשנות את המתג אחרי שהוא כבה ע"י שעון השבת - למצב כבוי לגמרי.

ומכל מקום הואיל ויש חולקים וסוברים שיש מוקצה במחובר, ולדבריהם, מכיון שמתג החשמל היה במצב דלוק בבין השמשות והיה אסור בטלטול משום איסור כיבוי והדלקה, הוקצה לכל השבת - ואף כשכבה האור על ידי השעון שבת, ממשיך המתג להיות מוקצה.

לכן יעשה תנאי מערב שבת, שלאחר שיכבה אור החשמל [או המזגן] על ידי השעון שבת, יוכל להזיז את מתג החשמל, ובה

להיזהר מאד בדבר שלא יוודע לאותו הסבא, בכדי שלא תיווצר עוגמת נפש מרובה.
רמ. עיין בחזו"ע שבת (ח"ג עמ' קצב ד"ה והנה).

נתבטל דין ההקצאה של בין השמשות. ותנאי אחד מועיל לכל השנה^{רכז}.

[וטוב שיזיז את המתג כלאחר יד]^{רכח}.

ואם שכח להתנות מותר על ידי גוי^{רכט}.

סימן לד

תנאים שטוב לעשות בראש השנה

ש. מהם התנאים שטוב שיעשה אותם האדם בתחילת השנה - שמועילים לכל השנה?

ת. והנה קודם שנביא את התנאים שיעלו בס"ד ראוי להקדים הקדמה קטנה לתועלת הענין.

עייין בגיליון הנפלא בשם התנאי לשנה טובה ומתוקה שכתב^{רל} בזה"ל: הנה נודע ביהודה מה שכתב אחד מגדולי הראשונים הלא הוא רבינו נסים בתשובת הריב"ש^{רלא}, וז"ל: שאפי' בעסקי

רכז. חזו"ע (שם עמ' קצ). וע"ע בילקו"י ברכות (מהדורת תשנ"א, סי' רטז ס"ה עמ' תקנד). ובילקו"י (שבת כ"ב עמ' תלה. וכ"ה בסוף בסימן שמה - בדיני טלטול מוצרי חשמל בשבת סעיף נ' עמ' ריב, מהדורת תשנ"ד), וכתב בזה"ל: מנורת חשמל שכבתה ע"י שעון - שבת, מותר להוריד את הכפתור כדי שלא תידלק, אך יעשה תנאי מער"ש שיוכל להוריד את הכפתור לאחר שיכבה ע"י השעון. ותנאי אחד מועיל לכל השנה. אך טוב להתנות בכל ער"ש, ובפיו. ואם שכח להתנות מותר ע"י גוי. עכ"ל. וע"ע בילקו"י (שבת כ"ד סי' רעה ס"ט ובאריכות בהערה). וכע"ז ע"ע ביבי"א (ח"ג או"ח סי' יח).

רכח. עייין ביבי"א (ח"ז או"ח סי' לו - בגיליון הערה 10).

רכט. ילקו"י (שם).

רל. (בעמ' 3, היוצ"ל ע"י ביהכנ"ס וכולל אברכים אור יצחק - באשדוד). (עיקר התנאים המובאים הם ע"פ הגליון הנ"ל כולל המקורות). **רלא.** (סי' שצ).

העולם כל משכיל בוחר לנפשו הדרך היותר בטוח, והמשומר מכל נזק ומכשול, ואפילו באפשר רחוק, ועל אחת כמה וכמה שיש לנו לעשות כן בדרכי התורה והמצוות שהן כבשוננו של עולם. עכ"ל.

ולכן מה טוב ומה נעים, שאחת בשנה יאמר כל אדם את התנאים הבאים, ובכך יפטור לעצמו הרבה בעיות הלכתיות הן בחלק אורח החיים, והן בחלק יורה דעה. ובפרט בתחילת השנה, עצה גדולה ועצומה לומר את התנאים הבאים,

וראיה לדבר תמצא בגמ' במסכת ראש השנה^{רלב}, ששואלת הגמ' למה תוקעין ומריעין לפני תפילת מוסף של ראש השנה כשהן יושבין, ושוב תוקעין ומריעין כשהן עומדין בתפילת מוסף, והלא לא נאמר בתורה לתקוע ולהריע אלא פעם אחת ולא פעמים?

ומתרצת הגמ' שטעם הדבר הוא - כדי לערבב את השטן שלא יקטרג. ופירש רש"י - כי בשעה שהוא שומע את ישראל מחבבים את המצוות, ותוקעים פעם שניה אף על פי שאינם חייבים בדבר, דבריו נסתמים. ע"כ.

וע"ע במסכת ברכות^{רלג} דרש רב עזרא, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: ריבוננו של עולם, כתוב בתורה^{רלד} 'אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד', ולא אתה נושא פנים לישראל, דכתיב^{רלה} 'ישא ה' פניו אליך'. אמר להם: וכי לא אשא פנים לישראל שכתבתי להם בתורה^{רלו} 'ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלוהיך' - והם מדקדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה. ע"כ.

רלב. (טז ע"ב).

רלג. (כ ע"ב).

רלד. בפרשת עקב (פ"י פ"ז).

רלה. בפרשת פנחס (פ"ו פ"כו).

רלו. בפרשת עקב (פ"ח פ"י).

נמצאנו למדים שיש בכח חיבוב ודקדוק המצוות, לזכות את האדם ביום הדין.

בתחילת כל שנה טוב שיתנה האדם ויאמר^ל:

א. אני מתנה שאין רצוני לקבל את השבת בהדלקת הנרות, אלא אם כן אומר בפירוש, או אתכוון לכך שרצוני לקבל את השבת בהדלקת הנרות^{לח}.

ב. אני מתנה שאם אצטרך להשתמש בשבת במתגי החשמל [כאשר החשמל כבוי] ובזיזי שעון השבת, שלא יחשבו כמוקצה^{לט}.

ג. אני מתנה שאוכל לטלטל בשבת את הפמוטים, ובשבת חנוכה את החנוכיה, אם ארצה לטלטלם לאחר שיכבו הנרות שדלקו עליהם^מ.

ד. והנה בעניין המושג של גילוי דעת ותנאי פעם בשנה, פעמים מצינו בפוסקים שניתן לסמוך עליו לכתחילה.

ועיין בשו"ת אבן ישראל (ח"ב דרוש שבת הגדול עמ' עו) שכתב שדי בתנאי פעם בשנה לעניין החזרת תבשיל לכירה גרופה וקטומה בשבת כשמתכוון בדעתו שתמיד רוצה להחזירה. ועיין בשו"ת הלכות קטנות (ח"א סי' פח) **שמעיקר הדין מהני תנאי כשעומד על דעתו אפילו אחר מאה שנה.** וכ"כ בשו"ת באר שרים (ח"ד סי' לו אות ה). וכ"כ באשל אברהם (מבוטשטש, סי' ח).

ועיין בשו"ת הר צבי (חיו"ד סי' קמא) שכתב ע"פ דברי הר"ן בנדרים (עה ע"ב ד"ה הא כדאיתא), דהא דמהני לבטל נדרים תנאי דקודם, הוא מצד דין היתר נדרים שנלמד מקרא דאחרים מוחלין לו, ומכלל זה ילפינן שתנאי דמוקדם מהני שלא יחול כלל, ולפ"ז אין לעשות יסוד לעניינים אחרים דתנאי שמוקדם מבטל בדבר.

לה. כמבואר בילקו"י (שבת כ"א-ב, סי' רסג ס"נה).

לט. כמבואר בחזו"ע (שם עמ' קצ). וע"ע בילקו"י ברכות (מהדורת תשנ"א, סי' רטז ס"ה עמ' תקנד). ובילקו"י (שבת כרך ב עמ' תלה. וכ"ה בסוף סימן שמה - בדיני טלטול מוצרי חשמל בשבת סעיף נ' עמ' ריב, מהדורת תשנ"ד. וכ"ד סי' רעה ס"ט ובאריכות בהערה). וכע"ז ע"ע ביבי"א (ח"ג או"ח סי' יח). ועיין במה שכתבנו לעי"ל (בסימן לג).

מ. עיין בחזו"ע שבת (ח"א עמ' רנט. ובח"ו עמ' קמז). ובחנוכה (עמ' קפא הערה ג').

ד. אני מתנה שכוונתי לצאת ידי חובתי בתפילין שהן אמת על פי ההלכה. אם התפילין של רש"י הן אמת אני מתכוון לצאת בהן ידי חובה, והתפילין של רבינו תם לא יהיו אלא כרצועות בעלמא. ואם התפילין של רבינו תם הן אמת אני מתכוון לצאת בהן ידי חובה, והתפילין של רש"י לא יהיו אלא כרצועות בעלמא.

ואם שתיהן אמת להלכה, אני מכוון לצאת ידי חובה בשתיהן. ובברכה שאברך על התפילין של רש"י אני מכוון לפטור את התפילין של רבינו תם^{רמא}.

ה. אני מתנה שהברכה שאברך על התפילין תהיה תקפה אך ורק עד כניסתי לבית הכיסא. ולאחר שאצא מבית הכיסא, אם אחזור להניח אוכל לברך שוב^{רמב}.

ו. אני מתנה שבכל פעם שאברך על טלית גדול תהיה כוונתי בברכה זו לפטור את הטלית קטן שעלי^{רמג}.

ז. אני מתנה שבכל פעם שאברך על הטלית תהיה הברכה תקפה גם אם אוריד את הטלית מעליי לזמן מועט ולא אצטרך לחזור ולברך עליה שוב^{רמד}.

רמא. עיין בשו"ע (סי' לד ס"ב). ובאשל אברהם (מבוטשאטש, שם). ובבן איש חי (פר' וירא ס"כד). ובהליכו"ע (ח"א עמ' כב). ובאור לציון (ח"ב פ"ג ס"ח).

רמב. עיין בהליכו"ע (שם עמ' כ). ובתשובות ונהגות (ח"א סי' מג).

רמג. ידועה דעתו של האשל אברהם (מבוטשאטש, תנינא סי' טז) שבזמננו אין לברך על טלית קטן כלל, אפילו אם יש בה כשיעור, ועיין בשו"ת יחו"ד (ח"ה סי' ב). ועפ"ז כתב האשל אברהם (בסי' ח) בזה"ל: וגיליתי דעתי פעם אחת כל ימי חיי שתאה ברכה הסתמית שעל הטלית גדול קאי גם על הטלית קטן, גם אם אשכח בשום פעם מלכוון להוציא הטלית קטן בברכה. ע"כ.

רמד. עיין בביאור הלכה (סי' ח ס"ד).

ח. **אני** מגלה דעתי שבכל פעם שאזכיר שם 'אדנות' תהיה כוונתי שהוא אדון הכל.

ובכל פעם שאזכיר שם 'הויה' ברוך הוא, כוונתי שהוא אדון הכל, היה הוה ויהיה.

וכשאזכיר שם 'אלוקים' כוונתי שהוא תקיף, בעל היכולת ובעל הכוחות כולם, עילת העילות וסיבת הסיבות^{רמה}.

ט. **אני** מתנה שכאשר אברך ברכת 'בורא מיני מזונות', או 'בורא פרי העץ', או 'בורא פרי האדמה' או 'שהכל נהיה בדברו', תהיה כוונתי לפטור את כל סוגי המאכלים שברכתם שווה למה שבירכתי, בין שנמצאים בבית ובין שיביאו לי מבחוץ, וגם אם אותו המין חשוב יותר או חביב יותר בעיניי^{רמו}.

י. **אני** מתנה שבכל פעם שברצוני לברך ברכה מסוימת, אך אני ממתין לחברי שיברך את אותה ברכה ואענה אמן אחריו, תהיה כוונתי שלא לצאת ידי חובה בברכתו מדין שומע כעונה, אלא אברך בעצמי^{רמז}.

רמה. עיין בילקוט יוסף (דיני השכמת הבוקר סי' ה), והוסיף שלגבי קריאת שמע וברכה ראשונה של שמונה עשרה לא יסמוך על תנאי זה, אלא ישתדל בכל פעם לכוון להדיא. ע"כ. וע"ע בקונטרס תנאים טובים (לר' שריה דבליצקי זצ"ל, עמ' כא). ובהליכות שלמה (פ"א ס"ג).
רמו. העולה מהרמ"א (סי' רו ס"ה). ומג"א (ס"ק ז). ומשנ"ב (ס"ק כב). ואם לא כיוון או שלא התנה נקיטנן ספק ברכות להקל, כמבואר בחזון עובדיה (ברכות עמ' קעח - קעט).
 ועוד מבואר בחזון עובדיה (שם עמ' קפ) שאם לא כיוון במפורש לפטור המין שאינו חשוב או אינו חביב את המין החשוב או החביב, חוזר ומברך.
רמז. עיין הראיה בחזו"ע (יו"ט עמ' רלא).

יא. אני מתנה שבכל פעם שאברך 'המוציא לחם מן הארץ' תהיה כוונתי לפטור בברכה זו גם פת הבאה בכיסנין (עוגה) שאוכל בתוך הסעודה^{רמח}.

יב. אני מתנה שבכל פעם שאתן צדקה לקופת הצדקה שבביתי אין בכוונתי שהמעות יהיו הקדש לצדקה בנתינה לקופה, אלא רק שהכסף ינתן לעני.

ועוד אני מתנה שאוכל לחלק את הצדקה כרצוני.

ועוד אני מתנה שהכסף לא ייקנה לבעלי הקופות בזמן נתינתו לקופה, כדי שאם ארצה ללוות מהקופה אהיה רשאי^{רמט}.

יג. אני מתנה שלא יחול שם נדר וצדקה על כספי צדקה שעלה בדעתי לתת או כאשר עשיתי מעשה כדי לתת אך בפועל הדבר לא התאפשר, אלא רק כשתגיע הצדקה לעני יחול על הכסף שם נדר וצדקה^י.

רמח. עיין בחיי אדם (כלל מג ס"א). ובכף החיים (ס' קסח אות מט). ובאור לציון (ח"ב עמ' קא). ויותר טוב לכתחילה שלא לסמוך על תנאי זה, אלא לברך לפני הסעודה על מזונות, או שיברך בתוך הסעודה על בורא מיני מזונות על מאכל שאין לו תואר של פת כמו ביסלי וכיוצא, או אפילו ברכת שהכל בתוך הסעודה על סוכריה וכדומה, כמבואר בבן איש חי (שנה א' פר' פנחס ס"כב). ויכוון לפטור את הפת הבאה בכיסנין שאוכל בסעודה.

רמט. עיין בספר פסקים ותשובות (חיו"ד עמ' תעב), כדי שלא להיכנס בבל תאחר. וכתב עוד (שם בעמ' תעא) שכשתנה שיכול לחלק הצדקה כרצונו, מרוויח שאינו צריך לתת מיד לעניים המצויים לפניו. (וע"ע שם בעמ' תקד הערה 18) שכתב שע"י שמתנה שבעלי הקופות לא יזכו בכסף עד שיגיע לידם ניצול מהרבה מכשולות בהלכה. וע"ע בספר ואין למו מכשול על הלכות צדקה (עמ' 223) שכתב חידוש בשם חכם בן ציון אבא שאול זצ"ל באופן שלא התנה, דהוי כליו של לוקח ברשות מוכר ולא קנה לוקח. ולפי זה לא קנה בעל הקופה. ע"ש.

רג. עיין בפסקים ותשובות (על יו"ד עמ' תסב הערה 108), בשם הגרשז"א שהיה מעורר הרבה על עניין זה, שאם מכין מטבע לתתו לעני ולבסוף לא נתן לו, קרוב הדבר להיכשל בעוון נדרים. וע"ע בספר ואין למו מכשול (צדקה וחסד עמ' 213).

יד. אני מתנה שאוכל לעשות במעות המעשר כל מצווה שארצה כפי ראות עיניי רנא.

טו. אני מגלה דעתי שהמיסים שאני משלם לממשלה, והארנונה שאני משלם לעירייה, אם התחייבתי בהשבת גזילה הריני מכוון שכסף זה ילך לצורכי הרבים רנב, ואם לא - רצוני שכסף זה ילך למטרות צדקה רנג.

ובכמו כן, רצוני שהכסף לא ילך למטרות גינון אסורות בשנת השמיטה רנד.

טז. אני מגלה דעתי שבכל פעם שאקנה כלי החייב טבילה ומכיל בתוכו אוכל, כמו קופסה או צנצנת וכיוצא בזה, אין בכוונתי לקנות את הכלי אלא רק את התכולה רנה.

רנא. עיין בשו"ת יחו"ד (ח"ג ס' עו), והוסיף שאם לא התנה כן בפירוש, יעשה התרה בפני שלשה על שלא אמר שהוא מפריש המעשר בלי נדר, ואחר שיתירו לו, יתנה התנאי הנ"ל. ואם שעתו דחוקה מבחינה כלכלית, ואין ידו משגת לנהוג מעשר כספים מכל משכורתו או רווחיו, יתנה מראש שיתן המעשר רק לאחר ניכוי הוצאות ביתו. עכ"ל.

רנב. כנזכר בביצה (כט ע"א). שו"ע חו"מ (סי' שסו ס"ב).

רנג. עיין באור לציון (מוסר, עמ' רטז).

רנד. עיין בהליכות שמיטה (עמ' נד) דאמרין יש ברירה בדרבנן. וכמו כן כתב להתנות עם ועד הבית, באופן שלא מבצעים את עבודות הגינון כהלכה בשנת השמיטה.

רנה. עצה זו כתב הרה"ג אהרן זכרי בבית היהודי (ח"ט הערה 273), וזה כדי להינצל מהבעיה של שימוש בכלי שנקנה מן הגוי בלא טבילה. ועיין בשו"ת יבי"א (ח"ז חו"ד סי' ט) שכתב בזה"ל: והקונה קופסאות שימורים כשרים או בקבוקי בירה מעכו"ם, אינו חייב לערות המאכל או המשקה מי ולהטבילם, דהוי שב ואל תעשה, ואינו נחשב כשימוש לכתחילה בלא טבילה. כ"כ מהרי"ל דסקין בקונטרס אחרון (אות קלו בד"ה ודע). עי"ש.

וע"ע בשו"ת משנה הלכות (ח"ד סי' קז) שהתיר מטעם דאיסורא לא ניחא ליה למקני, ואין דעתו לקנות הקופסא והקנקן. עכ"ל.

והנה אם לאחר השימוש רוצה להשתמש בכלי שוב, עיין בשו"ת ויצבור יוסף (ח"ב עמ' פא) שהורה לו מרן הרב עובדיה יוסף זצוק"ל שצריכים טבילה בלא ברכה. וכע"ז עיין בהליכו"ע (ח"ז עמ' רנא והלאה). אך בשו"ת אור לציון (ח"א אור"ח סו"ס כד) כתב חידוש בענין זה, וז"ל: דבצנצנות

יז. גילוי דעת לתלמידי חכמים, זקנים והורים: הריני מגלה דעתי שאני מוחל על כבודי מחילה גמורה לכל מי שחייב לקום לכבודי ולא יעשה כן^{יז}.

יח. אני מגלה דעתי שאם יונה תטיל ביצים ברשותי, כגון בחצר, על אדן החלון, במרפסת, על מנוע המזגן וכדומה, בכוונתי שלא לזכות בביצים כלל מדין חצר המשתמרת^{יח}.

של קפה נמס וכיוצא בזה שקונים מבתי חרושת של עכו"ם, במקומות שלאחר השימוש אין מקבלים בתי החרושת הצנצנות בחזרה, ונועדו לשימוש חד פעמי, דאינם צריכים טבילה, ואפילו אם נמשך זמן עד שמסיים הקפה שבהם, ואפילו אם הוא בדעתו להשתמש בצנצנת לאחר שיסיים להשתמש בתכולה, ג"כ נראה לענ"ד שאין צריך טבילה, דכיון דבשעת הייצור אינו נחשב כלי, ורק בשעה שחושב הישראל הקונה להשתמש בו ולעשותו כלי, רק אז חל עליו שם כלי, והרי הוא ברשות הישראל כבר, וברשותו נוצר כלי, בכה"ג לא בעי טבילה, ובפרט בכלי זכוכית שהחיוב טבילתו מדרבנן, כמ"ש הרמב"ם (פ"א מכלים ה"ה) דיש להקל כאמור. עכ"ל.

ולכתחילה יכוון כן בשעת הקנייה, ולא יסמוך רק על התנאי.

יט. כתב בספר פסקים ותשובות (עמ' רו סעי' כא) בשם הרדב"ז ושו"ת מחנה ישראל שכתבו לעורר את הזקנים למחול. ועיין בשו"ת תשובות והנהגות (כרך ה סימן רעד), שכתב שהיום תלמידי החכמים והזקנים וההורים מוחלים כל כבודם ומסתפקים בהידור. אך עיין בספר פסקים ותשובות (שם), שרבים מהפוסקים סוברים שגם בימינו חייב לקום מלא קומתו, עד שיאמרו בפרוש שמוחלים על כבודם. ע"ש.

ומכיוון שמדובר במצווה מן התורה, וחידוש גדול הוא לומר שכולם מוחלים על כבודם בימינו, ושאר הפוסקים לא כתבו דבר זה, ובפרט שתלוי בדעת בני אדם על כן נראה שלכל הדעות נכון לומר את גילוי הדעת בפירוש להציל מה שאפשר.

ועיין בילקוט יוסף (כיבוד אב ואם פ"ד סעי' י) שאף על פי שמחלו לפלוני על הקימה בפירוש, מכל מקום פעמים שמפני מראית העין יצטרך לקום, מפני שאחרים לא יודעים על כך שמחלו לו.

כ. עיין בשו"ע (יו"ד סי' רצב סעי' ב), ששילוח הקן אינו נוהג בקן מזומן הנמצא ברשותו. אמנם בספר שלח תשלח (עמ' עט) כתב בשם הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל שבזמננו אין צריך מחשבה חיובית להפקיר הקן, שמכיוון שבזמננו אין אוכלים ביצי היונים מחמת מיאוס ואדרבה בדרך כלל נגרם סבל לדיירים מהיונים מחמת הרעש והלכלוך שהם עושים ואין רצון כלל שיעשו קן בביתם, על כן בסתמא אין החצר זוכה בהם. וראיה לדבר מהתוספות (ב"ב נד, ד"ה אדעתא). וכן דעת האגרות משה (יו"ד ח"ד סי' מ"ה). וכן כתב הגר"י ניסים קרליץ זצוק"ל בספר חוט שני (הלכות שבת כרך ד' עמוד ת'). וכן כתב רבי זלמן נחמיה גולדברג זצוק"ל בספר הישר והטוב (חלק 1 עמ' י').

אך כתב (שם) בספר שלח תשלח, שדיבר בזה עם הגר"ש אלישיב זצ"ל ולא הסכים עם זה, ואמר: שמכיון שעל כל פנים יש לו זכות השתמשות בביצים קונה לו חצרו, אלא אם כן

יט. הריני מגלה דעתי שכל הנהגה טובה, מנהג טוב, גדר, חומרא או פרישות שאנהג, בין שאנהג פעם אחת ודעתי תהיה לנהוג כן תמיד, ובין שאנהג שלוש פעמים, וכן כל דבר מצווה שאומר או אחשוב לקיים או לעשות, הכל יהיה בלי נדר ובלי קבלה, ומתי שארצה אקיים ומתי שלא ארצה לא אקיים^{רנח*}.

כ. אני מתנה שבכל פעם שאקרא קריאת שמע לפני תפילת שחרית, אם ההלכה כמו המגן אברהם, אז בקריאה זו אני מכוון לצאת ידי חובה, ומה שאקרא אח"כ בסדר התפילה - יהיה כקורא בתורה. ואם הלכה כמו הגר"א, איני רוצה לצאת י"ח אלא בקריאת שמע שאקרא על סדר התפילה עם הברכות^{רנט}.

חשב להדיא שאינו רוצה לקנותם טרם שבאו לעולם. עי"ש. וכדי לחוש לדעת הגריש"א כתבנו את התנאי הנ"ל.

ועיין בחידושי אור לציון (כתובות דף פג ע"א), שכתב בזה"ל: נראה דאם אומר שאינו רוצה לזכות בציפורים שיבואו לחצרו מעתה ועד עולם מהני דבריו אליבא דכולי עלמא, ועצה זו עדיפה מאשר להפקיר את ביתו, עכ"ל. ועיין עוד בספר שלח תשלח (עמ' עח) שכתב בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שלפי העצה הנ"ל, שסגי בכך שיכוון פעם אחת בחייו שאין רצונו שתזכה לו חצרו הקינים שיהיו בה ומהני גם אם יעבור דירה למקום אחר. היות שכבר חשב שלעולם אין רצונו שחצרו המשתמרת תקנה הקינים. וכן הורה הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל. עי"ש. וע"ע בספר קן משולח (עמ' לח).

רנח. עיין מ"ש בבית יוסף (או"ח סו"ס קסא), לקמן (בתנאי כו) נביא את דבריו. וכפי המבואר בשלחן ערוך הרב (סי' תריט ס"ג). וע"ע בשו"ת משנת יוסף (ליברמן, ח"א סי' ו אות ג).

* תנאים אלו ע"ע ומקורותיהם נלקחו מהגיליון המיוחד 'משכן שילה' (פרשת בראשית תשפ"ב, בעמוד האחרון בסוף הגיליון, ע"פ הרב מיכאל בן משה שליט"א. המובא בגיליון הנזכר התנאי לשנה טובה ומתוקה).

רנט. מג"א (סי' מו ס"ק טז). וע"ע ברע"א (שם). שולחן ערוך הרב (סי' מ"ו ס"ט). ובפלא יועץ (ערוך קרית שמע ד"ה וגם). ובשאלת שו"ת שלמת חיים (זונפלד, סי' שעד). ילקו"י (מהדורת תשס"ד, סימן נח הערה ה' עמוד תמא).

כא. אני מתנה שבכל פעם שאצטרף לסעודה עם עשרה אנשים אוכל להצטרף לזימון בעשרה גם אם נשב בשולחנות נפרדים^{רס}.

כב. תנאי למי שנצרך לומר קדיש על אדם זה, שיאמר: אני מתנה בתחילת השנה שכל הקדישים אשר אני אומר מהיום ועד סוף שנה אחת, יהיו כולם לעילוי נשמת המנוח או המנוחה. ודי בזה^{רסא}.

רס. עיין מ"ש מרן בהליכו"ע (ח"ב עמ' נא) במה שנחלק עם הרב עזרא בצרי האם מועיל תנאי פעם אחת שמגלה דעתו להצטרף לזימון בעשרה אע"פ שלא מתכוון בדעתו בכל פעם. שלדעת הרב שערי עזרה אין מועיל תנאי זה משום שמדמה דבר זה לאזכרות שבספר תורה שצריך לכוון בכל פעם. אך מרן רבינו עובדיה יוסף השיב על דבריו, חדא שהרי לדעת האשכול והט"ז גם באזכרות בדיעבד יצא. ועוד, מדוע לדמות זאת לאזכרות שלגודל קדושתן היסח הדעת מצריך אמירה בכל פעם, ולא לעיקר קדושת ספר תורה שדי באמירה אחת לכל הספר, וכמו שמצינו בברכי יוסף (סי' רעט ס"ק ג) שדי בתנאי אחד בשנה לעניין טלטול נרות שכבו. עי"ש.

וכן לעניין צירוף לזימון תלמידי ישיבות האוכלים סעודתם ביחד בחדר האוכל של הישיבה בקביעות מדי יום ביומו באותה שעה, ויושבים בשולחנות נפרדים, אפילו לא נתנו דעתם מתחילה להצטרף לזימון בסיום סעודתם, מצטרפים לזימון אפילו בעשרה, ואפילו לא היו העשרה יושבים בשולחן אחד. וכל זה אינו אלא כשנכנסים יחד לאכול, אבל אם נכנסים בזה אחר זה, אין מצטרפים אא"כ נתנו דעתם מתחילה שבאים לאכול על דעת להצטרף לזימון בסוף אכילתם. עיין בילקו"י (ברכות עמ' שעה). ובהלכה ברורה (ח"י עמ' נט). ואין צריך שיסכמו כן בכל אכילה, אלא מספיק שיסכמו כן פעם אחת לכל האכילות של השנה. הליכ"ע (ח"ב עמ' בן). וברכת ה' (חב עמ' חתן). קטע זה נלקח מירחון תורני יתד המאיר (גיליון 161 תשרי תשע"ו, שנה טו, סי' י' עמ' 40 מהרב משה יוסף כהן).

רסא. מרן ביבי"א (ח"י סי' נה בהערות על ח"ד אות ה) כתב להעיר על דברי הרב פעלים (ח"ד סי' ז) שכתב שבכל יום אחר כל הקדישים שאומר לעילוי נשמת אדם זה, יאמר נוסח השכבה שאומר הקדישים לעילוי נשמת פלוני. וכ"ה בבן איש חי (שנה א' פר' ויחי ס"טו). וכתב על זה מרן רבינו זצוק"ל שנראה לו שיכול לומר פעם אחת שכל הקדישים שאומר מהיום ועד סוף השנה יהיו לעילוי נשמת המנוח או המנוחה, כנזכר, ודי בזה. וע"ע בחזו"ע אבלות (ח"א עמ' שנט). וזכר לדבר, מש"כ מרן החיד"א בברכי יוסף (הנ"ל, סי' רעט ס"ק ג) בשם מר זקנו מהר"א אזולאי, בדין נר שהדליקו בו לשבת, וכבה, שמותר לטלטלו ע"י תנאי, שיועיל תנאי אחד לכל השנה. והוסיף (שם ס"ק ה) שכ"כ גם מהר"ש דוראן, עי"ש.

כג. תנאי להאומר קדיש על קרוביו - אני מתנה שאם יבקשו ממני לומר קדיש על אדם זר אחר, שהקדיש יעלה לשני הנפטרים, ולא אצטרך לומר קדיש על כל נפטר ונפטר^{רסב}.

כד. אני מתנה שאם התפלל במנין מצומצם שמצטרפים בו מחללי שבת, העניית אמן שאני אענה יהיה כשבח בעלמא ולא לשם עניית קדיש^{רסג}.

כה. אני מתנה שברכות התורה שאני מברך, הם יחולו עד עלות השחר של היום למחרת, ולא יותר^{רסד}.

רסב. עיין בשו"ת דובב מישרים (ח"א סי' טו), דע"פ המבואר בעירובין (מא ע"א) דזיכרון אחד עולה לכאן ולכאן. עי"ש. וע"ע בבאר היטב (סי' קלב ס"ק ה). ובכף החיים (סי' נה ס"ק כט). כעין המבואר במשנ"ב (תקפב ס"ק יח).

רסג. עיין בשו"ת אבני ישפה (פיינהנדלר, ח"ב סי' ג ענף ג). ועי' בילקוט יוסף (מהדורת תשס"ד או"ח סי' נה סעיף יא עמ' שסב. וסי' קלה סעיף לז), ובשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ט ס"ה, עמ' פה) שאמנם הקלו בשעת הדחק לעלות מחלל שבת בפרהסיא לאחר שבעה קרואים, אולם לגבי אמירת קדיש העלה מרן הילקו"י שאין ליתן לו לומר קדיש לבד אלא עם עוד אדם כשר, וע"ע באור לציון (ח"ב פ"ה ס"ה, עמ' מה) שאם אומר קדיש לבד אין לענות אחריו אמן. ועיין בשו"ת רבבות אפרים (ח"ז סי' תב) בתשובת הגרש"ז. ובקובץ מבקשי תורה (סיון תשנה סי' קסג) מכתב מהגרש"ז, שאם אפשר להתפלל במקום שיש מנין של אנשים כשרים עדיף. ובשו"ת אג"מ (או"ח ח"א סי' כג) כתב שאם אין מנין רק עם אותו מחלל שבת, אין זה נחשב לתפילה בציבור, אך יכולים לומר קדיש וקדושה. ולחיבת הקודש העתיק בזאת את לשון מרן הילקו"י שפסק (בסי' נה שם) בזה"ל: אין לצרף למנין לומר חזרה מי שמחלל שבת בפרהסיא, כגון **שעושה מלאכה שאסורה מן התורה בפני עשרה מישראל ביחד. ובכלל זה מי שנוהג במכונית בשבת ברשות הרבים.** ויש שמקילים בזה בשעת הדחק, ובפרט בתפלת ערבית שאין בה חזרה. [והמקילים בזה בשעת הדחק יש להם על מה שיסמוכו]. ומכל מקום אם האומרים קדיש הם בחזקת מחללי שבת בפרהסיא, ודאי שצריך שליח הצבור או ישראל כשר אחר לומר עמהם הקדיש, כדי שיצאו הרבים ידי חובתם. עכ"ל. וע"ע בשות רב פעלים (ח"ב סי' י"א. וח"ג סי' י"ב) שהעלה שאם ידוע לכל הציבור שהוא מחלל שבת - נחשב כפרהסיא ואינו מצטרף למניין.

רסד. עיין בהליכות עולם (ח"א עמוד מה). נפק"מ בזמנים שנשארים כל הלילה ערים, שטוב שיכוונו ביום קודם שאינם פוטרים עצמם מברכות השחר וברכות התורה רק עד עלות השחר הבא. וע"ע בספר מנחת שי (סי' מז ס"ב).

כו. אני מתנה לגבי השיעור של נטילת ידיים עד הזרוע, שאם איזה פעם לא יזדמנו לי כל כך הרבה מים - שלא יצטרך להחמיר כמנהגי ליטול עד פרק הזרוע אלא עד סוף קשרי אצבעותי^{רסו}.

כז. אודות תנאי לגבי הנחת תפילין בחול המועד - עיין בהערה^{רסו}.

כח. אני מתנה שבימי ספירת העומר אם התפלל עם הציבור מבעוד יום, ואמנה עמהם את ספירת העומר בלא ברכה בבין השמשות, אם אני אשכח לספור בלילה בביתי, הריני סומך על ספירה זו לצאת בה ידי חובתי, ואם אזכור בלילה לספור את העומר, אני מכוון שלא אצא ידי חובת ספירת העומר במה שאני מונה עם הציבור בבין השמשות. ואז כשיזכור בלילה - יספור עם ברכה כמנהגו הטוב לספור אחר צאת הכוכבים^{רסז}.

רסו. עיין בבית יוסף (או"ח סוף סימן קסא), שכתב בענין שיעור עד היכן ליטול היד וזה לשונו: ונכון להתנות ולומר: שאינו מקבל עליו דבר זה בתורת חובה אלא בתורת רשות, כדי שאם איזה פעם לא יזדמנו לו כל כך מים לא יצטרך להחמיר כמנהגו, וכן ראוי להתנות בכל דבר שאדם רוצה להחמיר על עצמו. עכ"ל.

רסו. כתב המשנ"ב (סי' לא ס"ק ח) משום דיש מניחים ויש שאינם מניחים או אין מברכים, עכ"פ לענין ברכה בודאי יש להחמיר. גם קודם ההנחה יחשוב בדעתו אם אני מחוייב אני מניחן לשם מצוה ואם לאו אין אני מניחן לשם מצוה, ובה יצא ידי כו"ע דאף להסוברים דחיה"מ אינו זמן תפילין - אינו עובר על כל תוסף, כיון שאינו מכוון בהנחתם לשם מצוה ודאי, וכ"ש שאין לחוש בזה לאיסור זלזול של אות חיה"מ, דזה ג"כ אינו אלא במתכוון לשם מצוה.

הסיבה שהבאנו תנאי זה רק בהערה ולא בגוף ההלכה כיון שמרן השו"ע פסק (בסי' לא ס"ב) בזה"ל: בחול המועד גם כן אסור להניח תפילין מהטעם הזה בעצמו, שימי חול המועד גם הם אות. עכ"ל. ומוסיף המשנ"ב (בס"ק ו) גם הם אות - בפסח אכילת מצה, ובסוכה ישיבת הסוכה.

רסז. שו"ע (סי' תפט ס"ג). חזו"ע יו"ט (עמ' רלג).

עוד בדיני תנאי במצות ע"ע בפרי מגדים (סי' תפט א"א ס"ק ז). ובישועות יעקב (שם סק"ב). ובערוך השולחן (שם ס"ח). ובביאור הלכה (שם ד"ה אפילו). וכן מוכח מפורש בבית יוסף (ריש סי' תקצ) שמועיל תנאי בקיום המצוות. וכבר תמה באורחות חיים (סי' תפט ס"ק י) מדוע לא מוזכר בפוסקים דברי הבית יוסף הזה. ועיין גם בשו"ת הר צבי (להגרצ"פ פראנק צ"ל, ח"ב סי' פו) שכתב

כט. אני מתנה שאם אתאחר להתפלל תפילת מנחה בערב שבת עד לאחר השקיעה, שאני מקבל את השבת רק שביתה ממלאכות, ולא יאסר בתפילת מנחה של חול^{רסח}.

ל. אני מתנה בקבלת השבת והיו"ט קודם שקיעת החמה, שאם ההלכה כדעת הגאונים שמיד אחר השקיעה מתחיל בין השמשות, הרני מקבל עלי את השבת או את היו"ט מיד, ואם אין הלכה כהגאונים אלא כרבינו תם שאחר השקיעה עדיין יום, אני מקבל שבת או יו"ט אלא לאחר חצי שעה מהשקיעה.

וע"י תנאי זה רשאי עדיין להתפלל מנחה. ואף שנאסר מיד בעשיית מלאכה, מכל מקום לענין תפילת מנחה יש כאן ספק דרבנן אם חלה עליו קדושת היום או לאו, וספק דרבנן לקולא^{רסט}.

לא. אני מתנה שבלייל אחד מארבעה תעניות שכוונתי לקום לפני זמן עלות השחר כדי לאכול ולשתות, שלא תיחשב השינה של הלילה כהפסק והסח הדעת מהאכילה והשתיה^{רע}.

שאפילו למ"ד שמצוות אין צריכות כוונה, מכל מקום כוונה על תנאי אינה החלטית לגמרי ויצא ידי חובתו, ורק בכוונה הפכית והחלטית לא יצא. וע"ע בילקו"י (ח"א עמ' קא והלאה, מהדורת תשנ"ה). וביב"א (ח"ט סי' לז). ובהליכו"ע (ח"ג עמ' קנ והלאה).

רסח. עיין חזו"ע (שבת ח"א עמ' רסו ד"ה ונראה). ובלוית חן (עמוד ד ס"ז ע"ד המשנ"ב בסי' רסג ס"ק סב. ובעמ' רכו ס"קכד ע"ד המשנ"ב בסי' שמב סוף ס"ק א).

רסט. עיין בחזו"ע (שם) והוסיף שדי שיעשה תנאי זה פעם אחרת לכל השנה, או לכל ימי חייו. **רע.** עיין שו"ע (תקסד). ובחזו"ע ד' תעניות (עמ' ט). ובהליכו"ע (ח"ח עמ' פה). ואם התנה כך, מותר לו לאכול אחר שישן, עד שיעלה עמוד השחר, אע"פ שלדעת הזוהר הקדוש אסור לאכול אחר שישן בלילה, וגם תנאי אינו מועיל להתיר האכילה בקומו משנתו, מכל מקום אנו נוקטים כדברי התלמוד והפוסקים, שהתנאי מועיל. כנזכר בחזו"ע (שם עמ' י ד"ה ודע). ובהליכו"ע (שם עמ' פו הערה כ). ועיין ביבי"א (ח"ה סי' כב אות ו'). ובהליכו"ע (ח"ב עמ' רכא), ששם חשש מרן לדעת הזוהר לעניין תענית ערב ראש השנה שהיא ממידת חסידות ומנהג בעלמא.

לב. **אני** מתנה שאם אשמע הבדלה בבית הכנסת אבל אני רוצה להבדיל בעצמי בביתי, אם יפול לי ספק האם יש לי יין בביתי, אני מכוון לצאת ידי חובת הבדלה משליח הציבור, ואם יש לי יין בביתי, אני מכוון שלא לצאת ידי חובה בהבדלה של שליח הציבור^{רעא}.

לג. **שמע** 'ברכו' משליח הציבור בערב שבת עוד לפני שהתפלל תפילת מנחה, הדין הוא שלא יענה עמהם, כיון שאם עונה - בעל כורחו הוא מקבל עליו את השבת וצריך להתפלל ערבית שתים^{רעב}, וגם אם עשה תנאי נגדי זה לא מועיל^{רעג}.

ועל הצד היותר טוב, יתנה שאינו מקבל שבת, ויהרהר בלבו עניית 'ברכו'^{רעד}.

לד. **תנאי** להפרשת חלה, אני מתנה שתחול החלה אף על הקמח שיתערב אח"כ בשעת העריכה, וטוב ללמד לנשים להתנות כן^{רעה}.

וע"ע בחזו"ע ימים נוראים (עמ' מז ובהערה ה. ובעמ' נ בהערה). **רעא.** עיין בהליכו"ע (ח"ג עמ' קנ). וביבי"א (ח"ט סי' לז. ובהערה 17 בגיליון, בעניין שמיעת הבדלה באמצע תפילת שמונה עשרה).

רעב. עיין בחזו"ע שבת (ח"א עמ' רצה). ועיין בשו"ת יחו"ד (ח"ז סי' רטו אות כב) דין מי ששמע מהש"צ שחוזר ואומר 'ברוך ה' המבורך לעולם ועד', וענה אחריו 'אמן', האם רשאי להתפלל מנחה. **רעג.** עיין בחזו"ע (שם עמ' רצו ד"ה וגדולה). וביחו"ד (ח"ו סי' יח). ובלוית חן (עמ' ד אות ז). וביבי"א (ח"א סי' פט אות א').

רעד. עיין בלוית חן (שם). ובהליכו"ע (ח"ג עמ' ע - עא). יש לציין שכל האמור הוא דוקא בערב שבת, אבל בשאר ימות החול, רשאי לענות 'ברכו' של ערבית עם הציבור, ולהתפלל מנחה אחר כך. כמבואר בשו"ת יחו"ד (ח"ו סי' יח בהערה). ובחזו"ע (שם עמ' ססב). וביבי"א (ח"ו סי' כא בגיליון בהערה 6). ולעניין אם 'ברכו' של ערבית של יו"ט, אם נחשבת כקבלת יו"ט, עיין בחזו"ע יו"ט (עמ' רפג הערה יט).

רעה. עיין בשו"ע (ביו"ד סי' שכז ס"ב). וע"ע בכף החיים (באו"ח סי' רמב אות כה).

לה. תנאי למי שצריך לקרות את מגילת אסתר לפני בני ביתו, עיין בהערה רעו.

לו. אני מתנה על השמן והפתילות של חנוכה, שאם יכבו הנרות אפילו באמצע שיעור ההדלקה - דהיינו בתוך חצי שעה, אוכל ליהנות מהשמן והפתילות.

ואם התנה כך, תנאו מועיל, ואין צריך לשרוף את השמן הנותר, אלא משתמש בו כצורכיו רעו.

רעו. טוב שבעת שישמע קריאת המגילה בביהכ"נ יכוון שאם לא יהיה אחד מבני ביתי שישמע את כל המגילה או שחיסר אפילו תיבה אחת, אז אינו מכוון לצאת בקריאה שבביהכ"נ, אלא במה שיקרא לפני בני ביתו, כדי שלא יהא הברכה לבטלה, ואם ימצא אחד מהם שלא יחסר מלשמוע אפילו תיבה אחת, אז מכוין לצאת בקריאה שבביהכ"נ ברוב עם. כמבואר בפלא יועץ (ערך פורים). ובשאלת שו"ת שלמת חיים (זוננפלד, סי' שעד).

והשיב על זה הגאון הרב יוסף חיים זוננפלד בתשובה (הנ"ל) בזה"ל: לעניות דעתי אין ראוי לעשות כן, 'כי אם מתהלך בתומו צדיק' (משלי פ"ב פ"ז), לצאת ידי מצוה מן המובחר כאשר תקנו ברוב עם, וגם אח"כ כשאינו נמצא אחר שיקרא להם, לא יחוש, ואין בזה משום ברכה לבטלה, כי הוא חיובא דדידה עבד. וגדולה מזו, מותר להתיר נדר חלה, הגם שבירך כבר עליו כי הוא חיובא דדידה עבד. (יעוין בשו"ע (יו"ד סי' שכג). וראה בשו"ת חת"ס (יו"ד סי' שכ), דיכול בשעת הצורך לשאול על נדר של הפרשת חלה ותרומה, אף שכבר בירך ואין בזה חשש ברכה לבטלה, וראה עוד בשלמת חיים (סי' שכא). ולענ"ד גם החסיד בעל הפלא יועץ לא אמר כי אם במקום שיכול להסתלק מזה לא יהדר עליו, אבל אם הם בני ביתו ואותו שמחויב להשתדל להוציאם, יזהירם בנחת ולא יחוש. ולקרוא בלי ברכה, אני חושש שיש בזה גנאי שיאמרו שהמגילה פסולה, כמו שחששו לפגמא דס"ת. יעוין בגמ' ביומא (ע"א). ובדבר תנאי במצוות - ראה בתשובות (סי' נו, ונז, ורסא). עכ"ל השלמת חיים. א.ה. וראוי להוסיף את דבריו הידועים של התבואות שור (בסי' י"ט ס"ק יז) שבברכת המצוות הקפידו חכמים שלא לעשות המצוה בלא ברכה, ומוטב להכניס עצמו בספק גרם ברכה שאינה צריכה, מלהכנס בספק מניעת הברכה על המצוה. ע"כ. וע"ע בשו"ת רב פעלים (ח"ב סי' ז. ובח"ד חיו"ד סי' לו). וכיוצא בזה כתב הגאון הנצי"ב בהעמק שאלה (סי' כ"ו אות ב) שאסור לעשות המצוה בלא ברכה. ע"ש. וכן כתב הפרי חדש (סו"ס יט). אמנם הגאון רבי שלמה קלוגר בשו"ת ובחרת בחיים (סימן נה) כתב על דברי התבואות שור, ולא נהירא. ע"ש. אבל הדברים ברורים.

רעו. עיין בחזו"ע חנוכה (עמ' קסד ד"ה כתב בספר).

לז. אני מתנה במה שאני מחמיר להוציא את השבת על פי שיטתו של רבינו תם, אני מקבל עלי חומרה חשובה זו בלי נדר, ואם יקרה מצב שלא אוכל להקפיד ביציאת השבת כשיטתו של רבינו תם, אוכל להוציא את השבת כמו עיקר ההלכה כדעת הגאונים^{רעח}.

לח. אני מתנה על כל נויי הסוכה שאתלה בסוכתי, שאיני מקצה אותם מדעתי כל שמונת ימי חג הסוכות, ואוכל ליטלם ולאוכלם בכל עת שארצה, אף בימות החג, והם לא יהיו מוקצים למצוה^{רעט}.

רעח. כנזכר במאמר מרדכי (להרב מרדכי אליהו ז"ל, ח"א פ"ד ה"ה).

וכיון דאתא לידן עניין צאת השבת נימא ביה מילתא: ידועה דעתו הרמה של מרן הראשון לציון רבינו עובדיה יוסף צוק"ל המפוזרים בספריו ובפסקיו על אודות זמן צאת השבת שעיקר ההלכה כדעת הגאונים, וראוי להחמיר בחומרה החשובה להוציא את השבת כשיטתו של רבינו תם. ולחיבת הקודש העתיק בזה בקצרה את דברי מרן הילקוט יוסף (שבת כרך א' עמוד תכז) שכתב וז"ל: זמן צאת השבת בכל ערי הארץ הוא בערך כעשרים דקות אחר השקיעה. והמחמירים מוסיפים מחול על הקודש עד כחצי שעה אחר השקיעה. וזמני צאת השבת המתפרסמים בלוחות רבים, אין להם כל יסוד בהלכה, שאינם לא לפי שיטת הגאונים [שלדעת מרן הוא י"ג דקות וחצי בשעות זמניות. ולדעת האומרים שהמיל הוא כ"ד דקות, זמן צאת הכוכבים הוא י"ח דקות אחר השקיעה בשעות זמניות]. ולא לפי שיטת רבינו תם. שסובר שזמן צאת הכוכבים הוא שבעים ושתיים דקות אחר השקיעה בשעות זמניות.

אולם ראוי ונכון שכל ירא שמים וחרד לדבר ה', יחמיר על עצמו שלא לעשות מלאכה עד שיעבור שיעור שבעים ושתיים דקות [בשעות זמניות], אחר השקיעה שלנו, כדעת רבינו תם ודעימיה. ומצוה רבה לפרסם דבר זה ללומדים ויודעי ספר המחזיקים בתורת ה'. ואף על פי שכבר פשט המנהג בכל המקומות להקל בזה כדעת הגאונים, הסוברים שאחר י"ג דקות וחצי [בשעות זמניות], מהשקיעה הנראית הוא כבר לילה, מכל מקום טוב ונכון להחמיר בזה, מאחר שכן דעת רבים מאד מהפוסקים הסוברים כדעת רבינו תם, ועל צבאם מרן השלחן ערוך שקבלנו הוראותיו. והוא ספק איסור סקילה. וכל המחמירים בזה במוצאי שבת ויום טוב ישאו ברכה מאת ה'. וכן יש לזהר בכל זה גם בתענית במוצאי יום הכפורים דהוי מדאורייתא. וע"ע בילקוט יוסף (שבת א' סי' רצג, ומהדורת תשס"ד עמוד תרטו). וע"ע בהרחבה בנושא בכל ספרי מרן צוק"ל.

רעט. עיין שו"ע (סי' תרלח ס"ב). חזו"ע שבת (ח"ג עמ' קמו). ובחזו"ע סוכות (עמ' עז, ועמ' פג).

לט. **תנאי** לשליח ציבור שלא עונים לו אמן, אני מתנה שאם אהיה שליח ציבור ולא יענו לי אמן אחר ברכותי, שאם הדין כהסוברים שצריך תשעה עונים שלא יהיו הברכות לבטלה, הרי תפילתו תהיה נדבה^{רפ}.

מ. **תנאי** לתרומות ומעשרות לערב שבת, שאם ישכח להפריש תרו"מ בער"ש יוכל להפריש עם ברכה בשבת.

וז'הו נוסח של התרו"מ על תנאי: אחד ממאה שאני עתיד להפריש יהיה טבל, והיותר מאחד ממאה שאני עתיד להפריש יהיה תרומה גדולה בצד צפוני על הכל, אותו אחד ממאה שאמרת שישאר טבל עם שאר הכמות הראויה בצד צפוני של הפירות יהיה מעשר ראשון. אותו אחד ממאה שהתניתי שיהיה מעשר ראשון יהיה תרומת מעשר על הכל, ומעשר שני יהיה בדרומם של הפירות, ויהא מחולל הוא וחומשו על פרוטה ורבע במטבע שיחדתיו לחילול מעשר שני, ואם צריך מעשר עני יהיה מעשר עני בדרומם של הפירות^{רפא}.

מא. גילוי דעת של ביטול גמור של האדם עצמו כלפי הקב"ה, הרני מגלה דעתי ורצוני לפני הקב"ה בלב שלם ובנפש חפצה לבטל ביטול גמור ושלם כדין וכהלכה. כל מחשבה זרה פגומה ופסולה ואסורה. וכל מחשבה שיש בה כפרנות חס ושלום. וכל מן הרהור רע, וכל ציור רע פגום ופסול ואסור. וכל הרהור של

רפ. עיין בילקוט יוסף (מהדורת תשס"ד, תפילה כ"ב, סי' קכד ה"יד עמוד קע). וע"ע בספר פניני הלכה (מלמד, פ"ט מהלכות חזרת שליח הציבור ה"ד).
רפא. עיין בספר קצירת השדה (פ"ז ס"ג).

**יוהרא ושמץ גאווה ופניה שאינה טובה. וכל מן כעס וזעם והקפדה.
אם יעלו במוחי בכל עת ועת רפכ.**

* נ.ב. בס"ד השתדלנו לאסוף ולקבץ כעמיר גורנה את התנאים
ההלכתיים שעלו, וכל מי שיש בידו עוד תנאים הלכתיים אקטואליים
שלא זכרנום, יעדכן אותנו עליהם ובעז"ה יתברך המה יעלו בכתובים
במהדורה הבאה.

סימן לה^{רפג}

בעניין ת"ח שסרח

**ש. נשאלתי רבות פעמים אודות תלמיד חכם של"ע שסרח מן
הדרך של התורה הקדושה, ובהרבה מקומות יש את הספרים
שלו, האם צריך להוציא את הספרים? ואיך ההסתכלות אם הוציאו
עליו סרטונים מתועבים וכדומה?**

**ת. שאלה מפחידה ביותר, וכמובן שצריך להתייעץ בנושא עם
גדולי הדורות האמיתיים שלנו, לקיים מזקנים אתבונן. וכל מה
שאכתוב בס"ד צריך בדיקת שבעה נקיים, ולקיים תשועה ברוב
יועץ. וכל עוד שלא אקבל הסכמה על תשובה זו מתלמיד חכם
מפורסם בהלכה, אין לסמוך על דברים אלו...**

וזך החלי בחל צורי וגואלי, ויה"ר שלא תצא תקלה תחת ידינו.

^{רפב.} הובא בספר עוד יוסף חי, לאומרה בכל יום. וצירפיה בריש רוב רובם של הסידורים
במודעה וגילוי דעת לפני התפילה.

^{רפג.} א.ה. צירפתי תשובה זו לחלק הנוכחי ע"פ התייעצות עם תלמיד חכם גדול, וכתב לי
בזה"ל: עברתי על תשובתך שבאמת כתובה באמת וצדק, ותשלב אותה בתוך הספר שלך.
עכ"ל.

לצערי בזמנים האחרונים שמענו על כמה וכמה תלמידי חכמים שהיו בדרגות גבוהות ביותר, מזכי הרבים, מחזירי בתשובה, אנשים שהיו בשיא הקדושה והטהרה, נפלו ברשתו של היצר הרע, ונאמר בפרקי אבות^{רפד} - בשם רבי יהושע: שהיצר הרע מוציא את האדם מן העולם.

ויש כאלה שנפלו לעניינים של זנות.

והחמורים מכולם אלו שנפלו לזה שמזלזלים בגדולי הדור וברבנים ובתלמידי חכמים - שעל זה אמר רב יהודה אמר רב^{רפה} - שלא חרבה ירושלים אלא בשביל שביזו בה תלמידי חכמים, שנאמר^{רפו} "ויהיו מלעיבים במלאכי האלהים ובוזים דבריו ומתעתעים בנביאיו עד עלות חמת ה' בעמו עד לאין מרפא", שואלת הגמ': מאי עד לאין מרפא? אמר רב יהודה אמר רב: כל המבזה תלמיד חכם אין לו רפואה למכתו. וכותב הרמב"ם^{רפז} - עוון גדול הוא לבזות את החכמים או לשנאותן וכו', וכל המבזה את החכמים אין לו חלק לעולם הבא והרי הוא בכלל כי דבר ה' בזה. וכך פסק מרן בשולחן ערוך^{רפח}.

וכבר אמר רבי אליעזר^{רפט}: 'הוי מתחמם כנגד אורם של חכמים, והוי זהיר בגחלתן שלא תיכווה - שנשיכתם נשיכת שועל, ועקיצתן עקיצת עקרב, ולחישתן לחישת שרף, וכל דבריהם כגחלי

רפד. (פ"ב מ"א).

רפה. עיין בשבת (ק"ט ע"ב).

רפו. דברי הימים (ב לו, טז)

רפז. (פ"ו מתלמוד תורה ה"א).

רפח. (ס' רמג יו"ד ס"ו).

רפט. בפרקי אבות (פ"ב מ"י).

אש'. ואמרו רב ורבי חנינא^{רצ} - שהמבזה תלמיד חכם נקרא אפיקורוס. וכ"פ הרמב"ם^{רצא}: שהמבזה תלמידי חכמים, והמבזה רבותיו - אע"פ שהוא מישראל, אין לו חלק לעולם הבא^{רצב}.

ורבא אמר^{רצג}: אפיקורוס - היינו כגון הני דבי בנימין אסיא, דאמרי: מאי אהני לן רבנן - מה הועילו לנו חכמים? מעולם לא חידשו לנו חידוש שאינו כתוב בתורה, שהרי הם לא התירו לנו עורב, שכתוב בתורה שאסור לאכלו. ולא אסרו לנו יונה, שכתוב בתורה שמותר לאכלה.

וכתב הריא"ז בפסקיו, וז"ל: האפיקורוס שהוא כופר בדברי חכמים, אין לו חלק לעוה"ב. והמבזה ת"ח הרי זה אפיקורוס, הואיל ומבזה אותם הרי הוא ככופר בדבריהם. ואפילו המבזה את חבריו בפני ת"ח הרי זה דומה לאפיקורוס. וכן המיקל בחכמים ואומר כל מה שלומדין לצורכן הן לומדין ואין לנו הנאה מהם, או שמזכירן דרך קלות ואומר אלה החכמים, הרי זה דומה לאפיקורסות, והמתכוון לכך כדי לבזותן ולהקל בהן - אין לו חלק לעולם הבא, שהרי כופר בהם ובדבריהם. וכן הקורא רבו בשמו דומה לאפיקורסות, שצריך לקרותו רבי. וכן צריך להיזהר כל אדם בדבריו להזכיר רבותיו ולדבר לתלמידי חכמים בלשון כבוד, ואין לומר שאין לעם הנאה מהם, שהרי בזכותן הן ניצולין, שנאמר ונשאתי לכל המקום בעבורם, ע"כ.

רצ. בסנהדרין (צט ע"ב).

רצא. (פ"ג מתשובה ה"ד).

רצב. במה דברים אמורים? שכל אחד מאלו אין לו חלק לעוה"ב כשמת בלא תשובה, אבל אם שב מרשעו ומת והוא בעל תשובה, הרי זה מבני העולם הבא, שאין לך דבר שעומד בפני התשובה. אפילו כפר בעיקר כל ימיו ובאחרונה שב, יש לו חלק לעולם הבא, שנאמר: "שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו" (ישעיהו נז, יט).

רצג. בסנהדרין (שם).

ועיין ברבינו יונה שכתב בשערי תשובה^{רצד} - בזה"ל: וענין האפיקורס פירשו בו רז"ל, כי הוא האיש אשר איננו נוהג בדרך מורא והדר בתלמידי חכמים אע"פ שאינו מבזה אותם, כגון שהוא מבזה חבירו בפני תלמיד חכם ולא שם כבוד לתורת החכם וכו', וכן בכלל האפיקורס האומר מה הועילו לנו הלומדים בלימודם, היש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא, מעולם לא התירו לנו את כל עורב ולא אסרו לנו בני יונה, ואלה האנשים גם לא שמעו גם לא ידעו גם לא פתחה אזנם על התועלות הנמצאות בעסק התורה, ובעבור זאת עסק התורה שפל בעיניהם, והמה היו במורדי אור מעלתה, ואין להם חלק לעוה"ב וכו'. וכן בכלל האפיקורס הקורא לרבו בשמו. ואמרו כי סבת מה שנענש גיחזי מפני שקרא לרבו בשמו, שנאמר "זאת האשה וזה בנה אשר החיה אלישע", עכ"ל.

והתשב"ץ^{רצה} - בזה"ל: אותן בני אדם הבועטים ומתפקדים בזה על החכמים ז"ל (וטוענין שהחמירו החכמים יותר מדאי) לא יפה הם עושים, ואוי להם מעונשם, והרי הם בכלל אפיקורסים שאין להם חלק לעוה"ב, וביותר קל מזה נקראין אפיקורסים כדאמרינן בפרק חלק מאי אהני לן רבנן מעולם לא שרו לן עורבא ולא אסרי לן בר יונה מש"ה הוי אפיקורס ואין לו חלק לעוה"ב, וכ"ש אי אמר קא מפסדי לן רבנן, ע"כ^{רצו}.

רצד. (ש"ג אות קנה ואילך).

רצה. (בח"א סימן סז).

רצו. מקצת הדברים נלקחו מקונטרס תורת האפיקורוס (עמ' כ'), וע"ע שם באריכות רבה בעניינים אלו.

ועד כדי כך אמר רב פפא במסכת ברכות^{רצ"ז} - שאחד דיבר בגנותו של שמואל לאחר מותו, ונפל קנה גדול וכבד מן הגג, וריסק את הכיס שהמוח מונח בו. ומוכח שגרים צער לשמואל בדבריו, ולכן נענש.

ואומר על זה הבן איש חי בספרו בניהו^{רצ"ח} - שזה היה קיסם, ואין בו שיעור להמית, כדי שלא יאמרו שמקרה הוא!!!

וממשיכה הגמ'^{רצ"ט} - שהקב"ה תובע את כבודו של התלמיד חכם, ואף אם הוא עצמו לא הצטער, המספר נענש משום ביזוי כבוד התורה.

וע"ע בהקדמת רבינו הרמב"ם לפירוש המשניות^ש שכתב בזה"ל: ומילת 'אפיקורוס' היא ארמית, ענינה מי שמפקיר ומבזה את התורה או לומדיה. ולפיכך קורין בזה השם כל שאינו מאמין ביסודי התורה, או מי שמבזה החכמים, או איזה תלמיד חכם שיהיה, או רבו. עכ"ל.

יש עוד הרבה אריכות בנושא המפחיד והמסוכן הזה בעניין של ביזוי התלמידי חכמים, ואין כאן מקום להאריך עוד, כי הדברים ברורים וידועים לכל בר דעת.

רצ"ז. (יט ע"ב).

רצ"ח. (על הש"ס).

רצ"ט. (שם).

ש. (בפרק חלק).

עכ"פ הדברים ברורים שיש לאדם כזה שמבזה תלמידי חכמים דין של אפיקורוס, שעליו אמר רב נחמן במסכת גיטין^{שא} - ספר תורה שכתבו מין ישרף, כתבו עובד כוכבים יגזז. וכך פסק הרמב"ם^{שב} - וז"ל: כתבי הקדש כולן ופירושיהן וביאוריהן אסור לשורפם או לאבדם ביד, והמאבדן ביד מכין אותו מכת מרדות. במה דברים אמורים בכתבי הקדש שכתבם ישראל בקדושה, אבל אפיקורוס ישראל שכתב ספר תורה שורפין אותו עם האזכרות שבו - מפני שאינו מאמין בקדושת השם ולא כתבו לשמו, אלא שהוא מעלה בדעתו שזה כשאר הדברים, והואיל ודעתו כן - לא נתקדש השם, ומצוה לשורפו - כדי שלא להניח שם לאפיקורוסים ולא למעשיהם. אבל עובד כוכבים שכתב את השם גונזין אותו, וכן כתבי הקדש שבלו או שכתבן עובד כוכבים יגזזו. עכ"ל. רואים שדרגתו של האפיקורוס יותר חמורה מעובד כוכבים שכתב ספר תורה שדינו להיגזז, ואילו ספר תורה שכתב אפיקורוס אין לו זכות להיות בגניזה... וכך פסק מרן השולחן ערוך^{שג} - ספר תורה שכתבו אפיקורוס ישרף, כתבו כנעני יגזז. וכן פסק עוד מרן^{שד} לגבי תפילין שכתבם אפיקורוס ישרפו. ע"כ.

לכן בעניין של אדם שמזלזל בתלמידי חכמים אנחנו בכלל לא מדברים וחבל על הזמן כי הדברים כ"כ ברורים ומסוכנים, וברור שצריך להתרחק מאדם כזה כמטחוי קשת, ואם אותו אדם הוציא ספרים ודאי שאסור לקרוא בספרים האלו שמשפיעים על

שא. (מה ע"ב).

שב. (הלכות יסודי התורה פ"ו ה"ח. וע"ע בפרק א' מהלכות תפילין ומזוזה וספר תורה ה"ג).

שג. (יורה דעה סי' רפא ס"א. וע"ע באו"ח סי' שלד ס"כא).

שד. (או"ח סי' לט ס"ד).

האדם בזמן שכשהו קורא^{שה}, ואף אם הדברים נראים על פניו טובים

שה. ולחיבת הקודש העתיק בזה את מה שנשאל הגאון הגדול הרב בן ציון מוצפי שליט"א (בערוץ דורש ציון שאלה 157850) בזה"ל: בענין שיש שאמרו היתר לקרא ספרים של כופרים כגון ב. שר"י וכדומה? אם אפשר שהרב יאמר דעתו דעת תורה גם מקורות תודה. והשיב בזה"ל: נער הייתי גם זקנתי, ולא שמעתי ולא ראיתי מעולם שום גדול בישראל שעייין בחיבורי המשכילים הארורים. שכולם מלאים כפירה ולגלוג על הבורא יתברך שמו, על משה רבנו עליו השלום, על תורת ישראל, ועל כל גדולי הדורות. לא אני הצעיר באלפי ישראל מתאים להיות נזקק לענין זה, אלא הוא נדרש בגדולים, אך נטפלתי לכך שלא להיות חלילה מאותם הרואים ושותקים ונעשים שותפים לעבירה ולקלקול הדור. תמיד היינו שומעים מפיהם הטהורים של מרנן ורבנן רבנו עזרא עטיה, רבנו יהודה צדקה, רבנו בן ציון אבא שאל זצ"ל, וכל גדולי הרבנים אם בישיבתנו פורת יוסף, אם בקרתא קדישא דירושלם קרתא דשופריא, אזהרות רבות ותוכחות נוראות מליגע בספרים הללו, ואפילו בעיתונים ובכתבי עת שהיו לפעמים נצרכים מאוד לעניני מסחר, תחבורה, רפואה וכדומה.

ואספר לך ידידי היקר שאיני מכירך, אך מדברך ניכר שחפץ חיים טובים אתה, כי בשנת תשכ"ח אירעו בירושלים שלשה אירועים של סילוק אנשים בחצי ימיהם תוך ששה חודשים, וגדולי הרבנים נזעקו והתאספו אל היכל ישיבת פורת יוסף, וישבו שם הגאונים הרב שלמה זלמן זלזניק ז"ל ראש ישיבת עץ חיים הגדולה בירושלים, הרב יחזקאל סרנא ראש ישיבת חברון. הרב שלום מרדכי שבדרון, הרב יהודה צדקה, והרב בן ציון אבא שאל ראשי הישיבה.

ענו כולם פה אחד ואמרו כי צריכים לגדור את הפרצה שבחורים היו מביטים בכותרות העיתונים אשר נתלו בקיוסקים שברחובות קריה, וכנראה בשל כך הסערה הזאת, כי הלבלרים הכותבים את החדשות הם מחללי שבת ומטמאים בכתיבתם את עיני הקוראים. בנוסף לכך שיש בהם לשון הרע, שקר, ליצנות והלבנת פנים. מינו אותי עבדך שהייתי בחור צעיר לימים ואיתי שני אברכים מבני עדות האשכנזים, ונתנו על שכמנו את המלאכה להחתים את "כל" בני הישיבות בירושלים בהם מתחייבים שלא לעיין בעיתונים למיניהם, וגם אפילו לא בכותרת העיתון. הרבנים עצמם היו הראשונים לחתום ואחריהם כל בני הישיבות ללא יוצא מהכלל.

לאחר מכן קיימו כינוסי חיזוק אחת לשבועיים כל פעם באחת הישיבות ונהרו לשם כל בני התורה בירושלים, והעמידו בכל כינוס שלשה מגדולי הדור שישאו דברי כיבושין שלא לקרוא ולא לעיין בדברי האפיקורסים המינים והכופרים למיניהם, והמגפה נעצרה.

ואשר שאלת מאיתי על מקורות חז"ל, הנה דברים אלו פשוטים הם ואפילו תינוק בן יומו יודע מה שאמרו במשנה סנהדרין (ז ע"א) אלו שאין להם חלק לעולם הבא, רבי עקיבא אומר גם הקורא בספרים החיצונים. ובגמרא תנא בספרי מינים. ועיין ביד רמ"ה שכתב "שפירשו את התורה ואת הנביאים עפ"י דעתם ולא סמכו על דברי חכמים, ויש בהן שיתוף כדאמרין בפרק אחד דיני ממונות כל מקום שפקרו המינין תשובתן בצידן, אעפ"י שיש בהן כמה דברים מיושבין שאין סותרין דברי תורה, כיון שיש בהם דברים שמביאים את האדם לידי ביטול - אסור לקרות בהן, והא דמיא להיא דאמרין בע"ז (טז ע"ב) גבי כשנתפס ר' אליעזר למינות דאמר ליה רבי עקיבא שמא דבר מינות בא לידך והנאך ועליו נתפסת למינות כו' דמשמע מינה דאסור לאדם ללמוד מהן אפילו דברים שאין סותרין ד"ת, ואמרין

נמי התם הרחק מעליה דרכך - זו המינות והרשות. וגבי אלישע אחר אמרינן בחגיגה (טו ע"ב) כשהיה עומד מבית המדרש היו נושרין לו ספרי מינין מחיקו - אלמא מידי דמייתו ליה לאדם לידי ביטול ניהו. ובפסקי רי"ד כתב "דילמא אתי לאמשוכי בתרייהו". וראה מה שכתב בספרי (נשא פסקא ט"ז) על ספרי מינים מה גורמים בעולם דברים נוראים "שמטילים איבה ושנאה וקנאה ובעלי דבבות על אחת כמה וכמה שיימחו מן העולם" רחמנא ליצלן.

וכתב רבינו חננאל ז"ל (מועד קטן יז ע"א) "וכגון אלישע אחר שהיה מתעסק בספרי מינין, ושותה במיני זמר - דגרסינן זמר יוני לא פסק מביתו. אמרו עליו על אחר שהיה עומד מבית המדרש הרבה ספרי מינים היו נושרין לו מחיקו, וגרסינן נמי השותה במיני זמר וכו' וכל צורבא מרבנן דהכי עובדיה מתקריה סנו שומעניה". ובפסקי ריא"ז ז"ל (סנהדרין פרק יא, ט). כתב אף על פי שקילסו חכמים דברים טובים הכתובים בספר בן סירא, כגון מנע רבים מתוך ביתך, ולא הכל תביא ביתך, רבים יהיו דורשי שלומך, גלה סודך לאחד מאלף, יש בו דברים שאסור לקרוא בהם, כגון מה שכתוב, דל דקן חכים, עב דקן סכים, דאית ליה מעברתא בדיקניה כל דיירי ארעא לא יכלין ליה, שאלה הדברים וכיוצא בהם הם בלי תועלת, וגורמים לבטלה, והקורא בהם כקורא בספרי מינים, שמושכים לבו של אדם ומאבד בהם ימיו". וכתב עוד בקונטרס הראיות לריא"ז "ואם החכמים הקדמונים שהיה לבם רחב כאולם והיו חסידי עליון, לא היו יכולים לעמוד באלה החכמות ואף על פי שהיו עסוקים בהן על פי הקבלה, כל שכן הדורות האחרונים שדמו לבם לנקב המחטוטות, שאינם יכולים ללמוד בהם אלא מספרי חכמי האומות שהם ספרי מינות, ואפילו דבר טוב אין ראוי ללמוד מהמינים שנאמר הרחק מעליה דרכך, כמו שמפורש בפ"ק דע"ז, הוא שאמר הצדיק אלהים הבין דרכה וגו', שאין דעתו של אדם משגת באלו החכמות, ואין לו לעסוק אלא בתורה שהיא יראת השם".

וכתב בספר שערי תשובה לרבינו יונה ז"ל (שער ג קנא) "עוד אמרו רבותינו זכרונם לברכה (ברכות כד ע"ב), כי יש בכלל מה שכתוב 'כי דבר ה' בזה' המדבר בדברי תורה במבואות המטונפות, וכל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, והקורא בספרי מינים. ומה שכתוב ואת מצותו הפר זה המפר ברית בשר". גם ראה נא מה שכתב רבנו עובדיה מברטנורא ז"ל (סנהדרין שם) "ספרי מינים, כגון ספרי אריסטו היווני וחבריו. ובכלל זה הקורא בספר דברי הימים של מלכי נכרים [ספרי היסטוריה] ובשירים של עגבים ודברי חשק שאין בהם חכמה ולא תועלת אלא איבוד זמן בלבד".

ומי לנו גדול מהמקובל רבנו חיים ויטאל ז"ל תלמיד מובהק ונאמן לרבנו האר"י ז"ל אשר כתב והפיץ את תורתו בעולם זה ארבע מאות שנה, ולא עסק בשום ספר מספריהם חלילה, אלא שעסק איזה זמן בלימוד חכמת הכימיה והדבר הפריע לו בלימוד התורה, כפי שתמצא שכתב מהרח"ו ז"ל עצמו בספר שער הגלגולים (הקדמה ל"ח בסופה) "גם אמר לי [רבנו האר"י ז"ל], שראה כתוב במצחי, פסוק לחשוב מחשבות לעשות בזה ובכסף וגו', לרמוז אל עוון ביטול זמן, שבטלתי בחכמת אל כימיי"א".

וראיתי פעם אחת למור אבי ז"ל שהיה נצרך להגיע למשרד סוחר אחד מבני קהילתו, והיה פתוח לפניו "שנתון הממשלה" בו מופיעים רשימות המשרדים השונים על מחלקותיהם ושמות ופרטי הממונים עליהם, והיה מעיין במאמר שהיה שם שכתבו פקיד ממשלתי, ומור אבי ז"ל הוכיחו על פניו ואמר לו מה לך לעיין בשאר ההבלים שם, קח לך את הפרטים הנצרכים לעסקך בלבד ואל תקרא דברים שכתב אדם שאינו מניח תפילין ואינו שומר שבת ועוד, כי העיון בדבריו בהכרח פוגם את הנפש חלילה. גם באחרית ימיו לקחתיו לביקור רופאים, ובחזרתנו עברנו קרוב לבנין בו היה אולם של כינוסים בו היו בעלי "כיפות" יושבים בערב ומדברים בעניני השעה ועניני בידור, וקשה היתה עליו ההליכה, ודחפני בידו

לרמוז לחצות מיד את הכביש וגרר את רגלו השמאלית שהיתה כבדה עליו מחוליו, ואמר "אל תקרב אל פתח ביתה".

וראה מה שכתב בספר הנהגות ופסקים להגרי"ח זוננפלד ז"ל הלכות תוכחה. "לצערנו הגדול באו פריצים ויחללו את קדושת שפת לשון הקודש, והרבו לחבר הרבה ספרי מינים כפירה ופריצות ר"ל, שהינם נכנסים כארס של עכנאי בלב הילדים הרכים והם נתפסים רחמנא ליצלן בלבותם ונאבדים לכלל ישראל, ובעוה"ר עשו כבר ספרי מינים האלה שמות רבות ונוראות בהרבה ארצות וגם באה"ק תוב"א, וכפי שאומרים הגדילו החפשים והפושעים ר"ל לעשות את הספרות של לשון הקודש ליותר מזיקה ויותר מלאה כפירה מאשר כל שאר השפות, אי לזאת יש חשש גדול שע"י הצורך ללמד את הילדים את השפה של לה"ק בתור שפה כדי שידבר בה, זולת לימודי הקודש שמלמדים אותו, יכשלו המלמדים בספרים וספרי לימוד שאינם מהוגנים, אלה אשר יצטרכו להם לשיטת לימוד השפה, וירעילו את התלמידים בשיטות החדשות נצר מטעי זרים בכרם בית ישראל, ומשום כך נזהרים מאד יראי ה' פעה"ק האשכנזים להנהיג מנהג זה בבתי תלמוד התורה, וכל העם רואים בזה סכנה עצומה לעתידת החינוך וליהדות, ובקושי התירו זאת בת"ת "בני ציון" מפני שהילדים הם מהרבה עדות של שפות שונות, אשר ה' לגמרי בלתי אפשר לא להתיר זאת. ולכן אמרתי אני בלבי שהגם שאין זה אסור עפ"י דין צריכים לעיין הרבה מאד בשאלה זו. עוד בהסכמתו לספר יד הלשון [קוסובסקי] שם כתב בזה הלשון ויניבו הבנים והבנות - עם פרי הלולים - טהרת לשון הקודש, ולא יכנוה שפת עבר".

ועיין בשו"ת משנה הלכות (חלק ח, סימן רמז) שאסף איש טהור הפוסקים כעמיר גורנה על גודל המעל הנורא במי שקורא בספריהם, והעתיק דברי רב האי גאון ז"ל על המעיין בספריהם "יסיר מעליו תורה ויראת שמים ויפסיד באותן הענינים כי יסלק מעליו כל דברי תורה לגמרי ומזאת ההסרה יארע לאדם שישבש דעתו עד שלא יחוש לעזיבת התפילה". וכתב עוד שבתלמוד אמרו "הקורא בהם" ולא אמרו המאמין, כי ספריהם מלאים תועבה וכפירה גם ספרי הטבע והרפואה שלהם. והעתיק דברי הרמב"ם והרשב"א ורבי לוי, ודברי רבנו תם ז"ל בספר הישר (שער ו) שכתב שהקורא בהם "יאבד אמונתו". וספר שבילי אמונה, והשל"ה ועוד, אשר מפייהם לפידים יהלכו על העוסק בספריהם.

והרב מחנה חיים (אורח חיים חלק ב, סימן א) כתב לאיש יהודי שביקש להתפרנס מהשכרת ספרים שונים בכל מיני חכמות, "לבחור לו עסק כזה אשר הוא דלת לעמק שאול ואבדון והוא הפתח של שער הגיהנם אשר הוא בארץ ר"ל מדעת הזה טוב לבחור לילך לשקוד על פתחי נדיבים ולבקש פרוסת פת כעני בפתח כי יש לו תקוה אם ימות יראה אור פני מלך אבל לעוסק במסחר כזה גיהנם כלה ועונותיו לא תכלינה כי מי הוא זה אשר ימלט נפשו מרדת שחת אם הוא לבדו יהגה בספרי מינות וחשק ואיך ימצא קץ לפדות נפשו אם יהיה כירבעם בן נבט להכשיל בית ישראל תמה אני וקורא בקול גדול איך נהפכה לגפן נכריה וכו', לחשוב מחשבות שיצא העגל מיד בן תורה האיש הזה אשר יעשה הספריה יהי שמו לחרפה ולשמצה וישא עליו עוונות בית ישראל כי גדול חילול השם ורבה המכשלה עד שאין רפואה למכתו עד עולם". ועיין בזה בשו"ת דברי יציב (חלק יורה דעה סימן מ"ז).

וראיתי לסיים פרק זה בדברי הגאון השפת אמת ז"ל באיגרת הקודש אשר כתב ונדפסה בתחילת הספר מבחר הפנינים. "כל הנוגע בהם לא ינקה ויורדים חיים שאולה ר"ל. על כן הנני קורא לכם אחינו בשרנו בני ישראל, זרע אברהם יצחק ויעקב שבאו באש ובמים בעד תוה"ק, חדלו לכם מקורא בספריהם המלאים דברי מינות וכפירה. ואל יטעה אתכם יצריכם שנחוץ לכם לדעת חדשות או עניני מסחר, כי הוא מעצת היצה"ר והבאים עליכם במחתרת. ואם אבותינו הקדושים פשטו צוארם נשחטו ונהרגו ומאסו בחייהם בעד קידוש שמו יתברך, קל וחומר בן בנו של קל וחומר שעלינו לוותר על הרווח שבאפשרות רחוק נצמח ע"י

ותורניים עם השקפה ומוסר, צריך לקיים את דברי הגמ' בחולין^ש - הרחק מן הכיעור ומן הדומה לו, וגם אם יאמר האדם אני אקרא ולא אפגע ולהתנהג כמו רבי מאיר במסכת חגיגה^ש - כשהיה עם רבו אלישע בן אבויה שיצא לתרבות רעה, ואמרו עליו בארץ ישראל שהוא כמי שמצא תמרים, ואכל את בשר הפרי החיצון הנאכל, וזרק את הגרעין. ואומרת הגמ' עוד - שמצא רבה בר שילא את אליהו הנביא, ושאל אותו: מה עושה הקב"ה? אמר לו אליהו: שהקב"ה אומר דברי תורה מפיהם של כל החכמים, ואילו מפיו של רבי מאיר אינו אומר.

שאל רבה את אליהו: ולמה זה כך? אמר אליהו לרבה: מפני שרבי מאיר היה לומד מפיו של אחר לאחר שיצא לתרבות רעה. ושאל רבה את אליהו: ולמה אין הקב"ה אומר דברי תורה משמו של רבי מאיר? הרי רבי מאיר רימון מצא - תוכו אכל, וקליפתו זרק? אמר אליהו לרבה: שמע הקב"ה לקולך וברגע הזה אמר הקב"ה: מאיר בני כך הוא אומר - בזמן שאדם מצטער שפורענות באה עליו בעונו, באיזה לשון היא קובלת עליו? "קלני מראשי קלני מזרועי", כמו שהאדם כשהוא עיף ויגע אומר: ראשי כבד עלי וזרועי כבד עלי^ש, ואם כך הקב"ה מצטער על דמן של רשעים שנשפך, קל וחומר על דמן של צדיקים שנשפך. ע"כ.

הקריאה בהם, הרי זה ספק ושרפת נשמה להקורא בהם, הוא ודאי ואין ספק מוציא מידי ודאי. לבי! לבי! לחללי ישראל שנפלו שדוד בחרבם הקשה אשר כחץ שחוט לשונם, האומרים שפתינו אתנו מי אדון לנו. בטוח אני בעם קדוש כי יטו אוזן קשבת לדברינו ולהכיר הבור אשר כרו להם, ואלו אשר נפלו בשגגה במכמרותיהם ישובו אל ה' אלוקי ישראל ותוה"ק בכל לבבם ונפשם. וממעון קדשו ישפות שלום לעמו ישראל מעתה ועד עולם.

ודי בדברים הללו לחכם ומבין ומשכיל מדעתו. עכ"ל.

שו. (מד ע"ב).

שו. (טו ע"ב).

שח. עיין רש"י בסנהדרין (מו ע"א ד"ה קלני מראשי).

רבי מאיר הוא זה שהיה יכול לדעת איך לברור הדק היטב היטב הדק את הדברים של אחר ולאכול רק את תוכו ולזרוק את קליפתו, וכבר אמר רבי זירא אמר רבא בר זימונא^{שט}: אם הראשונים נחשבים כאילו הם בני מלאכים - אנו נחשבים בני אנשים. ואם ראשונים נחשבים בני אנשים - אנו נחשבים כחמורים. ואפילו לא חמורו של רבי חנינא בן דוסא ושל רבי פנחס בן יאיר, אלא - כשאר חמורים. ע"כ. ממילא מי אנחנו שיכולים לומר אני ילמד מרב פלוני בזמן שהוא כאפיקורוס כנ"ל - ולא אלמד ממעשיו הרעים, וכי אנחנו יכולים להבחין בין טוב לרע. וכבר אמרו חז"ל במדרש רבה^{שי} - 'כל תלמיד חכם שאין בו דעת נבלה טובה הימנו'. ועיין בספר זכרון מאיר^{שיא} על מאמר חז"ל אלו, שכתב יסוד עצום מאוד, וז"ל: הסברם של דברים בניגוד לנבלה שבאופן טבעי הכל מתרחקים ממנה, מהווה התלמיד חכם אבן שואבת לבני אדם החפצים להסתופף בצילו וללמוד ממעשיו. הנבלה, אף שריחה רע, מכל מקום הרי זה חסרון גלוי ובני האדם יודעים להתרחק ממנה. אבל תלמיד חכם שאין בו דעת מכשיל את ההולכים בדרכו, שאינם מבחינים בשלילה שבו. לפיכך מגונה תלמיד חכם כזה יותר מן הנבלה. עכ"ל. והדברים נוראים ביותר - שכשרואים נבלה הסירחון שלה מתפזר בכל השטח שנמצאת ומתרחקים ממנה, אבל תלמיד חכם שאין בו דיעה, לא יודעים להתרחק ממנו, וההיפך מתקרבים אליו כי רואים אותו עם כובע המבורג, וחליפה פראק ארוכה עם שני כפתורים מאחורה, והוא נראה יפה כלפי חוץ, אבל בתוכו הכל רקוב, אין תוכו כבד, ולכן הנבלה כשהיא מסריחה היא יותר טובה ממנו. ולכן חכם עיניו בראשו ומתרחק מהכיעור ומהדומה לו...

שט. בשבת (ק"ב ע"ב).

שי. ויקרא רבה (פ"א פ"טו).

שיא. (רובמן, פר' ויקרא).

ואודות העניין שפרסמו על תלמיד חכם סרטונים מתועבים,
 ננסה לנגוע קצת בנקודה, ושוב אני מזכיר שצריך
 להתייעץ בנושאים כבדים אלו עם גדולי הדורות האמיתיים שלנו,
 כדי לקיים מזקנים אתבונן. וכל מה שכתבתי ואכתוב בס"ד צריך
 בדיקת שבעה נקיים, ולקיים תשועה ברוב יועץ. וכל עוד שלא
 אקבל הסכמה על תשובה זו מתלמיד חכם מפורסם בהלכה, אין
 לסמוך על דברים אלו...

דבר ראשון צריך לדעת שמי שמפרסם דברים כאלו ברבים אם
 הם אינם נכונים עווננו גדול מנשאו, ואין רפואה למכתו, ואין
 לו חלק לעולם הבא... כנ"ל.

לעצם העניין קשה לדבר, אבל צריך שיהיו דברים ברורים, ויה"ר
 שלא תצא תקלה תחת ידינו.

אומר הזוהר הקדוש^{שיב} - משפט חריף ביותר, וז"ל: 'לית תננא
 בלא אשא, ולא אשא בלא תננא' - פירוש 'אין עשן בלי
 אש, ואין אש בלא עשן' - דהיינו, לכל מצב יש סיבה או גורם.
 וכשיש שמועות רבות על אדם מסוים, מן הסתם יש איזה שהוא
 בסיס. ולכן קשה מאוד להתעלם משמועות רבים שמפרסמים על
 אדם מסוים לעיני כל - שעשה מעשה מסוים ולעצום את העיניים,
 ולהצדיקו ולומר: שהוא לא עשה כלום, והוא איש קדוש וטהור
 וכדומה, ובפרט כשיש סרטונים והסרטות שמראים בדיוק את
 מעשיו, ויש כאלה שטוענים שהרי היום אפשר לעשות הכל
 ולהמציא סרטון על אדם מסוים ולהפיל אותו, נכון, זה יכול להיות,

שיב. בפרשת נשא (ח"ג דף קלז ע"ב, בד"ה חוטמא תאנא).

אבל הוא זה שאמרנו 'אין עשן בלא אש', מפני מה נפלו דווקא על רב פלוני ולא על רב אחר? ואם תטען, 'בוא יום וגם על הרב השני יוציאו השמצות וסרטונים, יכול להיות, וכנראה שקבור שם משהו, שאין מקרה בעולם.

וגם אם תטען הוא היה כזה צדיק גדול החזיר רבים בתשובה, נכון, אשריו ואשרי חלקו. אבל כבר אמרו חז"ל במסכת כתובות^{שיג} - 'אין אפוטרופוס לעריות', האדם יכול להיות הכי צדיק שבעולם, אבל נגד היצר הרע אי אפשר, וכבר שנה הלל בפרקי אבות^{שיד} - אל תאמן בעצמך עד יום מותך. כמה האדם צריך להיזהר, אין לאף אחד ביטוח שהרי אמר רבי שמעון בן לוי במסכת קידושין - שיצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו, שנאמר^{שטו} 'צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו' - ואלמלא הקב"ה עוזרו, אין יכול לו, שנאמר^{שטז} 'אלהים לא יעזבנו בידו'.

ולתועלת העניין אצרך את מה שכתבנו בהמתיקות שבפרשה^{שיז} - על הפסוק "כי תצא למלחמה על אויבך - וראית בשביה אשת יפת תואר וחשקת בה ולקחת לך לאשה"

אומר רש"י - עפ"ד הגמ' בקידושין^{שיח} - שלא דיברה תורה אלא כנגד היצר הרע, שאם התורה לא הייתה מתירה לו, היה לוקחה באיסור.

שיג. (יג ע"ב).

שיד. (פ"ב מ"ד).

שטו. תהלים (פ"לז פ"לב)

שטז. (שם).

שיז. (פר' כי תצא, עמ' 455 - 469).

שיח. (כא ע"ב).

והגמ' מביאה על דרך זה משל - מוטב שיאכלו ישראל בשר
תמותות - דהיינו, בהמות שהם חולות הקרובות למות,
כאשר הם שחוטות, אע"פ שבשר בהמות חולות אסורות באכילה,
כמ"ש בחולין שי"ט - בכל זאת עדיף שיאכלו אותם כשהם שחוטות,
ולא כשהם נבלות גמורות לאחר מיתה.

וכיו"ב מוטב שישאו אשת יפת תואר בהיתר, מאשר ישא
אותה באיסור.

ונשאלת השאלה - והרי אותם אנשים שיצאו למלחמה הם היו
צדיקים גמורים - שהרי נאמר בפרשה לפני בפרשת
שופטים "כי תצא למלחמה על אויבך, וראית סוס ורכב עם רב
ממך לא תירא מהם כי ה' אלוהיך המעלך מארץ מצרים, מי האיש
הירא ורך הלבב" - ונחלקו רבי עקיבא ורבי יוסי בגמ' בסוטה שכ -
מיהו האיש הירא? רבי יוסי אומר: הירא מהעבירות שבידו, ולכן
תלתה התורה שיחזור על ביתו, ועל כרמו, ועל האשה - בשביל
שלא יתבייש כמי שחוזר על העבירות שבידו.

והגמ' במנחות שכא אומרת - אפילו סח בין תפילין של יד לתפילין
של ראש צריך לחזור מהמלחמה, שהרי שניהם זה מצוה
אחת - ואם דיבר צריך לברך, והוא גרם לברכה שאינה צריכה.

שיט. (לז ע"ב).

שכ. (מד ע"א).

שכא. (לו ע"א). וע"ע במדרש תנחומא (סוף פרשת בא).

וכן כתוב בירושלמי^{שכב} - מי שדיבר בין ישתבח ליוצר, צריך לחזור מעורכי המלחמה.

העולה שרק מי שהיה צדיק גמור הוא זה שהולך למלחמה - אם לא עבר עבירה מימיו, ואפילו עבירה קלה.

ואומר בעל הטורים^{שכג} - שכתוב בסוף פרשת שופטים "כי תעשה הישר בעיני ה' ונסמך לזה פרשת "כי תצא למלחמה" - ללמדך שאין יוצאים למלחמה אלא רק מי שהוא צדיק גמור.

א"כ חוזרת ומתחזקת השאלה - איך התורה אומרת על אנשים כאלה צדיקים גמורים "וראית בשביה אשת יפת תואר - דהיינו אישה גויה, ואשת איש - וחשקת בה, וכו'?"

אלא אומר ר' אליהו לאפין יסוד עצום - דע לך שאפילו צדיקים גמורים אינם מובטחים מפני היצר הרע של העריות, שהרי 'אין אפוטרופוס לעריות'.

ומסופר בירושלמי בשבת^{שכד} - על חסיד אחד שהיה יושב ושונה 'אל תאמין בעצמך עד יום זקנותך' - במקום 'עד יום מותך', כי הוא היה חסיד גדול וזקן והרגיש בעצמו שאין לו כבר שייכות ליצר הרע ולעולם הזה.

שכב. בתלמוד ירושלמי - אינו היום בנמצא, אך הביאו ההגהות מיימוניות (בהלכות תפילה פ"ז ה"ב). ובמדרשים. וכן כתבו בשם הירושלמי ספר האשכול (חלק א, עמוד ח). שו"ת הגאונים (ליק, סימן פ"ו). הטור (סימן נ"א). רבנו דוד האבודרהם (סדר ישתבח). מרן הבית יוסף ובשולחן ערוך (סימן נ"ד ס"ג). ובלבוש (אורח חיים סימן נ"ג ס"ב). ובמטה משה (סימן נג). כ"ז ע"פ תשובת הרב 'בן ציון מוצפי' שליט"א. וגם שמעתי (בהקלטה שהובאה בשיעור השבועי בלווין במוצ"ש בשנת תשפ"א) ממרן רבינו 'עובדיה יוסף' זצוק"ל שאמר את זה בשם הירושלמי.

שכג. (בריש הפרשה).

שכד. (פ"ה ה"ג, דף ח ע"א).

התרעמו עליו בשמים על השינוי הזה, ונתנו רשות ליצר הרע שיתחפש לאשה יפת תואר אשר לא הייתה כמותה, ונכנסה לחדרו של אותו זקן, וכיון שנשא עיניו וראה אותה - התחיל לדבר עימה דברים אשר אינם ראויים לחסיד כמותו.

אבל תיכף ומיד הוא התחרט והיה לו מזה צער גדול מאוד, וכנראה שהוא היה בסכנה מחמת היצר הרע - כי הוא היה חסיד גדול ואמיתי.

ריחמו עליו מהשמים, ונצטווה מלאך המוות לגלות לו - ואמר לו מלאך המוות: דע לך כי שלחו אותי מהשמים ללמדך בזה שאל תגרוס עוד 'אל תאמין בעצמך עד יום זקנותך' אלא 'עד יום מותך' - כי עד יום מותו של האדם הוא לא בטוח בעצמו כלל, ותמיד צריך האדם להתפלל ולבקש רחמים שיעזרוהו ה' יתברך שלא יכשל חלילה.

ומסופר מעשה שהיה - באדם נכבד מאוד שהיו לו מעלות רבות, אבל כשהיה מגיע למידה של חמדת הממון שהיה שקוע בה מאוד - היה מאבד את כל הנכבדות שלו, וכלל גדול הוא שמידה רעה שבאדם - אם אינו עובד על עצמו לתקן אותה, היא מתלווה אליו עד קיברו.

והנה אותו אדם חלה ונטה למות, ובאו משפחתו וחבריו להיפרד ממנו - ראו שדיבר בלחש, הטו את אוזנם אליו ושמעו שאמר: ברצוני לומר לכם דבר שתלמדו ממנו מוסר הסכל, כי הנה מרגיש אני שהגיע קיצי ועוד מעט ואני אינני כלום, ובכ"ז אם אחד יתן לי עכשיו כסף - יהיה לי כוח להושיט אליו את היד שלי כדי לקבל את הכסף, ואקח ואשים אותו תחת הכרית שלי.

עד כדי כך - גם בזמן שהאדם כמעט ואיננו כאן, עדיין שולטת עליו המידה הרעה של חמדת הממון, שמעו ולקחו מוסר. ואחרי כרבע שעה יצאה נשמתו והלכה לעולמה - נורא ואיום^{שכה}.

והגמ' בקידושין^{שכו} דורשת - אמר רבי שמעון בן לוי: יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו, בכל גיל היצר הרע מתחדש יותר לאדם בצורה אחרת, הפיתויים שבימי הנערות הם אחרים מהפיתויים של ימי הזקנה^{שכז}, - שנאמר "צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו" - צופה רשע זה היצר הרע שמבקש להמית את הצדיק, ואלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לנצחו - שנאמר "אלוהים לא יעזבנו בידו".

ומוסיפה הגמ' - תנא דבי רבי ישמעאל: בני, אם פגש אותך מנוול זה, היצר הרע שמתגרה באדם, מושכהו לבית המדרש ללמוד תורה - אם אבן הוא נימוח, שנאמר^{שכח} "הלא כה דברי כאש נאם ה' וכפטיש יפוצץ סלע", אם ברזל הוא מתפוצץ ע"י אש התורה, שנאמר^{שכט} - "שכטהו כל צמא לכו למים", ואומר^{של} "אבנים שחקו מים", ואין מים אלא תורה.

שכה. (ע"כ מהרב אליהו לאפין).

שכו. (הנ"ל).

שכז. וע"ע בספר המקנה.

שכח. ירמיהו (פ"כג פ"כט).

שכט. ישעיהו (פ"נה פ"א).

של. איוב (פ"יד פ"יט).

ונשאלת השאלה - מה מיוחד בתורה שאם פוגש את האדם היצר הרע אומרים לו לך לבית המדרש, ולא אומרים לו לך תעשה מצווה אחרת, חסד, או תניח תפילין, וכדומה, למה דווקא לך תלמד תורה?

אלא - שהתורה נמשלה למים שנאמר "הוי כל צמא לכו למים" ואין מים אלא תורה. והיצר הרע הוא מלאך מאש, ולכן אם פגש אותך היצר הרע שהוא מאש, ואתה רוצה לכבות אותו - תלך לבית המדרש ששם יש מים למוצאייהם, ורק כך תוכל לכבות אותו שלא.

ומבואר בגמ' בקידושין^{שלג} - על רב עמרם חסידא ורבי מאיר ורבי עקיבא ופלימו - שכמעט ונכשלו בעריות, ללמדך שאפילו אנשים גדולים וצדיקים אינם בטוחים מפני היצר הרע, ואין אפטרופוס לעריות.

שלג וידוע המעשה בגמ' חגיגה^{שלד} - על אלישע בן אבויה, שהיה רבו של רבי מאיר בעל הנס, ענק הענקים, איזה אדם, איזה קדושה וטהרה שא"א להבין, הרב אלישע בן אבויה אדם ענק ועצום, רבו של רבי מאיר בעל הנס שבסוף כפר ויצא לתרבות רעה. כמו שניקח ח"ו את אחד מגדולי ישראל ענק הענקים, ויוצא לתרבות רעה מוריד את הכיפה, עושה זקן צרפתי, מכנסים קצרות, הולך לים בשבת, נוסע עם שירים בקול 'לחזור לחיים

שלג. חידוש זה מספר 'ומתוק האור' (פרשת ראה על ההפטרה).

שלג. (פא ע"א).

שלג. קטע זה ממה שכתבנו 'בעקידת יצחק' (בעמ' 83), מהגאון הרב ליאור גלזר שליט"א [כלשוננו], וע"ע שם באריכות.

שלג. (טו ע"א). הנ"ל.

ולראות את האור, זה גדול הדור, אב בית דין, שבסופו כפר ויצא לתרבות רעה, תראה לאן הוא הגיע, שרשרת של חי, בשערות צומח, והראש דומם, והולך עם גופיה, ונוסע עם שירים בשבת בבני ברק, ריבונו של עולם מה הולך כאן - זה גדול הדור איך יכול להיות?

ומספרת הגמ' עוד - שבשבת אלישע בן אבויה רבו של רבי מאיר היה נוסע עם הסוס, ולידו הלך תלמידו רבי מאיר בעל הנס, ואמר אלישע לרבי מאיר: תעצור, עד כאן תחום שבת. הוא ספר אלפיים אמה ע"פ הפסיעות של הסוס - איזו גדלות, זה לא נתפס לאן הוא הגיע. ורבי מאיר למד ממנו תורה מתוכו ואת כל קליפתו הוא זרק.

רבי מאיר ניסה להחזיר אותו בתשובה, אמר לו: רבנו תגיד לי מה קרה לך?! איך אתה נראה?! חזור בך.

אמר לו: אני לא יכול לחזור בתשובה, וגם אם אני ארצה לחזור בתשובה אני לא יכול, כיון שנולדתי שלא לשם שמים - שההורים שלי כשהביאו אותי לעולם - זה היה שלא לשם שמים.

ובתוס' שלה מובא ע"פ הירושלמי שלו - שבברית יצחק של אלישע בן אבויה הגיעו חכמי ישראל ולמדו תורה, פתאום אבויה אביו רואה אש מתלקחת בבית שלו, אמר להם: מה זו האש הזאת, וכי באתם לשרוף לי את הבית?

שלה. (בד"ה שובו בנים שובבים).
שלו. בחגיגה (ט ע"ב).

אמרו לו: תירגע זה אש שלא שורפת - זה אש התורה, אש שמחממת, אש מיוחדת - תהיה רגוע הכל בשליטה.

ואז הוא אמר: אם כך יוצאת אש מהתורה, אני הולך עם התורה, ואני רוצה שהילד הזה יהיה בן תורה, ואני מכניס אותו לישיבה שילמד תורה כדי שיצא מהתורה שלו אש.

אלישע אמר לרבי מאיר: אבא שלי אבויה עשה שלא לשם שמים - רצה שאני אלמד בשביל שיצא ממני האש, הכניס אותי לברית שלא לשם שמים, ממילא גם אם אני ארצה לחזור בתשובה, אני לא יכול.

עובר שבוע רבי מאיר אומר לאלישע: חזור בך.

אומר לו: אני לא יכול - שהייתי בבטן של אימי שכשהיא הייתה מעוברת, היא עברה לפני ע"ז והריחה מאותו המין ואכלה, ולכן כבר מאז נכנסה בי טומאה.

עובר עוד שבוע אומר לו רבי מאיר: תפסיק עם השטויות שלך, תחזור בך - די עם התירוצים, מחכים לך בכולל יש הרבה תרומות הוראות קבע תחזור, יש אישורים מראש העיר לבנות הכל בסדר, תחזור בך.

אמר אלישע לרבי מאיר: אני לא יכול - בגלל שראיתי תינוק אחד ברחוב, ואמרתי לו: פסוק לי פסוקך, אמר לי: "ולרשע אמר אלוהים מה לך לספר חוקי ותשא בריתי על פיך^{שלז}", ובמקום

שלז. כמבואר בתהלים (פ"ג פ"טז).

לומר 'ולרשע' אמר אלוקים, הוא אמר: 'ואל אלישע' - דהיינו שאני רשע, לכן אני לא חוזר בתשובה, שרומזים לי מהשמיים שלא לחזור.

עובר עוד שבוע, אומר לו רבי מאיר לאלישע: דחילק תחזור בתשובה.

אמר לו: אני לא יכול לחזור - בגלל ששמעתי בת קול שאומרת: 'שובו בנים שובבים חוץ מאחר' - כולם בתשובה חוץ מאחר.

שואל אלישע את רבי מאיר: תגיד לי מה אתה רוצה שאני אחזור בתשובה? הרי אמא שלי גידלה אותי שלא לשם שמים - הריחה עבודה זרה ואכלה חזיר. אבא שלי שלא לשם שמים - רצה שיצא ממני אש. הילד רמז לי שאני רשע. וגם קיבלתי ד"ש [דרישת שלום] מהשמיים כולם בתשובה חוץ מאחר. א"כ מה לי ולחזור בתשובה? ולכאורה כל הקושיות והתירוצים חזקים ונכונים.

ובירושלמי בחגיגה^{שלח} מפרש עוד - שאלישע היה עולה לבית המדרש והיה רואה את התלמידים יושבים לפני הרבנים ועוסקים בתורה הקדושה. היה מתגרה בהם והיה אומר: מה אלו עושים כאן? מה תכלית יש לישיבתכם בבית המדרש? מוטב שתעסקו ביישובו של עולם! והיה משכנע אותם לעזוב את ספסלי הלימודים ולצאת לעבוד, וכך השפיע עליהם ורבים הוקירו רגליהם

מבית המדרש, והלכו לעסוק בישובו של עולם - דהיינו יצאו לעבוד שלט.

עכ"פ בסוף ימיו שהיה גוסס הגיע רבי מאיר ואומר לו: רבינו דקות האחרונות שלך, חזור בך.

ואז אלישע שואל: וכי אני יכול לחזור בי? אמר לו רבי מאיר: לימדתנו רבינו "תשב אנוש עד דכה" שמ - עד דכדוכה של נפש, תשובה אפשר לעשות גם ברגע האחרון.

אומרת הגמ' שהוא חייך ועצם את עיניו - אמר רבי מאיר: כמדומה שנפטר רבינו מתוך תשובה, והגמ' אומרת שר"מ הוציא אותו מגהינם.

שואל הרב גלינסקי זצ"ל - היכן כל התירוצים נעלמו, ופתאום ברגע האחרון הוא שואל האם אפשר לחזור בתשובה? לאן הלכו התירוצים?

התשובה היא - שכל התירוצים יכולים להיות כאן בעולם הזה, אבל שאדם נפגש עם בורא עולם בעוד דקה אין שום תירוצים, שכשרואים את האמת אין שום תירוצים.

רואים מכל זה שאלישע בן אבויה אפילו שהיה רבו של רבי מאיר, הוא יצא לתרבות רעה - ונקרא 'אחר', ממילא גם גדולים יכולים ליפול - כמה צריך להיזהר!!!

שלט. קטע זה ע"פ ספר סיפור מן ההפטרה (לר' שלמה שוב שליט"א המחנך שהיה לי בכיתה ב' בת"ת אוצר החיים בבני ברק, פרשת וילך - שובה ישראל, שובו בנים שובבים).
שמ. כמבואר בתהלים (פ"צ פ"ג).

וכבר ידועה הגמ' בברכות^{שמא} שאומרת - אל תאמין בעצמך עד יום מותך.

ובגמ' ביומא^{שמב} אמרינן - שרבי יוחנן כהן גדול היה, ושימש בכהונה בקודש הקודשים 80 שנה, ולבסוף נעשה צדוקי.

והנה בגמ' בסוכה^{שמג} מסופר - על אביי ששמע בחור אחד שאמר לנערה: נלך ביחד בדרך.

אמר אביי: אני אלך אחריהם כדי להפריש אותם מאיסורא, הלך אחריהם שלש פרסה באגם (כ- 12 קילומטר) - כשפרשו אחד מהשני כל אחד לדרכו, שהרי הדרך הייתה רחוקה בין שתי המקומות שלהם ולא היה אפשר עוד להמשיך ללכת ביחד, ואילו היו יכולים לילך ביחד בדרך היה נעים מאוד.

אמר אביי לעצמו: אם השונא שלי - היצר הרע שלי - היה מתייחד ביחד עם אשה בטוח שהייתי חוטא.

הלך אביי ונשען על הידית של הדלת כאדם שמחשב ומצטער. באו לפניו תלמידי החכמים וראו שהוא מצטער, אמרו לו: למה אתה מצטער? וסיפר להם את המעשה שהיה, ואמר שאם הוא היה שם ודאי שהוא היה נופל וחוטא.

אמרו לו החכמים: אין לך מה לדאוג - שהרי כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו.

שמא. (כט ע"א).

שמב. (ט ע"א).

שמג. (נב ע"ב).

מסופר על ר' יוסף חיים זוננפלד זצ"ל - כשהיה בן שבעים שנה - הלך עם משמשו לגבות כספים לצורך מצווה חשובה, והגיעו לביתה של אשה אלמנה זקנה כבת שמונים שנה, וכאשר נכנסו לביתה - הקפיד הרב מאוד שהדלת תישאר פתוחה כדי שלא יהיה איסור של יחוד, והנה לפתע נסגרה הדלת מחמת הרוח, והרב קפץ מיד לעבר הדלת ופתח אותה.

לאחר שיצאו מביתה פנה השמש לרב ושאל: רבינו יסלח לי על השאלה, אבל תורה היא וללמוד אני צריך, מדוע כשנסגרה הדלת מהרוח - הרב קפץ ממקומו לפתוח את הדלת? וכי חלילה יש לחשוד ברב שיכשל בעבירה של עריות עם אותה אשה זקנה בת שמונים?

השיב לו הרב זוננפלד: בזה הלשון - אמנם אני בן שבעים שנה, והיא זקנה בת שמונים שנה, אבל שכשהיצר הרע רוצה להכשיל את האדם - זה כבר לא משנה באיזה גיל האדם יהיה, פתאום האדם ירגיש כבן 20 והיא צעירה כבת 18 שנה, ובכך יוכל להיכשל בעבירה, נורא ואיום.

ומובא בגמ' בברכות^{שמד} - שרב אומר: שהיצר הרע דומה לזבוב. ואומר המהרש"א - שזבוב זה בריאה קטנה וחלשה, ואעפ"כ בכוחו להרוס דבר טוב.

והחפץ חיים^{שמה} כותב - שאין לזבוב בושה או פחד מאדם, אע"פ שמגרש אותו הוא חוזר - והולך אחריו למקום אחר.

שמד. (סא ע"א).

שמה. על התורה (פר' כי תצא).

ומובא במדרש תנחומא^{שמו} - רבי לוי בשם רבי שמעון בר חלפתא אומר - משל למה עמלק דומה? לזבוב שהיה לווהט אחר המכה - כך עמלק להוט אחר ישראל ככלב.

ומסופר בחובת הלבבות^{שמו} - על מלך אחד שחזר ממלחמה קשה וממושכת, והיה שמח מאוד על נצחונו, פגע בו חסיד ואמר לו: ולשמחה זו מה היא עושה?

השיב לו המלך: בגלל הניצחון שנחל במלחמה הקשה והממושכת.

אמר לו החסיד: מלחמה קלה עברת, ועדיין מזומנת לך מלחמה קשה מזו. שאל אותו המלך: וכי יש מלחמה קשה יותר מזו?

אמר לו החסיד: המלחמה היותר קשה היא עם מלחמת היצר הרע וחילותיו - כי הוא מלאך ולא אדם, ולכן גם אם מתגבר עליו פעם אחת ומנצחו אין הוא מתייאש, כי זהו תפקידו ולשם כך הוא נוצר, משא"כ במלחמה עם אדם, אם אתה ניצחת אותו - יותר הוא לא ילחם איתך.

ומבואר בגמ' בסוכה^{שמו} - דרש רבי יהודה בר אלעי: שלעתיד לבא ישחט הקב"ה את היצר הרע, צדיקים בוכים ורשעים בוכים.

שמו. כי תצא (אות ט').

שמו. בשער יחוד המעשה (פ"ה).

שמו. (שם).

הצדיקים בוכים ואומרים: איך הצלחנו לכבוש הר כזה גבוה, ורשעים בוכים ואומרים: איך לא יכולנו לכבוש כזה חוט שיערה, ואף הקב"ה תמה עמהם.

נשאלת השאלה - מה הטעם שלצדיקים הוא נדמה כהר גבוה, ולרשעים הוא נדמה כחוט השיערה? ולכאורה היה צריך להיות הפוך?

ועוד קשה - למה הצדיקים בוכים? בשלמא שהרשעים בוכים מובן יש להם הרבה על מה לבכות - שלא התגברו על היצר הרע, אבל הצדיקים שהתגברו על היצר הרע אדרבה צריכים לשמוח?

ועוד קשה - למה הקב"ה תמה עמהם?

אלא נראה - שלצדיקים היצר הרע נדמה כהר גבוה - היות שהיצר הרע נלחם איתם חזק כדי להכשיל אותם, ובשונה מהרשעים שבנקל הוא הצליח להפיל אותם, ולכן הוא נדמה להם כחוט השיערה - וזה הטעם לבכייתם, איך הוא הצליח להפיל אותם והלא בסה"כ הוא כחוט שיערה.

והצדיקים בוכים - לפי שנראה להם כהר גבוה שנלחם איתם כל ימי חייהם, ואומרת הגמ' בקידושין שמט - שלולי הקב"ה עוזרו אינו יכול לו - אי אפשר לעמוד נגדו בלא העזרה והסיוע של הקב"ה - וממילא בלא הסיוע של הקב"ה ודאי שהצדיקים היו נופלים לרשתו של היצר הרע, וא"כ השכר לא מגיע לצדיקים, שהרי הם קיבלו סיוע מהקב"ה בשעת הניסיון.

ולכן באה כאן תמיהתו של הקב"ה על הצדיקים - כדי להראות להם שהם אלו שכבשו את היצר הרע^{שנ}.

וידוע המעשה בילקוט שמעוני^{שנא} - על רבי מתיא בן חרש - שהיה עשיר וירא שמים, והיה יושב כל ימיו בבית המדרש ועוסק בתורה כרבי מאיר רבו, והיה זיו פניו כזוהר הרקיע, וקלסתר פניו דומה למלאכי השרת, ואמרו עליו: שמימיו הוא לא נשא עיניו באשה בעולם.

פעם אחת עבר השטן ונתקנא בו - ואמר: אפשר צדיק בלא חטא בעולם הזה? ומיד עלה למרום ועמד לפני הקב"ה ואמר לו: ריבונו של עולם, רבי מתיא בן חרש מהו לפניך?

אמר לו הקב"ה: צדיק גמור הוא.

אמר השטן: תן לי רשות ואנסה אותו.

אמר לו הקב"ה: אין אתה יכול עליו, ואעפ"כ נתן לו רשות.

מיד הלך השטן ומצא את רבי מתיא בן חרש יושב ועוסק בתורה, ונדמה לו כאשה יפה שלא היה כמותה מעולם, ועמד לפניו.

כיון שראה אותה רבי מתיא בן חרש הפך פניו לאחוריו, חזר השטן והלך כנגד פניו, והחזיר פניו לצד האחר, והשטן כנגד פניו.

^{שנ} עפ"ד הזוהר (פר' וישב דף קצ ע"ב).
^{שנא} כי תצא (קסא).

כיון שראה כך רבי מתיא בן חרש שהיא מתהפכת לו מכל הכיוונים, אמר בליבו: מתיירא אני שמא יתגבר עלי היצר ויחטיאני, מה עשה אותו צדיק - קרה לאחד מתלמידיו שהיה משמשו, ואמר לו: בני, לך והבא לי אש ומסמרים, כיון שהביא לו, העביר את המסמרים בתוך האש ונעץ בעיניו.

כיון שראה כך השטן - נזדעזע ונפל לאחוריו, והלך מעליו.

באותה שעה קרא הקב"ה לרפאל המלאך של הרפואה, ואמר לו: לך ותרפא עיניו של רבי מתיא בן חרש.

בא המלאך רפאל ועמד לפניו, שאל אותו רבי מתיא בן חרש: מי אתה? וענה לו: אני הוא רפאל המלאך שנשלחתי ע"י הקב"ה לרפאות את עיניך. אמר לו רבי מתיא בן חרש: הניחני, מה שהיה היה.

חזר רפאל המלאך לפני הקב"ה, ואמר לו: ריבונו של עולם כך וכך אמר לי רבי מתיא בן חרש.

אמר לו הקב"ה: לך ואמור לו - שמהיום ואילך אין לו ממה לחוש, ואני ערב לו בדבר שלא ישלוט בו היצר הרע כל ימי חייו.

כיון ששמע כך רבי מתיא בן חרש מפיו המלאך, קיבל רפואתו ונתרפא.

מכאן נבין מה שאמרו חז"ל - צדיקים נדמה להם כהר גבוה, וכי יש הר יותר גבוה מזה??? או היש מלחמה יותר קשה מזה???
מזה???

ועכשיו מובן יותר - למה התורה כתבה בפרשה "כי תצא למלחמה" - בלשון יחיד, שזה בא לרמז לנו על המלחמה שיש לכל אדם ואדם עם היצר הרע שלו, ואם תצא למלחמה נגדו - "ונתנו ה' אלוהיך בידיך" - אתה תשלוט על היצר הרע שלך.

ובגמ' בקידושין^{שנב} אמרו - יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ויום ואלמלא הקב"ה עוזרו לו אינו יכול לו, משמע שבדרך הטבע קשה מאוד לכבוש את היצר הרע, וא"כ הרי האדם יכול ליפול בידיו, ולכן אמרה התורה: "כי תצא למלחמה על אויביך" - אם אתה תתחיל את המלחמה כבר אתה תוכל להיות סמוך ובטוח שמן השמים יסייעו לך לנצח אותו - שהרי 'הבא להיטהר מסייעים אותו'^{שנג}.

וכיו"ב כתב החפץ חיים^{שנד} - שהאויב הגדול והמסוכן ביותר לאדם הוא היצר הרע, וחז"ל לימדו אותנו שכנגד האויב הזה יש צורך לנהל מלחמה תמידית ללא היסח הדעת.

ואמרו חז"ל במסכת ברכות^{שנה} - לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע, הכוונה שיעשה מלחמה עם היצר הרע.

הזהירו אותנו חז"ל - לעולם ירגיז אדם את יצרו הטוב על היצר הרע, ושלא ירדם בשמירה ויניח את היצר הרע ללא השגחה, ותמיד ישגיח על עצמו שלא יפול.

שנב. (שם).

שנג. כמבואר ביומא (לח ע"ב).

שנד. (שם).

שנה. (ה ע"א).

ואומר החפץ חיים^{שנ} - אם תצא למלחמה על אויבך - אז יסייעו לך מהשמים, שנתנו ה' אלוהיך בידך.

מספרים על ר' יהונתן איבשיץ שהיה מגדולי הדור - שהוא היה נער חריף והיה לומד עד השעות הקטנות של הלילה, ולכן הוא היה קם מאוחר בבוקר לתפילה.

אמר לו אביו: למה לא תלמד מהיצר הרע שאינו מתעצל במלאכתו, אלא הוא ניעור מוקדם לעשות מלאכתו ולהסית את בני האדם?

ענה הבן לאביו: ליצר הרע אין יצר רע שיפריע לו לקום ולגרום לו להיות עצלן, אבל לי יש יצר הרע.

ולכן התורה נקראת 'אש' - כמ"ש^{שנ} "הלא כה דברי כאש נאום ה'", וגם נקראת 'מים' - כמ"ש^{שנח} "הוי כל צמא לכו למים" - לומר לך בעת קיום המצוות היצר הרע מכביד על האדם את גופו ומקרר את אבריו - כדי שלא יקיים את המצווה, אבל העוסק בתורה שנקראת 'אש' - בסגולתה לחמם את גופו כאש, כדי לזרז את עצמו לעשות את המצווה בזריזות ובחשק.

ולעומת זאת כלפי העבירות - היצר הרע מבעיר אש בעצמות של האדם כדי שיחטא כמה שיותר מהר, ולזה יועיל לו עסק התורה שנקראת 'מים' - כדי לקרר אותו שיהיה עצלן מלעשות עבירה.

שנ. (הוב"ד בלקח טוב).

שנ. בירמיהו (פ"כג פ"כט).

שנח. בישעיהו (פ"נה פ"א).

אבל אם במצוות האדם משתמש בקור, ואילו בעבירות משתמש בחום - היצר הרע שולט עליו.^{שנט}

מכל האמור עולה - שכמה צריך להיזהר מהיצר הרע, ואין אפוטרופוס לעריות, ואפילו לצדיקים. ואם כל הכבוד לאותו חכם שזכה וזיכה את הרבים, והחזיר רבים בתשובה - אשריו ואשרי חלקו, אבל מאחר שהתגלה קלונו ברבים, סופו מעיד על תחילתו, ואם סופו כך רקוב זה מראה שכל כולו מתחילה היה רקוב, ורק היה עטוף בחיצוניות שנראית טובה, והזכרנו כבר את דברי חז"ל במדרש רבה^{שס} - 'כל תלמיד חכם שאין בו דעת נבלה טובה הימנו'. ואת הביאור שביאר בספר זכרון מאיר, על מאמר חז"ל אלו - שמהנבלה באופן טבעי הכל מתרחקים ממנה, מחמת הריח המסריח שנודף ממנה. בשונה מתלמיד חכם שאין בו דעת שהוא מכשיל את ההולכים בדרכו, שאינם מבחינים בשלילה שבו. לפיכך מגונה תלמיד חכם כזה יותר מן הנבלה. וצריך לאמץ את דברי חז"ל בחולין^{שסא} - הרחק מן הכיעור ומן הדומה לו.

וזוהרני מימי קדם שכשדיברתי עם מרן הראשון לציון והרב הראשי לישראל, רבינו יצחק יוסף שליט"א^{שסב} - אודות תלמיד חכם אחד שסרח. ושאל אותי מרן כת"ר: האם אחר שהתפרסם קלונו ע"י סרטונים ברבים שאותו אדם עושה כזה חילול ה', עדיין יש לו תלמידים שהולכים אחריו? והשבתי לו בחיוב. אמר לי מרן כת"ר שליט"א: הבעיה שהספרדים יותר מדי

שנט. נלקח ממה שכתבנו בהמתיקות שבפרשה (עמ' 455-469), עע"ש באריכות.

שס. ויקרא רבה (פ"א פ"טו).

שסא. (מד ע"ב).

שסב. (בי"ד אב תשפ"א, ערש"ק פר' ואתחנן).

תמימים, ונעשים מטומטומים - רואים שהפיצו עליו סרטונים כאלו של זנות, ועדיין ממשכים ללכת אחריו?! מה לא פותחים את העיניים?! הולכים כמו עיוורים?! כמה אפשר לשקר את עצמנו ולומר שאנשים עשו מעצמם סרטונים וכדומה?! ועוד האריך בעניין...

עכ"פ הדברים לא פשוטים בכלל, וכבר הזכרנו את המשפט החרף ביותר מדברי הזוהר הקדוש^{שסג} - וז"ל: 'לית תננא בלא אשא, ולא אשא בלא תננא' - פירוש 'אין עשן בלי אש, ואין אש בלא עשן' - דהיינו, לכל מצב יש סיבה או גורם. לכן צריך לפקוח את העיניים, ולהתפלל הרבה מאוד לקב"ה שיצילנו מהטועים, ולא יביאנו לידי ניסיון ולא לידי ביזיון.

ואודות הספרים שחיבר כזה תלמיד חכם שנפל לזנות ל"ע. כמובן שכל עניין לגופו - וצריך להתייעץ עם גדולי הדור. ורק אצרף על אודות סופר מוכר מאוד שכתב הרבה ספרים בעיקר בחינוך, וסרח מן הדרך של התורה, והרג את עצמו בצורה בזויה ביותר, וכששאלתי את הגאון הרב משה פרזיס שליט"א^{שסד} - מה עושים עם הספרים שלו, האם להוציא או לא? השיב לי הרב, בזה"ל: לכאורה צריך להוציא, שהרי הספרים משפיעים על הקורא, ובפרט שספרים אלו הם של חינוך, ושלא יכנס חינוך לא טוב... ודי למבין.

שסג. בפרשת נשא (ח"ג דף קלז ע"ב, בד"ה חוטמא תאנא).
שסד. (בחודש טבת תשפ"א).

העולה שאם דומה הרב למלאך השם, יבקשו תורה מפיו, ואם לאו, אל יבקשו תורה מפיו^{שס}. וכן נפסק ברמב"ם^{שס}. ובשולחן ערוך^{שס} פסק בזה"ל: הרב שאינו הולך בדרך טובה אע"פ שחכם גדול הוא וכל העם צריכים לו אין למדין ממנו עד שיחזור למוטב.

לפי זה ודאי שאסור לקרוא בספריו גם אם יש שם דברים טובים, והרחק מן הכיעור ומהדומה לו^{שס}.

ואודות העניין של איסור לשון הרע, אין לנו לחוש לאיסור לשון הרע וכדו' כאשר אנו מעוררים בענין, דז"ל החזון איש^{שס}: 'וראוי להמחזיקים בתורת ד' לדעת את גדוליה באופיים האמיתי, ואם הותר לדבר לשה"ר על אומן באומנותו להאיש הדורש עליו לצורך, על מי שתורתו אומנותו לא כ"ש שמותר להודיע להמחזיקים בתורה וצריכים לדעת. כי הידיעה של חכמי הדור לבם ומדתם, הן הן גופי תורה...'^{שע}.

שסח. כנזכר במועד קטן (יז ע"א).

שסו. (הלכות תלמוד תורה פ"ד ה"א).

שסז. (יו"ד סי' רמו ס"ח).

שסח. וע"ע בשות שבט הלוי (ח"ג סי' קמה) וכתב בסופו בזה"ל: מאוד צריך להתרחק מלמוד בספרים כאלה, ובא וראה מש"כ רבינו מהרש"א (בב"מ פה ע"ב ד"ה א"ל ר"ח), דלהכי הקפיד רבי חייא לצוד הצביים לעשות העורות לכתוב עליו תורה ומשנה לתינוקות, ולא קנה זה בכסף - כדי שלא יתערב בזה מחשבת המוכר שהיה לו מחשבה צדדית לכסף, וזה לא יפעול טוב על התינוקות שילמדו בהספרים. א"כ ק"ו בן בנו של ק"ו בכגון הנ"ל, וכמו דאז"ל: דאסור ללמוד תורה מרב שאינו הגון, כך אסור ללמוד תורה שנכתב או נדפס ממי שאינו הגון שבלי ספק פוגם. עכ"ל.

שסט. (אגרות ח"ב קלג).

שע. לשון זה נלקח ממ"ש מרן הראשון לציון הרב הראשי לישראל רבינו יצחק יוסף שליט"א על הסכמתו ללוח 'שנה בשנה' (מובא לע"ל בהערות סי' יב).

הדברים קשים מאוד, אבל ב"ה לא אלמן ישראל, ויש לנו גדולי הדורות שאפשר להתייעץ איתם בנושאים גדולים וקשים אלו, ולקבל הכוונה ומענה הלכתי ישר ונכון ע"פ תורתנו הקדושה.

ויה"ר שלא תצא תקלה תחת ידינו, שלא נאמר על טמא טהור, ולא על טהור טמא, ולא על מותר אסור^{שא}, ולא על אסור מותר. ומה ששגיתי כבר העמידני על האמת.

והנה אחר הדברים האלה, אינה ה' לידי לאחר חמישה חודשים את שיחתו הנפלאה והמחזקת של מורנו ורבינו הגאון הגדול הרב זמיר כהן שליט"א, שדיבר בהרחבה נפלאה וברורה כדרכו בקודש, והרחיב על נושא זה, וכמעט זכינו שהתשובה שהעלנו בס"ד מתקרבת לדברי קודשו.

ולחיבת הקודש ולתועלת מרובה על העניין ראוי לצרף את לשון קודשו מילה במילה^{שעב}, כי דבריו ראויים להיתכבד.

שעא. וכיון דאתא לידן נימא ביה מילתא - ע"פ מה שכתב בשו"ת תשובה מאהבה (ח"א סימן קפא. ובח"ג סימן שעה), וזה לשונו הטהור: ומרגלא בפומי לומר לתלמידי: צאו וראו איזהו עונשו מרובה של המחמיר שלא כדין או המיקל שלא כדין? הוי אומר המחמיר שלא כדין עונשו חמור, כי המיקל שלא כדין - חטאו בין אדם למקום ברוך הוא ושב ורפא לו, אבל המחמיר שלא כדין צריך לרצות את חברו. עכ"ל. ואמרו חז"ל ביומא (פה ע"ב. פ"ח מ"ט) - על עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חברו. וע"ע ביביע אומר (ח"א חיו"ד סו"ס ג. ובח"י או"ח סימן לה אות חי. ובח"י או"ח סימן מב). שו"ת יחווה דעת (ח"א סימן יא). ובחזו"ע פסח (עמ' קג - קיד). ועוד. וע"ע במה שכתבנו בהקדמת ברכת עובדיה. ובהמתיקות שבפרשה (בספירת העומר עמ' 594-595).

שעב. המעוניין לשמוע את דברי קודשו בהקלטה המלאה בערוץ הידברות, בנושא איך מתמודדים עם רב שסרח ניתן להשיגו בקישור זה:

<https://www.youtube.com/watch?v=B3RGVmquCho>

וַיִּזְלֵ: קורה לא אחת שקהילה מגלה שלפתע מתפרסמים דברים לא פשוטים על הרב שהם הלכו לאורו במשך שנים, ומתברר שמדובר באדם שנכשל בעניינים של קדושה, של עריות, אפילו גניבות, דברים לא פשוטים ששומעים. ואז נבוכים להאמין, לא להאמין, ואם זה נכון - האם כל השנים האלה חיינו בשקר?

אז בואו ננסה לעשות סדר במחשבות.

ראשית, צריך להיזהר מלהיתפס לשמועות, שיש תמיד מחרחרי ריב ומדון, אנשים שיש להם הקפדות או שנאה על מישהו, ומוציאים שם רע.

זה תמיד היה במשך הדורות, וכמה מקרים ידועים שדיברו על אדם אחד, ואחר כך התברר שהכל שקר, לאחר ששפכו את דמו, לא רק בעולם הרבנות, גם בעולם הכללי היו כאלה ששלחו יד בנפשם בעקבות כתבות שיצאו עליהם בתקשורת, ובסופו של דבר התברר שהכל שקר, אבל כבר היה מאוחר.

אבל יש מצבים שבאמת רואים שיש כאן בעיה אמיתית, בית דין מוסמך יצא נגד אותו אדם, או תיעודים שאין ספק שלא זויפו ולא נערכו בצורה מגמתית. או שרואים שהוא לפתע פוסל את כל חכמי ישראל, את כל גדולי הדור.

מה עושים במצב כזה?

חז"ל לימדו אותנו שהיה אדם גדול, יוחנן כהן גדול, ששימש בכהונה גדולה 80 שנה, היה נכנס לקודש הקודשים ויוצא כשהוא חי. ובסוף פרש מהכל, התקלקל, ירד לחלוטין.

חכמים אמרו בברכות^{שע} אל תאמין בעצמך עד יום מותך, זה אפילו בימים האם, כשלא היה אינטרנט וקלקולים, בדור הזה איך האדם יכול להאמין בעצמו עד יום מותו?

כל יום צריך ללמוד מוסר ויראת שמיים. גם אם הוא רב גדול, אם הוא מתפתה לא לשמור על העיניים כביכול כדי לעזור לאחרים, בסוף הוא עצמו יכול לרדת למקום מאוד נמוך, מאוד שפל. כל אדם יש לו גוף ויש לו נשמה ויש יצרים.

ואם האדם שואל: היתכן שצדיק ייצא לתרבות רעה?

כן... התשובה היא שיתכן, היו דברים מעולם.

השאלה מה זה אומר לגבינו, אנחנו התלמידים של אותו אדם, אנחנו אלה שהתחזקנו על ידו? מה זה אומר לנו? האם חיינו בשקר עד היום?

חם ושלום. תמיד צריך להבדיל בין התורה עצמה, שהיא קדושה וטהורה, לבין בני אדם, שעם כל מעלתם, עדיין יש להם יצר הרע ועלולים ליפול.

חשוב גם לציין - שאפילו אותו אדם שמעד בדבר מסויים, זה לא אומר שהוא מופקר בכל התורה כולה. יכול להיות שהוא עדיין ירא שמיים ומקפיד על הכל. פה היצר לכד אותו באותו ענין שהוא נפל בו.

רק אם הוא מעד בעריות, בדברים כאלה, ודאי שאסור לנו לקבל תורה ממנו, ולהמשיך להיות איתו, עד שיעשה תשובה אמיתית.

אבל חלילה לקבל רפיון ולומר שאם ראינו רב שהיה חשוב והוא נכשל, אז אנחנו גם נרד? חס ושלום.

כמה פעמים שאלו אותי אנשים: התחלתי להתחזק, פתאום הכרתי איזה דתי אחד בעבודה, התברר שהוא גנב, אז אמרתי: אם אלה הדתיים, אם זו הדת, אז אני לא רוצה את הדת.

זו טענה הגיונית? טענה נכונה? בתורה כתוב שיש עניין לגנוב?

חס ושלום, הוא אמר, התורה יפה, מתוקה.

אז תבדיל בין הדת לבין הדתיים, לפחות בין הדת לבין הדתיים המתחזים,

הדת עצמה היא יפה, טהורה - קח אותה!

אז אותו אדם היה סוג של שליח שהוא בעצם יידע אותך בתורה, במצוות, חיזק אותך, קירב אותך.

גם אם התברר שמהיום לא שומעים תורה ממנו, אבל לא נעזוב את התורה.

בגלל טעויות שבני אדם עשו אז אנחנו נפסיד את העולם הרוחני שלנו?

ואגב, זה נכון גם לכאלה שסיפרו לא פעם שגדלו בבית דתי, אבל או ההורים או המורים הלכו איתם ביד קשה והשניאו עליהם את הדת.

צריך האדם הזה לשאול את עצמו: אם ההורים שלי או המורים עשו טעות, אז אני צריך להפסיד את העולם הרוחני שלי? הרי התורה לא אומרת לעשות את מה שהם עשו, התורה, דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום^{שע}, יש לה הנהגה, מי שרואה את מרן הרב עובדיה יוסף, דמות של שלמות, של הנהגה, כשהיה אפילו מוכיח, באילו תחנונים, באיזה דברי ריצוי ואהבה, שהיה מדבר מתוך הלב. אז לקחת אותו כדוגמה. זו דרכה של התורה.

צריכים לחזק את עצמנו ללכת בדרך השם, לחפש תלמיד חכם ירא שמים, לקחת אותו כרב, ללמוד ממנו הלכות, להשתתף בשיעורי תורה שלו, להתחזק על ידו.

וכאשר שמועות כאלה מגיעות לילדים, המצב הוא הרבה יותר קשה. איך להסביר להם? מה לומר להם? אבל גם כאן צריך תפילה לפני שהשם יתברך יתן לנו מילים נכונות, איך להסביר לילד שלא יגיע חס ושלום למשבר, ולומר לו: הנה, יוחנן כהן גדול היה 80 שנה כהן גדול וצדיק, ובסוף היצר הרע השתלט עליו והפיל אותו. אז יש דברים כאלה בעולם. ואנחנו מתפללים על אותו אדם שיעשה תשובה.

אבל לעצמנו חלילה שום רפיון. לשמור על הגדרים, להיזהר שלא להיסחף.

יש כאלה שהתקדמו, הגיעו לאיזה מעמד מסוים, נתפסו לשיגעון גדלות, שהוא עכשיו מעל כל הרבנים, וכל הרבנים כאין וכאפס לפניו. אדם כזה, צריך להתרחק ממנו.

אבל גם להיזהר על עצמנו, שאנחנו לא נגיע, חס ושלום, למחוזות כאלה. רק להפיק מוסר השכל, לקחת חיזוקים, שאם אדם גדול כמוהו נפל, אנחנו צריכים עוד יותר לשמור על עצמנו, ללמוד מוסר, להיזהר מטלפונים שהם לא חסומים, מאינטרנט פרוץ, לשמור על קדושת העיניים, לקבוע עיתים לתורה, תמיד ללכת בענווה, לראות את גדולי ישראל האמיתיים, את צדיקי הדורות שהיו נאמנים לבורא עולם כל ימיהם עד שזכו לעזוב את העולם הזה בשם טוב. לשם אנחנו צריכים לשאוף להגיע.

ויהי רצון שהשם ישמור על עם ישראל וחכמי ישראל גם מיצר הרע, ומכל הניסיונות שיש בעולם, ושנזכה יחד לגאולה שלמה בתקופה הזאת שעליה נאמר^{שעה}: 'כי הנה החושך יכסה ארץ וערפל לאומים, ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה'. שנזכה במהרה לראות בבנין ציון וירושלים אמן. עכ"ל הגאון הרב זמיר כהן שליט"א. וכל המוסיף גורע.

בברכת התורה
ינון עובדיה ברכה
י' באב תשפ"ב
נווה ארזים חולון

סימן לו

בעניין כיבוס הטלית גדול

אודות מה שראיתי פעמים רבות שהרבה מציבור המתפללים לא שמים על ליבם לכבס את הטלית שלהם מדי פעם, והטלית מגיעה למצב ממש מלוכלך, ופעמים שראיתי ממש צבע שחור באזור של הראש. ולחיבת הקודש אכתוב קצת בעניין לתועלת הרבים.

עייין מה שכתב בספר הנפלא עבודת עובדיה^{שעו} וזת"ד: שאם היה מרן עטרת ראשינו רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל רואה אנשים עם טלית ישנה ומוכתמת, הוא היה מעיר להם בחומרה שיש לשמור על כבוד הציצית.

ובהערות יד עובדיה^{שעו} העלה - שכ"כ בספר הליכות מוסר^{שעח}. ואכן כתב מהר"א פאפו זצ"ל בספרו חסד לאלפים^{שעט} - ישתדל שיהא טליתו נאה ומכובס ונקי, משום זה אלי ואנוהו, וכמה מהגנות והבושה למי שמתלבש מלבושים נאים כאשר תשיג ידו, והטלית בלוי וקרוע, ילבש בושה ויתעטף כלימה, ונפשו תהיה עגומה, וידאג מן הנקמה רחמנא ליצלן. ע"כ.

שעו. (הופמן, הנהגות מעשיות על מרן עטרת ראשינו רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל, פ"ב ה"ג - ובהערות יד עובדיה).

שעז. (שם אות ג').

שעח. (ח"א עמ' תח).

שעט. (סי' כד אות ה').

והגאון הכף החיים כתב^{שפ} - וז"ל: לבוש נאה וטלית מכוער, עונשו גדול במאוד מאוד, וכבר הוכיח במישור על זה הרב במשנת חכמים^{שפא}. וגם הרב החסיד רבי אליעזר הגדול בספרו הנחמד חסד לאלפים^{שפב} הוכיח בשבט פיו תוכחות מוסר על זה, לך נא ראה דבריהם הנעימים. והרב אורחות יושר^{שפג} הזהיר הרבה לעניין הכיבוס שיכבס אותו כפעם בפעם כדי שיהיה מלובן. עי"ש. והעולם נוהגים פעמיים בשנה, בפרוס הפסח, ובפרוס החג. עכ"ל.

והגאון הגדול רבי בן ציון מוצפי שליט"א בספרו ארחות ציון^{שפד} - הביא דברי הפוסקים הנ"ל, והעיד, שאכן אביו הגאון המקובל רבי סלמן מוצפי זצ"ל, נהג לכבס טליתו קודם הפסח, וקודם ראש השנה. עי"ש.

והגאון ר' אברהם שלום הלברשטאם מסטראפוקוב זצ"ל היה מדקדק עד מאוד שהטלית הגדול יהיה תמיד נקי ומהודר. ואם היה נמצא בו רבב, תיכף ציוה לכבסו ולנקותו. והסביר, שאם מדקדקים במלבושי הגוף על היותר נקי, הרי הדברים קל וחומר במצוה שהיא מלבוש הנשמה. וכן כשביקר באנטוורפן (בבלגיה) בזמן שהפרנסה הייתה דחוקה שם, דרש לפני תושבי המקום, ובתוך הדברים עורר על כך שילכו עם טליתים קטנים נקיים^{שפה}.

שפ. (סי' י' ס"א).

שפא. (באות רי"ח).

שפב. (הנ"ל).

שפג. (פ"ב).

שפד. (ח"א עמ' קצד).

שפה. ספר דברי שלום (מהדו' תשע"ג עמ' תעח).

וכן הגאון ר' חיים פינחס שיינברג זצ"ל הקפיד תמיד שציציותיו יהיו נקיות ולבנות, משום זה אלו ואנוהו, והיה טוען: למה על הבגדים האחרים מקפידים שיהיו לבנים ונקיים, ורק על הציציות שהם מצות עשה דאורייתא לא מקפידים שפן.

ובאותו עניין יש להדגיש כי היו צדיקים שראו מעלה מיוחדת להשתמש באותה טלית כל ימי חייהם. כך נהג ר' ישראל מסלנטר זצ"ל, שלא רצה טלית חדשה, והעדיף להישאר עם הישנה השחורה שליוותה אותו כל ימי חייו שפז.

ומסופר בספר כנסת יחזקאל^{שפח} - על האדמו"ר ר' יחזקאל הכהן מראדומסק זצ"ל, שפעם אחת רצו להחליף או לכבס הטלית שהתפלל בו, והוא סירב וטען 'טלית זו ספגה הרבה דמעות שהורדתי בשביל יהודים, אינו ראוי להניחה'.

והוסיף לספר על המעשה הידוע עם רבינו הט"ז זצ"ל^{שפט} שרצו להחליף טליתו וסירב, וכששאלו אותו לפשר הענין, הוא השיב: שרוצה שיקברו אותו עם הטלית הזו, כדי שהטלית תבוא

שפו. ספר מגדלתו ומרוממתו (עמ' 351).

שפו. כך סיפר הגאון הגדול הגרי"ש אלישיב זצוק"ל, הו"ד בספר מפי האיש (עמ' רסב).

שפח. על התורה, (מהדו' תשס"ה, בסוף הספר בחלק בתולדות).

שפט. המעשה נלקח מספרנו המתיקות שבפרשה (פר' ויגש עמ' 135, ובפר' ואתחנן עמ' 413), מסופר על גדלותו של ר' דוד סגל זצ"ל - הידוע בכינויו 'הט"ז' [ראשי תיבות של ספרו 'טורי זהב' - היה אחד מגדולי הפוסקים האשכנזים] שגזר על עצמו גלות כדי לעשות תיקון לעם ישראל. בזמן הגלות הוא הסתובב עם בגדים פשוטים בערים ובכפרים והסתיר את זהותו, כדי שאף אחד לא יכיר אותו, וחי מפרוטות לפרנסתו.

יום אחד פגש אותו אחד מתלמידיו שהתגלגל גם הוא לאותו ישוב. וקרא לו בהתלהבות: 'רבי ומורי! והט"ז השתיק אותו מיד, וביקש ממנו שלא יחשוף את זהותו ברבים... ובאותו ישוב חיפשו 'מנקר' [תפקידו של המנקר להוציא את גיד הנשה והחלב מהבהמה אחרי השחיטה] הוא הציע את עצמו לעבודה זו ואכן הוא התקבל. עבודה זו אפשרה לו להמשיך וללמוד

ותעיד עליו בשמים שכל ימי חיי - אף פעם לא הסחתי דעתי

תורה בחלק גדול משעות היום, ולהמשיך את תיקון הסבל שקיבל על עצמו בלי לחשוף לציבור את זהותו ובכך יבוא עם ישראל לתיקונו.

בדרך כלל כשהשוחטים היו מתלבטים לגבי כשרות של בהמה, הם היו ניגשים לרב של הקהילה כדי שיפסוק אם הבהמה כשרה או טרפה. רב הקהילה שלא היה בקיא מספיק בהלכות שחיטה העדיף תמיד לפסוק ל'חומרא', מה שגרם לכך שהיו הרבה בהמות טרפות, ונגרם בכך נזק כספי לטבחים שגרם להם להתמרמר על האובדן וההפסד שנגרם להם מכך. פעם אחת כשהיה ספק כשרות בבהמה שנשחטה והט"ז היה במקום, הראו השוחטים את הבהמה לט"ז ושאלו את דעתו לגבי הספק? והוא התיר את הבהמה למהדרין - על פי פסק מפורש של הרמב"ם.

השוחטים הבינו שמדובר בתלמיד חכם גדול, ושמחו מאוד שיש להם את מי לשאול, ויכול גם להתיר את הבהמות. ומאז החליטו השוחטים שבכל ספק בהלכות טרפות הם ישאלו אותו, והוא יפסוק להם.

רב הקהילה שם לב שתקופה ארוכה לא הגיעו אליו שאלות בנושא הטרפות, וכשבירר את העניין, אמרו לו: שיש תלמיד חכם הבקיא בהלכות, והם שואלים את פיו. והרב שכבודו נפגע, החליט מיד להעניש את הט"ז, כנהוג בכל מקרה של פגיעה בכבודו של הרב - לנדות ולהחרים את הפוגע למען ישמעו ויראו. והט"ז הוכנס לבידוד במשך שלושה ימים. הט"ז שמח על הגזרה שנגזרה עליו ועל הביזיון שספג, שהרי זה תכלית התיקון שקיבל על עצמו...

יום אחד, הגיעה לרב ילדה ענייה עם עוף ביד, כדי שיפסוק אם הוא כשר? בגלל שאלת כשרות שהתעוררה בו. הרב הביט בעוף, ופסק שהעוף טרף. כשהילדה שמעה את הפסק של הרב, היא מיד פרצה בבכי. שהרי היא חיכתה שבועיים כדי שהאמא שלה תבשל עוף בערב שבת וחלמה כבר לטעום ממנו... לקחה הילדה את העוף כשהיא ממררת בבכי בחזרה הביתה. ובדרך היא הבחינה בחדר שבו היה יושב 'המנקר המנודה' עליו שמעה מהילדים בשכונה. היא נכנסה פנימה לראותו כשדמעות בפניה. הט"ז שם לב לעוני שבבגדיה ולעוף שבידה, וכששמע את השאלה שהתעוררה בעוף, לקח את העוף הסתכל עליו, ופנה לילדה ואמר לה: 'לכי לרב ותאמרי לו שיעיין בספר 'טורי זהב' ושם ימצא את הדין שהעוף כשר!'

הילדה רצה עם העוף אל הרב, ואמרה לו: את מה שאמר לה 'המנקר'. הרב בדק, והבין שהוא טעה בפסק - והעוף כשר למהדרין!

איך שהילדה יצאה הבין הרב כי 'המנודה' הינו תלמיד חכם, והלך לבקש ממנו סליחה ומחילה. וגזר עליו המרא דאתרא שיגלה לו מי הוא זה, ואיזה הוא! ולא נותרה לט"ז ברירה, והוא סיפר - כי הוא זה הט"ז רבי דוד סגל בעצמו ובכבודו.

כששאלו תלמידו מדוע הוא חשף את זהותו, וביטל את תכניתו לעשיית תיקון לכלל ישראל?

ענה לו הט"ז במילים חריפות: 'הגעתי למסקנה - כי לא שווה כל עבודת השם שלי בהסתר וצנעה, מול דמעות של ילדה קטנה...'

באמצע התפילה. ואף פעם לא חשבתי בשעת התפילה על עניין אחר, וכל כולי תמיד הייתי שקוע אך ורק בתפילה...^{שצ}

שצ. ע"ע בספר אהללה ה' בחיי אזמרה לאלקי בעודי (פרק טו עמ' 261), וגם הסיפור עצמו נלקח מספר זה.

וכע"ז העתיק מש"כ בשו"ת לב חנון (מימון, ח"א סי' ד' - בד"ה והט"ז). על רבינו בחיי (המובא בספר שלחן של ארבע שער א' ד"ה גמר מלאכול צריך שיאריך וכו') וז"ל: והנה באונונינו שמענו, ורבים ספרו לנו, בגדולים שבספרד והפרנסים בעלי אכסניא שנהגו מנהג נכבד מאד שנתפשט ביניהם מימים קדמונים - שהשולחן שלהם שהאכילו עליו את העניים, בלכתם לבית עולמים - שעושין ממנו ארון ולוחות שנקברים בהם. וכל זה לעורר ולקבוע בלבבות - כי האדם אילו יגיע שיאו לעב ויעלה עושרו לעושר המלך שלמה, (משפט זה כעין הנזכר בפסוק באיוב (פ"כ פ"ו), אם יעלה לשמים שיאו וראשו לעב יגיע). לא נשא בידו מאומה מעמלו שיעמול תחת השמש, כי אם הטוב שעושה והצדקה שהוא מרחם את העניים, כמו שאמר (בישעיה פ"ח פ"ח) 'והלך לפניך צדקך'. עכ"ל. וכ"כ עוד במדרשו על התורה (שמות כ"ה כ"ג). יע"ש. והביא הדברים השל"ה (מס' פסחים פרק נר מצוה אות ס"ה). יע"ש. ועי' בספר תולדות יצחק (לדודו של ר"י קארו, פר' תרומה כ"ה כ"ג), שכ' ומנהג חסידים שבצרפת וכו'. יע"ש. ועי' בספר טעמי המצות (לר' מנחם הבבלי, מצות ל"ת ע"ב), שכ' ואנשי מעשה היו עושין הארון שנקבר בו מהשולחן שהיו אוכלים עליו ואומרים עליו דברי תורה, ומאכילין העניים. וכדי שילמד עליהם זכות. עכ"ל. ועיין עוד בספר קב הישר (פרק מ"ו) שכ' וראיתי חייט אחד בק"ק בריסק דליטא, קודם מותו ציווה לחברה קדישא, שיעשו משלחנו שהיה בביתו ארונו, והאמה שהיה מותח בו הבגדים יתנו בידו. ושאלו אותו החברה קדישא מה כוונתו בזה הצוואה? והשיב: שהשולחן והאמה יעידו לו כשני עדים נאמנים שכל ימיו לא גנב מאומה מן מלאכתו וכו'. עכ"ל. ועי' בספר טוב מצרים (מערכת ש' אות כ') על ר' שמעון בן ר' יחיאל קשטילאץ. יע"ש. ועי' בשו"ת גנוי שלום (לר' שלום שמעוני, בהתחלת הספר - בתולדות הרב המחבר, ד"ה וזכרונות הקהל וכו'), שכ' ויקברו עמו את שלחנו הטהור שהיה לומד עליו תורה כאשר ציווה בעודנו וכו'. עכ"ל. ועי' בספר מלכי תרשיש (ערך ר' שלום שמעוני) שהעתיק הדברים. יע"ש. ועי' עוד בספר דברי מהרי"א (למהר"י אסאד, על התורה, בריש הספר - בתולדות המחבר מר' יהודה גאלדשטיין, עמוד ד'), שכ' על אביו של מהר"י אסאד אשר בשם ר' ישראל שמו, ששלחן עבודתו היה נקי מכל שמץ של עברה. ולפיכך ציווה לפני פטירתו מן העולם: שיכינו את ארונו מקרשי שלחן עבודתו, כדי שאלה יעידו לפני שוכן מרומים על יושרו בימי חייו עלי אדמות. עכ"ל. ובספר מקור חיים (לבעל חוות יאיר, סי' תר"ל סעיף א'), כ' במהרי"ל שמהר"ש הוה מסמן הדפין וכו'. וכן נהג א"א זצ"ל, וציווה לעשות ארונו מהם. עכ"ל.

ועי' בספר מנהגי וורמיישא (עמוד ק') שכ' אשה הרגילה לעשות נרות של שעוה לבית הכנסת, לוקחין דף שעשתה הנרות עליו, ועושין ממנו דף לארון שלה בתוך נסרי ארונה. עכ"ל. וראיתי בספר מלכי רבנן (מערכת מ', ערך ר' משה זאבארו), וז"ל: מוה"ר משה זאבארו וכו' היה כותב ספרים בקדושה ובטהרה וכו' ומניח האזכרות בלא כתיבה, וכשהיה גומר כל הספר - היה אצלו קולמוס מיוחד ועושה טבילה ומתענה באותו יום, וכותב כל האזכרות באותו קולמוס. ושמענו שלפני מותו ציווה לקבור עמו אותו קולמוס. ושכחו מלקיים דבריו. וכשבאו לשאת את מיטתו לא יכלו לשאת אותה, ונתפלאו נושאי המיטה. ובזכרם דבריו נתנו בידו אותו קולמוס, ואז הייתה המיטה קלה לשאת אותה, והוציא את ידו ואחז את הקולמוס וכו'. עכ"ל. ועי' בספר כלבו לענייני אבלות (גריןולד, עמוד ר"ח אות ג') שכ' משם ערים

ומוסיף לספר על אודות האדמו"ר מתולדות אהרון זצ"ל - שלא הסכים להחליף הטליתות אלא לעיתים רחוקות. ואף לכבס טליתו לא הסכים אלא לעיתים רחוקות שצא.

וסיפרה רעייתו הרבנית ע"ה, שבכל פעם שכיבסה את הטלית, היא הייתה מלאה וספוגה בזיעה ובדמעות שצב.

והוסיף לספר על אודות האדמו"ר מהר"א מבעלז זצ"ל, שכשהגיע לארץ ישראל הביאו לו טלית חדשה. וציוה למסור הישנה לכביסה ושמח שיוכל לקיים מה שדרשו חז"ל במסכת שבת שצג - 'זה אלי ואנוהו' - התנאה לפניו במצוות... עשה לפניו ציצית נאה. ואמר שבחו"ל לא נהגו לכבס הטלית כי שם קוברים את המת כשהוא עטוף בטליתו, ולא רצו לכבס הזיעה שעל

ואמהות בישראל (עמוד ע"ח) מנהג ישראל עם תלמידי חכמים נקברו ספריהם שכתבו, ועם בעלי צדקה הקבלות על תרומותיהם ששלחו לארץ ישראל. עכ"ל.

ובספר אוצר הברית (חלק א' סי' ט"ו בסוף הערה ע"ג) כ' וכן יש מוהלים שמצניעים את הערלות שכתרו בידם מבני ישראל, וכשמתים קוברים הערלות עמהם. עכ"ל. ובספר ברית דוד (לר' אברהם רייך, סי' רס"ה אות כ"ז) כ' בשם זכר דוד, וז"ל: ויש מוהלים שנוהגים להצניע הערלות ומצווים שלאחר מיתתם ילבישום עליהם כמו מלבוש - לסגולה להבריא מהם כל מזיק, שמיבישים אותם על עץ עגול שלא יסריחו, ואח"כ מצניעים אותם, ומ"מ יתנום קודם בעפר ויכסום. עכ"ל. ובספר נוהג בחכמה (לר' יוסף בן נאיים, מחבר הספר מלכי רבנן דלעיל (מערכת מ' ערך מילה אות ז) כ' וז"ל: ובהיותי חבר עיר לעראיים ראיתי שכובש כל הערלות שחותך במין עפר שצבעו אדום, ומחביא אותם למשמרת אצלו. וראיתי לו תיבה קטנה מלאה ערלות לאלפים. וא"ל שיקברו אותם עמו - להורות בעולם הגמול שכמה מצוות מילה עשה, ולא ידעתי טעם לזה, וכי נעלם מן השמים כמה מצוות עשה? ואדרבה נ"ל שלא טוב לקוברם עמו, שזה חלק הטומאה של הנחש כידוע ליודעי חן. עכ"ל.

מכל זה מבינים היטב את הנהגתו של הט"ז שלא רצה להזניח הטלית שבו התפלל כמה וכמה תפלות שהיו זכות ובלי כל מחשבה זרה, והביע משאלתו שיקבר עם אותו טלית - כדי שישמש עדות עבורו. ואע"ג דקמי שמיא גליא (פסחים פ"ח ע"ב) מ"מ הרי מצאנו שהמצווה בעצמה באה להעיד לפני הקב"ה כמו שכתבנו לעי"ל. (כל זה נלקח מהספר הנפלא לב חנון, ח"א סי' ד).

שצא. עפ"ס זכור לאברהם (ח"א עמ קמט).

שצב. (שם עמ' שכה ובהערה כט).

שצג. (קלג ע"ב).

הטלית, אבל כאן בארץ ישראל אין נוהגים כך, ואפשר לכבס הטלית שתהיה נקייה ונאה שצד.

ובספר יחיד בדורו על השר שלום מבעלז זצ"ל כתוב^{שצה} שהרה"ח ר' משה פרסטר סיפר: שבתקופה הראשונה לבואו של המהר"א מבעלז לארץ ישראל, ביקש האדמו"ר ממנו שיבקש מאימו שתכבס טליתו, באומרו: 'זהו הידור מצווה אמיתי ונכון לרחוץ ולכבס את הטלית'. ולא הבין ר' משה את דברי קודשו, אך אימו הסבירה לו, ואמרה: מדי שנה בתקופה שהאדמו"ר היה נעדר מבעלז ונוסע לעיירות מרפא, כמנהגו, היה החסיד ר' יהושע ראווער ז"ל מגיע אל עיר מגוריהם וויסבאדן, לאסוף דמי 'מעמדות' עבור החצר, כמנהג החסידים מקדמת דנא לא היה ר' יהושע מכבס טליתו וזו נראתה בהתאם... התושבים המקומיים, למרות שכיבדוהו ביותר הכב'ד והעריצוהו מאוד, לא היו רגילים בכך ולכן החליטו ליטול טליתו בהיחבא ולכבסה. הם היו בטוחים כי הם מטיבים עם האורח הרם. וכאשר ראה ר' יהושע מה עוללו, החוויר כסיד וכמעט שנפל ארצה מתעלף. בצער רב שח להם: 'בטלית זו הנני אוסף לעצמי את זיעתי ואת דמעותי שאני רוצה לקחתם עימי, ואתם לקחתם וכיבסתם את כל זה'!! עכ"ד.

והוסיף לספר על הרה"ק ר' נפתלי הירצקא מראצפערט זצ"ל, שהיה לו טלית ישן מאוד, וכמה מחסידיו קנו לו טלית חדש שהיה אז יקר המציאות, ורבנו לא היה יכול לסבול שהוא כל

שצד. ספרי אדמו"רי בעלז (ח"ד עמ' קטז). הוב"ד בספר שולחן רבותינו לבית בעלז (סי' כד, עמ' ס). וע"ע בקובץ אור הצפון חודש טבת תשע"ו - קובץ עט, בעמ' כג).
שצה. (בעמ' קה בהערה יב).

כך חדש ויפה מחשש יוהרא, לכן התעטף בטלית ונתגלגל כך על הרצפה כדי שיתקמט קצת ויאבד מיופיו וחידושיו^{שצו}.

ועיין בדברי הרב יוזפא האן בספרו יוסף אומץ שכתב^{שצז} - עוון גדול המתעטפים בטלית בלוי או מקולקל או טלאי ע"ג טלאי, או שיש בו כמה כתמים משמן וכיוצא, אם לא שאין ביכולתו לעשות חדש. עכ"ל.

והפוסקים מחו נגד אותם האנשים שהם מתנהגים כן מפני שאינם זהירים ולא אכפת להם, כי אינם רוצים להוציא כספים עבור טלית חדש וכיוצא, וכנגד אותם האנשים צעקו הפוסקים - וכלשון החסד לאלפים הנ"ל 'וכמה מהגנות והבושה למי שמתלבש מלבושים נאים וכו' והטלית בלוי וקרוע וכו'. ע"כ.

ובעניין כיבוס הטלית ע"י גוי.

ציין להלכה ברורה^{שצח}. ולספר הליכות חיים^{שצט} שנשאל הגר"ח קנייבסקי זצ"ל, בזמינו שהכובסים אומנים, אם מותר ליתן הטלית לכתחילה לכובס עכו"ם במקום שאין ישראל? והשיב: 'אין נכון'.

ודעת הגר"י ראטה שליט"א [בעל שו"ת עמק התשובה] שכיון שהיום עושים הכל ע"י מכונת כביסה, יש צד להקל בזה.

שצו. עפ"ס קול רנה (עמ' סג).

שצו. בדיני קלקול הציצית והטלית (סי' רמט).

שצח. (סי' כא, בשער הציון ס"ק לט).

שצט. (ח"ב עמ' כו).

ת. וע"ע לקמן במכתב (ד') שקיבלנו ממרן הראשון לציון הרב יצחק יוסף בעניין זה.

אולם הגר"ש דבליצקי זצ"ל אמר: שדווקא בחו"ל שקשה להקפיד בזה יכולים להקל לתת לגוי, אבל בארץ ישראל שיש מספיק כובסים יהודים יש להחמיר^{תא}.

כיבוס טלית בשבוע שחל בו תשעה באב.

עייין בשו"ת רב פעלים^{תב} - שאפילו בשבוע שחל בו ט"ב, אם אין לו טלית נקיה מותר לו ללבוש טלית מכובסת. ודעת מרן רבינו עובדיה יוסף בחזון עובדיה^{תג} - שמותר ללבוש טלית גדול של מצוה מכובס ומגוהץ, אפילו בשבוע שחל בו תשעה באב, כיון שהוא צורך מצווה. עי"ש.

כיבוס הטלית עם בגדים אחרים.

עייין בספר נתיבות המערב^{תד} שכתב - שיש שמקפידים כשמכבסים הטלית, לכבסה בנפרד מיתר הבגדים.

סגולת טלית חדשה לרפואה שלמה.

עייין בספר עת רצון^{תה} שכתב - ששמע שזקנו הרה"ק ר' יהודה צבי מראזדאל זצ"ל היה פעם בבגדאד, והיה לו טלית קרוע, והיה שם גביר שאשתו הייתה חולה ובעלת יסורים גדולים עד שממש ביקשה על עצמה המוות רח"ל, וכשראה הגביר הטלית הקרוע, קנה לו טלית, וכשהביא לו, הוא הזכיר את אשתו, ואמר שטוב היה אם תיפטר מהכל... ואמר זקנו: חלילה, אני מקוה שיהיה

תא. עפ"ס שמחת הלבבות (עמ' סז). וע"ע בשו"ת דברי שלום (קרויז, ח"ד סי' ג').

תב. (ח"ד סי' כט).

תג. ד' תעניות (עמ' רלב).

תד. (מהדו' תשס"ו, עמ' י').

תה. להאדמו"ר ר' משה מקאלוב זצ"ל, (פר' בראשית ד"ה או יאמר תדשא).

לה רפואה שלמה - כי הבאת לי טלית נאה והחיית אותי, והרי 'טלית' בגימטריא 'אל נא רפא נא לה', וזה יהיה לה רפואה שלמה. וכך היה שהיא נתרפאה... עי"ש^ת.

וידוע המעשה עם הגאון מוילנא^ת - שהיה כ"כ מתלהב בקניית המצוות, והיה אומר: אנחנו יכולים בעולם הזה לקיים מצוות ציצית וכדומה בכמה שקלים. בעולם הבא מנסים לרדת לרגע מועט בשביל לקיים עוד קצת מצוות, אבל זה כבר מאוחר. ולכן האדם צריך לנצל את זמנו ללימוד התורה וקיום המצוות, ובעז"ה יזכה לגדול תלמיד חכם גדול בישראל.

סימן לז

כשרות למונה מים החשמלי

ש. לאחרונה חברת המים מפרסמת על החלפת מוני המים חשמליים, שמודיע על נזילות, וחבלות וכדומה. בכשרות של מכון 'צומת', ויש אפשרות לבקש שיתקינו מדי מים בכשרות של חברת 'משמרת השבת בע"מ', בכשרות של הרב קרליץ שליט"א ועוד. השאלה האם ניתן לסמוך בעניין על מכון 'צומת' או שצריך להחמיר ולקחת את הסוג השני בכשרות של 'משמרת השבת'?

ת. שאלה זאת שאלתי להגאון הגדול הרב אברהם יוסף שליט"א^ת, והשיב לי כך: צריך להקפיד לקחת את השעון של

תו. וע"ע בספר ישראל סבא (עמ' 47-46). כמה מעשים על הטלית של הבבא סאלי. כל עיקר תוכן הדברים הנ"ל מהספר הנפלא עבודת עובדיה (ח"א פ"ב הערה ג').

תז. כנזכר בהקדמתנו להמתיקות שבפרשה (עמ' 27).

תח. (בערש"ק פר' דברים, ח' אב תשפ"ב - בשידור חי בערוץ 'קול חי').

הרב קרליץ ולא את של צומת - שזה בדיעבד, ולא לסמוך עליהם תמיד. ההבדלים בין שתי המערכות - צריך להשתדל להעדיף את הכשרות. עכ"ל. ועוד חזון למועד.

סימן לח

יציאה עם שעון יד בשבת

ש. האם יש בעיה לצאת בשבת לרשות הרבים עם שעון שהוא תכשיט?

ת. דעת הגאון ר' ניסים קרליץ זצ"ל בספרו חוט שני^ט - שלגבי שעון זהב לאשה, אם עיקרו הוא השעון ולא התכשיט, אין לצאת בו למקום שאין עירוב. ואם עיקרו הוא לתכשיט, אלא שיש בו שעון, מותר לצאת, ואפילו אם השעון עמד מלכת. ולגבי שעון זהב לאיש, עיקרו לשעון ולא לתכשיט. עכ"ל.

ועיין בשו"ת אז נדברו^י שכתב - בשל זהב לנשים, יש להקל, שהרי אינו שאני משאר תכשיטים, וגם כשעומד אין מסירין השעון. אבל לאנשים, אסור אפילו כשהוא של זהב ואפי' במגולה^{יא}. והוסיף שהמהרש"ם בתשובה מתיר אפילו כשהשעון בכיס ומחובר היטב להרביד של זהב ואינו עשוי להסיר ממנו לעולם ולפ"ז גם בשעון זהב, ואינו עשוי להסיר ממנו לעולם. ולפ"ז גם

ט. (שבת ח"ד פרק שמונים ושמונה בדיני הוצאה עמ' קכ).

תי. (לר' בנימין זילבר, ח"א סי סג).

תיא. בשם הביאור הלכה.

בשעון של אנשים נמי יש להתיר, ויש להחמיר. ואין מוחין בזה להנוהגים להקל אם מתכוון באמת לשם תכשיט. עכ"ל.

ודעת הרה"ג בן ציון מאיר חי עוזיאל בספרו משפטי עוזיאל^{תיב},
זת"ד: אני מצדד להתיר בשעוני יד, משום שעיקרם נעשו
לתכשיט בצורה מהודרת, וכל העונד אותו במרפקו אינו עושה זאת
אלא לתכשיט, ומי שאינו מתקשט בזה לוקח לו שעון כיס - כדי
להשתמש בו למורה שעות. לפיכך כל הרואה יודע שאינו יוצא בו
אלא לתכשיט ולא לתשמיש, וגם סימני השעות שבו הוא להידור
התכשיט, אלא שמועיל גם לדעת את הזמן, ומשום כך אינו בטל
מהיות תכשיט, והרי זה דומה לטבעת שיש עליה חותם, דמות
לצאת בה לרשות הרבים, להרמב"ם, ומרן קי"ל כותיהו, והיינו
טעמא שהדבר ידוע לכל שהוא תכשיט. וכיון שכתבנו שבזמן הזה
מותר לאשה לצאת בתכשיטיה, מותר גם לאיש.

ולא תימא דכיון שאין הסימנים של השעון חקוקים בו, הרי זה
כטבעת שאין עליה חותם, זה אינו, דשאני טבעת כיון
שהחותם הוא שעושה אותה תכשיט צריך שתהיינה האותיות
חקוקות בו, שרק בכגון זה ראוי להיות חותם. אבל שעוני יד שהם
עצמם תכשיט, המחוגים והסימנים שבו אינם מגרעים את תכשיטו,
אלא מוסיפים לו הדר ונוי.

לפיכך נראה לי שמותר לצאת בהם בשבת. את זאת אני אומר
לבירורה וליבונה של הלכה, וכדי שלא למחות באלה
שנוהגים לצאת בו בשבת, וכדכתב מרן ז"ל^{תיי}: ויש שאומר שמדינא

תיב. (ח"ח סי' לה).

תיג. (סימן שג סעיף יח).

אסורות, אלא שכיון שלא ישמעו מוטב שיהיו שוגגות ולא מזידות. וה"ה בנדון שעוני יד, כיון שרגילים לחבוש אותם על המרפק תמיד בלי הפסק עושים זאת גם בשבת, ולא ישמעו להוציאם מסיבת ההרגל, הלכך אין למחות בידם. אבל כל איש מישראל המדקדק ומחמיר על עצמו שלא לצאת בהם בשבת, תבוא עליו ברכת השבת - כי היא מקור הברכה, כאמור^{תי"ד}: 'על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו'. והנלע"ד כתבתי. עכ"ד.

ובספר אור לציון^{תטו} נכתב - אודות שעון יד האם מותר לצאת בו לרשות הרבים? תשובה. שעון יד רגיל אין לצאת בו לרשות הרבים, ואם הוא שעון זהב שנראה כתכשיט, אם הוא גלוי ונראה לעין כל, מותר לצאת בו, אבל אם הוא מכוסה אסור לצאת בו. והביא את שו"ת אגרות משה^{תטז} - שהתיר לצאת בשעון אם נמצא על בשרו, דהוי מלבוש. וכתב שאינו נראה, שהרי שעון אינו עשוי ללבישה, אלא שזהו אופן אחזקתו, ואין להתיר אלא אם הוא של זהב, שדרך לעונדו גם לתכשיט, ובלבד שיהא נראה לעין, שאז חשוב הוא לתכשיט, ומותר לצאת בו. עכ"ל.

והעתיק בזה את הערת לשון קודשו של מרן עטרת ראשינו מורנו ורבינו עובדיה יוסף בשו"ת יביע אומר^{תי"ז} - על תשובה זו, וז"ל: מה שאסר לצאת לרה"ר בשבת עם שעון יד, אא"כ הוא של זהב, וחלק מסברא על הגאון ר"מ פיינשטיין באגרות משה^{תי"ח}, משום דס"ל דלא הוי דרך מלבוש.

תי"ד. בפרשת יתרו (פ"כ פ"א).

תטו. (ח"ב פ"כג ה"ב, עמ' ר').

תטז. (ח"א סיק קיא).

תיז. (ח"ט או"ח סי' קח אות קמה, על עמ' ר' אות ב).

תיח. (הנ"ל).

כנראה שנעלם ממנו מ"ש בשו"ת הגאון רבי עזריאל הילדסהיימריט^ט - וז"ל: בספר דרכי נועם^{תכ} כתב - יש מתירים לצאת בשעון יד לרשות הרבים בשבת, משום דהוי תכשיט גמור. וכן השיב לי מו"ר הגאון רבי עזריאל הילדסהיימר, וזת"ד: גדולים וטובים ממני הורו להתיר לצאת בשעון יד בשבת, ומהם הגאון רבי שמואל בנימין סופר^{תכא}. וכ"כ הגאון מהרש"ם בתשובותיו^{תכב}, ובספרו דעת תורה^{תכג}, שלעניין הלכה נראה שכל שהשרשרת של השעון צמודה היטב אל השעון ואי אפשר להפרידם בנקל, מותר לצאת בהם לרשות הרבים. עי"ש. גם הגאון רבי יוסף צבי דושינסקי רבה של העדה החרדית בירושלים העלה להקל, והובאה תשובתו בירחון המאור^{תכד}, והביא ראיה מדין האצעדה שבזרוע שמותר לצאת בה לרשות הרבים בשבת, וכן השעון יד שצמוד לשרשרת נחשב לתכשיט.

וגם אין לגזור דילמא שליק ומוחי ואזיל ד' אמות ברשות הרבים, שהרי כתב הרמ"א^{תכה}, וי"א שיש טעם להתיר, משום שעכשיו התכשיטים מצויים ויוצאים בהם אף בחול, וליכא למיחש לדילמא שלפא ומחויא כמו בימיהם שלא היו רגילים לצאת בתכשיטין אלא רק בשבת ולא היו מצויים כל כך.

תיט. (בעמ' קלב ע"ב).

תכ. (ח"ב עמ' רעד).

תכא. (בעל שו"ת כתב סופר). עי"ש.

תכב. (ח"ג סי' שט, וח"ה סי' לד).

תכג. (או"ח סי' שא).

תכד. (חודש אדר תשי"ח).

תכה. (בסי' שג סעיף יח).

ואף בשעון יד הרי רוב ככל העולם בזמננו נושאים שעון על ידיהם, בין בחול בין בשבת, והוא מצוי מאוד יותר מסתם תכשיטים, הילכך לא גזרינן. עי"ש. ואע"פ שפסק מרן בשו"ע^{תכו} - דבר העשוי לתכשיט ולהשתמש בו כגון מפתחות נאות של כסף העשויים כמין תכשיט אסור לצאת בהם, שהרואה אומר שלצורך תשמישו הוא מוציאן, א"כ הרי גם שעון היד, אפילו הוא של זהב, עשוי גם לתשמיש.

י"ל דשאני מפתח וכו"ב, שצריך להוציאן מעליו בשעת תשמישו, משא"כ שעון יד, שגם בשעת תשמישו, הוא נשאר מונח על ידו, ובהבטה בעלמא סגי ליה. וכן כתב הגרש"ז אורבך בשמירת שבת כהלכתה^{תכו} - להתיר מטעם זה. עי"ש. גם בשו"ת חלקת יעקב^{תכח} כתב - לצדד להיתר בשעון יד, ובפרט בשעונים היקרים של זהב, שהם מגולים ועשויים לתכשיט, ואפילו כשהשעון מתקלקל נושאים אותו עליהם לתכשיט, ולא גרע מטבעת שאין עליה חותם, שע"פ דין הגמרא היוצא בה לרה"ר חייב חטאת, ואע"פ כן כותב הב"י^{תכט} בשם הר"ן, שעכשיו נהגו בו היתר משום שהוא להם כתכשיט ושריתל^{תל}. עכת"ד. גם בשו"ת מגן בעדיתלא^{תלא} - פסק להתיר בפשיטות לצאת בשעון יד הצמוד לשרשרת זהב, או שרשרת כסף, ושוב הסכים במסקנתו להתיר גם בשעון יד המחובר לרצועת עור, מכיון שהשעון עצמו נחשב לתכשיט, ושכן הסכים עמו הגאון רבי יצחק דיין אב"ד ארם צובא. עי"ש. וכ"כ בשו"ת

תכו. (סי' שא סעיף יא).

תכו. (פרק יח הערה קיא).

תכח. (ח"א סו"ס פט).

תכט. (סי' שא).

תל. (וכ"כ בשו"ע סי' שג סעיף יח).

תלא. (סי' לא).

שאלת יצחק^{תלב}. וכ"כ בשו"ת מקוה המים^{תלג}. וע"ע בשו"ת מים טהורים^{תלד}, ובדברי הרב המגיה שם שבשעון יד דדמי לתכשיט יש להתיר בשופי. עי"ש. וע"ע בשו"ת והשיב משה הכהן^{תלה}, ובשו"ת לב אברהם^{תלו}. עי"ש.

ואע"פ שהגאון המקובל ר' עובדיה הדאיה בשו"ת ישכיל עבדי^{תלז} כתב - להחמיר, המעיין ישר יחזו פנימו שאין דבריו מוכרחים.

ויש עוד סניף להקל כפי מה שכתב מרן ביבבי"א^{תלח}, נקיטנן לדינא, שאין לנו דין רשות הרבים בזמן הזה, וא"כ הוי מילתא דרבנן, ובספקא דרבנן אזלינן לקולא.

לכן לענין הלכה המיקל בשעון יד הצמוד לרצועת עור לצאת בו לרשות הרבים בשבת, במקום שאין עירוב, יש לו על מה שיסמוך. ובמקום שיש עירוב אף מי שמחמיר על עצמו, פשוט שבשעון יד יש להתיר בפשיטות. עכ"ל קודשו של מרן זיע"א ביבבי"א.

וע"ע בשו"ת יחיה דעת^{תלט} - שפסק, וז"ל: מותר מן הדין לצאת בשבת לרשות הרבים בשעון יד הצמוד לידו עם שרשרת כסף או זהב, והמיקל גם כשהו מחובר לרצועת עור, יש לו על מה

תלב. (ח"א סי' ב).

תלג. (ח"א סי' ד).

תלד. (חאו"ח סו"ס יח).

תלה. (סי' כא).

תלו. (סי' כא).

תלז. (ח"ז סי' יט).

תלה. (שם, סימן לג).

תלט. (ח"ג סי' כג).

שיסמוך. והמחמיר בכל זה תבוא עליו ברכה. ומכל מקום הנוהגים להחמיר שלא לטלטל בשבת אפילו במקום שיש עירוב, רשאים להקל לצאת בשעון יד ואינם צריכים להחמיר בזה במקום שיש עירוב לרשות הרבים^{תמ}. עכ"ל קודשו של מרן זיע"א ואין מה להשיב אחר המלך, וכל המוסיף גורע^{תמא}.

תמ. וע"ע בהליכות עולם (ח"ד עמ' רצז).

תמא. וכל זה דלא כמו שהעיר נכדו של חכם בן ציון - ר' יהושע אבא שאול בקונטרס תשובת ציון (עמ' מט אות קמה). שניכר עליו שחיבר חיבור זה מפגיעה קשה מאוד בזה שמרן זצוק"ל חלק על מר זקנו חכם בן ציון אבא שאול זצ"ל. ולפחות הועיל בטובו לכתוב בריש ספרו 'שאין לסמוך על הדברים הלכה למעשה כלל, ולא זכה להגיע להוראה'. ודחה בשני ידיים בהקדמתו את דברי קודשו של מרן רבינו עטרת ראשינו המנורה הטהורה נשיא מועצת חכמי התורה שכל רז לא אניס ליה וידו רב לו בכל מכמני התורה, מרא דאתרא דארץ ישראל וכל העולם כולו, ה"ה מרן הראשון לציון והרב הראשי לישראל רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל.

ולחיבת הקודש העתיק בזה את לשון קודשו של מרן ביבי"א (ח"ט סו"ס קח בסיכום), וז"ל: בשבטי ישראל אודיע נאמנה כי לפע"ד **אסור לסמוך על הפסקים שהובאו באור לציון ח"ב**, מבלי לעיין היטב בשורשם של הדברים, ובדברי האחרונים, דלאו מר בריה דרבינא חתים עלייהו, וכמה דברים מהפסקים הללו נאמרו בשעת חוליו של הרה"ג ר' בן ציון שאול ז"ל, ותלמידיו הוסיפו וגרעו כפי שעלה על דעתם, וסברו שכן דעת רבם, ואיך אפשר לסמוך על זה, כאשר אין האיש בביתו, וכן העיד אחד מתלמידיו בספר קול אליהו תוופיק (א"ח ס"ס יד): "ומ"ש בשו"ת אור לציון ח"ב להתיר, **ידוע דלאו מר בריה דרבינא חתים עלה**". ויודע אני מעשה שהיה, ששאלוהו על מה שנכתב, בטרם הודפס, והראוהו שזה נגד ההלכה, וביקש שיאמרו למדפסים לתקן, ולא אבו שמוע, והתנצל שמפאת חוליו לא יכול לעשות כנגדם מאומה. **גם הוגד לי מפי מגידי אמת**, שחלק מהתשובות הללו אמרם בעל פה, ביציאתו מבית הכנסת, ותלמידיו היו שואלים אותו בדרך, והוא משיב, והלכו וכתבו אותם וצירפום לתשובותיו, ומפאת חוליו לא היה יכול לעצור בעדם. **כי על כן מצוה לפרסם ולהודיע ברבים, שבודאי לא נחא ליה לאותו צדיק לתלות בו בוקי סריקי, אשר נכתבו בלי עיון כראוי, ולסמוך על מה שנדפס באור לציון ח"ב להלכה ולמעשה, ע"י תלמידיו, אשר לא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו**. וכבר היה כן לעולמים, וכמ"ש הרא"ש (פ"ג דמ"ק סי' א), בשם רבינו תם, דלא סמכין על דברי בעל הלכות בדבר זה, כי רב יהודאי גאון בעל ההלכות מאור עינים היה, ופעמים שהיו תלמידיו כותבים בשמו את אשר לא צוה ולא עלתה על לבו. ע"כ. ולשומעים ינעם ועליהם תבוא ברכת טוב. עכ"ל קודשו של מרן רבינו זצוק"ל. ומי יעז פניו לבוא אחר דברי המלך. ובדרך המלך נלך - לעולם ולעלמי עד.

ולא אשגיחני בכל מה שכתב נכדו ר' יהושע אבא שאול בקונטרס תשובת ציון... וחבל שקשה לקבל את האמת ממי שאמרה. והוא לא יחידי בדבר כל תלמידי האור לציון הולכים בשיטה זאת שחולקים בשצף קצף על דברי מרן גדול הדור רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל, ומהיכן קיבלו כזה אומץ, וודאי שלא נוח לאותו חכם שכך מתהלכים תלמידיו... ועד כדי כך הפגיעה נמשכת שאחד כאילו תלמידו טוען בחוצפה רבה שגם בפסקי הרב עובדיה לא הוא

עבר על הכל והמדפיסים צירפו דברים אחרים, צריך לשים עפר בתוך פיו של מי שאומר כך, וניכר עליו ועל מעשיו שכביכול פגעו לו בכבוד של "הרב שלו". וחבל להאריך כי בין כך לא ישנו דרכם וימשיכו לילך בחושך ולא לפתוח את עיניהם, ודי לחכם ויחכם עוד. ומי שילמד לפי הסדר שו"ת יחווה דעת, וצמוד אליו שו"ת אור לציון ח"ב, יבין ויראה שספר זה נועד לנגח פסקיו של מרן רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל ממש אחת לאחת לפי הסדר... ועיין מה שכתב מרן רבינו הגדול בספרו שו"ת יחו"ד (ח"ז סי' פט אות ב') על עורך הביאורים של הספר אור לציון (ח"ג) - וז"ל: ואנא דאמרי לעורך הזה, מה שאמרו בכתובות (יט ע"א) גנבא! גנובי למה לך, ומדוע לא כתבת דבר בשם אומרו, שהקל וחומר הזה אני כתבתיו בשו"ת יחו"ד (ח"ג סי' מ). (ובאות ד') כתב מרן והנה עורך הביאורים הנ"ל גם אחר שראה דברי המשנ"ב בביאור הלכה בשם השבות יעקב, שחילק לגבי מעוברות, בין ט' באב דחוי לשאינו דחוי, וכן הביאו הגאון הרע"א. חזר ותקע עצמו לדבר הלכה, שאין להקל להן בט' באב דחוי יותר משאינו דחוי. ואנא דאמרי מה יסכון גבר לחלוק על גדולי עולם, ולהתעקש לעמוד על דעתו להחמיר. עכ"ל מרן זצוק"ל. עי"ש. ודי למבין.

ולכן חכם עיניו בראשו, אם רוצה ללמוד בספר אור לציון ח"ב על הסדר, יציין ליד כל הלכה וכל הערה, את פסקי מרן רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל, ופסקי מרן הראשון לציון רבינו יצחק יוסף שליט"א. והכל על מקומו יבוא בשלום. ותשקוט הארץ לבטח.

ושמעתי שיצא לאור קונטרס נפלא בשם **מענה יוסף** כנגד הקונטרס תשובת ציון הנ"ל. ולחיבת הקודש העתיק בזה את הסכמתו של מרן הראשון לציון והרב הראשי לישראל, רבינו יצחק יוסף שליט"א (מיום כו תמוז תשע"ד), וז"ל: הובא לפני גליונות קונטרס "**מענה יוסף**" מעשה ידי היקר והנעלה, לשם ולתהלה, שוקד באהלה של תורה, אוצר כלי חמדה, יראתו קודמת לחכמתו, שמן תורק שמו, כבוד שם תפארתו, הרב החשוב כה"ר **יוסף רפאל סאסי** שליט"א.

קונטרס זה הוא מענה לקונטרס "תשובת ציון" אשר בו הערות וטענות כנגד יביע אומר חלק ט' סימן קח, וכתבו שלא בדרך ארץ, ובלשון שאינה נקיה, ובחוצפא כנגד מרן אאמו"ר זצוק"ל זיע"א, וגם דחה בקש דברי מרן זיע"א, תוך כדי התעלמות מדברי גדולי עולם, ראשונים או חשובי האחרונים, וזלזל בהסתכלות בשו"ת"ם, והוא שלא בדרך מרן זיע"א ובניו ההולכים בדרכיו, שמקפידים לכתוב בלשונות של הפוסקים כדרכה של תורה, ובלשון של זהורית, לחלוק בכבוד ובדרך ארץ רבה.

כי אנו מחוייבים לנהוג בכבוד גדול כלפי גדולי החכמים, ויש לנו הערכה וכבוד גדול להגאון האול"צ זצוק"ל, שהיה גאון עולם והעמיד תלמידים הרבה, לן בעומקה של הלכה, ויושר עיונו היה מבעית, רק ביראת ה' כל היום, והיה ידיד נפש של מרן אאמו"ר זיע"א, באהבה ובהערכה גדולה זה לזה, עם כל זה כך היא דרכה של תורה, לכל יודע ספר. וגם כאשר השבנו על דבריו בילקוט יוסף, תמיד נקיטנא ביותר הכבוד מול הדרת גאונו זצ"ל, ואחר בקשת המחילה, וכל כוונתנו לבסס את השיטה המסורה לנו מימות עולם המבוארת בפוסקים מעתיקי השמועה, בלא לחדש כללים בדרך הפסיקה.

וסיפר לי מרן אאמו"ר שלא אחת כשהיה נפגש עם הגרב"צ זצ"ל היה שואלו לפשר איזה פסיקה ששמע שהורה, והיה תמה עליו מדברי הקדמונים, ומיד היה חוזר בו, והיה אומר למרן זיע"א אילו ידעתי מדבריהם לא הייתי פוסק כן. וכך אירע לא אחת ולא שתיים. וגם את"ל שידע מדברי גדולי חשובי האחרונים הנ"ל ובכל זאת חלק עליהם, הנה מהיכן שמענו שאפשר לחלוק על גדולי עולם, חשובי הפוסקים, בלא הכרח גמור מהש"ס או מהראשונים,

ולהתעלם מהכרעותיהם של גאוני קדם שהתקבלו בכל עם ישראל. ובפרט אותם שהיו לפני ארבע מאות וחמש מאות שנה.

ומרן אאמו"ר זיע"א אמר לנו, שבודאי אין זו שיטה לחלוק על דברי הקדמונים בלא הכרח גמור. ובמקומות רבים במחכ"ת נעלמו ממנו דברי ראשונים כמלאכים אחה"מ. והכל לבירור האמת בס"ד. והבוחר יבחר.

ומה שיש טוענים שעיקר הפסק הוא על פי הסברה הישרה, ודי בלימוד התלמוד בעיון, וקצת מהראשונים, הנה מצינו לא אחת לכמה מתופסי שיטה זו, שנעלם מהם דברי חד מן קמאי, ראשון או מגדולי האחרונים, בלא שום מחלוקת, ואילו הווי ידעי מדבריהם לא הווי פליגי מסברא בעלמא.

וכמה פעמים דיבר עמנו הגרב"צ זצוק"ל והיה מבקש מאתנו לידע את סברתו ומקורותיו של מרן אאמו"ר בכל הלכה שאמרנו לו בשמו. ואמר לי פא"פ, שעיקר מגמתו היתה רק להליץ על המנהגים, אבל בדברים רבים מסכים והולך עם דבריו של מרן אאמו"ר לעיקר הדין. וכגון לענין הדלקת נר שבת, שמסכים שמעיקר הדין יש לברך קודם ההדלקה, ורק הליץ על הנהוגות לברך אחר ההדלקה.

וכן לענין מה שהחמיר בכלי שני שהיד סולדת בו, דבודאי לא נעלם מעיני קדשו דברי מרן בב"י (יו"ד סי' קה), דאף אם המים חמים ומעלים בועות ורתיחה, אם הם בכלי שני אין להם כח לבשל, רק לחמם, ואין בזה איסור בישול. ומ"ש בספרו להחמיר בכלי שני סבר שכן המנהג, ולא לעיקר דינא.

וכן לענין זמן צאת השבת, שהליץ על המנהג הפשוט שלא להחמיר כרבינו תם. [ובאמת שגם מרן אאמו"ר מסכים שהמנהג הוא כדעת הגאונים, ואין אחר המנהג כלום, רק שקורא לרבים להחמיר בחומרא כזו חשובה, שיש בה ספק סקילה, וג"כ הוא דעת כ-40 ראשונים, והש"ע. תדע שהרי לגבי מילה בתינוק שנולד בשבת אחר צאה"כ דהגאונים, לא יעלה על הדעת למולו בשבת הבאה]. וכן ע"ז הדרך בכמה וכמה הלכות.

ונודע מ"ש מרן אאמו"ר זיע"א שאין לסמוך על הפסקים שהובאו באור לציון ח"ב וח"ג מבלי לעיין היטב בשורשם של הדברים, ובדברי האחרונים, דלאו מר בריה דרבינא חתים על כל הפסקים, ונתברר לנו שבכמה וכמה דברים תלמידיו הוסיפו וגרעו כפי שעלה על דעתם, וסברו שכן דעת רבם, ולכן א"א לסמוך על זה, כאשר אין האיש בביתו, ואמנם כ"ז מתוך כבוד והערכה הרבה שחלק לידיד נפשו משחר נעוריהם, וזה ההיפך ממה שכתבו העורכים מתוך מגמות זרות, אשר אינם כדרכה של תורה.

ואדרבה, בקביעה זו שלא כל הדברים באול"צ יצאו מתחת ידו, הגן על כבודו של הרב אול"צ, דאל"כ הכל יראו וגם יתמהו היאך נעלם ממנו דברים מפורשים בראשונים.

א. ולשם דוגמא אציין בזה, מ"ש בספר אור לציון (חלק ב' עמוד קסא) דהמכסה בשבת קדירה שיש בתוכה תבשיל שלא נתבשל כל צרכו, וגרם לזירוז הבישול, איסורו מדרבנן, "כיון שכל הבישול כאן בגרמא, שאינו אסור אלא מדרבנן" וכו', יש לסמוך על הפוסקים שאין כאן משום בישול לענין דיעבד. ע"ש. ונמשך אחריו כהלל"מ תלמידו בספר חמדת יוסף (ח"ד עמ' שה). ע"ש.

והוא דבר תמוה ונגד ראשונים מפורשים, הלא הם: הסמ"ג, והסמ"ק, תוס', הגמ"י, ספר התרומה, הכל בו, רבינו יונתן מלוניל, המאירי, רבינו עובדיה מברטנורא, והב"י, דאיכא בזה חיוב גמור. דכיון דמלאכת בישול אינה אלא בגרמא, לא שייך להקל בדבר משום גרמא. דאין זה גרמא אלא כמעשה בידים.

וז"ל התוס' (שבת מח. ד"ה דזיתים): ואם הטמין תפוחים עם הקדרה, אסור להחזיר כרים וכסתות על הקדרה שעמהן, או להוסיף על אותם כרים וכו', ואם מחזיר קודם שנתבשלו נמצא מבשל בשבת. ע"כ.

וז"ל המאירי (שבת עג): וכל שממהר לאפות או לבשל, כגון בולל ומגיס בקדרה "או משים כיסוי" של קררה על הקדרה, "חייב" משום מבשל. ע"כ. וכן מבואר בחי' ה"ר יהונתן מלוניל (ריש פרק ז' דשבת).

וכ"כ התרומה (סי' רלא), והזכירוהו ההגהות (בפ"ג אות ח), וז"ל: אמנם אסור משחשכה להטמין ולא להוסיף כיסוי עליהם, דתוספת כיסוי בשבת הוה ליה מבשל בשבת. ע"ש. וכ"כ בארחות חיים (הלכות שבת סימנים עג - עה): וגם להוסיף כיסוי על החמין כשיש שם תפוחים, וגם על הקדרה שאינה מבושלת, ואפ"ל כמאכל בן דרוסאי אסור, דבתוספת כיסוי הוה ליה מבשל בשבת. ע"כ. וכ"כ בנימוקי יוסף: דהיכא שנותן תפוחים סביב הקדרה אסור להחזיר כרים וכסתות, דמבשל בשבת הוי, אם מחזיר או מוסיף עליהם קודם שנתבשלו. ובפסקי מהרי"ח - מהרי"ף כתב, ואם הטמין התפוחים אסור להוסיף עליהם לכסותם משום דע"כ הני תפוחים חיים הם, וא"כ מבשל בשבת הוא. [והובא בקובץ שיטות קמאי שבת ח"א]. וכ"כ הכל בו (הל' שבת עמוד עב) דפירות חיים הנאכלים חיים וכו', אמנם משחשכה אסור, וגם להוסיף כיסוי עליהן כשיש תפוחים אסור, ואפ"ל הוא כמאכל ב"ד, דתוספת כיסוי הוה ליה מבשל. א.ה. ע"ע בילקוי"י יו"ט (סי' תצה הערה ט עמ' כה).

גם רבינו עובדיה מברטנורא (פרק כלל גדול מ"ב) כתב כן, שהנותן כיסוי על גבי קדרה העומדת על האש חייב משום מבשל. ע"ש.

ב. ודוגמא נוספת, במה שכתב באור לציון (ח"ב עמ' קיא) במי שאכל ושבע מהלחם וגם מדברים שמלפתים בהם את הפת, כגון בשר או ירקות או גבינה, דחייב מן התורה. אבל אם שבע מדברים שאין רגילות ללפת בהם את הפת, כגון אורז וכדומה, אינו חייב אלא מדרבנן ואינו חוזר ומברך. ובמקורות שם הביא שנסתפק בזה בבן איש חי (פרשת חוקת אות י'), ולכן ישמע מאחרים ויכוון לצאת ידי חובה. ובספר בית מנוחה (אות ד ואות ה') כתב לחלק בין כזית לכביצה, והיינו שאם אכל כביצה ושאר דברים ושבע משניהם, חייב מה"ת. ואם אכל כזית ושאר דברים ושבע משניהם אינו חייב אלא מדרבנן. ע"ש.

והרב אול"צ זצ"ל כתב לחלק מסברא דנפשיה, שאם שבע מפת ומדברים שרגילות ללפת בהם את הפת, חייב מן התורה. ואם שבע מפת ומדברים שאין רגילות ללפת בהם את הפת, אינו חייב אלא מדרבנן. והטעם לכך, שעל כורחך לא דיברה תורה באוכל לחם בלא שום דבר ושבע ממנו, אלא שאוכל עמו דברים שרגילות ללפת בהם את הפת, ולכן חייב מן התורה. אבל אם אכל עם הפת דברים שאין רגילות ללפת בהם את הפת, בכה"ג ספק הוא אם מצטרף לשיעור שביעה מה"ת. ואם אינו זוכר אם בירך אינו חוזר לברך. ע"כ.

ובמחילה מכבוד תורתו זצוק"ל, נעלמו ממנו דברי אחד מן הראשונים, והוא הרז"ה בעל המאור (בברכות פרק ו' ד"ה אמר רב פפא), "שכל מה שבא בתוך הסעודה הוא מכלל שביעה דכתיב ביה ואכלת ושבעת וברכת". ע"ש. וכן נעלם ממנו דברי חשובי הפוסקים, כמו שו"ת הלק"ט (לפני כ - 400 שנה, ח"ב סימן רכז), רעק"א, ועוד. והחילוק שכתב, מלבד שאין ראייה לזה, הנה מדברי הרז"ה מבואר להדיא איפכא, שאין חילוק בזה, וגם אם אכל ושבע יחד עם שאר מאכלים כמו אורז, חייב בברכת המזון מן התורה, ועיין בשו"ת הלכות קטנות הנז' שהעלה, שגם האוכל כזית פת ושבע משאר מאכלים כיון שהפת פוטר כל דבר הזן, שהכל בא בשביל הפת, ועליו קובעים סעודה, לפיכך חייב בברכת המזון מן התורה. ע"ש. ולכן אם נסתפק אם בירך ברכת המזון או לא חייב לברך מספק גם בכהאי גוונא. וכ"כ הגאון רבי מרדכי בנעט בביאור מרדכי (פ"ז אות לג). ע"ש.

סימן לט

אמירת הקדיש לאחר י"ב חודש

ש. נשאלתי מאחי ידידי היקר נעים זמירות ישראל ר' דוד חי ברכה הי"ו, אודות מה שסיימנו את ה - י"ב חודש של האבל על אבינו היקר רבי יצחק ברכה זצ"ל, האם יש עניין להמשיך לומר קדיש?

ת. והנני מתכבד להשיבו בס"ד, וקודם אפתח במה שאועיל לספר לי, שהוא וחבירו התווכחו ביניהם האם יש עניין להמשיך לומר קדיש אחר מלאות השנה, או לא. חבירו התעקש ואמר: שאין שום

ג. ודוגמא נוספת במה שהעיר מרן אאמו"ר ביביע אומר (ח"ט סימן קח אות פה), בענין הטוב והמטיב, אם זה דוקא בסעודה או גם שלא בתוך הסעודה, והעיר שם, דמה שהאול"צ הזכיר דברי הגמ', אין גמרא כזו. ע"ש. ואי נימא שכל הספר הוא מפיו של הגר"ב, יש כאן בזיון כבוד התורה. ודו"ק.

ד. ועוד דוגמא לדבר במה שחידש לנו כלל לאחוז תמיד כדעתו של הרמב"ם, היכא שמרן הש"ע לא גילה דעתו, ואף אם תהיה דעת הרמב"ם נגד רוב הראשונים נקיט ואזיל כדעת הרמב"ם, [ראה במבוא לאול"צ ח"ב]. אולם מדברי מרן הבית יוסף בהקדמתו לאורח חיים, מבואר להדיא דכאשר יש שני עמודי הוראה החולקים זה עם זה, [כגון הרמב"ם עם הרא"ש, או הרי"ף עם הרא"ש], תופסים כדעת רוב הראשונים. ולא כתב שם שהולכים אחר הוראות הרמב"ם, אלא אחר רוב הראשונים. והוא מפורש נגד מה שכתב באול"צ. וראה בילקוט יוסף (שביעית עמוד תסט). ובשלחן המערכת (חלק ב' אות סט). א.ה. ע"ע ביבי"א (ח"ט סי' קח אות ח על עמוד יד).

נמצא דאי נימא שכל הספר אול"צ ח"ב נכתב על ידי המחבר, יש בדבר ביזיון כבוד התורה לומר שהמחבר נעלם ממנו תוס' ושאר הראשונים כמלאכים.

וברכתי למחבר שליט"א שעוד יפוצו מעיינותיו חוצה, להגדיל תורה ולהאדירה, וימשיך לשקוד על דלתות תורתנו הקדושה, ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, לאורך ימים ושנות חיים, שובע שמחות וכל טוב.

בברכת התורה

יצחק יוסף

הראשון לציון הרב הראשי לישראל
ונשיא בית הדין הרבני

תועלת, ולא צריך להמשיך לומר קדיש אחר השנה. ואחי ידידי היקר טען ואמר: שתמיד טוב לומר קדיש גם אפילו אחרי השנה. ובאותו לילה הוא חלם על אבינו היקר רבי יצחק ברכה זצ"ל, שאמר לו כך: תמשיך... תמשיך...

וכנראה שכוונתו הייתה ברורה להמשיך לומר קדיש גם אחרי השנה.

ועיין בספר פלא יועץ^{תמב} שכתב בזה"ל: אמירת הקדישים אינו כדי להציל מעונש בלבד, אלא גם כן גורם עילוי לנפש המת. הנה כי כן ראוי לבן שכל ימי חייו תהא דיוקנו של אביו חקוקה בפניו וידמה כאלו צועק מרה מתוך אש להבה ואומר: בני ידידי, חנוני חנוני, הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי^{תמג} - ואף אם חושב שאביו צדיק גמור ותתענג בדשן נפשו, ידמה כאלו נותן לו מטעמים כאשר אהב אביו בעבור תברכהו נפשו, ולכן לא יגרע אפילו יום אחד כל ימי חייו מלומר קדיש וליתן צדקה עבור נפש הוריו. ומה טוב שיהא שגור בפיו לומר מדי יום יום. עכ"ל^{תמד}.

ועד כדי כך עיין בספר קיצור אלשי"ך^{תמה} שכתב - על כן תיקן מרדכי שבכל שנה בפורים יתנו צדקה ומתנות לאביונים עבור נשמת משה^{תמו}.

תמב. (אות כ' ערך כיבוד אב ואם). וע"ע בשדי חמד (מערכת אבלות אות קסב). ובישכיל עבדי (ח"ח יו"ד סי' לא אות ז).

תמג. (תהלים פ"כב פ"כא).

תמד. וע"ע בילקוט יוסף (כיבוד אב ואם וכבוד רבו, עמ' יז בסוף טעמי מצוות כיבוד אב ואם).

תמה. על מגילת אסתר (ט' כ"ב).

תמו. וע"ע בילקו"י פורים (מהדו' תשע"ג סי' תרצד בהערה עמ' תקצט באות ג').

**ועיין עוד בספר זכר דוד^{תמז} שכתב - שיש לעסוק בתורה
ובמצוות ביום ז' אדר לע"נ משה רבינו.**

**ובשם רבי אהרן מבעלז זצ"ל מובא שפעם אחת הורה להדליק
נר בז' אדר ולומר: לע"נ רבינו משה בן עמרם.**

**ומבואר - שמשום שאין סוף לתענוג הנצחי בעולם הבא, ולכן
אף שעברו אלפי שנים מאז פטירתו, שייך לעלות עוד
ועוד בעוה"ב, ותלמידי חכמים אין להם מנוחה גם בעולם הבא^{תמח}.**

**ועוד מבואר שגם דבר הנראה לעינינו כדבר פעוט וקל, כנתינת
פרוטות של מתנות לאביונים, גם זה מועיל לעילוי נשמה,
ואין אנו יודעים ערך כל מעשה ומעשה שאנו עושים, גם מעשה
הנראה כקטן ופעוט^{תמט}.**

**ועיין בילקוט יוסף^{תנ} שכתב - באמירת הקדיש הרוצה להחמיר
על עצמו ולומר קדיש אחר הלימוד על אביו ועל אימו
לאחר י"ב חודש, רשאי להחמיר, ואדרבה טוב ונכון לומר קדיש
אחר הלימוד גם אחר י"ב חודש. וה"ה לעניין אמירת 'הריני
כפרת משכבו'.**

תמז. (מודינה, מאמר ג' פ"צט).

תמח. כמבואר במועד קטן (כ"ט ע"ב).

תמט. עפ"ס לעילוי נשמה (ירבוב, פ"ז).

תנ. ביקור חולים ואבלות (סי' לט ס"ד עמ' תר, מהדו' תשס"ד).

ועיין בקובץ בית הלל^{תנא} שכתב - והנה מצוי בשנה של אבלות לא עלינו, או ביום היארצייט, שמתקוטטים להיות חזן וכדומה, וכאן אפשר כל יום ויום לעשות נחת רוח להוריו, בלי שום מחלוקת, ובפרט במנין שאין מי שאומר קדיש בסוף התפילה, מי פתי שיותר על זכות אדיר ועצום זה.

ומצוה לפרסם דבר זה בכל תפוצות ישראל, ובוודאי שזה יציל הרבה צרות מישראל רח"ל, וישפיע על כל ישראל שפע אדיר ועצום של רחמים וברכות וישועות, ויקרב הגאולה במהרה בימינו אכי"ר^{תנב}.

סימן מ

רחיצה במים חמים ביו"ט שני של גלויות

ש. מים שהתחממו ביום טוב ראשון, האם מותר להתרחץ בהם ביום טוב שני של גלויות?

ת. מותר לרחוץ כל גופו ביום טוב שני של גלויות, במים חמים שהוחמו ביום טוב ראשון (ע"י בולר חשמלי), באמבטיא פרטית שבביתו.

תנא. (שנה י"ג גיליון נב (ד) שבט תשע"ט, מהרב גמליאל הכהן רבינוביץ, (עמ' קכב). וע"ע בירחון המאור (שנה ע' חוברות ו' תעח, עמ' קיג).

תנב. ואודות עניין זה, ע"ע במה שכתב והוסיף לי בזה טעם לשבח הרה"ג ישי מזלומיאן שליט"א - במכתב המצורף לעי"ל בריש החיבור.

והטעם הוא - כיון שפסק מרן בשו"ע^{תנג} - שמותר לרחוץ כל גופו אפילו כאחד במים שהוחמו מערב יו"ט. וכיון שבחו"ל שני ימים טובים של גלויות הם מספק, וממה נפשך אחד מהם חולתנר. ולכן אפילו המים הוחמו ביו"ט ראשון מותר להתרחץ בהם כל גופו ביו"ט שני באמבטיא שלנו פרטית^{תנה}.

סימן מא

רחיצה לפני התפילה

ז. האם יש בעיה להתרחץ לפני תפילת שחרית?

ת. מותר להתרחץ קודם שהגיע זמן תפילת שחרית, שלא גזרו בזה אלא סמוך למנחה שהוא דבר המצוי. ויש אומרים דהיינו קודם עמוד השחר, אבל אחר שהגיע עמוד השחר, אין לאדם להתרחץ קודם התפילה, דסוף סוף נחשב כמו שהגיע זמן תפילה, וממילא הרחיצה היא בכלל עשיית צרכיו קודם התפילה.

ואמנם אם הרחיצה מאפשרת לו להתפלל בכוונה ובנקיות הגוף, אחר שהזיע הרבה בלילה וכדומה, יש להחשיב את

תנג. (סי' תקיא ס"ב).

תנד. ולכן פסק מרן השו"ע (סי' תקיג ס"ה) - ביצה שנולדה ביו"ט ראשון מותרת בשני, מפני שאחד מהם חול. (ע"פ רש"י ביצה ד' ע"ב).

תנה. חזון עובדיה יו"ט (עמ' קנז, ובהערה).

הרחיצה כחלק מההכנות לתפילה, ומותרת. אך לא ירבה לרחוץ עצמו בסבון, אלא ירחץ גופו מעט, ויעשה כפי ההכרח רק להסיר הזיעה והלכלוך.

ואמר עטרת ראשינו רבינו הגדול מרן הרב עובדיה יוסף זצוק"ל: שאין זה כדאי להתרחץ לפני התפילה. ותפס בלשון אין כדאי, ולא בלשון איסור, היינו מפני שיש לומר שפעמים רבות הרחיצה מאפשרת להתפלל בכוונה, ומתפלל בגוף נקי, וחשיבא כהכנה לתפילה ושריא, שדוקא חפציו נאמרו ולא חפצי שמים^{תנן}. וחשיב כלבישת בגדיו והנעלת מנעליו דבודאי שרו קודם התפילה.

ואמנם אם הרחיצה אינה לצורך הכנה לתפילה, אלא עושה כן מסיבות אחרות, וכגון שלא יהיה סיפק בידו להתרחץ אחר התפילה, או שלא יהיו לו מים חמים, וכל כיו"ב, בזה מסתבר דחשיב בכלל עשיית צרכיו קודם התפילה. עכ"ל^{תנן}.

והמהמיר על עצמו שלא להתרחץ קודם התפילה, גם קודם שיגיע זמן תפילה, תבא עליו ברכה^{תנח}.

^{תנן}. וכ"מ בשו"ת רבבות אפרים (חלק א' סוף סי' סו).

^{תנן}. נלקח מהילקוט יוסף (סי' פט ס"לא, מהדו' תשס"ד).

^{תנח}. כף החיים (סי' פט אות נג).

סימן מב

תפילת מנחה ביחד עם תפילת שחרית

ש. פעם בבין הזמנים הלכתי להתפלל תפילת מנחה בחב"ד בשעה אחת, והתברר לי שהם מתפללים רק סמוך לשקיעה מנחה. אבל עדין הם היו בתפילת שחרית לפני העמידה, והתעוררתי לשאול, האם אני יכול להצטרף אליהם לתפילת הלחש, ולשמוע חזרה - כשאני מתפלל מנחה והם מתפללים שחרית, אם יש בעיה בדבר?

ת. שאלה זו שאלתי להגאון הגדול הרב אברהם יוסף שליט"א^{תנט}, ואמר לי: שאסור להצטרף אליהם, שלא יחשבו שאתה מתפלל נגד הזמן שנפסק בשו"ע, והברכות שלהם לבטלה, ואסור לענות אמן על ברכותיהם. עכ"ל. ועוד חזון למועד.

סימן מג

הנחה ע"ג פלטה תבשיל לח עם שמירה

ש. נשאלתי ממור חמי היקר ר' יהודה רבני הי"ו, האם מותר להניח בשבת על הפלטה מרק קר [מבושל], בתנאי שהוא משגיח עליו שלא יגיע לחום שהיד סולדת בו?

ת. והנני מתכבד להשיבו בס"ד, כתב מרן עטרת ראשינו רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל בזה"ל^{תס}: הנה דבר זה שנוי במחלוקת בין

תנט. (בחודש חשון תשפ"א).

תס. בהסכמה לספר שבת כהלכה (לר' מאיר כהן, מאשדוד).

רש"י להתוספות^{תסא}, שרש"י סובר שאפילו במקום שאם ישהה הצונן שם יכול להגיע לחום שהיד סולדת בו, כל שדעתו להפשירו בלבד מותר. וכן דעת הרמב"ם.

אבל התוספות כתבו שאין להתיר להניח הצונן כנגד המדורה, אלא רחוק מן המדורה, שלעולם לא יוכל לבוא לידי בישול, אבל קרוב למדורה אסור אפילו להפשירו, שמא ישכח ליטלו ויגיע לבישול, עי"ש. וכ"כ הריטב"א, והמאירי, והר"ן.

ונראה לכאורה בטעמים של רש"י והרמב"ם שלא חששו לגזירה זו, לפי שאף אם ישכח ויתבשל, אין זו מלאכת מחשבת, שהרי לא היתה כוונתו אלא להפשיר בלבד, ודמי לדבר שאינו מתכוון, שאין הדבר ברור שישכח, ואפשר שיסירנו מיד כשיפשיר. וכדקי"ל גורר אדם מיטה, כסא וספסל - ובלבד שלא יתכוון לעשות חריץ, אע"פ שהוא קרוב לעשות חריץ, ודמי לפסיק רישיה^{תסב}, וה"נ כאן אין זה בגדר פסיק רישיה, הילכך אפילו אם שכח להסירו והגיע לידי בישול, עכ"פ אין בזה איסור תורה, ולכן אין מקום לגזור בזה.

וצריך לומר אליבא דהתו"ס וסיעתם שכאן הואיל והכל פעולה אחת היא ההנחה סמוך לאש, ואם לא יעשה מעשה ליטלם - יתבשלו מאליהם, חשיב כפסיק רישיה, והוא דוחק^{תסג}.

תסא. במסכת שבת (מח ע"א).

תסב. כמ"ש התו"ס פסחים (קא ע"א).

תסג. ועמד בזה האגלי טל (מלאכת האופה אות מה) עי"ש.

ועכ"פ במרק מבושל או חלב שהורתח כבר, יש להתיר מטעם ספק ספיקא בדרבנן, שמא הלכה כרש"י והרמב"ם שאם דעתו רק להפשיר מותר, ואת"ל כדברי התוס' וסיעתם שיש לגזור בזה, שמא הלכה כדעת הרמב"ם, והרשב"א, והר"ן שאין בישול אחר בישול גם בלח, ואפילו נצטנן לגמרי^{תסד}.

וכבר כתבנו בשו"ת יחווה דעת^{תסה} - שיש להקל בספק ספיקא, אפילו כששני הספקות נגד דעת מרן, וכל שכן בדרבנן.

והמשנ"ב^{תסו} כתב להקל לפי דברי הרמ"א שמיקל בבישול אחר בישול בלח אם לא נצטנן לגמרי.

אבל לפי מה שכתבנו יש להקל גם לדעת מרן, ואפילו בנצטנן לגמרי^{תסז}. עכ"ל מרן זצוק"ל.

ולכן מותר להניח מרק או דייסה צוננים שנתבשלו כל צרכם מערב שבת, על גבי המיחם בשבת כדי להפשירם, ובלבד שיעמוד על המשמר שלא יתחממו כשיעור חום שהיד סולדת בו, אלא מיד אחר שיפשירו יסירם משם. ומכל מקום אין לסמוך על היתר זה לכל אדם, אלא רק לצורך חולה או תינוק^{תסח}.

תסד. ועיין להמשנ"ב בביאור הלכה (סי' שיח בד"ה יש בו, שהגר"א לא הכריע בין השיטות).

תסה. (ח"ה סו"ס נד).

תסו. (בס"ק קח).

תסז. וכתב כיו"ב הגאון מליובאוויטש בשו"ת צמח צדק (חאו"ח סי' לז) עי"ש.

תסח. חזו"ע שבת (ח"ד עמ' שעה). הליכו"ע (ח"ד עמ' סג). קול סיני (דיני אופה ומבשל סי"ט).

סימן מד

ניקוי מברשת השיניים בשבת

ש. הנוהג לצחצח שיניים בשבת, האם מותר לו אח"כ לנקות את המברשת, מדין מכין לשבת לחול? וכן אם זה מפריע לכבוד הבריות?

ת. אדם שאם ימנע מצחצוח שיניים בשבת יצטער מסיבת ריח הפה וכיו"ב, מותר לו לצחצח את שיניו בשבת אפילו על ידי מברשת. ובלבד שהוא רגיל בזה באופן שאין הדבר ברור שעל ידי השפשוף יצא דם מהחניכיים. ואולם עדיף יותר להשתמש בשבת במשחת שיניים נוזלית [מי-פה], וכן נכון להחמיר לייחד מברשת שיניים לשבת, כדי להינצל מחשש עובדין דחול.

ויזהר שלא לרחוץ את המברשת אחר השימוש^{תסט}.

וכנראה שהוא מטעם כיבוס המברשת. שהרי לגבי להשתמש במברשת בעת צחצוח השיניים מותר, ומה שנותן מים על המברשת אין לחוש בזה משום כיבוס, דכיון שמסתמא מניחה במקום נקי והמברשת נקיה, אין לחוש בה משום כיבוס^{תע}.

תסט. יביע אומר (ח"ד או"ח סימן ל' אות כ').
תע. (עי"ש אות י"ט).

אבל לאחר הצחצוח שהמברשת כבר אינה נקיה, אין הכי נמי יש לחוש בזה לסוברים דגם בשער איכא משום כיבוס^{תעא}.

ועוד דיש לחוש שיבא לידי סחיטה בשער שלא לצורך, ודוקא בעת השפשוף בשינו מותר^{תעב}, ולא חששים משום סחיטה בשער האסורה מדרבנן, משום דהוה ליה פסיק רישיה דלא איכפת ליה בדרבנן.

ועוד יש להיזהר בשטיפת המברשת, משום שהרי הוא מכין משבת לחול, אלא אם כן בדעתו לצחצח שוב בשבת זו, שאז מותר לנקותה^{תעג}.

ויש לדון בזה שהרי הדין הוא, כל שאין הדבר ניכר שעושה כן לצורך הכנה, ואין בזה טרחא מרובה, ורגילים לעשותו בלי לחשוב על התועלת שבעשייתו, ליכא בזה איסור הכנה^{תעד}. ואם כן הוא הדין הכא, דמצד הכנה שמא אין לחוש בזה. ובפרט כשהמברשת מונחת במטבח, או במקום שאנשים נמצאים שם, ויש בזה משום כבוד הבריות לנקותה^{תעה}.

תעא. כמבואר שם.

תעב. (שם).

תעג. אור לציון (חלק ב' עמוד רנג). עי"ש.

תעד. לפי המבואר בילקוט יוסף (שבת כרך ב' דיני הכנה בשבת עמוד ריט הערה טו).

תעה. ע"פ הילקוט יוסף (סימן שכו, בדיני צחצוח השיניים בשבת - סעיף יג, ובהערה). וע"ע בהליכות עולם (ח"ד עמ' ר). וע"ע בספר עם כלביא (לר' שלמה אבינר, או"ח ח"א סי' קכו, עמ' 95). ובמים הלכה (לר' יונה מצגר, ח"א סי' נא, עמ' קז).

סימן מה

בעניין פתיחת הפרוכת

ש. לאיזה צד יש לפתוח את הפרוכת של ההיכל?

ת. שאלה זו נשאל הגאון הגדול ר' חיים קנייבסקי זצ"ל, בזה"ל: כשפותחים פרוכת מאיזה צד לפתוח, מימין לשמאל, או הפוך?

והשיב: יש בזה דעות^{תעו}.

ועיין בדרישה^{תעו} שכתב כל פינות שאתה פונה תפנה לצד ימין, וכן בנר חנוכה אנו מדליקין כסדר כתיבת האומות - מצד שמאל לימין, וכן פותחין הפרוכת שלפני הארון, וכן היה הכהן מטיב ומדליק הנרות, עע"ש.

ובשנשאל הגר"ח קנייבסקי זצ"ל: מאי טעמא אין נוהגים כן? וענה: שאין נח כ"כ^{תעח}.

ועיין בפרישה^{תעט} שכתב - כשפותחין הארון ומסירין הפרוכת יש נוהגין שמסירין מצד צפון לדרום, והוא הפנים מצד שמאל לימין, וי"א כדרך שבני אדם כותבין, והיינו שישלוט בידו הימנית, שמצדו יאחז הפרוכת ויגללנה לצד שמאל, דוגמא בהליכה עקירת

תעו. עיין בספר דולה ומשקה (שצינגל, תשובות מהגאון הגדול ר' חיים קנייבסקי זצ"ל, בעניינים שונים - בדיני פתיחת הארון ואמירת בריך שמיה וגדלו וכו', עמ' 108).

תעז. (או"ח סי' תרנא אות א).

תעח. דולה ומשקה (שם הערה 269). וע"ע בגיליון אליבא דהלכתא (מספר 21, אדר ב' תשס"ח, עמ' טו תשובות מהגר"ח קנייבסקי זצ"ל).

תעט. (סי' קכח אות כ"ג).

רגל ימין. ולפי מ"ש בית יוסף^{תפ} - דנותנין שלום לצד שמאל תחלה, ולית ביה משום כל פינות יהיו על צד ימין, כיון דאינו פונה לשום צד. ה"נ בפתיחת ופינת פרוכת מצפון לדרום אין קפידא, דהא ג"כ אינו פונה. עי"ש^{תפא}.

וכמאן דאמר עבד, וכמאן דאמר עבד^{תפב}.

תפ. (לעי"ל סי' קכ"ג).

תפא. וע"ע בגיליון אליבא דהלכתא (מספר 22, ניסן תשס"ח, עמ' יד, בפניני הלכה).
תפב. וע"ע בקובץ אור הצפון (חודש תמוז תשע"ב, קובץ מ"ג עמ' כב. ובחודש כסלו - טבת, תשס"ט, קובץ ו' עמ' ג). ובגיליון אליבא דהלכתא (גליון צ"ט, כסלו - טבת תש"פ, עמ' סב). וע"ע בספר נתיבי המנהגים (דבורקס, עניני חנוכה - עמ' קיג). ובספר טובים השניים (ח"ו סי' ו' אות ד'). ובספר ויעמוד פנחס (מוסבי, עמ' צז). ובספר ימין משה (טביב, במילואים והוספות אות ד' עמ' סד). ובקובץ אוצרות הסופר (קובץ י"א עמ' זה הלכה א). ובספר קדושת ישראל (קליין, עמ' סז ס"יב. נמצא בספר גדולות מרדכי). ובהערות טעמי הקריאה - לספר הקריאה בתורה והלכותיה (פרק ב הערה ג). ובירחון יתד המאיר (שבט תשע"ו, מספר 165, שנה ט"ו, סי' עג עמ' 262, מהרב מאיר פנחסי). וע"ע בספר תורת מאיר (סי' ז). וע"ע בתיקון פ"ד תעניות - לשובבים ת"ת (עמ' יא). (ובקצר בעמ' לג). וע"ע בספר אפוד בד (מרקוביץ, חנוכה - סי' תרע"א בדין כל פינות שאתה פונה וכו', עמ' מג). ובקובץ האשכול (גיליון 12 תשע"ג, עמ' קו אות יג). ובקונטרס הלכות חנוכה (רייזנר, עמ' 39 הערה קצג). וע"ע בספר אוצר הלכות (פרידמן, ח"ב סי' קלד ס"כב, עמ' קט). וע"ע בספר זאת התורה (מן, פ"ח ה"ח עמ' צב). וע"ע בספר שירה חדשה (פרידמן, פ"י מצות כתיבת ספר תורה, עמ' קנ, נמצא בחמשה ספרים נפתחים). ובספר עזרת יעקב (פפנהיים, ח"ב סי' רפב, עמ' סח). ובקובץ בית אהרון וישראל (שנה י"א גיליון ו' (סו) אב - אלול תשנ"ו, עמ' (תתצא) קיא, אות טז). ובספר לקראת כלה (וייס, סי' ה, עמ' לג). ובשיעור השבועי שערי יצחק (רצאבי, וישב תשע"ה עמ' 15). ובשו"ת שבט אפרים (לנאדו, ח"א סי' י' אות ז). ובירחון אור תורה (שבט תשמ"ה, שנה יז חוברת ה', מהרב הופמן סי' ד' עמ' רפא). ובספר בית אברהם (ממחנך שהיה לי בכיתה ג' בת"ת אוצר החיים בבני ברק, ר' שלמה ציון פנחסי, עמ' סט). וע"ע בפסקי תשובות (סי' קלד הערה 53). וע"ע בבאר משה (ח"ה סי' לח). ובשו"ת בנין יעקב (מייזליש, ח"ב סי' סב). וע"ע בנר ציון (בן סניור, יו"ט ושבעות, פ"ד ה"יב).

והנה בשו"ת תפילה למשה (ח"ד או"ח סי' ז'), שכתב שאין ללמוד מהדלקת נרות חנוכה משמאל לימין להסטת הפרוכת בפתיחת ההיכל להוצאת הספר תורה שצריך להסיטה מצד שמאל לצד ימין, אלא אדרבה צריך להסיטה מימין לשמאל כמנהג העולם, ואין לשנות. עכ"ל. ותמוה מאוד למה הוא עצמו משנה, שכבר זכרנו את דברי מרן עטרת ראשינו רבינו עובדיה יוסף [בגוף ההלכה] שאמר ברבים: שיש לפתוח לכתחילה את הפרוכת משמאל לימין, משום כל פניוהך יהיו לימין כנזכר. וכ"כ נכדו של חכם בן ציון אבא שאול באור ההלכה (ח"ג פרק א פתיחת ההיכל והוצאת ס"ת ה"א), שכן היה מנהג זקנו הרב אור לציון זצ"ל, וכך נהגו קהילות הספרדים בירושלים עיה"ק. וא"כ צ"ב למה שינה הגרמ"ל זצ"ל.

וכבר אמר עטרת ראשינו המנורה הטהורה מרן רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל, בשיעורו בהלכות חנוכה^{תפג}: שיש לפתוח לכתחילה את הפרוכת משמאל לימין, משום כל פניוֹתָךְ יהיו לימין^{תפד}.

סימן מו

שימוש בשבת בקרח שנוצר ע"י מקפיא מיוחד

ש. נשאלתי לאחרונה אודות מקפיא שמייצר קרח בצורה שיש חיישן באותה מגירה שמרגיש שחסר כמות של קרח במגירה, המכשיר מפיל את הקרח למגירה, וע"י צינור שמחובר למקפיא מתמלאת התבנית של הקרח ובכך הוא מייצר עוד קרח. השאלה האם יש בעיה להשתמש בזה בשבת?

ת. ראיתי ששאלה זו נשאל הגאון הגדול הרב אברהם יוסף שליט"א^{תפה}, בזה"ל: מקרר שיש בו קיוסק המייצר קרחונים. האם מותר להוציא מתוכו בשבת בידיים קרחונים? ויש לציין שאם כמות הקרחונים במיכל מתרוקנת, הקיוסק מתחיל לפעול שוב ולייצר קרח, אך לא בהכרח שמיד עם הוצאת הקרחונים תתחיל הפעולה?

תפג. (בשנת תשנ"ו).

תפד. מובא בספר ויעמוד פנחס (הנ"ל סעמ' צט). וע"ע במוסף התורני תור הזהב (של הדרך, פר' אמור תשפ"א, גיליון 187, עמ' כג).

תפה. בעלון שבת אחים (גיליון 1460 - כ"ג אב תשפ"ב, פר' עקב - ביוסף דעת).

והשיב בזה"ל: במקרה זה יש חוט שמסמל את כמות הקרח המיוצרת, והחיישן מפעיל את המערכת לייצר קרח. ואמנם זה גרמא שבחסרון הכמות המערכת מופעלת מאליה, אבל כיון שהוצאת הקרח מפעילה מיד את החיישן, לכן אסור להוציא מהמיכל קרח בשבת. עכ"ל. ועוד חזון למועד.

סימן מז

בעניין תפילה לנשים בקביעות בביה"כ

נשאלתי אודות נשים נשואות עם ילדים שבאים להתפלל באופן קבוע בתפילות בבית כנסת שחרית מנחה ערבית. מה הדעה הנכונה בעניין?

ראשית כל עלינו לדעת שאשה נשואה וב"ה היא מטופלת בילדים - היא צריכה להיות בביתה ולגדל את ילדיה ולדאוג להם לכל צרכיהם, ולדאוג לבעלה שיוכל לישב וללמוד תורה, ולא לעשות מה שפרעה עשה שנתן את העבודות של הנשים לגברים, ואת העבודות של הגברים נתן לנשים, צריך לדעת עדר עדר לבדו ישכון, כל אחד ואחד יעשה את מה שמוטל עליו, ולא יחפש לעשות את מה שמוטל על השני, וממילא השני רק יוצא מופסד מזה.

מי ביקש מאשה בכלל ללכת לבית הכנסת ולהתפלל בציבור, וכי היא מחויבת בדבר? יש מחלוקת בהלכה אם האשה חייבת בכלל להתפלל, ונפסק שחייבת בתפילה אחת, ועדיף שתתפלל

שחרית ששם יש את ברכות השחר, וברכות התורה, וקריאת שמע, ותפילת שמונה עשרה. ואם לא יכולה שחרית, תתפלל מנחה, ואם לא לפחות ערבית^{תפז}. ולא פעם אחת אלא עשרות פעמים סיפר מורנו ורבינו הראשון לציון והרב הראשי לישראל מרן הרב יצחק יוסף שליט"א על אודות הרבנית מרגלית ע"ה שכשהם היו ילדים קטנים, הרבנית לא הייתה מתפללת בכלל, ורק כשגדלו הילדים והעבודה בבית הייתה פחותה, אז הייתה מתפללת. ותמיד מרן שליט"א מזהיר על זה שאם היא רווקה או זקנה ורוצה להתפלל בבית כנסת אשריה ואשרי חלקה, בתנאי שזה לא בא על חשבון בעלה. אבל אשה שמטופלת בבעל ובילדים ב"ה, שלא תחפש ללכת להתפלל בבית כנסת בציבור.

ובפרט שכשהאישה נמצאת בעזרת הנשים זה לא נחשב לה שמתפללת במניין, אלא נחשב לה כתפילה בציבור^{תפז}, וידועה ההלכה שמי שאין באפשרותו להגיע להתפלל עם הציבור במניין בבית הכנסת [כמו בקורונה, וכדומה], הדין הוא - שיכוון את תפילתו לתפילת הציבור בזמן שהציבור מתפללים, ובכך יוצא י"ח תפילה עם הציבור.

ולכן אישה שכ"כ נפשה חשקה להתפלל עם הציבור, יכולה לסדר העניין ולכוון את תפילתה לזמן שהציבור מתפללים ודי בזה, וכמובן שזה לא על חשבון בעלה והילדים, שאל"כ אוי לי מיצרי אוי לי מיוצרי, ולא נפטרנו מהבעיה.

תפז. כנזכר דין זה בילקו"י (מהד' תשס"ד, סי' קו ס"א).
תפז. וע"ע בילקו"י (שם סעיף ג).

ולחיבת הקודש העתיק בזה את לשון קודשו של מרן הראש"ל רבינו יצחק יוסף מספרו ילקוט יוסף^{תפח} שכתב בזה"ל: אמנם אם הליכתה לבית הכנסת גורמת שלא תוכל לדאוג לצורכי בעלה והילדים, עדיף שתתפלל בביתה, ולא תלך לבית הכנסת, אחר שהיא מחוייבת לבשל ולכבס ולדאוג לצורכי בעלה וילדיה, ואילו בתפילה בציבור אינה מחוייבת כלל. [זולת פרשת זכור, שנוון מאוד שהנשים תלכנה לבית הכנסת לשמוע קריאת הפרשה]. עכ"ל.

וידוע מה שכתב מרן רבינו הגדול הרב עובדיה יוסף זיע"א בחזון עובדיה^{תפט} בזה"ל: 'כלל גדול אמרו בעבודת ה': לשמור העיקרים ולהוסיף בחסידות, ולא לזלזל בעיקר ולקיים התוספת'. עכ"ל. דהיינו שלא לעשות את העיקר טפל, ואת הטפל עיקר. ודי למבין.

חומר איסור דיבורים בבית הכנסת

ואין אני מדבר בכלל על העניין שנשים באות לבית הכנסת ורק מדברות בעזרת נשים, ומפריעות לכל מהלך התפילה - שעוון גדול הוא בידם, ושמעתי כמה פעמים מהגאון הגדול רבינו בן ציון מוצפי שליט"א, שאמר: שאם הנשים מדברות בבית הכנסת, צריך לסגור את העזרה הזאת עם מנעול ובריח.

ולכן אם כן נפשן חשקה לילך ולהתפלל בבית הכנסת, זה תלוי אך ורק בתנאי שלא ידברו עם החברות ויחליפו חוויות, שאין הבית כנסת נועד לזה.

תפח. (שם).

תפט. ימים נוראים (עמ' י-יא).

וצריך לאמץ את העניין של 'כל כבודה בת מלך פנימה', שכך נהגו כל הנשים של גדולי ישראל, ולא שמענו על אשת גדולי ישראל שהייתה מגיעה בקביעות לבית הכנסת, חוץ מהימים הנוראים. ולכן מזקנים אתבונן, ותמיד צריך להסתכל על המנהיגים האמיתיים שלנו שהם גדולי הדור וזקני העדה, ולא להחליט דברים על דעת עצמנו.

וכמובן שהדברים כוללים גם את הגברים, שצריכים להיזהר מאוד בעניין דיבורי חול בבית הכנסת, ואם הנשים רואות שהגברים מדברים, זה נותן להם גם כוח לדבר.

וכבר פסק מרן השלחן ערוך^{תצ} אין מדברים בהם דברים בטלים. שזה כוונת חז"ל 'קלות ראש' שהוא השח שיחה בטלה בבית הכנסת.

וכולנו מכירים את מאמר הזהר הקדוש^{תצא} - 'מי שמדבר בבית הכנסת דברי חול, אוי לו שמראה פירוד, אוי לו שגורע האמונה, אוי לו שאין לו חלק באלוקי ישראל, כי מראה שאין אלוקים, ואינו נמצא שם, ואינו מפחד ממנו, ונוהג בזיון בתקון העליון של מעלה'.

ובספר שער הכוונות^{תצב} כתב על רבינו האר"י ז"ל - בזה"ל: ראיתי למורי ז"ל שזהר בתכלית הזהירות שלא לדבר כלל בבית הכנסת, אפילו שלא בשעת התפילה, וכמעט שאפילו

תצ. (סימן קנא סעיף א).

תצא. (עמ' קל"א ע"ב).

תצב. (דף ד ע"א).

בדברי מוסר ותוכחות ותשובה לא היה רוצה לדבר, כדי שלא ימשך
מזה איזה דיבור של חולתצג.

וידוע שהמגיד מקוֹז'ניץ כותב בספרו 'עבודת ישראל' - לגבי בית
כנסת שמדברים בו, שאף שאר העם המתפללים תפילתם
בכוונה, יתכן שלא תתקבל תפילתם בעוון המדברים.

וישנו שלט מיוחד עם המשפט המדויק כל כך - "אם באת לבית
הכנסת כדי לדבר - לאן תלך כדי להתפלל?"

וכתב הכל בותצד - כי ראינו כמה בתי כנסיות שנחרבו בשביל
עוון זה. ע"כ.

ובספר דרך משה^{תצ} הביא בשם כתבי האר"י ז"ל, שעל ידי
שמדברים בבית הכנסת ובבית המדרש נבראים מזה
מלאכי חבלה שממיתים בשעת הדבר בר מינן. ולכן כתב מרן, שמי
שמדבר בבית הכנסת ובבית המדרש גדול עווננו מנשוא, כמו שנאמר
אצל קין.

וסיפר מרן רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל: מעשה שהיה עם הגאון
רבי שלמה לניאדו זצוק"ל [אב"ד בארם צובא] וחיבר כמה
ספרים 'בית דינו של שלמה' ועוד. וכך היה המעשה: בעירו של
הרב, היה דבר ובכל יום היו מתים רבים במגפה.

תצג. הביאו המגן אברהם (סימן קנא סק"ג).

תצד. הביא במשנה ברורה (סימן קכד ס"ק כז) בשם האליה רבה.

תצה. (לר' יצחק בן אליעזר ממונקאץ', ליום ח' עמ' כו

והעם פנו אל הגאון הרב וביקשו שיעצור את המגפה, והרב אמר להם: שזה בא בגלל דברים בטלים שמדברים בבית הכנסת.

ואז הרב פנה לשמשו שהיה ידוע כצדיק, תם וישר, ענו וצנוע, והיה נזהר שלא לדבר אפילו מילה אחת של חול בבית הכנסת, וגם היה דואג שלא ידברו אחרים, ואמר לו: אני מצוה עליך ללון היום בלילה בבית הכנסת, ותסתתר בארון שמתחת לארון שמונח בו ספר התורה, ואני אמסור בידך מכתב מטעם בית הדין, ובאמצע הלילה אתה תראה שמגיעים לבית הכנסת כל מיני מזיקים שדים ובראשם יעמוד השטן הגדול והנורא הס"מ, ואז בזמן שהם יעמדו על יד התיבה, מיד תצא אתה ותאמר להם שאתה בא בשליחותי ושעליהם להסתלק מהעיר תיכף ומיד!

וכשמוע השמש את בקשת רבו החל לפחד ולחשוש לחייו, והחל להתחנן לפני הרב שישלח מישוהו אחר, אמר לו הרב: אני מצווה אותך, ואל תפחד כי לא יאונה לך כל רע ולא תינזק.

והרב אמר לו: שהוא יכתוב לו איגרת שאם לא יקשיבו לדבריו יתן להם את האיגרת.

ישב הרב וכתב את האיגרת, וזה לשונה: אנו בית הדין כאן בארם צובא גוזרים על השטן וגונדא דיליה - וכל הפמליה שלו, שיצאו כולם מהעיר ויסתלקו משם, וילכו לכל ערי הגויים שונאי ישראל, ויעזבו אותנו לחיים טובים ולשלום. ואחר כך הוסיף לכתוב כמה פסוקים ומאמרים, וחתם את שמו, ואת שמם של חברי בית הדין של אותו המקום, וחתם בית דינו של שלמה, ונתנה ביד השמש.

והשמש בחששות גדולים לקחה מיד הרב כדי למוסרה
לשטן בלילה.

ולאחר תפילת ערבית שעזב הקהל את בית הכנסת, סגר השמש
את דלתות בית הכנסת ונכנס תחת ארון הקודש כשבידו
האיגרת, ובליבו תפילה לבורא עולם שיצילהו מן המזיקים.

והנה קרוב לחצות הלילה, התעורר השמש לקולות הדיבורים
ששמע כאילו מתאספים אנשים ומשוחחים, וכך שומע
כיצד אחד משוחח עם השני: 'אתמול הייתי בביתו של פלוני
ועשיתי לו כך וכך'. ואחר כך שומע אחד אחר שמספר לחברו: 'גם
אני ביקרתי אצל פלוני ועשיתי לו נזק גדול'. וכן השלישי, והרביעי,
וכן על זה הדרך. כל אחד מעדכן את חברו מה עשה בסיכום היום.

והנה מגיע הס"מ - 'ראש השטנים' לבימה ושואל: 'מי מת
היום'?

ומיד כל אחד מוסר לו את השמות 'שטיפל' בהם, ואחר כך אומר
להם הס"מ: עכשיו אמסור לכם תוכנית עבודה מה יש
לעשות למחר, והשמש נזכר באזהרתו של הרב שעליו למסור את
האיגרת, לפני שיקראו את השמות שמיועדים למות למחר, אלא
שהיה מפחד פחד נורא מהשדים ובעיקר מהס"מ, ואולם נזכר
בהבטחתו של הרב כי לא יאונה לו כל רע.

ואז החל מתפלל 'ענני אלהא דמאיר ענני, ענני בזכות רבי שלמה
לניאדו, ענני ובשם ה' נעשה ונצליח', ופרץ את הדלת
שמתחת לבימה, ונעמד על ידה!

ובראות השדים יצור אנוש ביניהם היו המומים 'מה לילוד
אישה בינינו'?

והשמש לא איבד את עשתונותיו, פתח את פיו ואמר: 'אני שמש
בית הכנסת, הרב שלמה לניאדו ובית דינו מינו אותי
שליח, וכך אמר לי הרב לומר לכם: שתצאו מכאן ותלכו לערי
הגויים, שונאי ישראל'.

ואז פנה אליו השטן ואמר לו: 'אתה יכול לומר הרבה דברים,
אולם אני צריך לראות 'מסמכים' כתובים, יש לך?'

מיד הוציא השמש את האיגרת עם חתימת חברי בית הדין
ובראשם הרב שלמה לניאדו, ואז פנה השטן אל המזיקים
ואמר להם: שעל כולם לצאת מהעיר לפני שהרב יחרים אותם, ואז
הם 'אבדו את כל כוחם'.

וכך היה שכולם הסתלקו משם.

ובבוקר כאשר נפגש השמש עם הרב, שאל הרב את השמש:
האם עשה את דברו? והשיב בחיוב.

ואז הרב שאל: א"כ למה מתו עוד קצת אנשים היום? והשיב
השמש: כי בתחילה פחד לצאת אליהם, ובינתיים היה השטן
קורא כמה שמות עד שיצאתי ואז הפסיק לקראות שמות של בני
אדם, ובעבור זה מתו עוד כמה אנשים היום.

ואז הרב אסף את כל הקהל, ודיבר על חומר איסור דיבור של
חול בבית הכנסת.

ואמר הרב: ראו, היכן שכנו השטן וגונדא דיליה? בבית הכנסת...
 היכן קיבלו הוראות את מי להרוג? בבית הכנסת... בעבור
 דיבורי החול אשר נשמעים בבית הכנסת, וכאשר אדם מדבר בבית
 הכנסת הקב"ה מוציא את האותיות של השם שלו מהמילה 'דיבור'
 ונשאר 'דבר' רח"ל.

ואז קיבלו על עצמם חיזוק גדול בשמירת כבוד בית הכנסת.

ולחיבת הקודש העתיק בזה את לשונו הטהור של מורנו ורבינו
 הגאון הגדול הראשון לציון מרן הרב יצחק יוסף
 שליט"א, שכתב בזה"ל^{תצו}: נתבאר בספר ילקוט יוסף^{תצו} שבתי
 כנסיות ובתי מדרשות נקראים מקדש מעט, שנאמר^{תצח} 'ואהי להם
 למקדש מעט', אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות, ויש בהם קדושה,
 ולכן צריך להיזהר מאד בכבודם ולנקותם היטב, ולשבת שם באימה
 ויראה, ואין נוהגים בהם שחוק וקלות ראש. ואותם הנוהגים שם
 שחוק וקלות ראש עליהם נאמר^{תצט} 'מי ביקש זאת מידכם רמוס
 חצרי'. ואסור לדבר שיחה בטלה בבהכנ"ס. וחובה קדושה לשמור
 ביתר שאת וביתר עוז באיסור זה, שבעוונותינו הרבים נעשה כהיתר
 אצל חלק מבני אדם, ובזוהר הקדוש^{תק} הפליג מאד בעונש המדבר
 דברים בטלים בבהכנ"ס, עד שאמרו שם שח"ו אין לו חלק באלוקי
 ישראל. ועל כן חובה שישמרו על קדושת המקום, ולא יבואו לידי
 ליצנות וקלות ראש חס ושלום, וכל סעודה שיש בה שכרות, שתייה

תצו. (במכתב מתאריך י"ח סיון תש"פ). המכתב צורף בחוברת נהלך ברגש - מעלת וקדושת
 בית הכנסת (עמ' 9-8). וגם הסיפור וחלק מהמקורות נלקחו מהחוברת הנ"ל.

תצו. דיני בהכנ"ס (סי' קנא).

תצח. ביחזקאל (פ"א פ"טז).

תצט. בישעיהו (פ"א יב).

תק. (הנ"ל).

של משקאות חריפים, אין לעשותה בשום אופן בבית הכנסת, אף שהיא סעודה של מצוה, אלא יעשו הסעודה בחדר צדדי או בעזרת נשים. וע"ש בהערה במה שהארכנו בעניין זה של קדושת בית הכנסת, עד כמה יש להיזהר שלא יבואו לידי שכרות בבית הכנסת, שאין זה מכבוד בית כנסת שאנשים ישתו שם משקאות חריפים באופן שיבואו לידי שכרות וקלות ראש. עכ"ל.

סימן מח

תקלה במכשירי התיקוף של הרב-קו

ש. נשאלתי אודות אדם שעולה לאוטובוס והמכשירים של תיקוף הרב-קו לא עובדים בכל האוטובוס, כולל אצל הנהג. מה ההנהגה ההלכתית בדבר?

ת. ראשית כל עלינו לדעת שאין הלכה בעניין הזה, וכל כע"ז צריך לבדוק מול החברה עצמה מה הדרישות שלה במצב שכזה, שרק הם יכולים להחליט בעניין.

והנה, במחלקת פניות הציבור הארצי הוברר בזה"ל: שכאשר מכשיר התיקוף אינו פועל באוטובוס, יכול הנוסע לעלות ללא תשלום. ואם עד סוף הנסיעה לא תוקן המכשיר, פטור הנוסע מלשלם על הנסיעה.

ועוד הוברר בזה"ל: לידיעתך, כי במידה ומכשיר התיקוף לא תקין, ורכב ההסעה נמצא בתחנת המוצא, רשאית החברה

לשלוח את הנוסע לתקף בעמדת התיקוף באוטובוס אחר, באמצעות עמדה ניידת של הפקה, בקופות או במכונות אוטומטיות.

ובמידה ומכשיר התיקוף מתקלקל באמצע נסיעת הרכב במסלולו, החברה אינה מחויבת עבור נסיעת הנוסע.

בנוסף, הנוסע אינו מחויב לשלם בנסיעתו הבאה על הנסיעה שלא נגבתה. כמובן באופן שהמכשיר של התיקוף מקולקל, אבל במידה שהכרטיס האישי של האדם שעולה לאוטובוס הוא המקולקל, יש צורך לשלם נסיעה זו בפעם הבאה.

ויש לציין שזו הוראה גורפת של משרד התחבורה לכל החברות. שהרי משרד התחבורה הוא זה שקובע את תעריפי הנסיעה וכלליהם. והוא קבע שבמקרה כזה שמכשיר התיקוף מקולקל - אין צורך לשלם תקא.

ולכן יש לדעת, שאם הנהג אומר לנוסע באוטובוס בזמן שהמכשיר של התיקוף מקולקל, שישלם בפעם הבאה שהוא נוסע באוטובוס. הנוסע לא צריך לעשות את מה שאומר הנהג, כי סה"כ תפקידו של הנהג בחברה זה להסיע את הציבור, ולא להחליט על תעריפי הנסיעה, בפרט שע"פ משרד התחבורה הוברר שלא צריך לשלם באופן שכזה, [כנ"ל].

תקא. וע"ע בגיליון עומק הפשט (מס' 41 פר' יתרו, ט"ז שבט תשע"ו, בפנינים) בשם ר' נתן קופשיץ שליט"א (משמש כדיין בבד"ץ העדה החרדית), שהורה: כלפי החוק שאם מכשיר הרב-קו אינו עובד, פטור מלשלם על הנסיעה. שמותר לסמוך על חוק זה. עכ"ל. וע"ע בגיליון אמונת עתיך (מס' 120 תמוז תשע"ח, בתשובות קצרות של מכון משפטי ארץ, מהרב חיים בלוק, שאלה 7, עמ' 20), וזת"ד: אם הייתה תקלה במכשיר הרב-קו עצמו, לפי תקנות משרד התחבורה, אין צורך לשלם בפעם הבאה. ותקנות אלו תקפות אף לפי דין תורה, כיוון שעל דעת כן כל החברות קיבלו את הדין, אך לא זה המקרה בכרטיס רב-קו תקול. עכ"ל.

ויש להוסיף לידיעת הציבור, כי במקרים שהאוטובוס עמוס באנשים עד שאין כל אפשרות להגיע למכשיר התיקוף, לפי משרד התחבורה יש לשלם בפעם אחרת, ולא מכריחים את הציבור לעשות מאמצים כדי לשלם דווקא באותה נסיעה. כמוכן שלא לשכוח אח"כ לשלם בפעם הבאה תקב.

תקב. ואצטרף כעניין זה אודות נסיעה בתחבורה ציבורית ביום הבחירות, כי רבים שואלים בנושא זה - האם הנסיעה בתחבורה הציבורית ביום הבחירות היא בחינם כנודע, או לא? וכיון שבס"ד בתקופה האחרונה זוכים אנו שכל זמן קצר יש בחירות מחדש - כדי שנזכה בעוד קיום מצות של 'ועשית ככל אשר יורוך', וכדי להגדיל את כבוד התורה, ולמען כבוד שמים, ולכן אכתוב בעניין בס"ד.

והנה במחלקת ועדת הבחירות המרכזית לכנסת - הוברר במידע לבוחר בזה"ל: הודעה בדבר זכאות היסעי בוחרים, כדי להקל על מימוש הזכות לבחור בבחירות, הכנסת קבעה הסדר להסעת בוחרים בתחבורה ציבורית בחינם. ההסדר יחול בנסיעות בין יישוב אחד לאחר וחזרה.

• ועדת הבחירות המרכזית לכנסת קבעה את פרטי הסדר ההסעה שתבוצע בשני סוגי תחבורה ציבורית:

1. קווי אוטובוס בין-עירוניים - בקווים הסדירים בכל הארץ בטווח שמעל 15 ק"מ, הנסיעה בקווים אלו חופשית, ללא תשלום וללא צורך בהזדהות או בכרטיס נסיעה.

2. נסיעות באוטובוס עד 15 ק"מ יחויבו בתשלום. פרטים נוספים ניתן לקבל במרכז המידע הארצי לתחבורה ציבורית.

אם יש לך זכאות להסעה לאילת או מאילת (צפונית לצומת הערבה), יש להירשם רישום מוקדם במרכז המידע הארצי של "אגד", לאחר הרישום יהיה אפשר לקבל כרטיס נסיעה ייעודי בקופות "אגד".

• רכבת ישראל - בכל הקווים וללא הגבלת טווח.

כדי לממש את ההסדר ברכבת ישראל, יש לקבל כרטיס נסיעה ייעודי בקופות השירות או במכונות הכרטיס שבתחנות הרכבת. פרטים נוספים ניתן לקבל במוקד השירות של רכבת ישראל.

• הסדר הנסיעה יתחיל בערב שלפני הבחירות בשעה 20:00, ויסתיים בתום השירות בקווי האוטובוס והרכבת ביום הבחירות. ע"כ. וע"ע בחדשות והודעות של חברת אגד - בתחבורה ציבורית ביום הבחירות. ובגיליון של המחנה החרדי (שבט תשנ"ג, שנה י"ג, גיליון 615, בעמ' 22 באקטואליה).

אבל צריך לשים לב, כנזכר - שכל האמור שלא צריך לשלם כשהמכשיר התיקוף מקולקל, אין הכוונה שרק מכשיר אחד מקולקל אלא שכל המכשירים שבאוטובוס מקולקלים - כולל אצל הנהג, והאדם לא יקל ראש בעניין בראותו שהמכשיר הקרוב אליו לא תקין, ויאמר לעצמו: אם זה לא עובד לא צריך לשלם. לא, ולא, תלך ותבדוק האם המכשירים האחרים כן תקינים, וכן תבדוק אצל הנהג.

שאל"כ רח"ל האדם הזה עובר על האיסור גזל של רבים, שקשה מאוד להשיבו^{תקד}, שהרי הכסף שמשלמים עובר לחברה, ואיתו משלמים לשאר העובדים, ולכן נמצא שהאדם הזה גזל מכל עובד אפילו פרוטה, ואומרים רבותינו^{תקד} 'שדין פרוטה כדין מאה', וכמה צריך להיזהר בעניין, עד כדי כך שכתוב במדרש ויקרא רבה^{תקה} - 'סאה מלאה עוונות, גזל מקטרג בראש'. כלומר, אפילו אם יש לאדם הרבה עוונות, עוון 'הגזל' הוא עומד בראש ובראשונה נגדו^{תקו}.

תקג. כנזכר בבבא קמא (צד ע"ב) ת"ש הרועים והגבאין והמוכסין תשובתן קשה. ופירש רש"י: בד"ה תשובתם קשה - שגזלו הרבים ואין יודעים למי להחזיר.

תקד. בסנהדרין (ח ע"א).

תקה. (פרק לג סי' ג).

תקו. ולחיבת הקודש אצרך דיון יפה שראיתי בעניין בספר מנחת שי (חידושי תורה וספר זיכרון ל' שאול יעקב הכהן, בעמ' סד, מהרב ישעיה כהן שליט"א), **אודות הזמנת נוסעים לנסוע באוטובוס חינו.** וזת"ד: **שאלה.** ידוע מחברת האוטובוסים שאם המכשיר שקולט את כרטיסי ה'רב קו' התקלקל תוך כדי הנסיעה, מוטל על הנהג להעלות את הנוסעים בחינם. ומעשה בבחור שעלה לאוטובוס קו 402 מבני ברק לירושלים באחד מתחנותיו הראשונות, וראה שהמכשיר מקולקל, והחליט שהתקלקל במהלך הנסיעה, כי אם התקלקל לפני"כ אסור לנהג לנסוע באוטובוס זה, כמו שכתבו החברה במכתבם. ומיד התקשר לחבריו בישיבה הגרים בירושלים, ואמר להם לתפוס את האוטובוס בתחנותיו האחרונות, ויחסוך להם כסף, שבין כך רצו לנסוע לירושלים, ועתה יסעו בחינם. ואחר שעשה מה שעשה שאלתו בפיו אם שפיר עבד או לא?

תשובה. נראה דלדעת הרמ"א רשאי לכתחילה להזמין את חבריו לעלות לאוטובוס. ולדעת הנודע ביהודה והבית אפרים אסור להזמין, אך אם הזמין פטורים מלשלם, אע"פ שאינם מעומדי התחנה שחפצים לנסוע.

ובביאור הדין והמסתעף ממנו עלינו לעמוד על שתי נידונים בס"ד.

הנידון הראשון - יש לעיין במי שעלה לאוטובוס ולא שילם, האם לאחר מעשה אפשר לחייבו על מה שנהנה, או דלמא הו"ל זה נהנה וזה לא חסר, שהרי האוטובוס בין כך היה נוסע את המסלול הזה, והוא לא חיסרו מידי. והנה במקום שכל האוטובוס מלא נוסעים, י"ל דחשיב 'חסר', כמו הדר בחצר דקיימא לאגרא דחשיב חסר - משום שאומר לו כיון שדרת בחצר לכן לא שכרוה אנשים ממני, כמו שביארו התוס בב"ק (כ ע"א), וה"נ יתכן שמשום שתפס מקום לא עלו אנשים נוספים, והוי נהנה מחסרונו של זה.

אבל במקום שנשארו מקומות רבים פנויים, נמצא שלא חיסרו מידי, ואף שמצד המציאות הרי זה עביד לאגרא, שהחברה מעמידה את האוטובוס שישכרו את המקומות, אבל החיוב בעביד לאגרא הוא משום הנזק שעושה לבעלים, וכאן לא הזיק מידי.

והנה בגמ' בב"ק (כ ע"ב) מבואר דהדר בבית חדש של חבירו חייב לשלם לו כל הנאתו, דה"ל חסר בשחרוריתא דאשייתא. ומבואר דאם עשה לו אפילו חסרון מועט חייב לשלם לו כל הנאתו, וכן הובא בשו"ע (חו"מ סי' שסג ס"ז) בשם יש אומרים. ועי"ש בהגר"א (ס"ק כא) דהרשב"א ורמ"ה חולקים, דאינהו סברי שאינו משלם כי אם דמי השחרורית. אבל דעת השו"ע כה"א שחייב לשלם כל הנאתו.

ולפ"ז יתכן לומר דהעולה לאוטובוס עושה חסרון מועט, שכל אדם העולה לאוטובוס הוא מושך עוד דלק, וכמש"כ בשו"ת בית יצחק (יו"ד ח"ב סי' לא במפתחות), שאסור לעלות לחשמלית המוסעת ע"י גוי בשבת, לפי שכל אדם שעולה מושך יותר כוח חשמל, [ומלשונו שם משמע שבעל החשמלית עושה פעולה בפועל שמגביר הזרם, אבל יתכן שגם במנועי מכונות שלנו - כל אדם שעולה גורם ליותר שרפת דלק]. ושם הנידון על איסור שבת, אבל מסברא זו יהא חייב על הנאת הנסיעה.

ואולם הרי מבואר בגמ' דבדר בבית ישן אי"צ לשלם הנאתו אף שוודאי משחיר מעט את הכתלים, ולכאורה משמע דהפסד כלשהוא לא חשיב 'חסרון'. אבל זה אינו, שהנימוקי יוסף (ט ע"א מדפי הרי"ף) כתב - דמה שבבית ישן אינו צריך לשלם לו השחרוריתא דקעביד, הוא משום דאמרי (שם כא ע"א) דביתא מיתבא יתיב, או משום שאיה יוכת שער.

ועפ"ז כתב נתיבות המשפט (סי' שסג ס"ק ט), בשוכר שנתן רשות לאחר לדור עמו בדירה ששכר, דחייב לשלם לבעלים, ואינו יכול לומר דהו"ל זה נהנה וזה לא חסר, שהרי בין כך אינו עומד עתה להשכירה, לפי שכל דירה מחסרת הבית, וטעם הפטור בעלמא משום שביתא מיתבא יתיב, וכאן בין כך היה מיושב ע"י השוכר הראשון. ולפ"ז גם בנידוננו מאחר שמחסרו מעט דלק, ואינו נותן לו שום הנאה כנגד זה, צריך לשלם כל ההנאה משום החיסרון שעשה.

ואולם השיטה מקובצת (בב"ק כ ע"ב) הביא מהרשב"א שהקשה אמאי דנו על שחרוריתא דאשייתא, ולא מצד עצם דריסת הרגליים. והוציא מזה דחיסרון שאינו ניכר וידוע לא חשיב חיסרון. וכשאנו מחסרו מידי דמינכר אי"צ לסברא דביתא מיתבא יתיב, אלא מצד עצמו פטור.

ומעתה בנידון דידן כיון שהוספת חיסרון הדלק אינה ניכרת וידועה כלל, אין זה נחשב חיסרון.

אך האמת יורה דרכו שכאן אין לדון כלל על זה נהנה וזה לא חסר, שסברא זו שייכת רק בנהנה בבית של חבירו, ופעמים מעמידה להשכרה ופעמים לא. ואז יש כל הגדרים הנ"ל,

אבל הקונה או בונה בית מלון להשכרה, הנה כל מה שבנה או קנה והחסיר ממון - הוא בשביל המתאכסנים שם, ואדם שדר בבית מלון, אף שהבעלים לא היו יכולים להשכירו ודאי נחשב חסר, שכן נהנה מחסרונו של חברו עבור הנאתו שלו.

וה"נ באוטובוס, כל קניית האוטובוס והפעלתו היא עבור הצבור הנהנה ממנו, וכל אדם שמשתמש בו נהנה ממה שהחסיר הבעלים עבור הנאה זו. ולא דמי למשתמש במכונת פרטית של חברו [כשאינן לחייבו מדין גזל], דשם הבעלים חסרו ממון עבור הנאת עצמו, והמשתמש נהנה בחפץ חברו בלא לחסרו ממון.

ומטעם זה נראה דגם המשתמש בתא המטען לחוד, כגון שרוצה לשלוח חבילה מעירו לעיר אחרת, ומניח בתא המטען של האוטובוס את החבילה שתגיע למקום אחר, דחייב בתשלומין, כי אמנם אין תא המטען נועד להשכרה כמות שהוא להעביר מטענים, אבל הוא חלק מהשירות שהחברה נותנת ללקוחות, ושירות זה נועד בשביל ההכנסה מהאוטובוס, וחשיב חסר ממון.

והר"ז דומה למשתמש בבריכה שבבית מלון, דאף שבית המלון אינו משכיר את הבריכה כמות שהיא, אבל הוא חלק מהשירות שהבית מלון מספק לאורחיו, ומוציא כסף להעמיד בריכה לרווחת האורחים, והמשתמש בזה בלא רשות חייב לשלם.

ונראה דגם אם הרווחים מבית המלון כבר כיסו את ההוצאות שבבנייתו, אין אומרים שמכאן ואילך אינו נהנה מהחיסרון, דאין הרווחים מפקיעים את החיסרון, וכל שיצירת ההנאה באה מחסרון, חשבינן לנהנה שהנאתו מחסרונו של זה.

הנידון השני - כאשר החברה חקקה חוק: שכל העולה לאוטובוס בשעה שמכשיר הרב-קו לא קולט, הנוסע לא צריך לשלם. והנה העומדים בתחנה ודאי מותר להם לעלות לאוטובוס, ואין הנהג רשאי למנוע מהם לעלות, שזה חוק החברה [כנ"ל], והספק אם מותר להזמין את חבריו.

ובתו"ס בב"ק (כ ע"ב) כתבו שדין זה דהדר בחצר חברו אי"צ להעלות לו שכר, הוא רק לאחר שדר בו דפטור מלשלם. אבל לכתחילה יכול למנוע ממנו מלדור בחצירו, אע"פ שהוא עצמו אינו מתכוון להשכיר הבית, ואין שייך בזה דין כופים על מידת סדום.

ובביאור סברת התו"ס, כתב המרדכי (רמז ט"ז) - דעצם הדבר שיכול להשכיר את הבית, שוב אין שייך לכפותו ליתן ביתו, שלא יתכן לכפות ליתן את אשר לו בדבר שיכול להשכירו. ושם הביא שדעת האבי עזרי דאם אינו מתכוון להשכיר ביתו, כופין אותו ליתן מדין כופים על מידת סדום, אבל הכרעתו כשיטת התוס.

וכדעת התו"ס וסברת המרדכי והרמ"א (סי שסג ס"ו), כתב הפתחי תשובה (ס"ק א) - דלפ"ז אם אין אפשרות להשכיר את הבית, אף כופים אותו ליתן ביתו לזה שצריך לה, מדין כופים על מידת סדום.

ולפי דעתו בנידוננו הרי האוטובוס כעת נמצא במצב שאין אפשרות להשכירו, שהוא חייב לנסוע את נסיעתו ליעדו ולהעלות נוסעים בחינם, וממילא לא רק שרשאי להזמין את חבריו, אלא גם אם הנהג יתנגד, כופים אותו להסכים מדין כופין על מידת סדום.

והעירוני דסו"ס הרי מושך יותר דלק, ולכה"פ מצד נזק זה יהא אסור להזמין את חבריו, שאסור לגזול את חברו. ואמנם חזינן מהמרדכי דדירה שאינו יכול להשכירה כופין על מידת סדום, אף שלעולם יש נזק מועט מדריסת הרגליים וכמשה"ק הרשב"א, ומזה הוכיח דבעינן נזק ניכר וידוע, הרי שגם בסברת כופין על מידת סדום - אם אינו ניכר וידע כייפינן ליה.

ברם הפתחי תשובה (שם) הביא מהנודע ביהודה והבית אפרים שכתבו - דמשאר הראשונים מוכח שגם כאשר אינו יכול להשכירו לאחרים אין לכפותו ליתן להמצטרך לה. וז"ל הנימוקי יוסף (בב"ק ט רע"א מדפה"ר): אבל להשתמש בשלו כלל לא אמרו, שאם אי אתה אומר כן, אין לך אדם שלא יכוף את חברו על כרחו.

ומשמע שזו סברא לעצמה, דאין לכפות אדם ליתן לאחרים כל חפץ שאינו משתמש בו. ולדעתם רשאי הנהג למנוע ממנו להזמין את חברו לנסוע באוטובוס.

ואולם אם נסעו פטורים מלשלם, כי הגם שמרצונם היו נוסעים באוטובוס אחר בתשלום, הו"ל זה נהנה וזה לא חסר דפטור.

וכאן יש להסתפק - האם זה נהנה וזה לא חסר הוא דבר המותר לכתחילה, או שרק אם דר פטור מלשלם, וזה ברור שבעה"ב יכול למנוע ממנו מלדור בביתו, והספק אם עכ"פ מעצמו מותר לו לכתחילה לדור בבית חברו או לא?

והדבר מפורש בים של שלמה (בב"ק פ"ב ס"י ט"ז) דמה שהוצרכו לסברא דביתא מיתבא יתיב, ושאינה יוכת שער. ולא אמרו סתם דזה נהנה וזה לא חסר פטור, שבאו לומר דאפילו לכתחילה רשאי להיכנס לבית חברו כשאינו משכירה לאחרים.

ואמנם לפי סברתו נראה דרק בבית שייכת סברא זו, אבל בשאר דברים שאין שייך סברת ביתא מיתבא יתיב אסור לכתחילה.

ולפ"ז בנידוננו אליבא דדעה זו - אסור להזמין את חבריו. והשי"ת יצילנו משגיאות. עכ"ל ספר מנחת שי, עי"ש.

וכיון שהתייחסנו בענין של שימוש באוטובוס למטרות אחרות כמו להעביר דברים וכיוצא, לחיבת הקודש העתיק בזה את מה שנשאל הגאון הגדול רבינו יצחק זילברשטיין שליט"א בחיבור הנפלא והמיוחד אחת שאלתי (ח"א פרשת שמות עמ' 70) וז"ל: על הפסוק והנה נער בוכה ותחמול עליו (שמות פ"ב פ"ו). מעשה שהיה כך היה: אשה אחת ביקרה אצל אימה יחד עם בנה התינוק.

לקראת ערב, נפרדה הבת מאימה, ושבה אל ביתה, והנה, כשעמדה להשכיב את התינוק לישון, הבחינה שהמוצץ של התינוק איננו. חיפשה בכל פינה בבית, אך לא מצאה אותו. בבית היו מוצצים נוספים, אך רק עם המוצץ ההוא התינוק מסוגל להירדם. התינוק הרבה לבכות, ולא נרדם ללא המוצץ שלו.

התקשרה האשה אל אימה, ושאלה האם המוצץ נשאר אצלה? והאם השיבה בחיוב.

עתה בשעה עשר בערב, הבעיה הייתה, כיצד יגיע המוצץ אל התינוק, משום שהבעל שלומד בבית המדרש טרם הגיע הביתה, והאשה לא יכלה להגיע אל דירת אימה, מאחר ושאר ילדיה היו ישנים, וגם לא היה שייך שהאם תגיע אל בית הבת. ובנתיים התינוק אינו נרגע, קול הבכי הולך וחזק, והאשה הייתה אובדת עצות...

יש לי רעיון מבריק, אמרה האם לביתה, אשוב אליך בעוד כמה רגעים, והשיחה נותקה. כעבור מספר דקות צילצל הטלפון אצל הבת. העינין סודר, הודיע האם בשמחה, המוצץ בדרך אליך. כיצד שלחת אותו? התפלאה הבת.

הסבירה האם: הכנסתי את המוצץ לתוך שקית קטנה, ופשוט הדבקתי אותו עם דבק סלוטיפ חזק לדופן האחורית של האוטובוס היוצא לעבר השכונה שלכם... הוא אמור לעבור מתחת לביתך בעוד עשר דקות!...

ואמרו חז"ל במשנה במסכת יומא תקיז - דרש רבי אלעזר בן עזריה: נאמר בתורה תקיח על יום הכפורים, 'כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו'. עבירות שבין אדם למקום - יום הכפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו - אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו. ואין ספק, שמכלל העבירות שאין יום הכפורים מכפר עליהם 'עד שירצה את חבירו', נמצא עוון 'הגזל'. וחסרון מיוחד יש בעוון הגזל, שהגזל הוא המעכב הגדול לקבלת התפילות, ודווקא בעוון הגזל, רבים מאד נכשלים בו, בלי תשומת לב, וכלל אינם יודעים שהם שייכים לעוון הזה.

ואכן כך היה. אם התינוק מצאה את השקית דבוקה לאחורי האוטובוס, שלפה אותה, והתינוק סוף סוף נרגע ונרדם.

כאשר הבעל הגיע, סיפרה לו אשתו את הסיפור המבדח. אך הבעל אפילו לא חייך, אלא נראה מהסס. מה קרה? שאלה האשה. במוחי מנקרת השאלה - הסביר - שמא אנו צריכים לשלם לחברת האוטובוסים 'דמי משלוח' עבור הובלת המוצץ?...

השכם בבוקר הגיע הבעל לבית הרב, ושטח בפניו את שאלתו.

ומו"ר הגאון הרב יצחק זילברשטיין שליט"א, הציע את השאלה לפני גיסו הגאון ר' חיים קנייבסקי זצוק"ל, וציין ר' חיים לדברי הגמ' בפסחים (כו ע"א), ששם מבואר שרבן יוחנן בן זכאי, היה יושב ודורש לרבים בהלכות המועד תחת צילו של היכל בית המקדש, שגבהו היה מאה אמה, וצילו השתרע על שטח נרחב שבו היו מתכנסים כל העם.

ושאלה הגמ' היאך נהנה מצל זה הבא מן ההקדש, הרי יש בזה איסור מעילה בהקדש? ותירץ רבא: שאני היכל, דלתוכו עשוי. דהיינו, אין הנאת הצל נאסרת, משום שהיכל אינו עשוי בכדי להצל לבחוף, אלא לשימושי הפנימיים, ולכן אין כלל קדושה בצילו.

וכמו כן בשאלתנו, אמר הגר"ח, האוטובוס 'לתוכו הוא עשוי', ולא לדופנו... ולכן האנשים אינם חייבים לשלם עבור הנאה זו.

הבעל הוסיף לשאול: האם לכתחילה היה מותר להדביק את השקית לאוטובוס? השיב מו"ר: בודאי שעל שימושים כאלו באוטובוס, קיימת קפידה מצד חברת האוטובוסים. אולם, במקרה המסויים שלכם, שהתינוק לא נרדם ולא פסק מבכי, מסתבר שליכם היהודי של בעלי החברה - אינו מקפיד על כך, וניחא ליה לאיניש למעיבד מצווה בממוניה... עכ"ל. שפתים ישק משיב דברים ניכוכים, ודפח"ח.

תקז. (דף פה ע"ב).

תקח. (ויקרא פרק טז).

ובגמרא במסכת תענית^{תקט} אמר רבי אמי: אין הגשמים נעצרים, אלא בעוון גזל. שואלת הגמרא: מהי התקנה לעניין זה? ומשיבה הגמרא: ירבה בתפילה.

וכוונת הגמרא 'ירבה בתפילה' היינו, שלאחר שהשיב את הגזלה אשר גזל, ירבה בתפילה. שאם לא כן, אין התשובה והתפילה מועילים לו כלל, שהרי כתוב בגמרא^{תקי} - אמר רב אדא בר אהבה: אדם שיש בידו עבירה ומתודה ואינו חוזר בה, למה הוא דומה? לאדם שתופס שרץ בידו, שאפילו טובל בכל מימות שבעולם, לא עלתה לו טבילה, זרקו מידו, כיון שטבל בארבעים סאה מיד עלתה לו טבילה, שנאמר^{תקיא} 'ומודה ועוזב ירוחם'. וע"ע בירושלמי בתענית^{תקיב} - שדרש רבי בא בר זבדא: אם יהיה שרץ בידו של אדם, אפילו יטבול במי שילוח או במי בראשית, אין לו טהרה עולמית, עד שיזרוק השרץ מידו. השליכו מידו, מיד נטהר.

וצא וראה מה שכתב מרן עטרת ראשינו בחזון עובדיה ימים נוראים^{תקיג} בזה"ל: עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר, עד שירצה את חבירו, ותחילה ישיב לו את הגזלה אשר גזל, וכו'. ואע"פ שמשיב לו את המגיע לו, אינו נמחל לו עד שיפייסנו^{תקיד}.

וכן מי שפנה לערכאות ותבע ליטול חלק בירושת חמיו, בשביל אשתו שהיא אחות של אחים היורשים, בניגוד לדין תורתנו

תקט. (ז ע"ב).

תקי. (שם טז ע"א).

תקיא. משלי (כח יג).

תקיב. (פ"ב ה"א).

תקיג. (עמ' רמ - רמג).

תקיד. כנזכר בבבא קמא (צב ע"א).

הקדושה, שהבת אינה יורשת עם הבן, וקיבל חלק בירושה על פי פסקי ערכאות כחוקות הגוים, והרי כל מה שנטל מהם הוא נגד חוקות התורה, וגזל גמור הוא בידו, וחייב להחזיר להם את כל אותו החלק שנטל, ולפייסם. וכן כל כיוצא בזה.

וכבר אמרו חז"ל 'סאה מלאה עוונות, גזל מקטרג בראש' תקטו. ולכן כל אדם שיש לו סכסוך כספי עם חברו, אל יורה לעצמו להחזיק בדעתו, כי אין אדם רואה חובה לעצמו תקטז. ויסדר טענותיו באמת ובתמים לפני רב מובהק, להורות לו אם חייב להחזיר אותו ממון לחברו או לא. ואפילו אם אין חברו תובעו, חייב לצאת ידי שמים על יד שאלה לתלמיד חכם מומחה בהוראה, וכמ"ש באבות תקיז - עשה לך רב והסתלק מן הספק. עכ"ל קודשו של מורה דרכנו מרן זצוק"ל.

סימן מט

הטענת כרטיס רב-קו בבית כנסת

ש. האם יש בעיה להטעין את כרטיס הרב-קו במכשירים שנמצאים בתוך הבתי כנסיות והבתי מדרשות, כמו נדרים פלוס וכדומה?

ת. שאלה זו נשאל הגאון הרב יצחק זילברשטיין שליט"א תקיח בזה"ל: בעבר כשאדם נסע באוטובוס היה עולה ומשלם לנהג,

תקטו. (כנ"ל).

תקטז. כנזכר בשבת (ק"ט ע"א).

תקיז. (פ"א).

תקיה. בקובץ ווי העמודים וחשוקיהם (מס' 54, ניסן תשע"ח, סי' ו', עמ' כו).

ומקבל כרטיס נסיעה, בשנים האחרונות התחילו להכניס את השימוש ברב-קו, דהיינו כרטיס שמטעינים אותו בכסף, ומעבירים את הכרטיס על מכשיר, והמכשיר מוריד מהכרטיס את דמי הנסיעה, ואם אין כסף בכרטיס משלמים לנהג, ונהג מטעין את הכרטיס בכסף.

לאחרונה העלו טענה שהעיסוק של הנהג בכסף גורם לחוסר ריכוז בנהיגה, עד כדי חשש לתאונות, ולכן העצה היא - שהנהג כלל לא יתעסק בכסף, אלא תהיה אפשרות להטעין את הכרטיס בבית בזמן הפנוי, וכשיעלו לאוטובוס כל אחד ישלם בעצמו, וכמו שמקובל ברכבת, שהנהג לא מתעסק עם התשלום, רק עם הנהיגה.

האפשרויות של התשלום הם מגוונות, ובעיקר דרך הטלפון הלא כשר, ששם יש אפשרות להטעין את הכרטיס, אך לשמחתנו הציבור החרדי אין לו גישה למקומות אלו.

עלתה הצעה, כהיום בהרבה בתי כנסיות קיימים מכשירים לתרומות עבור בית הכנסת, ואפשר לתרום שם עבור קופות צדקה נוספות, ויש אפשרות לארגן שיהיו יכולים להטעין שם את הרב-קו, דבר שיכול להועיל מאד לאנשים.

אך בהרבה בתי כנסיות המכשיר נמצא בתוך בית המדרש, האם מותר להטעין את הכרטיס בתוך בית הכנסת, או רק במקומות שהמכשיר נמצא בפוליש מחוץ לבית הכנסת, או שגם זה לא ראוי כלל, שאדם יבא לבית הכנסת כדי להטעין רב-קו?

והשיב נפלא. במכשירים הנמצאים בפוליש מחוץ לבית הכנסת, מותר לכתחילה להטעין שם. ובמכשירים הנמצאים בתוך בית הכנסת, אפשר להקל לתלמידי חכמים, ואם בית הכנסת עשוי על תנאי, אפשר להקל גם לשאר המתפללים^{תקט}.

תקט. מקורות ונימוקים. אם המכשירים מונחים מחוץ לבית המדרש, פשוט שמותר, ולא רק שמותר, אלא יש בזה גם מצוה, שלא יצטרכו לילך להטעין את הכרטיס בשדות זרים, ויש לכתוב שלט על המכשיר, 'כאן אפשר להטעין את הרב-קו לאלו ששומעים לדעת גדולי הדור, ואין להם מכשירים טמאים'.

אך אם מכשיר ההתרמה נמצא בתוך הכנסת, יש בזה שאלה הלכתית, שהנה כתב בשו"ע (או"ח סימן קנא ס"א) בתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגין בהם קלות ראש, כגון: שחוק והתול ושיחה בטלה... ואין מחשבים בהם חשבונות, אלא אם כן הם של מצוות, כגון: קופה של צדקה ופדיון שבויים.

וכתב במשנ"ב (ס"ק ב) שיחת חולין, היינו אפילו שיחת חולין שהיא לצורך פרנסה, דבחוץ שרי, בבית הכנסת אסור, ובפרט שיחה בטלה לגמרי, דבודאי שראוי למנוע תמיד מזה. והטענת רב קו היא בכלל חשבונות שאסור לעשות בבית הכנסת.

אמנם לגבי תלמידי חכמים הלומדים כל היום בבית מדרש, דעת השו"ע (שם) שמותרים לאכול ולשתות בהם מדוחק, ולדעת הרמ"א אפילו שלא מדוחק שרי. וכתב בביאור הלכה (ד"ה וי"א דביהמ"ד) ומסתברא דיש להקל גם לענין שאר תשמישין הואיל שלומדים שם כל היום. ופשוט דלבד מקלות ראש, (כנזכר לעיל בסימן מז).

לאור זאת יש מקום להקל לאפשר לתלמידי חכמים הלומדים בבית המדרש כל היום שיוכלו להטעין את הכרטיס גם במכשיר הנמצא בתוך בית המדרש, כי זה מצורכם שלא יצטרכו לטלטל עצמם ברחוב. וגם שמסתמא כל הנסיעות שנוסעים באוטובוס נוסעים לצורך מצוה, ילדי ישראל נוסעים לתלמוד תורה, הבנות לבית יעקב, וכך רוב הנסיעות הם לצורך מצוה, ולכן יש מקום להקל.

כמו כן בבתי מדרשות שעשו תנאי מפורש שיהיה אפשר להשתמש בהם גם לדברים שאינם של קדושה, כתב בשו"ע (שם סי"א) שמותר להשתמש בו תשמיש שאינו של גנאי. ויש מקום להקל גם לשלם שם כרטיס רב-קו, כמבואר במשנ"ב (ס"ק לו), שתנאי מועיל כדי לעשות חשבונות גם של יחיד.

צינונים והוספות. (אות א) ומבואר בביאור הלכה (ד"ה אבל בבתי כנסיות) שתנאי מועיל גם בבתי כנסיות שבארץ ישראל. וכן כתב באורחות רבינו (ח"א עמוד עה) שדעת החזו"א והקהלות יעקב היתה שמועיל תנאי גם לבתי הכנסיות שבארץ ישראל. עכת"ד הרה"ג יצחק זילברשטיין שליט"א. ועיין בשו"ת מנחת שמואל (פנחס, ח"ג סי' ד אות ד') שציין עוד למרן החיד"א (בברכי יוסף או"ח סימן קנא אות ג) שכתב בשם רב ישעיה הראשון, שתנאי מהני אף בארץ ישראל. ועיין עוד לגר"י ידיד זצ"ל בספרו ימי יוסף (בתרא או"ח סימן ד). אלא שעדיין נצבים לנגד עינינו דברי מרן השו"ע (סימן קנא סעי' יא) שפסק כדעת התוס' שתנאי לא מהני בארץ ישראל. ע"כ. וע"ע בספר מקדש מעט (דרוק, בהלכות תנאי בבית הכנסת עמ' פט) שכתב בזה"ל:

סימן נ

סעודה חלבית בשבת

ש. האם יש בעיה לאכול בשבת סעודה חלבית, או שיש עניין דווקא בסעודה בשרית, או דגים?

ת. לגבי הבשר. אף על פי שאין חיוב מצד ההלכה לאכול בשר בשבת, שהרי אין חיוב שמחה בשבת, מכל מקום מי שיכול לקנות בשר לשבת, טוב והגון שיעשה כן. וירבה בבשר ויין ובתבשילין כפי יכולתו^{תקכ}. ומי שאין בידו לענג את השבת בבשר, יענגהו כפי יכולתו, ובכל מקום ומקום יענגהו במאכלים ובמשקים הנחשבים להם עונג^{תקכא}.

ולגבי הדגים. נכון לאכול דגים בשבת. ואם אפשר יאכל דגים בכל סעודה מסעודות שבת, ולכל הפחות בסעודה ראשונה ושלישית^{תקכב}. ומי שאינו אוהב את טעם הדגים, אינו חייב להכריח

ובשו"ע [הנ"ל] פסק המחבר, אם בשעת בנין בית הכנסת התנו עליו להשתמש בו, מותר להשתמש בו בחורבנו אבל לא בישובו, וכו', אבל בבתי כנסיות שבארץ ישראל לא מהני שום תנאי. ואם כן לא נוכל להשתמש באמצעות התנאי כדי להתיר אכילה ושתיה בבית הכנסת בעודן קיימין, לאחר שנפסק בשו"ע שלא יכול התנאי להועיל רק בחורבנו ולא בישובו, ורק בבבל ולא בארץ ישראל.

ברם כבר הקשו האחרונים ז"ל על הכרעת השו"ע כהתוס' דבארץ ישראל לא מהני תנאי, מאי שנא מהא דמבואר (בסימן קנ"ד) דבכל תשמישי קדושה מועיל תנאי? ומשום זה פסקו האחרונים - דגם בארץ ישראל מועיל תנאי, ולא כתבו התוס' דבארץ ישראל לא מועיל תנאי, רק משום שהם סוברים שלא מועיל תנאי ביישובן. אבל לדעת הפוסקים המובאים בט"ז ובמג"א הסוברים דאף ביישובן מועיל תנאי, לדעתם גם בארץ ישראל מועיל תנאי. וכן פסק המשנה ברורה (בסימן קנ"א בביאור הלכה) שמועיל תנאי בשעת בנין בית הכנסת אף בארץ ישראל, כמו שמועיל תנאי לשאר תשמישי קדושה. עכ"ל.

תקכ. ילקוט יוסף (שבת כ"א סי' רמב ס"י, מהדורת תשע"א).

תקכא. (שם סעיף יא).

תקכב. ידוע הפתגם - 'האוכל דג ביום דג ניצל מדג', המובא בספר שולחן לחם הפנים (לרבי יעקב

רקח, סימן רמב). ולפי ההסבר: מי שיאכל דג ביום ד"ג כלומר, ביום שבת שהוא היום השביעי (ד"ג בגימטריא שבע), ינצל מד"ג שהוא ראשי תיבות של דין גיהנום. ועיין בספר ברוך אברהם (לר' ברוך אברהם מני, פרשת כי תשא, עמ' ריד).

ויש שפירשו שניצל מד"ג הוא ראשי תיבות של מדורי גיהנום.

ויש שכתבו שהכוונה ניצל מדין גלגול.

המפרשים שהכוונה שאכילת דגים מצילה מגלגול - הסתמכו על דברי הרב חיים פלאג' המובא בכף החיים (סימן לו אות נו), והובא גם אצל רבי אליעזר פאפו בדמשק אליעזר (מערכת ד אות יג), שכתב בשם ספר גדי מקולס (דף ח:), שמי שלא אוכל דגים בשבת חוזר בגלגול.

אמנם הגאון הרב יוסף משאש בספרו מים חיים (סימן קי) התבטא בצורה נחרצת נגד המנהג, בזה"ל: ורוב ההמון נתעו בשוא, והולכים שולל החרוז שהולידו הפתיים, כל האוכל דג ביום ד"ג ניצל מד"ג וכו', והחרוז הזה נוסף גם הוא על שונאיו - לשפוך עלינו בוז וקלון מפי בני הדור החדש, אשר אמונתם עומדת על בסיס רעוע. ולכן כל מי שיש בידו יכולת לעקור מנהג זה שלא יזכר עוד, עליו תבוא ברכת טוב מפי רז"ל הפשטנים והמקובלים זיע"א שהזהירו על אכילתם, מפני שלא חשבו שיתפכו הדורות כל כך מן הקצה עד הקצה, שאם ידעו מזה, היו מזהירים להפך. וצור ישראל את חמתו על אויבינו יהיה שופך. ע"כ.

הסיבה המקורית לאכילת דגים בשבת, הוא מהגמ' שבת (ק"ח ע"ב) מדין עונג שבת, וכפי שנכתב בגמרא: במה מענגו? רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אמר: בתבשיל של תרדין [תבשיל חשוב. רש"י, ור"ן], ודגים גדולים. וכן פסקו הרי"ף, הרא"ש, והטור, וכו' בספר היראים (סי' צט, וסי' תר). וכ"כ הסמ"ג (עשין ל') שעונג שבת הוא אכילת בשר ודגים ושתיית יין. וע"ע בילקו"י (שם הערה י"ב).

ומנהג אכילת הדגים הוזכרה במג"א (סי' רמב ס"ק א) - בשם רבי אברהם ברוכים הלוי (בתיקוני שבת תיקון יב), וסייג שכל אחד לפי טבעו. והובא במשנ"ב (סי' רמב ס"ק ב). ובבן איש חי (ש"ש פר' וירא סעיף יח).

והרב משה הירץ כתב (הגהת בן המחבר בספר בית הלל יורה דעה, ריח א), שאכילת דגים בשבת היא מצווה מהתורה. ודעתו לא התקבלה, וכל האחרונים נחלקו על דבריו. ועיין למון החיד"א במחזיק ברכה (רמב). ובר' שניאור זלמן מלאדי בשולחן ערוך הרב (סימן רמב קונטרס אחרון ס"ק ד).

ועוד טעמים בעניין אכילת דגים בשבת, עיין לר' צבי אלימלך שפירא בבני יששכר (חלק א מאמר ג אות ט"ז), שהביא מספר טעמים. ובספר של ר' אברהם יצחק שפרלינג בטעמי המנהגים (שבת, אות שו והלאה). ולרבי יוסף חיים מבגדאד בבן יהוידע (חלק ה. וסנהדרין קח ע"א). ולר' יוסף פצנובסקי בפרדס יוסף (פר' שמיני יא ט). ולר' יוסף הכהן שוורץ בויצבור יוסף (סימן לד). ולר' יהודה וול מברזן באמרי יהודה (פרשת שלח פג ע"א). ולר' יצחק ליפיץ בספר מטעמים (מערכת ד' אות ב). ולר' משה מפרמישלא במטה משה (ירושלים תשל"ח, סימן תד). ובעיני העדה (לח"ב דף סז). ולר' אברהם כלפון בחיי אברהם (רלא). ולר' אשר ישעיה הורוויץ במעדני מלך. בכל אחד מן הספרים הובא טעם אחד, וע"ע בספרו של ר' יוסף רפול בחדות השבת (שבת סימן יג עמ' ריט-רלה). ועוד.

ועיין בילקו"י (שם בהערה) שכתב בזה"ל: וכמה גדול כח המכבד את השבת וקונה בו דגים, יש ללמוד ממעשה שהובא בגמרא בשבת (ק"ט ע"א) אמרו על יוסף מוקיר שבת [מכבד שבתות. רש"י], שהיה נכרי אחד שגר בשכונתו, שהיו לו נכסים רבים, יום אחד אמר לו החוזה בכוכבים לאותו נכרי: כל נכסיך יבואו בסופו של דבר לידי יוסף מוקיר שבת.

את עצמו לאכול דגים בשבת, כי השבת לעונג ניתנה ולא לצער^{תקכג}.

וכיון שאין אכילת דגים בשבת חובה, אלא רשות ומצוה, שהרי יכול לקיים עונג שבת בבשר או בשאר מאכלים החביבים עליו^{תקכד}, ולכן מי שזה עונג בשבילו לאכול בסעודת שבת מאכלי חלב יכול לאכול, כי השבת ניתנה לעונג.

סימן נא

זהירות מציפורניים למעוברת

ש. נשאלתי מאחותי היקרה מרת שרה אודליה ברכה תחי', אודות העניין שאם אשה מעוברת עוברת על ציפורניים ל"ע היא יכולה להפיל, האם זהירות זו חלה גם על הציפורניים של הגויים, או דווקא על מי שהוא מעמך בית ישראל?

ת. ואציין בזה קודם את מה שסיפרה לי, שהייתה עובדת במקום עם עובדות ערביות, וכשהיו מזהות שיש אשה יהודיה מעוברת,

הלך ומכר את כל נכסיו, כדי שלא יפלו בידי שכנו היהודי, וקנה בכסף מרגלית טובה ויקרה. והניח אותה בכובע של לבד. בשעה שהיה עובר על הגשר, באה רוח חזקה והעיפה את הכובע לתוך הנהר, ובלעו דג שמן. ונצטער צער רב.

לימים, דגו הדייגים את הדג הזה, והביאוהו לשוק בערב שבת סמוך לחשכה, אמרו: מי יקנה את הדג בשעה זו, אמרו להם: לכו ותמכרו את הדג ליוסף מוקיר שבת, הלכו ומכרו לו הדג, חתכו ומצא בתוכו אותה מרגלית יקרה, ומכרה בסך גדול של דינרי זהב.

פגע בו ההוא סבא אמר: מאן דיזיף שבתא פרעיה שבתא. ע"כ. והיינו שקיבל שכר ע"ז גם בעוה"ז.

אתה הראת לדעת כמה גדול כח המכבד את השבת, וקונה לו כדי להתענג על ה'. עכ"ל. **תקכג.** (ילקו"י שם סעיף יב).

תקכד. מלשון הילקו"י (שם בהערה). ע"פ משמעות לשון הרמב"ם (פ"ל משבת ה"ז).

הם היו תולשות את הציפורניים שלהם בשיניים וזורקות אותם לרצפה, כדי של"ע היהודיות יפילו את עוברם, רח"ל.

העניין מצמרר עד לאן מגיע ההלכה שעשו שונא ליעקב, וה' יצילנו מהם.

ולעצם השאלה. ידועים דברי הגמ' במסכת מועד קטן^{תקכח}, ובמסכת נדה^{תקכו} - תניא שלשה דברים נאמרו בציפורניים: הקוברן צדיק, השורפן חסיד, הזורקן רשע, טעמא מאי? שמא תעבור עליהן אשה עוברה ותפיל. אשה בי מדרשא לא שכיחא, וכי תימא זימנן דמיכנשי להו ושדי להו אבראי, כיון דאשתני אשתני.

דהיינו - מה הטעם שמי שזורק את הציפורניים נקרא רשע? שמא תעבור אשה מעוברת, ותפיל את העובר, לפי שיש סגולה בציפורניים זרוקות - שגורמות להפלת העובר של האשה שעוברת עליהם.

ועיין בבאר היטב^{תקכו} שביאר בשם תועלת יעקב^{תקכח}, שקודם חטא אדם הראשון, היה כל גופו מלובש במלבוש כמין ציפורן, ואח"כ נסתלק ממנו לבוש זה, ונשאר רק על ציפורני ידיו ורגליו. ומאחר שהאשה גרמה לחטא זה, היא מסוכנת להפיל ח"ו על ידיהם כשעוברת עליהם^{תקכט}.

תקכה. (יח ע"א).

תקכו. (יז ע"א).

תקכז. (סי' רס ס"ב).

תקכח. (סוד השבת אות ג'), והוב"ד באליה רבה (סי' רס ס"ק ז). וע"ע בשלה הקדוש (שבת פרק תורה אור סי' פה). ובדבש לפי למרן החיד"א (מערכת צ' אות יב, ואות יט).

תקכט. ועיין בקהלות יעקב (ב"ק מה) לענין חיוב דמי ולדות על ידי זריקת צפרנים. וראה עוד

והרב בן איש חי בן יהודה^{תקל} מביא טעם נוסף - שהקליפות והחיצונים נאחזים בציפורניים, מפני שהציפורניים הם פרים ורבים, וזאת הסיבה שמסתכלים עליהם באור נר ההבדלה, לסימן שכמו שהציפורניים פרים ורבים, כן נפרה ונרבה.

אמנם על ידי שקוצצים אותם ממקום חיותם הם מפסיקים מלפרות ולרבות, ולכן הם מזיקים למעוברת שתפיל ולא תפרה ותרבה - כמידה כנגד מידה. ע"כ.

וע"פ המעשה שהגמ' מספרת שם^{תקלא} משמע שמותר לזרוק את הציפורניים, אומרת הגמ': שאשה בבית המדרש לא מצויה

בספר חשוקי חמד (נדה עמוד קפ) שדן באדם שזרק ציפורניים ואשה הפילה, האם הוא חייב מדין מזיק. עיי"ש.

תקל. במו"ק (יח).

תקלא. ששמואל אמר: שהלכה כרבי יוסי שמתיר ליטול ציפורניים במועד, וכך הדין לגבי אבל, שמותר לו ליטול ציפורניו - משום דאמר שמואל: הלכה כדברי המיקל באבל.

פעם אחת לפנחס אחיו של שמואל, קרה לו מקרה שנפטר קרובו. נכנס שמואל אל אחיו פנחס כדי לדבר על לבו ולנחמו.

ראה שמואל שהציפורניים של פנחס היו גדולות. שאל שמואל לפנחס: מדוע לא נטלת את ציפורניך?

אמר פנחס לשמואל: אם יהיה אבל אצלך - אתה גם תזלזל בעניין ליטול את ציפורניך בזמן האבלות?

והיה הדיבור הזה של פנחס - כ"שגגה שיוצא מלפני השליט" (קהלת פ"י), וקרה לשמואל גם מקרה שנפטר קרובו.

נכנס פנחס אל שמואל אחיו לנחמו. נטל שמואל את ציפורניו, וזרק אותן מרוב כעסו [וחזר וכנס, שהרי הזרק ציפורניו נקרא רשע. רש"י].

אמר שמואל לפנחס אחיו: מדוע פתחת את פך לומר אילו היתה קוראת אצלי אבלות, וכי אין לך מה שכתוב - "ברית כרותה לשפתיים"? שדבריו של אדם מתקיימים. (ועיין בברכות יט ע"א).

וכמו שמצינו אצל אברהם אבינו. שאמר רבי יוחנן: מנין שברית כרותה לשפתיים, שמתקיימים דבריו של אדם?

ולכן מותר לזרוק שם. וע"ע במשנ"ב^{תקלב} שהוסיף - שה"ה בבית המרחץ העשוי לרחיצת גברים בלבד.

שואלת הגמ': והרי שמא יאספו את הציפורניים מרצפת בית המדרש, ויזרקו אותם לחוץ? משיבה הגמ' שאין לחשוש לכך, כיון שאם הציפורניים השתנו מהמקום שנזרקו אליו בתחילה, שוב אין הם מזיקות במקום השני^{תקלג}. וכע"ז מבואר בזוהר הקדוש^{תקלד}.

אך שמבואר שם שכל אדם יכול להינזק, ולא רק אשה מעוברת. ובעיקר באשה מעוברת מפני שיש חיצונים שנאחזים בציפורניים, כמנין אלף ארבע מאות וחמישה, ומובא שם שהמכשפים היו עושים בהם כישופים.

וכנראה שהרמב"ם השמיט את הדין הזה, מפני שהוא מחמת סגולה^{תקלה}.

ועדיין תמוה על מרן השו"ע שלא הזכיר דין זה ביורה דעה^{תקלו} שהזכיר דברים סגוליים המזיקים מחשש סכנה, אע"פ שהשמיטם הרמב"ם? ועיין בשו"ת יד חנוך^{תקלז} שכתב - משום שנשתנו הטבעיים ואין רוח רעה, ולכן השמיטו אותם. עי"ש.

שנאמר (בפרשת וירא פ"ב) "ויאמר אברהם אל נערי: "שבו לכם פה עם החמור, ואני והנער נלכה עד כה, ונשתחוהו, ונשובה אליכם". ואכן הסתייע שהם חזרו, ויצחק לא נשחט. נלקח מספרנו המתקנות שבפרשה (פר' מטות עמ' 384, וע"ע שם באריכות העניין, ובסיפור המחריד אודות המצבה הראשונה של בית עלמין סגולה בפ"ת).

תקלב. (סי' רס ס"ק ו).

תקלג. עיקר הביאר עפ"ד החברותא. והבאתיו כדי שאם אשה תראה העניין, יהיה לה קל להבין.

תקלד. פר' אחרי מות (דף עט ע"ב), ובפר' ויקהל (דף רח ע"ב), ובפר' תרומה (דף קעב ע"ב).

תקלה. ועיין בספר אוצרות החיים (להמלבי"ם, סי' ד' ארצות יהודה ס"ק ד). ובספר סגולת ישראל (מערכת ר' אות ג').

תקלו. (סי' קטז).

תקלו. (סי' לה).

עכ"פ לעצם העניין אם בטעות נפלו והתפזרו הציפורניים בבית, יש תקנה שיטאטאו את אותו אזור שנפלו בו הציפורניים על ידי מטאטא, שכל כוחם והשפעתם של הציפורניים להזיק - הוא רק אם הם נמצאים במקום שנפלו [כנ"ל] תקלה.

וחובת הזהירות שאשה מעוברת לא תעבור מעל ציפורניים, אמורה גם בציפורניים של עצמה, וגם בציפורניים של ילד קטן ותינוק, ונראה שגם בציפורניים של גוי^{תקלט}.

ואודות אשה שעבודתה לעשות מניקור או פדיקור, ומשייפת את הציפורניים, ופעמים רבות מתפזרים הפירורים של

תקלה. ועיין בפרישה (סי' רמא). וע"ע במשנ"ב (סי' רס ס"ק ו). ובבן איש חי (ש"ב פר' לך לך סעיף יד).

תקלט. ראה בספר שאלת רב (חלק א פרק יב שאלה ח) - שהביא שאלה ששאל לר' חיים קנייבסקי זצוק"ל בזה"ל: האם גם על גבי ציפורניו של נכרי יש סכנה למעוברת? והשיב לו ר' חיים: יש לזהר. עכ"ל.

אמנם הגאון ר' יצחק זילברשטיין שליט"א בספר מלכים אומניך (פי"ד הערה יח) כתב אודות העניין אם ציפורניים של גויים ובהמה יש בכוחם להזיק? והוסיף בשם גיסו הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל: דאין בצפורני עכו"ם סכנה, כשם שרוח רעה לא שורה על ידיו בקומו מהשינה בשחרית. ומבואר בפרמ"ג, דכשם שאין הנכרי מטמא במותו, כך אין רוח רעה שורה על ידיו. והנה הרמב"ם (בהלכות טומאת מת פ"א ה"ג) כתב וז"ל: וכן העכו"ם אינו נעשה טמא מת, הא למה זה דומה לבהמה שנגעה במת. עכ"ל. כלומר הפרמ"ג סובר - שדין העכו"ם כדין הבהמה גם לגבי רוח רעה, כך נאמר לגבי הציפורניים, שציפורני העכו"ם כציפורני החתול והאריה דלא שמענו שיש בהם מיאוס וכשפים. ע"כ.

אולם בספר שאלת רב [הנ"ל] השיב הרב קנייבסקי זצוק"ל: שיש לזהר. ואולי כתב דיש לזהר, מהטעם שהובא בראשונים - משום מיאוס.

ובספר מקור חיים להגאון החוות יאיר כתב (סימן רס) על דברי הגמ' [הנ"ל] זורקן רשע - בדאיתא איתתא, ור"ל בת ישראל. עכ"ל. ומבואר דבמקום של גויים אין חשש לזרוק צפורניים, ויש לעיין מאי סבירא ליה גבי צפורניים של גוי, אם ישראל ניזוק מהם או לא? וראה עוד בספר פסקי תשובות (סימן רס באות ט, ובהערה 94). נלקח מספר שנות חיים (בעניני קיום העובר - זהירות בציפורניים, סי' ו עמ' נג בהערה א). והרגיש בסתירת הגר"ח הרב אברהם חיים שצ"גל בחוברת אליבא דהלכתא (גיליון מ"ז, טבת תשע"א, עמ' לט), וציין שבספרו דולה ומשקה שאל שם להגר"ח קנייבסקי בענין הזהירות, והשיב בכ"י בזה"ל: טוב להזהר. ע"כ. וכתב בגיליון עפ"ז: קצת משמע מהלשון 'טוב להזהר', שלא מוחלט אצל הגר"ח קנייבסקי הסברה שאמר בתחילה שהוי הציפורניים של עכו"ם כציפורני בהמה, (שדברי הרמב"ם שעכו"ם כבהמה נאמר לעינין טומאה, ואולי ענינים של סכנה שונים הם), ולכן ראוי להחמיר מספק, ודו"ק. עכ"ל. וע"ע ובספר תורת העובר (עמוד רב).

השיוף לכל צד, מותר לאשה מעוברת לעבור על הפירורים והאבקה, משום שבפעולת השיוף הציפורניים נהפכו לאבקה דקה, ואינם בכלל [הזהירות] (הסגולה) שאסרו לאשה מעוברת לעבור על ציפורניים, שפנים חדשות באו לכאן תקמ.

סימן נב

הפסק באמצע תפילת שמונה עשרה

ז. מי שנצרך לנקביו בדחיפות באמצע תפילת שמונה עשרה ויצא להתפנות לזמן מה, האם כשחוזר ימשיך היכן שפסק, או שיתחיל את התפילה מהתחלה?

ת. אם הפסיק באמצע תפילת שמונה עשרה, ושהה זמן כדי לגמור את כל התפילה, בין שהפסיק באונס ובין שהפסיק ברצון, בין שהפסיק בדיבור ובין שהפסיק בשתיקה תקמא, חוזר לראש התפילה תקמב.

תקמ. כל עיקר התוכן נלקח מהספר הנפלא בשם התינוק (לר' אברהם הלוי, פ"א ה"ז - ה"כא, בסגולות למניעת הפלה ולהריון תקין - עמ' כא - כד). עוד בעניין ציפורניים של גוי לגבי מעוברת עיין בספר דברי בניהו (דיין, ח"כג ס' עו).

ואודות עניין זה, ע"ע במה שכתב והוסיף לי בזה טעם לשבח הרה"ג ישי מזלומיאן שליט"א - במכתב המצורף לעי"ל בריש החיבור.

תקמא. והדברים ברורים בדעת מרן שאפילו שהפסיק בשתיקה חוזר לראש. וכן עיקר. ונזכר לקמן שאין לחוש בתפילה לכלל דספק ברכות להקל, כי המחמיר בזה ע"פ הכלל דסב"ל יוצא שכרו בהפסדו, שמברך ברכות לבטלה בקום ועשה, ומבטל ג"כ מצוות תפילה, אליבא דמרן, ולכן עלינו לנהוג ע"פ שורת הדין דוקא, ואין דרך לנטות ימין ושמאל, שהואיל ודעת הרי"ף והרמב"ם בתפילה שאם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש, ואפילו שהה בשתיקה, הכי נקטינן לדינא, שאין ספק שזוהי ג"כ דעת מרן. וכן עיקר.

תקמב. שו"ע (סי' קד ס"ה) - כדעת הרי"ף והרמב"ם.

ואפילו אם טעה והמשיך את תפילתו מהמקום שפסק, וסיים תפילתו, לא יצא, וצריך לחזור ולהתפלל^{תקמג}.

ונכון שבכיוצא בזה יעשה תנאי דנדבה, ויאמר: 'אם חייב אני לחזור, תהיה תפילה זו לשם חובה, ואם לא, תהיה תפילה זו נדבה'^{תקמד}.

ולא שייך לומר בדין זה שלא יחזור ויתפלל מתחילת התפילה שהרי ספק ברכות להקל, כיון שבתפילה לא אמרין כלל זה של ספק ברכות להקל, כיון שאם יחזור למקום שפסק, לדעת מרן השו"ע כל הברכות שמברך הן ברכות לבטלה, כיון שהיה לו מן הדין להתחיל מראש התפילה, והוא מתחיל מאמצע התפילה, והרי הוא מברך בקום ועשה ברכות לבטלה. ולא שייך בזה הכלל דסב"ל^{תקמה}.

ולכן חוזרים לכלל לפסוק כדעת מרן שקיבלנו הוראותיו, שהרי גם בברכות העושה כדעת מרן אין מזניחים אותם, מכיון שקיבלנו הוראות מרן^{תקמו}.

ולכן אפילו פסק מרצון, אם שהה כדי לגמור את כולה, חוזר לראש^{תקמז}.

תקמג. פרי חדש (סי' קד ס"ה). ומה שפסק בכף החיים (ס"ק כט), שבכה"ג בדיעבד שעבר וסיים התפילה ממקום שפסק אין מחזירין אותו. ליתא, אלא חייב לחזור ולהתפלל מראש התפילה, ועל הצד היותר טוב יחזור בתנאי דנדבה. והרי זה כמבואר.

תקמד. הליכו"ע (ח"א פר' משפטים ס"ה עמ' קסו).

תקמה. שו"ת יבי"א (ח"ב או"ח סי' ח', ט', י').

תקמו. כמ"ש מרן החיד"א בשו"ת חיים שאל (ח"ב סי' טו).

תקמז. כל תוכן תשובה זו נלקחה ממרן רבינו זיע"א בהליכות עולם (שם). עע"ש.

סימן נג

הפסקת חתן בר מצוה באמצע הדרשה

ש. נשאלתי מדוע נוהגים לשיר באמצע דרשת בר מצווה? והלא החתן אומר דברי תורה, ואיך ניתן להפריע לו באמצע?! ובפרט שבמקום לעודד את החתן להשמיע דברים אנחנו מראים לו שזה לא מעניין אותנו הייתכן?!...

ת. נהוג שבזמן שחתן ההוא - בר מצוה דורש, חבריו לכיתה או המוזמנים מפסיקים את דרשתו על ידי שירה.

והיו שהסבירו שהטעם הוא - כדי שלא לבייש את הילד, ולכן מפריעים לו בצורה יזומה, ובכך מקבל הוא ביטחון. והיו שטענו - שעליו לדעת כבר מגיל קטן שלדרוש בפני רבים לא תמיד זה דבר קל...

אבל בכל זאת מתעוררת השאלה - הרי יום בר המצוה הוא יום כל כך מיוחד עבור הילד, יום שבו הוא נכנס לעול המצוות, ודווקא ביום עוצמתי שכזה עבור הנער, אנחנו לא מקשיבים לדברי התורה שלו?! הייתכן?!

להבנת הדברים, מסופר על הרב חיים דוב מאיר רובמן זצ"ל שהגיע פעם לסעודת בר מצוה של אחד ממכריו.

וכמקובל החל חתן הבר מצוה לשאת דרשה, ופתחו כולם בשירה מרוממת והפסיקו אותו. כשראה הנער שהוא לא יוכל לשאת את הדרשה כפי שתכנן, הוא התיישב על מקומו.

כאשר הסתיימה השירה, הורה הרב רובמן לנער לקום ולהמשיך את הדרשה.

אך שוב נשמעה שירה בקרב הקהל. והפעם החתן לא ישב מפאת כבודו של הרב, ולא המשיך עקב השירה שהרעידה את האולם.

לפליאתו, שוב הורה הרב להמשיך בדרשה... וכך חזר הדבר ונשנה כשהרב מתעקש שהוא יסיים את הדרשה שהכין.

אז קם הרב ופנה אל הנער בר מצוה ואמר לו: יודע אתה למה הכרחתי אותך להמשיך ולסיים את הדרשה? כמובן שלא התכוונתי חלילה לבייש אותך, או לגרום לך לחוסר נחת, אלא רציתי שתלמד יסוד חשוב לחיים - היום זכית והגעת למצוות, והכנת דרשה כדי שכולם ישמעו וישכילו, ואני חששתי שמא תטעה בעקבות מה שארע כאן... ותחשוב שלימוד התורה ויתר המצוות, הם דברים הבאים בקלות ואין בהם קושי.

דע לך! לא בכדי הפריעו לך החברים שלך... לומר לך, שבכל מצב שאדם מתעלה בחיים, הן בלימוד התורה, והן בקיום המצוות, מגיע היצר הרע ומנסה אותך עם קשיים כדי שתחזור אחורה...

היום נוכחת - שאסור לך לוותר למרות הקושי הגדול תעשה מאמץ לסיים את המצווה שבה התחלת...

את המסר הזה אנו מעבירים לחתן הבר מצוה בעצם ההפרעה שלנו, שיראה לקיים את מצוות ה' בנחישות גם שיש קשיים, יהיו אשר יהיו... תקמח

וכך מבאר האדמו"ר ר' יקותיאל יהודה הלברשטאם מצאנו - קלויזנבורג [בעל השפע חיים] את ענין הפסקת הדרשה של החתן על ידי המסובים, להורות ולרמוז לו: שעתה עם צאתו לקראת החיים - צפויים לו קשיים וניסיונות שיפריעו לו בלימוד התורה, ויהא מוטל עליו להתגבר עליהם ללא מגור, ואז יזכה לקנין התורה. ע"כ תקמט.

ולעומת זאת עיין בספר נטעי גבריא לתקני שמשפר שהיה בקבלת פנים בנוכחות הגאון רבי אליעזר זילבר והוא אמר: שמנהג ותיקין הוא - שהחתן דורש בתורה לפני החופה, ולא הסכים שהבחורים יפסיקו אותו בשירה באמצע הדרשה. ע"כ.

וע"ע בירחון בית רוז'ין תקנא שכתב על האדמו"ר מרוז'ין זיע"א - שהיה רגיל לספר מזיכרונותיו משמחת הבר מצווה, שזקנו זיע"א ביקש מאחד מגדולי החסידים הרה"ח רבי משה מעד ז"ל, להכריז לפני דרשת הבר מצוה שלא יפסיקו באמצע הדרשה, ויניחו לבחור לומר את כל הפלפול. ואביו זיע"א סיפר שגם בבר מצוה שלו - לא הניח אביו שיפסיקו אותו באמצע הדרשה. ע"כ.

תקמח. מערוץ דבר תורה (במבט לחיים מהרב שלמה הלוי שליט"א).

תקמט. וע"ע בשפע חיים (ח"ג מכתב רבי. ובח"ה מכתב שסד).

תקנ. (הלכות נישואין ח"א עמ' צט).

תקנא. (גיליון א' חודש מנחם אב תש"פ, עמ' ה).

עיין בקונטרס בן שלוש עשרה למצוות ^{תקנב} שכתב שבסעודת הבר מצווה של רבי אברהם מרדכי אלתר [בעל האמרי אמת] הוא דרש פלפול בהלכה, ואביו רבי יהודה אריה לייב אלתר [בעל השפת אמת] הורה שלא יפסיקו אותו וידרוש עד גמירא. ע"כ.

ובספר ארחות רבנו ^{תקנב} מספר על הרב יעקב ישראל קנייבסקי [בעל הקהללות יעקב] שבחתונת נכדתו, כשהתחיל החתן לומר תורה והפסיקוהו בשירה, כנהוג, הקפיד על זה מו"ר ואמר: שחתן היודע ללמוד צריכים לאפשר לו לומר תורה. ובסוף אפשר להפסיקו, ורק מי שחלש בלימודים אצלו רצוי לבלבל ולהפסיקו. ע"כ.

וחלק מחסידי חב"ד נהגו לעשות פשרה בין המנהג להפסיק ובין ההקפדה שלא להפסיק, שהחתן חוזר בעל פה מאמר חסידות בשעת קבלת הפנים, כאשר סדר החזרה הוא כך: החתן אומר את המאמר פעם אחת בשלמותו, עד תום. ולאחר מכן הוא מתחיל שוב לאומרו מההתחלה - ואז נהוג להפסיקו ^{תקנב}.

ובך היא הוראת כ"ק האדמו"ר מליובאוויטש זיע"א: שלא להפסיקו באמצע אמירתו אלא לאחר שיגמור יתחיל שוב ואז יפסיקוהו ^{תקנה}.

תקנב. (לנדוי, עמ' כב בדרשת חתן הבר מצווה).

תקנב. (ח"א עמ' רלב אות לה-לו).

תקנב. עיין בשמחת עולם (קיצור הליכות ומנהגי שידוכין ונישואין בחב"ד - הרב מרדכי מנשה לאופר, עמ' 75).

תקנה. עיין בקונטרס תפארת איש (קונטרסי תשורה משמחות חסידות חב"ד, פניני המצוות, מנהגי בר מצווה עמ' 41). וע"ע בספר ילקוט בר מצווה.

והיה מספר האדמו"ר ר' מנחם מנדל מליובאוויטש: שבבר מצוה אצל נכדו של חותנו האדמו"ר ר' יוסף יצחק שניאורסון שהתקיימה בפולין, אמר חותנו: דכיון דאמרו חז"ל^{תקנו} 'אזלת לקרתא אזיל בנימוסא', א"כ יש לנהוג כמנהג פולין, והרי בליובאוויטש המנהג היה שחתן הבר מצוה דורש כל הדרשה, לכן אמר: שידרוש פעם אחת כל הדרשה, ושוב יתחיל מההתחלה ויפסיקו אותו באמצע^{תקנו}.

ועיין בספר בצל החכמה^{תקנה} שמובאים הדברים שדיבר בענין האדמו"ר מליובאוויטש עם כ"ק האדמו"ר רבי פינחס מנחם אלתר מגור, שלכן מפסיקים את החתן, כיון שהתורה אין לה זה שיעור, וכמה שיאמר - הרי יש יותר, וכדי להדגיש זאת מפסיקים.

עוד הוסיף שהיה מנהג בסעודות 'שבע ברכות' שהחתן מתחיל את דבריו ג' פעמים ובכל פעם הפסיקו אותו.

ובספר לקוטי שיחות^{תקנט} די"ל דתחילת המנהג להפסיק הדרשה הייתה - מפני שלא לבייש את מי שאין לו. ע"כ^{תקס}.

והחתם סופר נתן טעם לכך^{תקסא} - שהחתן מתחיל בדברי תורה ומפסיקים אותו, כי כן מצאנו בקבלת התורה שהפסיקו

תקנו. שמות רבה (פ"מז ה).

תקנו. מקונטרס בן שלוש עשרה למצוות (הנ"ל עמ' כג).

תקנה. (של חסידי חב"ד).

תקנט. (כרך כ"ד).

תקס. מקונטרס בן שלוש עשרה למצוות (שם). וע"ע בספר שערי הלכה ומנהג (מהאדמו"ר ר' מנחם מנדל מליובאוויטש, או"ח ח"ב סי' רצט עמ' שח).

תקסא. הובא בספר בישורון מלך (על שמחת אירוסין ונישואין - הרב יעקב אלעזר מייזליש, עמ' ג).

להקב"ה שנמשל כחתן היוצא מחופתו, שנאמר^{תקסב} 'ויאמרו אל משה דבר אתה עמנו' וגו'. ע"כ.

והגאון האדמו"ר רבי חיים אלעזר שפירא ממונקאטש [בעל המנחת אלעזר] נתן טעם^{תקסג} למנהג זה שלא מניחים לחתן לגמור את דרשתו, כאשר המסובין מפסיקין אותו על ידי שיתחילו לזמר וכיוצא בביטול אחר, וכתב דנוהגין כן על פי מה שכתב במג"א^{תקסד} - דבנשואי בת תלמיד חכם לעם הארץ אם אומרים הוי סעודת מצוה, וגם בדברי תורה אם אומרים הוי סעודת מצוה, ואם כן החתן מתחיל לומר דברי תורה כדי שתהיה הסעודה סעודת מצוה, כי לא נאה שיחזיק הוא עצמו לתלמיד חכם. אמנם המסובין והנאספים צריכין לכבדו ולשמחו, על כן מפסיקין אותו בעת שיתחיל לומר דברי תורה, כלומר, שאין צריך לומר דברי תורה כדי להיות סעודת מצוה - כי בלא"ה הוי סעודת מצוה בנשואי תלמיד חכם, ובזה יחזיקוהו לתלמיד חכם וזהו כבודו. ע"כ^{תקסה}.

ועיין בספר אמרי אמת^{תקסו} - שמצא סמך נאה לענין מנהג ישראל שהחתן דורש, והוא על פי דבריהם ז"ל על הפסוק האמור בהשבת אבדה^{תקסז}: 'עד דרוש אחיך אותו' - דרשהו שלא יהא

תקסב. בפרשת יתרו (פ"כ פ"טז).

תקסג. בספר דברי תורה (שפירא, מהדורה קמא אות א).

תקסד. (סי' תער ס"ק ד).

תקסה. וע"ע במוסף שבת קודש (של יתד נאמן, פר' קרח תשנ"ו גיליון 38 - עמ' 13, מר' אליקום דבורקס). וע"ע בספר והיו לכבוד ולתפארת (זכריהו, עמ' 31 בחשיבות הדרשה לבר המצוה).

תקסו. (לר' אברהם מרדכי אלתר האדמו"ר מגור, ח"ה פרשת כי תצא עמ' לו).

תקסז. בפרשת כי תצא (פ"כ פ"ב).

רמאיתקסח, שצריך לחקור ולדרוש אותו בסימנים שזו אבדתו. וכן החתן, שמחזר ומבקש אבדתו - כדברי התוס' שהאשה נחשבת לאבדת בעלה, צריך לדרוש אותו שראוי לכך.

ולפי זה יומתק מאד מנהג העולם להפסיק את דרשת החתן, שכן הכוונה בזה לגלות שאנו מחזיקים את החתן כתלמיד חכם, שאינו צריך דרישה ונתינת סימנים, ומשיבים אבדתו בטביעת עין תקסט. ע"כ.

גם האדמו"ר ר' פנחס מנחם אלטר מגור תקע [בעל הפני מנחם] נתן טעם למנהג שמפסיקים את החתן בדרשה, 'מנהג ישראל תורה, אולם מ'תורה' זו אי אפשר להיות למדן, מן המנהג ישראל תורה, רק כאשר לומדים תורה אז מנהג ישראל גם כן תורה'. בהתייחסו למנהג הפסקת החתן בדרשתו, הוסיף שאין לזה מקור, ויש לומר כמה טעמים?

א. יתכן שהכוונה לרמז שהתורה אין לה סוף וסיום, ובלאו הכי אי אפשר לגומרה ולסיימה, וארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים.

ב. עוד יש לומר על דרך צחות - להראות שגם קצת תורה יש לה חשיבות בפני עצמה.

תקסח. בבא מציעא (כז ע"ב).

תקסט. שם (כג ע"ב).

תקע. בפני מלך (לקט אמרות בעניני נישואין מכ"ק האדמו"ר בעל הפני מנחם מגור, עמ' י).

ג. גם יש לרמז לו - שאפילו שיש מפריעים, גם כן צריך ללמוד תורה.

ד. עוד אפשר לומר על דרך צחות - דאיתא^{תקעא} המשמח חתן זוכה לתורה, ולכן מפסיקים אותו לפי שרוצים לזכות בעצמנו לתורה, וכשהחתן אומר תורה מפסיקין אותו לשיר לפניו ולשמחו ולזכות על ידי זה לתורה. אולם באמת, גם התורה עצמה היא שמחה, ויש להניח לחתן לומר דברי תורה - הרי זה גם כן שמחה. ע"כ.

ובספר שהשמחה במעונו^{תקעב} מצא סמך ורמז לכך מהפסוק^{תקעג} 'דברי חכמים בנחת נשמעים', 'נחת' אותיות 'חתן' - שצריך לשמוע דבריו.

וכתב עוד, שיש דורשים ענין הפסקת דרשת החתן בשירה, על פי מה ששנינו במסכת יבמות^{תקעד} כל השרוי בלא אישה כשרוי בלא תורה, שרק לאחר הנישואין - זוכה לשלמות ההבנה ולקנין התורה.

ואם כן, חתן זה שהכין את דברי התורה והדרשות בימי בחרותו, מפסיקין אותו, להורות לו: שתורה זו שלמד עד כה - אין

תקעא. בברכות (ו ע"ב).

תקעב. (עמ' קנג).

תקעג. בקהלת (פ"ט פ"ז).

תקעד. (סב ע"ב).

לה שלמות, ורק מעתה יפתחו לו שערי דעת, ויזכה לעלות במעלות התורה והבנת דרכיה. ע"כ תקעה.

וע"ע בקונטרס סדרא דהילולא תקעו שכתב ע"פ ספר שולחן העזר תקעו, ועוד ציין ע"פ ספר גאולת ישראל שהחתן דורש קודם החופה, רמז למתן תורה. ומפסיקים אותו, רמז לשבירת הלוחות.

אך כתב שכשם שאיתא במדרש תקעו - שבשעה שהחכם דורש וכל העם שומעים, מוחלים להם על כל עוונותיהם, כך חתן שהוא נקי מעבירות ויושב ודורש וכל העם שומעים, אזי נמחל להם עוונותיהם, וע"כ אין להפסיקו. אך לכאורה זה הוא דווקא בדרשה שקודם החופה ששייך הטעם דמחילת עוונות, אך לאחר החופה שיש נהגו דורש תקעו, צריך להפסיקו וכרמז שהביא הגאולת ישראל.

שו"ר בקונטרס ויעש כן אהרון שנסע הרב פאדווה ללונדון, הלך לקבל ברכת פרדה מהרה"ק ר' אהרון בעלזער ז"ע"א, ואמר לו ר' אהרון: שבדרשה הראשונה שידבר שם - יפסיק באמצע הדרשה, כי בדרשה הראשונה צריך להפסיק בבחור בר מצוה בחתן וברב. ע"כ.

תקעה. (עיקר התוכן נלקח מהמוסף התורני של משפחה - גיליון 65 מנחם אב תשס"ח, מר' יצחק יהודה רוזן, עמ' 30-31).

תקעו. (בוקשפן, עמ' יד הערה כו).

תקעו. (ליבוויץ, סי' ו ס"ק ו. ומה שפירשו השמלה לצבי ס"ק ו).

תקעה. מדרש משלי (פ"י פ"ז על הפסוק אורח לחיים שומר מוסר, ועוזב תוכחת מתעה. בד"ה בא לפניו מי שיש בידו חמישה חומשי תורה.

תקעט. (עיין שם סעיף נ).

ולעומת זאת עיין בספר כחתן יכהן פאר שכתב^{תקפ} בזה"ל: תדע,
שיש צורך גדול לדרוש ולעשות סעודה ביום גדול זה
דוקא, וכו' ועל כן אם יודע חתן בר מצוה לדרוש בדברי תורה,
ידרוש דבר בעיתו מה טוב, ואם לאו, ידרוש האב, ואם לאו, ידרוש
תלמיד חכם אחד מן הקרואים, וכו'. אך בודאי שמחובת הציבור לא
לדבר בעת הדרשה ולהשתדל להקשיב לדברי התורה. וכן הוא מדין
'בין אדם לחבירו' לעשות חסד ולדאוג שיהיה כמה דקות של שקט,
ולהקשיב לחתן בר המצוה אשר טרח שעות רבות להכין את
הדרשה לדורשה בפני אורחיו. וכן בזה שקהל המשתתפים
מקשיבים לדבריו, מראים ששמחים הם שהנה נכנס עוד יהודי
ללגיונו של מלך, והוא מן המניין^{תקפא}.

ומכללן דלכתחילה אין לשיר ולהפסיק את חתן בר המצוה
מדברי התורה משום 'מסיר אוזנו', ובפרט אם קורא
הדרשה מתוך הכתב דאין חשש שיתבלבל.

ועיין בספר משנת יהושע^{תקפב} שכתב - במקומות שנהגו להפסיק
את הדרשה של חתן הבר מצוה, אין לשנות. ע"כ.

תקפ. (רביע, בסעודת המצוה הלכה ה).

תקפא. וציין בהערה (מא) ששמע מחתן בר מצוה שאביו עודדו שישנן הדרשה בעל פה וכך ידרשה בקהל ועדה בעת הסעודה, וכמו שהיה נהוג לדורשה בעל פה ולא מן הכתב. והבן השיב לאביו בכאב: בשביל מה אני אטרח כ"כ ללומדה בע"פ, הרי הציבור של היום לא שומעים, אני אקרא את הדרשה מהכתב, ובכך אצא ידי חובה. והדברים טופחים על פנינו, בינו נא זאת.

והוסיף שכן העיד לי ידידי הרה"ג יאיר אליהו שליט"א, שראה מלצר הרחוק מתורה ומצוות שתוך כדי דרשת חתן בר המצוה, הוא אמר: בשביל מה הוא דורש, הרי כולם מדברים. בודאי שיש בזה חילול ה'. רח"ל.

תקפב. (חילו, בר מצוה, פ"ז ה"ב). א. ה. אציין בזאת כי נמצא בידי הספר הנ"ל רק עד אותו עמוד, (עד ועד בכלל, עמ' כ), ולכן לא המשכתי לציין את המשך דבריו.

וע"ע בקונטרס איך נשיר^{תקפג} שכתב אודות המנהג הנפוץ בסעודת בר מצוה, להפסיק את החתן בדרשתו בשירת 'וראה בנים', הרי הוא נמי בכלל האיסור [של שירת פסוקים], ומקור המנהג להפסיקו מדרשתו יעוי' בס' שלחן העזר [הנ"ל], אך לא כ' שם להפסיק בשירת פסוק זה.

ואגב יש להעיר בזה עוד, שכמה מגדולי ישראל ס"ל שאין לנהוג במנהג זה, כיון דהוי ביזוי לתורה - שנראה שאינם רוצים לשמוע את דרשתו של החתן, ואכמ"ל בזה. ע"כ.

וכתב בספר והיו לכבוד ולתפארת^{תקפד} שרבים מרבתינו מאד ממליצים, שכן לאפשר לחתן הבר מצוה לומר את דרשתו ולסיימה, שע"י כך מאצילים עליו רוח של קדושה והתרוממות רוח. וע"י כך תתעלה הנשמה הקדושה, הבאה ביום זה למדרגה גבוהה ביותר, כפי שמובא בכף החיים^{תקפה}. ע"כ.

עיינ בקובץ מסביב לשולחן^{תקפו} שסיפר - שבהגיע הנער אריה לייב נ"י לעול תורה ומצוות, בשולחן הבימה נראו רבנים נודעים, בהם רבי חיים לייב מטאוויסק שנודע בחריפותו השנונה, ועוד רבים שהיו להם קשרי ידידות של תורה אם אבי הבן - שנודע כאחד מלמדניה המופלגים של העיר.

תקפג. (פ"א הערה 28).

תקפד. שם.

תקפה. (סימן רכה' ס"ק יא').

תקפו. (מהרב שלמה רוזנשטיין, קובץ י"ד - תשס"ה (א) - שנה ח', גיליון 300 פר' תולדות, עמ' 4, במעשה רב - מהרב הלל מן).

לאחר זמן מה נתבקש חתן הבר מצוה לקום ולישא את דרשתו שהוכנה מבעוד מועד, והוא קם והחל לומר את הדרשה במרץ רב ובשמחה רבה, כשהכל קשובים לשמוע את דברי תורתו.

והנה כמנהג ישראל סבא החלו הקהל לשיר ולזמר בעת הדרשה, בתחילה ניסו בני המשפחה להניא אותם, ולתת לנער הבר מצוה לסיים את דרשתו המופלגת, אך הקהל עמד על שלו והמשיך בשירה העליזה ולא הותיר בידי הנער אפשרות לסיים את דרשתו.

אך אז נעמד רבי חיים לייב מטאוויסק על רגליו וביקש מהקהל: שיתנו לנער להמשיך ולסיים את דרשת הבר מצוה, הנוכחים היו בטוחים שאהבת התורה היוקדת של רבי חיים לייב - היא שהביאה אותו לעשות מעשה ולסטות ממנהג קדום שנהגו להפסיק את החתן בעת הסעודה בדרשתו.

היו שטענו כי לבטח דבריו של הנער שהוא בנו של למדן מופלג ערבים מאד לאוזנו של רבי חיים לייב, וזוהי הסיבה שהוא מפסיק את הקהל לבל יפריעו יותר בדרשת הבר מצוה, אלא שתמיהה קלה עדיין נותרה בהם, מדוע עושה זאת רבי חיים לייב רק עתה לאחר שכבר הפריעו לו רבות ולא עשה זאת בתחילה מיד כשהתחילו הקהל להסות את דרשת הבר מצוה.

אך בשונה מהרגלו, משסיים הבר מצוה את דרשתו, קם רבי חיים לייב ונעמד על רגליו, וכך היו דבריו: חושבים אתם, כי המנהג הקדום שנוהגים להפסיק את חתן הבר מצוה בעת דרשתו בסעודת המצוה, מקורו בכך שיש כאלו שאין בכוחם למסור דברי תורה הגונים, ולבל יפגעו חלילה - מפסיקים את כולם, ובכך לא יתגלה קלונם.

טעות היא בידכם!! זהו אולי נחלת העבר, כיום ב"ה אכשור דרא וקשה לאתר נער שלא ניתן להכין לו דרשה הגונה, אך נדמה הוא כי הסיבה היא אחרת לגמרי!!

יום זה הינו יום גורלי עבור חתן הבר מצוה, ביום זה נוטל החתן את אחת ההחלטות התשובות בחייו, אם יצמח ויהא לגאון הדור או לעם הארץ, ולבל יחשוב שהחלטה זו היא קלה, באים ומפריעים לו להראות לו כי התורה נקנית ביסודין, ואם ברצונו להצליח בתורה, חייב הוא לעמוד בפרץ כנגד כל אתגרי החיים ותחבולות היצר, לכן מפריעים לו בדרשתו, אך הוא חייב לסיים ולהראות כי חשקה נפשו בתורה יותר מכל, ולכך הוא יסיים את דרשתו התלמודית כנגד כל המעכבים. ע"כ.

ועיין עוד בספר אז נדברו^{תקפז} שקורא תגר על אלה שנוהגים להפסיק את הדרשה מיד עם התחלתה, וז"ל: בעוונותינו נתקיים עשאוני בניך ככינור, שתיכף שמתחיל הדרשה מתחילים לזמר ולהפריע, ועניין הדרשה בחתן הבר מצוה זה מנהג ותיקין בכלל ישראל אבל הדור הזה הוא דור של כמעשה קוף בעלמא, עכ"ל. ויש בה גם משום חינוך לדרוש בתורה^{תקפח}.

וע"ע במ"ש הרה"ג ישי מזלומיאן שליט"א בספרו מנחה לחיים^{תקפט} בזה"ל: אמר הגר"ח קניבסקי (שליט"א) זצוק"ל: שהחזו"א סבר, שמה שאין נוהגין ליתן לחתן לדבר דברי תורה, זהו בזיון התורה, לפחות שיגיד איזה שטיקל.

תקפז. (זילבר, ח"ג סי עג).

תקפח. נלקח מקונטרס בן שלוש עשרה למצות (הנ"ל עמ' כד).

תקפט. (מהדו' תש"ע, סי' א' - בהנהגות מהחזו"א - בהערה יח עמ' לא - לב).

וסיפר שפעם אחת בא אחד לאבא ז"ל [הגרי"י קנייבסקי]
שילמדו חידו"ת לנישואין, וטרח עמו הרבה עד
שלימדו תקצ'.

ובס' נטעי גבריא אל [הנ"ל] כתב שהיה פעם בקבלת פנים [לפני
החופה] במעמד הג"ר אליעזר זילבר ז"ל, ואמר: שמנהג
ותיקין שחתן דורש בתורה לפני החופה, ולא הסכים שהבחורים
יפסיקו בשירה באמצע הדרשה. ע"כ.

וכבר העירו שלא להפריע לחתן, וכן לחתן בר המצוה בעת
דרשתו תקצא.

ובס' אורחות רבנו בעל הקה"י [הנ"ל] הובא - שבחתונת נכדתו
של הגרי"י קנייבסקי זצ"ל כשהתחיל החתן לומר תורה
והפסיקוהו בשירה כנהוג, הקפיד על זה הגרי"י, ואמר: שחתן היודע
ללמוד צריכים לאפשר לו לומר דברי תורה, ובסוף אפשר להפסיקו,
ורק מי שחלש בלימודים אצלו ראוי לבלבל ולהפסיקו בהתחלה.

וכן פעם אחרת אמר: שזה עוולה אם מפריעים לחתן ת"ח את
דרשתו, וצריכים לתת לו לגמור.

וכן בבר מצוה של נכדו ר' משה, הקפיד שלא יפריעו לנכדו ויתנו
לו לומר את הדרשה עד הסוף.

ואמר פעם: שילד בר מצוה שלומד דרשתו ויודעה, אסור להפריע
לו, וצריך לתת לו לגומרה. ע"כ.

תקצ'. הובא בס' דרך שיחה (ח"ב עמ' תלא).

תקצא. עי' בס' מעשה איש (ח"א עמ' קפח).

וכן ראיתי שכתב הגר"מ מזוז בס' מקור נאמן^{תקצב} שאסור להפסיק את חתן הבר מצוה באמצע דרשתו. ע"ש.

אמנם כשנשאו חתני בר מצוה את דרשתם בפני הגאון רבי דב בעריש ווידענפלד זצ"ל הגאב"ד מטשעבין, נהג להפסיקם באמצע, באמרו: 'מנהג ישראל להפסיק'^{תקצג}. ושמא אח"כ נתן להם לסיים את החידו"ת. וצ"ע.

והג"ר שלמה ברמן אמר בשם דודו הג"ר מאיר קרליץ זצ"ל: שפעם אחת הפריעו לחתן בדרשה, ואמר: 'מבטלין תלמוד תורה להכנסת כלה', שהרי הכלה אינה מבינה החידו"ת של החתן ולה עדיף שישירו, ולכן מבטלין ת"ת להכנסת כלה!...^{תקצד}

ועי' בס' דבר תורה^{תקצה} שכתב דכן המנהג להפסיק את החתן תיכף כשמתחיל הדרשה, ומבאר שם טעמי הדבר. ע"ש. וכ"כ בספר חופה וקידושין^{תקצו} דברוב המקומות אין מניחים את החתן מלדבר, ואין לגעור בנוהגים כן. עי"ש.

ומהגאון רבי שמעון בעדני זצ"ל הובא - דמה שנהגו כשהחתן קם לומר ד"ת, שמפריעים לו עד שישב, דידוע שסעודה שנאמרים בה ד"ת הוי סעודת מצוה, וכן סעודה שמשותף בה תלמיד חכם הוי סעודת מצוה. וא"כ החתן קם לדבר ד"ת כדי שהסעודה תהיה סעודת מצוה, וחבריו מושיבים אותו ולא

תקצב. (ח"א סימן תרמט).

תקצג. ס' שר התורה (פ"ט עמ' 336).

תקצד. הובא בס' מעשה איש (ח"ה עמ' כו).

תקצה. (מהדורה א אות א).

תקצו. (פ"ז ס' לד).

נותנים לו לדבר, ונעשים כאומרים לכולם בזה שהחתן כבר ת"ח, הוי כבר סעודת מצוה ותו א"צ לד"ת תקצ"ז. ואכמ"ל. עכ"ל הגר"י מזלומיאן שליט"א.

והוי יודע, כי מרן רבינו הגדול הרב עובדיה יוסף זצוק"ל היה גוער במי שהפסיק את דרשת חתן הבר מצוה תקצ"ח.

סימן נד

בעניין איסור לימוד תורה בליל (ניטל) חג הנוצרים

ש. נשאלתי על אודות מה שנוהגים הרבה מהחסידים איסור ללמוד תורה בליל תחילת השנה של הנוצרים, ושמו 'ליל ניטל', האם יש טעם וריח בכלל למנהג זה או שזה עוד מנהג חדש שהמציאו בדורנו, והאם יש קשר בין הספרדים למנהג זה?

ת. לא אכחד שבכלל לא ידעתי מהמושג הזה כל עוד ולא הייתי נשאל עליו, וממש היה לפלא בעיני את מה ששמעתי על מנהג זה ובעז"ה אנסה לבדוק על אודות מנהג זה הדק היטב היטב הדק כדי שהדברים יהיו ברורים.

תקצו. הובא במבקשי תורה (כ"ה קובץ כה עמ' שלה). וע"ע בס' בטובך יביעו (ח"ב עמ' קצא). ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"ג סי' תד). ובס' עובדות והנהגות לבית בריסק (ח"ב עמ' יב). ע"ש.

תקצח. עיין בילקוט יוסף (שובע שמחות ח"א עמ' של). ובספר המיוחד והנפלא מרן הראשון לציון (הלכות בתמונות, ח"א עמ' 206).

כמובן שאני לא בא לומר לחסידים מה לנהוג כי יש להם אדמו"רים ותלמידי חכמים גדולים, ועושים בכל מכל כל כרבותיהם, אבל כיון שדבר זה נשמע מאוד מוזר שיש לילה שאסור ללמוד בו תורה, שהרי אפילו בתשעה באב כל האיסור ללמוד תורה זה רק בדברים המשמחים אבל בהלכות אבלות וכדומה מותר וחייב,

ובפרט שהספרדים ב"ה תמימים וכל מנהג חדש מנסים לאמץ אותו, לכן אמרתי לנסות לבדוק קצת על נושא זה ולכתוב הדברים הברורים שיצא בס"ד, ולמעשה איך ינהגו הספרדים.

עיקר הדברים ששמעתי על אודות הלילה הזה הנקרא 'ליל ניטל' שיש מנהג של קהילות רבות שלא לעסוק בלילה הזה בלימוד התורה, וכך נהגו בחצרות החסידים. וסיבה זו היא דבר קבלי שבערב זה שורר כוח טומאה בעולם ולימוד תורה שמביא לעולם אור רוחני יכול לשמש חלילה את ה'קליפות'.

גם בחסידיות עצמם ה'ליל ניטל' לא נקבע לילה אחד וזהו, אלא בכל חסידות הליל ניטל נופל ביום אחר, דהיינו יש כאלה שליל הניטל שלהם נופל בתאריך שבין החמישי לשישי לחודש ינואר למנינם, ויש כאלה שליל הניטל נופל להם בתאריך ליל עשרים וחמשה לדצמבר. וסיבת השינוי בין התאריכים זה לפי זמן החג של הנוצרים.

ועד כדי כך עיין בספר נטעי גבריא^{תקצט} שכתב: סיפר הרה"ק ר' שלמה מבאבוב מפי בעל הר שפר, שהיה פעם בליל ניטל אצל אחד מגדולי הדור ומצאו שלמד, ושאלו מדוע לומד בניטל? והשיבו בצחות: שרוצה לראות הגיהינום של אלו הלומדים בניטל, ונענה אליו: אמנם על לימוד בניטל אין גיהינום, אבל יש עונש על המלעיג על מנהג ישראל, ומיד קיבל את דבריו וסגר את הגמרא.

והוסיף^{תר} שכמה צדיקים נמנעו גם מלימוד חסידות, וגם ספרי מוסר ותהילים.

ועיין בסידור צלותא דאהרן^{תרא} שהרה"ק ר' אברהם אלימלך מקרלין זיע"א הורה להכניס את הספרים לארון, והקפיד שלא יהיו על השלחן אפילו 'שמות'.

ומובא בספר אוהב שלום^{תרב} שהרה"ק ר' שלום מקאמינקא זיע"א נמנע מלישון בשעות הניטל, לפי שאינו יכול לישן בלי לחלום בדברי תורה.

ובשם החתם סופר באגרות סופרים^{תרג}, וכן בכתב סופר בדרשותיו, מציינים שיש למנוע מושב לצים בלילה זה.

תקצט. (חנוכה עמ' שפו).

תר. (שם בעמ' תג).

תרא. (לחול עמ' תקא).

תרב. (עמ' קיט).

תרג. (סימן ב', ונדפס בשנת תשל"ג באופן מלא).

ובספר דברי חנה^{תרד} מסופר שהיה מעיין בנעוריו בליל ניטל בספר יוסיפון לתולדות בנ"י בתקופת חורבן הבית, וראהו זקינו הרה"ק בעל דברי יחזקאל משינווא, ואמר: מדחזינן שאינו מבטל זמן ש"מ שעתיד להיות אדם גדול.

ומוסיף בנטעי גבריא^ל^{תרד} שהיו מגדולי ישראל שהניחו את דברי החולין שלהם ללילה הזה, מהם עסקו בחשבונות, ומהם קבעו אסיפות צרכי הקהילה.

ובשו"ת חוות יאיר^{תרד} מרומז שיש שנהגו לשחק בזמן הזה. וכן מנהגו של הרה"ק הרש"ב מליובאוויטש, וכן האדמו"ר מסקווירא זיע"א. הרבי ה'אהבת ישראל' השגיח באחרים ששיחקו וכלכלם בעצה במשך המשחק^{תרז}.

והיו כאלה שהנהיגו לישון בליל זה מוקדם ולקום מוקדם בבוקר כדי לתקן לילה זה, ושלא ילכו ללמוד בלילה שלא יראה כחוקות הגויים.

יש כאלה שנהגו שלא ללמוד בליל הניטל עד שעת חצות, ויש כאלה מחצות היום ועד חצות הלילה.

אם נופל ליל הניטל בליל שבת גם נוהגים באיסור הלימוד ע"פ הוראת האדמו"ר מפינסק בעל ארחות אהרן.

תרד. (ח"ב להרה"ק ר' חנה מקאלאשיץ).

תרה. (עמ' תה).

תרו. (סי' קכו).

תרו. (נט"ג ע' תו). ועיין בירחון תורני המבשר (אב תש"פ פר' עקב גליון 610, בעמ' כ) בתמונה שצירפו שהרה"ק דמשק אליעזר מויזני"ץ זי"ע שיחק בשחמט בליל הניטל.

ועיין בספר טעמי המנהגים^{תרח} שהביא מה שכתב לו אב"ד פלונסק, וז"ל: שמעתי מרב גדול ישיש שהיה פעם אחת בימי החורף של שב"ק אצל האדמו"ר הגה"ק בעל חידושי הרים מגור ז"ל, ואז היה העת שנוהגין בכל תצופות ישראל שאין לומדים בליל שחל תקופת טבת, ואכלו סעודת ליל שב"ק עם קהל החסידים הסמוכים לשולחנו הטהור, לא אמר אז דברי תורה לפני העם כדרכו בכל שב"ק, ורק סיפר כי פעם אחת שאל כומר אחד את הגה"ק רשכבה"ג הרבי ר' יונתן אייבשיץ ז"ל, הלא יש לכם היהודים עת שאינכם לומדים תורה, וחכמים כתבו באבות^{תרט} כי העולם עומד על התורה, וא"כ על מה העולם עומד בשעות הללו? השיב לו הרב ר' יונתן ז"ל: כי מנהג ישראל תורה, וזהו בעצמו שאין לומדים אז הוא תורה, וע"ז יש קיום העולם. עכ"ל^{תרי}.

והוסיף עוד בהסכמה הנ"ל מקורות לליל הניטל. וכתב שבשו"ת דברי ישראל^{תריא} הביא מספר ערוגות הבושם^{תריב} ששמע בשם רבי יחזקאל שרגא משינאווא ז"ל מח"ס דברי יחזקאל שמקובל אצלו מאב"ד דעיה"ק צפת תובב"א דפסוק "עת לעשות לה' הפרו תורתך" הוי בגימטריא שעה שתקופת טבת נופלת. ע"כ.

והוסיף ע"פ מ"ש בספרו בירורי חיים^{תריג} באורך, די ש אומרים דבארץ ישראל שאני, וכך מקובל מרבי חיים סלונים

תרח. (ליקוטים - עניינים שונים עמ' תק קונטרס אחרון אות כ).

תרט. (פ"א מ"ב).

תרי. (נלקח מהסכמת הרב חיים שלום הלוי סגל על ספר הלכות ניטל נאכט, עמ' 10).

תריא. (ח"ב סי' כא).

תריב. (סו"פ שמות).

תריג. (ח"ב עמ' ת).

זצ"ל, ובספר משנת יוסף^{תרי"ד} הביא שרמ"ח ז"ל אמרו בשם רבי שמואל העליר אב"ד צפת ת"ו, שבארץ ישראל אין לחוש מהחיצוניים, לפי שאין להם שליטה בארץ הקודש ונתגרשו מתוכה^{תרט"ו}, ובספר חסד לאברהם לר' אברהם אזולאי זצ"ל^{תרט"ז} והוזכר בשו"ת חת"ס^{תרי"ז} שיש כיסוי פרוכת ומסך הבדל סביב לארץ ישראל, אשר שומרים גבולים הללו, שלא תתפשט הקליפה ומגרשים בכל דור ודור מתוכה, אעפ"י שארץ ישראל חרבה ושוממה וכו', עכ"ז החיצוניים אינם שולטים בארץ ישראל, רק מה שהחריבו, ואח"כ נתגרשו, ועמדה ארץ ישראל בחורבן, ואין זר בתוכה ע"כ^{תריח}.

והוסיף עוד ע"פ שו"ת חת"ס^{תרי"ט} שכתב על דבר אשר נשאלתי מאת מעלתו הרמה מה ענין איסור תלמוד תורה בליל חגם, לא שמעתי טעם מקובל בזה.

וכתב החת"ס - (בהמשך התשובה מצורף כל לשונו של החת"ס, עי"ש). אבל הנראה לי, אפשר נהגו קדמונינו כן משום שלא ליתן מקום לבע"ד לחלוק ולשטן ולקטרג, בהיות באותה לילה כל העמים נועדים בבית אלוהיהם מחצות ואילך כידוע, ועם ה' אלו ישנם הכל במטותיהם, אפילו לומדי תורה רובם ככולם נעורים תחילה הלילה וישנים אחר חצות, ולא רצו לגזור שיהיו כל ישראל עומדים השכם מחצות ואילך באותה הלילה כאלו אנו נגדרים אחר

תריד. (או"ח ח"ב סוגיות סי' טל אות ח).

תרטו. (והובא גם בלוח דבר בעיתו לר' מרדכי גנוט שליט"א - יום 24 בדצמבר).

תרטז. (מעין ג נהר ג).

תריז. (חיו"ד סי' רלד).

תריח. (נלקח מההסכמה הנ"ל).

תריט. (ח"ז קובץ תשובות סי' לא).

חוקותיהם, וגדולה מזה נהגו לאכול באשמורת ערב ראש השנה שלא יחקו את העמים, כמו שהביא הרמ"א^{תרכ}, מכל שכן שאין לגזור נדידות השינה בעת ההיא, על כן בהשכל מנעו הלימוד בליל זה קודם חצות לגמרי, וממילא כל תלמיד חכם ישן תחילת הלילה ויקום אחר חצות ללמוד, ומכל שכן בעלי משא ומתן הקובעים עיתים לתורה בכל יום מסתמא בתחילת הלילה ואותה הלילה נמנעים מפּי המנהג, ע"כ יעמדו אחר חצות לשלם חובתם דבר יום ביומו, וממילא יהיו כמה וכמה עוסקים בעבודת ה' אלו מפה ואלו מפה וחמת המלך שככה, וטעם זה הגון בעיני. ע"כ.

וע"ע בהסכמת הרב אשר אנשיל שוורץ שליט"א על הספר הנ"ל הלכות ניטל נאכט, וכתב בזה"ל: דבר גדול עשה בחיבורו הנ"ל להראות את כוחה של מנהג ישראל שאין לומדים בליל זה, והסמיכו את הפסוק באיכה^{תרכא} "ישב בדד וידום כי נטל עליו", שיישב בדד ולא ילמוד בליל ניטל, ולכאורה קשה איך אפשר לבטל תורה יום שלם, הרי איתא בגמ' נדרים^{תרכב} אלמלא לא נתקיימו שמים וארץ, אלא מזה חזינן דכוחה של מנהג הויא כמו לימוד התורה, כמו שכתבו התוספות מנחות^{תרכג} ומנהג אבותינו תורה היא. ע"כ.

וע"ע שם בהסכמת הרב גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א על הספר הנ"ל שכתב וז"ל: 'ניטל' ר"ת נשאר יהודי טוב לעד, רמז שגם אם לא לומדים בניטל, נשארים יהודים טובים לעד, ולא

תרכ. (סי' תקפא ס"ב).

תרכא. (פ"ג פ"כח).

תרכב. (לב ע"א).

תרכג. (כ ע"ב).

מתנהגים ביום ניטל בפריקת עול חס ושלום, בגלל שאין סדר
לימוד. ע"כ.

להרחבות ולידיעות נוספות על אודות מנהגי ליל הניטל בהלכה
ובחסידות עיין בספר הנ"ל הלכות ניטל נאכט, שכתב
בטוט"ו בצורה נפלאה ומקיפה על מנהגי האדמו"רים בנושא זה.

ועתה נעבור לענייננו האם מנהג האיסור ללמוד בליל הניטל שייך
לנו הספרדים.

לתועלת העניין העתיק מש"כ בספר הנ"ל הלכות ניטל נאכט^{תרכד}
עפ"ס נטעי גבריא^{ל'תרכה}, שכתב כמה חוגי אנשי ליטא
אינם מחמירים כלל במנהגי ניטל, ולומדים שיעורים כסדרן כדרך
שנהגו מדי יום ביומו. והוסיף: כן שמעתי וכן ראיתי ברוב ישיבות
בליטא, וכן החזו"א לא היה חושש לזה, ואמר שעיקר הטעם מפני
פחד הנוצרים... וזה לא שייך עתה.

וכשנשאל הג"ר יעקב ישראל קנייבסקי זצ"ל הסטייפלר, האם
מותר ללמוד בניטל? ענה: אני לומד בניטל כיון
שהחזו"א למד^{תרכו}.

תרכד. (בעמ' מא והלאה).

תרכה. (חנוכה, מנהגי ניטל, פ"ג ס"ב והערה ד).

תרכו. הליכות והנהגות מבעל הקהילות יעקב זיע"א (עמ' עב).

ובספר אורחות רבינו^{תרכז} מסופר על הסטייפלר זצ"ל בליל ניטל תשכ"ה כשבאתי ללמוד עם מו"ר (שליט"א) זצוק"ל ואמרתי לו: שניטל היום. אמר לי: שאינו רוצה ללמוד היום מתוך ספר, בגלל חילול השם, כי היות והחסידים לא לומדים, ומסתכלים על מי שלומד כעובר עבירה, וציבור גדול נוהג מנהג זה.

והוסיף, מו"ר בדידי' הוי עובדא לפני כשלוש שנים, שחסיד אחד נכנס אליו לשאול משהו בליל ניטל וראהו לומד, ותמה עליו וסגר מו"ר את הספר והתנצל בפניו: שלא ידע. ואמר לי: דלכן אינו רוצה ללמוד, כי שמא יכנס חסיד ויראהו לומד, אמנם אמר: שאפשר לדבר ד"ת בע"פ ולא להחזיק ספר, ודברנו בע"פ.

והוסיף, כי אילו היה לו איזה מקום סתר שאפשר שם ללמוד ולא יראהו, היה הולך ללמוד אתי שם.

והוסיף מו"ר, שהחזו"א זצוק"ל אמר: שאסור לבטל מלמוד בלילה זה, והקפיד על הנוהגים שלא ללמוד.

מ"מ מו"ר לא רצה ללמוד מתוך ספר, ובקשני: שלהבא לא אגלה לו מתי ליל ניטל, כדי שלא יבטל מהלימוד.

ועוד מסופר^{תרכח} שהג"ר חיים קניבסקי זצוק"ל היה קטן הוא ראה את החזו"א לומד, ושאלו הלא היום ניטל? ענה: איני יודע מי התיר ביטול תורה הערב, והמשיך ללמוד.

תרכז. (ח"א עמ' קצג).

תרכח. (שם ח"ה עמ' רב).

והוסיף הגר"ח קניבסקי זצוק"ל: אני שאלתי את החזו"א האם מותר ללמוד בניטל? והשיב: אסור לבטל. עוד אמר שטעם המנהג - מפני שהיה סכנה אז לילך לחדר' בשביל שהגוים הכו את הנערים בשכרותם, ולכן לא הלכו באותו יום לחדר' ללמוד, וכן מובא במעשה איש^{תרכט}. ושמירת הגוף והנפש^{תרל}. ובספר דולה ומשקה^{תרלא} נשאל הגר"ח קניבסקי זצוק"ל האם רבותינו נהגו ממושגי ליל ניטל לענין ת"ת (ולענין תשמיש המיטה)? והשיב: החזו"א לא חש כלל^{תרלב}.

אחרי הודיע אלהים אותך את כל זאת נצרף את דעתו הרמה של מרן רבינו עובדיה יוסף בנדון זה המובא בשו"ת יביע אומר^{תרלג} שהוא יהיה על ביתנו ועל פיו ישק כל עמנו, ודוק בפוסקים ותמצא שהוא מגדולי הפוסקים^{תרלד}, וזת"ד כלשונו: נשאלתי האם יש ממש בדברי האומרים שאין ללמוד תורה בליל חג המולד שחוגגים בו הנוצרים ללידת אותו האיש?

והשיב: לפע"ד אין ממש בדברי האומרים כן, ואין לדבריהם כל יסוד כלל. ומעולם לא נמנעו רבותינו, וגם אנו בעקבותיהם, מללמוד תורה בלילה ההוא וכמו שרגילים בכל הלילות שבשנה, דלא אברי ליליא אלא לגירסא^{תרלה}.

תרכט. (ח"ב עמ' מח).

תרל. (סי' צא בהג"ה).

תרלא. (עמ' שסה).

תרלב. (ע"כ מהספר הלכות ניטל נאכט). עע"ש.

תרלג. (ח"ז חיו"ד סי' כ).

תרלד. (כנזכר לשון זה במג"א סי' שכח ס"ק יד).

תרלה. (עיין עירובין ס"ה ע"א).

ועיין במנחות^{תרל"ו}, שאל בן דמה, בן אחותו של ר' ישמעאל את ר' ישמעאל, כגון אני שלמדתי כל התורה כולה מהו ללמוד חכמה יונית, קרא עליו את המקרא הזה, לא ימוש ספר התורה הזה מפיק והגית בו יומם ולילה, צא ובדוק שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה ולמוד בה חכמה יונית. נמצא שאין רגע בעולם שיהיה אדם פטור בו מדברי תורה.

ובירושלמי^{תרל"ז} אמר ר' שמעון בן לקיש: מצאתי במגילת סתרים יום תעזבני יומיים אעזבך.

ובמשנה^{תרל"ח}, אם בטלת מן התורה יש לך הרבה בטלים כנגדך. ויש הרבה כהנה וכהנה בדברי חז"ל.

ואמנם שוב ראיתי בספר טעמי המנהגים ומקורי הדינים^{תרל"ט} שהביא בשם ליקוטי הפרדס, שהטעם שבמקום ההוא נמנעים מללמוד באותו לילה, לפי שהיו צוררי היהודים אורבים להם, וכל יהודי העובר ברחוב היו מכים אותו מכות רצח באכזריות רבה, ולפעמים מתו תחת ידם, ולכן גזרו גדולי הדור על המלמדים ועל בני הישיבות שיכבדו וישבו בביתם בלילה ההוא, ולא ישוטטו בחוצות פן יבואו לידי סכנה. ע"כ.

ונראה שמכאן יצא להם הטעות שאין ללמוד בלילה ההוא, ובאמת שגם אז לא נאסר לפ"ז ללמוד בביתם, אלא רק שלא לצאת החוצה לבית המדרש, מפחד הרשעים

תרל"ו. (צט ע"ב).

תרל"ז. (סוף ברכות).

תרל"ח. (פ"ד דאבות מ"י).

תרל"ט. (עמ' תק).

הצוררים. וכיום תלי"ת אין פרץ ואין צוחה ברחובותינו, ולא שייך כלל הטעם הנ"ל.

ולא אכחד כי שם הביא עוד טעם בשם רגל ישרה מהרב הצדיק מדינוב זצ"ל, שהוא מפני שנהרג בו יש"ו שהוא קליפת העורב, ושאמרו מגידי אמת שאירע כמה פעמים שלמדו בלילה הזה ובא כלב לבתיהם, ושמנהג ישראל תורה הוא. הוסיף בהערה שם שהגאון ר' יונתן אייבשיץ אמר על זה: שמנהג ישראל תורה הוא. עי"ש.

אולם אין המנהג כן במקומותינו, וגם בלילה ההוא לומדים כאשר היתה באמנה איתם בלילות של כל השנה.

וראיתי בקובץ יגדיל תורה^{תרמ} בתשובת האדמו"ר מליובאוויטש (נר"ו) שכ', נוהגים שלא ללמוד תורה בליל המולד של אותו האיש, ונקבע הלילה על פי הלוח של הנוצרים, והטעם כדי שלא להמשיך חיות דקדושה באותו האיש ובהולכים בשיטתו עתה, ולכן אצל ישראל הדרים במדינות הישמעאלים אין מנהג זה כלל. וכיון שלעניין ביטול תורה חידוש הוא, אין לך בו אלא חידושו, ולכן אין לבטל אלא לילה אחד, וגם בלילה ההוא אין נוהגים בן אלא עד חצות. עכת"ד.

והן עתה ראיתי בקובץ שו"ת חתם סופר^{תרמא} שנשאל אודות מנהג מניעת תלמוד תורה בליל אידם. והשיב: לא שמעתי טעם מקובל בזה, אף שלכאורה יש סיוע לזה ממנהג העולם שאוסרים

תרמ. (ירושלים תשל"ט סי' קי עמ' קמז).
תרמא. (ירושלים תשל"ג סי' לא).

גם תשמיש בלילה ההוא, והבלנים סוגרים שערי טבילה, אך לדעתי מנהג שטות הוא, ויש למחות ביד הנוהגים כן. ומכל מקום הנראה לי בזה, כי בהיות שבאותו לילה כל העמים נועדים יחדיו בכנסיות שלהם משעת חצות ואילך, ואילו לומדי התורה רובם ככולם נעורים בתחלת הלילה ללמוד תורה, וישנים אחר חצות, ובכדי שלא יהיה מקום לשטן לקטרג, על כן נהגו קדמונינו למנוע הלימוד קודם חצות לגמרי, וממילא כל התלמידי חכמים הולכים לישון קודם חצות לילה, ויקומו ללמוד תורה אחר חצות, וכן בעלי בתים שקובעים עתים לתורה בכל לילה, בליל אידם נמנעים מללמוד קודם חצות מפני המנהג, ויקומו אחר חצות להשלים חוק לימודם דבר יום ביומו. וממילא יהיו כמה וכמה מישראל קדושים שעוסקים בתורת ה' ובעבודתו, וחמת המלך שככה. ע"כ.

הנה הגאון נדחק למצוא טעם, למנהגם בארצות אשכנז וגלילותיהן, אבל בכל ארצות המזרח לא ישמע ולא יפקד ולא יזכר מנהג זה כלל, ובכל הישיבות והכוללים של האברכים שלנו לומדים תורה אף בליל אידם כרגיל בכל לילות השנה, תמידים כסדרם, מבלי לחוש כלל לסברא הנ"ל, ופוק חזי מאי עמא דבר. עכ"ל מרן ביבי"א.

העולה הלכה למעשה - שבארץ ישראל לא נשמע כלל מנהג זה שנהגו בחו"ל שלא ילמדו תורה בלילה הזה ובכל הישיבות והכוללים שלנו לומדים תורה כרגיל אף בליל אידם, מבלי לחוש כלל למנהג זה. וכן עיקר.

מכתב א' - אחים אבלים להשתתף בחתונת אחיהם

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

בס"ד, ד' אלול תש"פ, 2-1627/פ'

לכבוד

היקר והנעלה, שוקד באהלה של תורה, כש"ת ה"ה ינון עובדיה ברכה נ"י

שלום רב,

שמעתי בצער על פטירת האב המנוח הכשר רבי יצחק ברכה ז"ל שנפטר ארבעים יום קודם חתונת הבן, יהי רצון שתזכו לראות בנחמת ציון ובבנין ירושלים, ולא תוסיפו לדאבה עוד, והיה המחנה הנשאר לפליטה.

ולשאלתו האם האחים יכולים להשתתף בחופה, עיין בחשו' המהרשד"ם (חיו"ד סי' רב) שכתב, דאנשי החופה הקרובים לחתן או לכלה, וכגון האחים בודאי שמותרים להכנס לסעודה, כי ידוע שיש צער לחתן ולכלה בהמנעם מלהכנס. ובצערו יגדל צערם. וילפינו מדין סוכה, שהתירו לשובינין סעודת חתן חוץ לסוכה, אף שהיא מ"ע דאורייתא, וכ"ש לענין אבלות ד"ב חודש דהויא קל שבקלים, דשרינן להו כי היכי דלא ליצטערו.

ועל פי זה כתב המהריק"ש בהגהותיו (סימן שצא) שהמנהג במצרים שהקרובים לחתן או לכלה אף שהם בתוך י"ב חודש לפטירת אביהם או אמם, אחר שלשים נכנסים להשתתף בסעודות החתן והכלה בשבעת ימי המשתה. וכמו שכתב המהרשד"ם.

וכן כתב בשו"ת זרע אמת ח"ג (חיו"ד סימן קע), דבאב ואם של החתן או של הכלה, שהם בתוך י"ב חודש של אביהם ואמם, נראה לי ברור שמותרים להכנס לחופת בניהם, ולשבת עמם בסעודה כל שבעת ימי המשתה, דלא גרע מדין המשיא יתום ויתומה שהראב"ד התיר לאכול שם, משום שבלעדו תבטל המצוה שהיא שמחת חתן וכלה.

גם בשו"ת תפארת אדם (חיו"ד סי' סד אות י') כתב להקל באב ואם של החתן או של הכלה. וכן כתבו בשו"ת ישמח לב פראגני' חלק א' (חיו"ד סי' טז).

גם בשו"ת דברי יציב (חיו"ד סימן רלט) כתב להקל באב ואם של החתן והכלה להשתתף בשמחת בניהם, ולאכול שם, ואין צורך לעמוד ולשמש בפניהם. וכל שכן שיש להקל כשהחתן עדיין לא קיים מצות פריה ורביה. ע"ש.

וכן כתב להקל בזה בשדי חמד (מערכת אבלות אות נט) בשם הרב משנת רבי אליעזר חלק ב' (סימן כג) שיש להקל לאבי החתן אפילו בתוך שלשים לפטירת אביו, להשיא את בנו ולהכנס למשתה בנו, משום ספק ספיקא, שמה בסעודת מצוה מותר אפילו לשאר אנשים, ואם תמצא לומר כדעת האוסרים שמה הלכה כמאן דאמר שבאנשים הקרובים השייכים לחופה מותר לכו"ע, ושכן עשה מעשה להתיר. ע"ש. וכן כתבו להקל בזה בספר שבט משמעון (דף כט), ובשו"ת אבן יעקב, ובשו"ת שואל ונשאל חלק א' (חיו"ד סימן קסז), ובשו"ת אגרות משה כרך ה' (חיו"ד ח"ב סימן קעא). ע"ש.

Yitzchak Yosef

The Rishon LeZion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף

הראשון לציון הרב הראשי לישראל

ואמנם מה שהצריך באגרות משה שם, דלהיכר שלא ישכח לגמרי מאבלו, טוב שיאכל שלא במקום קבוע, שיהא ניכר שאין זו אלא אכילה בעלמא, הנה לא משמע כן מכל האחרונים. והעיקר שרשאי לאכול בסעודה עם המסובים כרגיל, ואינו צריך להיות בבחינת מטפס ועולה מטפס ויורד.

ובהיות שאי השתתפות הקרובים ביותר בשמחה חסב לחתן צער רב, באשר הם רוח החיה בשמחה, מותר להם להשתתף בחופה ובסעודה, גם אם לא ישמשו כמלצרים. והעוסק במצות שמחת חתן וכלה, פטור מן המצוה של אבלות י"ב חודש. ושמחת חתן וכלה היא מצוה גדולה. ולכן ישארו באולם לשמח את החתן והכלה.

ובאשר להשתתפותם בריקודים, מלכתחלה לא יודיעו שהם לא ישתתפו בריקודים, כדי לא לצער את החתן והכלה בעצם הידיעה שהם לא יהיו בשעת הריקודים, אם יראו שיש שמחה בלעדיהם, והחתן שמת, לא ישתתפו בריקודים. אולם אם יראו שאין די בשמחה, והחתן מצטער ומרגיש בחסרונם, ישתתפו בריקודים כשאין להם ברירה, וע"ע בילקוט יוסף הלכות אבלות (מהדורת תשס"ד, עמ' תקפ"ה). ואחר שנים יצא לאור הספר חזון עובדיה אבלות ח"ב, ושם (עמ' של"ט בהערה אות ח') כתב כמו שנתבאר בילקוט יוסף הנד'.
וטוב שלא יאכלו בסעודה זו בתוך האולם יחד עם כולם, אלא יסדרו להם מקום בחדר צדדי ויאכלו שם.

ומה ששאל אם מותר לאחים לעשות לו שבע ברכות, כמו שהבאנו לעיל דברי המהרש"ם המהריק"ש ובשו"ת זרע אמת שאחר שלושים יום מותר להם להשתתף בכל שבעת ימי המשתה, ועל כן מותרים לעשות לאח החתן סעודת שבע ברכות, ואף מותר להשמיע שם מוזיקה.

ומה ששאל אודות לבישת בגדים חדשים ולברך עליהם שהחיינו, מבואר בספר ילקוט יוסף הלכות אבלות (סי' ל"ח סעיף ג') שאכל על אביו עד שיגיע הרגל אחר שלושים והוא דוקא בגד לבן, ושאר בגדים מותר מיד אחר הז' ויכול לברך שהחיינו, וחתן מותר לו ללבוש בגדים חדשים אפי' בתוך שלושים ולברך שהחיינו, וכמ"ש בשו"ת יביע אומר ח"ה (יו"ד סי' ל"א אות ד').

בברכת התורה,

יצחק יוסף
הראשון לציון
הרב הראשי לישראל

מכתב ב' - דקדוק של השליח ציבור

Yitzchak Yosef
The Rishon LeZion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

בס"ד, א' אלול תשפ"א, 2-1749/פ"א

לכבוד

היקר והנעלה שוקד באהלה של תורה
הר"ר **ינון עובדיה ברכה נר"ו**
מנווה ארזים - חולון

בעניין שאלתו לגבי שליח ציבור המבטא את האותיות כתקנן וכדרכם של אבותינו ורבותינו גדולי ומצוקי תבל, והנה, כמה מהמתפללים מתקנים אותו בתיבות שאינן עולות יפה עפ"י חכמת הדקדוק. ושואל כדת מה לעשות, האם להפסיק ולתקן עצמו או להמשיך בתפילתו.

על כגון דא יש להליץ את הפסוק בשיר השירים: "אם לא תדעי לך היפה בנשים, צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיותיך על משכנות הרועים". ואנו אין לנו אלא מסורת אבותינו ורבותינו, וכפי ששמענו וקבלנו מהם את מבטא התיבות וכפי מה שנמסר להם מדורי דורות. וכאשר התזון טועה יש לתקנו ולהעירו על כך, ברם אם הש"צ מתפלל כפי המבטא והנוסח שנהגו בו אבותינו ורבותינו, ומדקדק בהוצאת התיבות כראוי, וכמה מהמתפללים רוצים לתקנו בדברים שאינם עולים יפה על פי חכמת הדקדוק, מן הראוי שידברו עם ת"ח המבין בכך ויועצו עמו כדת מה לעשות. מה גם כי ישנם כמה הברלים בתורת הדקדוק ובביטוי האותיות בין ארצות המזרח, ואם ניתן לכל אחד להעיר לש"צ, אזי שהתפילה לא תהיה כראוי.

ומן הראוי לכל רב בית הכנסת לשוחח עם הגבאים ולקבוע עמם את נוסח התפילה ודקדוקיה, לבל תהינה הערות וקריאות באמצע התפילה, שזהו ביזיון התפלה שכל אחד צועק ומתקן כאוות נפשו. ולמזהיר ולנזהר שלום ירבה כנהר.

ולא טוב עשו עורכי הסידור איש מצליח, ששינו את הניקוד, ושינו בכמה נוסחאות בלא הכרח מהראשונים, ועשו את כולם טועים, כולל מרן החיד"א, וכביכול רק הם צודקים.

ולפחות היה להם לכתוב בשער הסידור שזה נעשה על פי אחד מגדולי חכמי תונים. ולא לכתוב סתם לפי מנהגי הספרדים, כי מאימתי הספרדים אמרו שבענו מטובך בניקוד קמ"ץ בכ"ף סופית, ושינו הרבה דברים מדעתם. ואינו מובן אמאי כופים את הכל לנהוג כדברי אחד מגדולי רבני תונים, עם כל הכבוד, במה שלא נהגנו כאן בארץ הקודש. וחבל.

וכל זה עשו בניגוד למנהג שנהגנו על פי החיד"א והגרי"ח, שהחיד"א והרב תעלומות לב העידו שמנהג הספרדים לומר בניקוד שו"א, ובאים ומכניסים מנהג כמה עדות בחו"ל לכלל עדות המזרח, וכן לא יעשה.

וכן מחקו תיבת מהרה בסוף ברכת אהבת עולם, וכתב הנאמ"ן, דאע"פ שבשער הכוונות כתב להגיד תיבת מהרה, אכן בעניותינו לא נראה כן. והדבר מאד מפליא לחלוק סתם מדעתנו על שער הכוונות מסיבות של דקדוק או מחשש שישמע כאומר מארה. ומי נתן כח בידם לשנות ולהדפיס סידורים ע"ש עדות הספרדים, ולשנות ממנהגינו מדעתם ומסברתם?

Yitzchak Yosef
The Rishon LeZion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

וכן מחקו תיבת "קאים" בקדושת ובא לציון. וכן לענין גורלינו ככל המונס, שהוסיף מדעתו לומר "ולא גורלינו", ובילקוט יוסף ביארנו הלשון שלנו, ושאין צריך לשנות מדעתנו. ויבס' ויען שמואל הוצאת כסא רחמים כתב, שכל האומר וגורלנו ככל המונס, ואינו אומר ולא גורלינו, גורלו יהיה ככל המונס. ואינו מובן אמאי מקללים].

וכן בברכות ההפטרה הוסיפו מלים ושינו בניקוד, וכן לא יעשה. ומרן אמו"ר דיבר עמנו כמה וכמה פעמים בריתחא דאורייתא נגד שיטה זו להפוך הקערה על פיה בלי ראיות ברורות מגדולי הדורות.

ואמנם בקדיש **תתקבל** מנהגינו לומר קדם אבונא דבשמיא, ולדלג תיבת וארעא, וכמבואר בספר ילקוט יוסף הלכות תפלה כרך ב' (עמ' תמ"ח), שכן הוא הנוסח בראשונים, וכ"כ בכף החיים פלאג' בשם הרב קמח סולת, והרב יוסף עליכם, שהמוסיפים קדם אבונא דבשמיא וארעא טועים הם, כי לפי האמת בתואר אבונא לא שייך להזכיר על הארץ, אלא אבינו שבשמים ותו לא מדי. ובקדיש על ישראל שאומרים קדם מארי שמיא וארעא שפיר דמי, שהשם יתברך הוא אל עליון קונה שמים וארץ, והוא בורא שמים וארץ, ולה' הארץ ומלואה. וע"ש עוד (בעמ' תקמ"ח).

ודע, כי כל השינויים בסידור חזון עובדיה כן נהגו בעבר, והוצאת מנצור וכדו' הם אלה ששינו, וכל הדברים שהובאו בסידור חזון עובדיה הם מבוססים על פי הראשונים והאחרונים, בניגוד לסידור איש מצליח שכתב הרבה דברים מדעתו, וכגון במה שכתבנו לחתום ומכניע זדים, הוא ע"פ הירושלמי וראשונים רבים, וכ"ה בסידור המהרש"י, ועוד מקובלים.

ואסיים בברכה, שתזכה לעלות ולהתעלות מעלה מעלה בסולם התורה והיראה, ובכל אשר תפנה תשכיל ותצלית, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא שובע שמחות וכל טוב. אכ"ר.

בברכת התורה,

יצחק יוסף

הראשון לציון
הרב הראשי לישראל

מכתב ג' - ברכת הים בלילה

Yitzhak Yosef
The Rishon LeZion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

בס"ד, ד' חשוון תשפ"ב, 2-80/פ"ב

לכבוד

היקר והנעלה, שוקד באהלה של תורה, כש"ת הרב ינון עובדיה ברכה נ"י

שלום רב,

מה ששאל במי שרואה את הים בלילה מקרוב, האם יברך ברכת הים בשם ומלכות.

בספר וזאת הברכה (פי"ז הערה 154) כתב בשם הגאון ר' שלמה זלמן אוירבך זצ"ל, שהרואה את הים הגדול בלילה ומתפעל מראייתו, מברך אף שלא רואהו בכירור, וע' בשו"ת בצל החכמה, ח"ב (סי' ט"ז), וכן בספר חוט שני הלכות ברכות הוראה כתב הרואה את הים בלילה, אם מתפעל מראייתו מברך, ואם במקום שנמצא חשך שאינו רואה כ"כ את הים, או במקום רחוק מהים, כך שאינו מתפעל כ"כ אינו מברך, ועיין בספר בדי השלחן (סי' ס"ו ס"ק א') שכתב מסתבר דכל ברכות הראיה לפי דעת הש"ע (סי' תקס"א סעיף ב') כל ראיה מרחוק לא הוי ראיה, ובספר וזאת הברכה כתב בשם הגר"ש וואזנר זצ"ל שאין לברך על הים מרחוק, ורק כשרואים כמות המים הגדולה ומרגישים נפלאות הבורא מברכים, ועל כן אם בלילה ברוב המקרים קשה לראות ולהתפעל מן הים הגדול, ואופן כזה אין לברך בשם ומלכות ברכת הים. אבל אם מתקרב לים ורואה את הים מקרוב, יכול לברך גם בלילה ברכת שעשה את הים הגדול, ובשאר הימים עושה מעשה בראשית.

ודע שיש טעות באול"צ כמה שכתב לברך עושה מעשה בראשית על ים המלח. כי הנה ים המלח נזכר בפרשת לך לך (פרק יד פסוק ג): "עמק השדים הוא ים המלח", ומבואר שם במדרש (ב"ר פ"ד מב סי' ו'), ובילקוט שמעוני שם, "הוא ים המלח", לא היה שם ים, אלא צורים של היאור נתבקעו ונעשה ים, כדכתיב בצורות יאורים בקע (איוב כח). וכן הביא רש"י שם שלאחר זמן נמשך הים לתוכו ונעשה ים המלח. ולפ"ז אי אפשר לברך עושה מעשה בראשית, וכמ"ש בש"ע (סי' רכח ס"ב), שצריך שיראה הים במקום שלא נשתנה מהלכו ע"י אדם. וכתב המשנ"ב (שם סק"ה), בשם הא"ר, שאפי' בספק אם נשתנה לא יברך. וכ"כ בספר הליכות שלמה (תפלה, עמ' רפז), שעל ים המלח אין לברך, כיון שאינו מעשה בראשית, אלא נוצר לאחר מכן, כמו שפרש"י הנ"ל. וכן בנימוקי א"ח (סי' רכח) כתב בשם הרה"ג ר' יוסף שווארץ שאין לברך על ים המלח מטעם אחר. וכ"פ בשו"ת שבה"ל חלק ט' (ס' מז). וכ"כ בשו"ת רבבות אפרים ח"ו (ס"ס קג). וכתב בספר וזאת הברכה (עמר קנה), שכן הורה לו הגר"ח"פ שיינברג שלא לברך. ואולם היעב"ץ בספר מו"ק (סי' רכח) כתב, שעל ים כנרת ועל ימה של סדום מברך. וכ"כ בתפארת ישראל פרה (פ"ח בועז סק"ד). ולכן טוב שיהיה הברכה בלבד. ולא יברך בפיו כי סב"ל, וגם מסתברא מילאת שאין לברך ע"ז.

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

אמנם על ים כינרת, מברך עושה מעשה בראשית. שים זה קיים מששת ימי המעשה, ושייך לומר על זה עושה מעשה בראשית.

והנה בספר אור לציון (ח"ב פרק יד א' מ), כתב שיש לברך על ים התיכון, וים הכנרת, וים המלח, וים סוף, ברכת עושה מעשה בראשית. ואף שבשו"ע שם כתב שעל הים שעוברים בו לאר"י ולמצרים, והיינו הים התיכון, מברך ברכת עושה הים הגדול, מ"מ כיון שיש חולקים על דברי מין, כמו שהביא המג"א מהלחם חמודות, סכ"ל, ויברך ברכת עושה מעשה בראשית, כיון שלכו"ע אם בירך עושה מעשה בראשית יצא. ע"כ. ואינו מבואר, שהרי הכנה"ג ועוד, כבר השיבו על דברי הלחם חמודות. נוגם מ"ש בברכת ה' (ח"ד עמ' רכד) בענין ברכת שעשה את הים הגדול, שאין לברך אלא על האוקיינוס בלבד. יש להשיב ע"ז.

ועוד הבאנו סברא, שיתכן לא שייך לברך על ים התיכון עושה מעשה בראשית. וכ"כ בשו"ת בצל החכמה (ח"ב סי' יב) שיש חשש אם שייך לברך עושה מעשה בראשית על ים התיכון, כיון שבמדרש רבה פרשת בראשית (סוף פרק כג), והירושלמי (שקלים פ"ו ה"ב) ים התיכון לא נוצר בימי בראשית, אלא בימי דור אנוש שעלה האוקיינוס והציף שליש העולם.

ומ"ש לגבי ים המלח, ונ"כ בברכת יצחק (סי' רכח) הוא חידוש, שהרי אינו ממעשה בראשית, וגם נוצר ע"י קללה, ואף את"ל שהיה כבר מתחילת הבריאה מתחילה מים מתוקים ואח"כ נעשו מלוחין, יש לומר שפנים חדשות באו לכאן, שאינו ראוי אפי' לגדל בו דגים, ולהשקות בו שדות. וגם שהוא סימן קללה. וגרע מים התיכון, שאפשר שכבר בראשית הבריאה היה ים, רק שנוסף עליו ברור אנוש, ועוד שנחשב כהמשך של ים אוקיינוס, מאחר שאלו הם מי אוקיינוס.

והנה עורכי הס' שו"ת אול"צ (ח"ב פרק מו א' סג) כתבו בשמו, שהרואה מערת נטיפים, מברך ברוך עושה מעשה בראשית, דמי להרים וגבעות המשוונים שניכרת בהם גבורת הבורא, שמברך עליהם ברכת עושה מעשה בראשית, כמבואר בשו"ע בסימן רכ"ח סעיף א' וסעיף ג'. ע"כ. וקשה להאמין שגאון כמו הרב אול"צ יטעה בדבר זה, ותלמיד טועה ברבו תולה, שזו ברכה לבטלה, וחבל שהכשילו את הרבים בלי לדעת פוסקים, כדרכם, דהנה בגמ' ברכות נד. נט. מבואר, שהרואה נהרות מברך עושה מעשה בראשית. וע"ש בתוס' (נד סע"א) דלאו על כל נהרות איירי אלא ארבע נהרות דכתיבי בקרא, כמו חדקל ופרת. וכ"כ רבינו אשר בר חיים בספר הפרדס (עמוד עא) בשם הרב ר' משה ב"ר שניאור, "דלאו בכל נהרות מייירי אלא בארבעה נהרות שבגן עדן בלבד". ומסביר המהרש"א שם, אבל שאר נהרות אפשר שנשתנו ע"י אדם. וכ"פ הרמ"ע מפאנו באלפסי זוטא (פרק הראה דף לא סע"א), דהיינו דוקא בארבעה נהרות בלבד, שהם פישון, גיחון, חידקל, ופרת.

וכן מבואר בש"ע (ס"ב) שלא על כל הנהרות מברך אלא על ארבעה נהרות שבמקרא (גיחון, פישון, חידקל, ופרת). וכ"פ בכז"ב הגאון ממנוקאטש בנימוקי א"ח (סי' רכח).

ואמנם המג"א כותב שה"ה לכל נהרות שהן גדולים כאלו, מברך. וזכה לכיון לסיודור רב סעדיה גאון (עמוד צא) שכלל עם הנהרות הללו "נילוס", ומשמע כד' המג"א.

Yitzhak Yosef
The Rishon LeZion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

ובשור"ת עמודי אש (סי' ב' אר"ט, דף יג ע"ב), כתב, דהמג"א מיידי בנהרות גדולים שכך נבראו, וידוע שלא נשתנו.

ולהלכה קי"ל דסב"ל, ולכן אין לברך אלא על ארבעה נהרות הגז', אבל אין מברכים על שאר נהרות, כמו הבניאס, נחל דרגות, יהודיה זוויתן, עין גדי וכדו'. וכמו כן מבואר בגמ' ברכות נט: שהרואה הרים וגבעות גבוהים במיוחד, שנפש האדם מתפעלת מהם מרוב גובהם המיוחד, מברך בא"י אמ"ה עושה מעשה בראשית.

והנה בגמ' ברכות (טז:) אמר רב יצחק, הרואה פרת אגשרא דבבל, אומר ברוך עושה בראשית. והאידינא דשניה פרסאי מהיכן מברך, מבי שבור ולעיל, מפרש רש"י, דקים להו לחכמים שלא נשתנה נהר פרת מסדר הילוכו ע"י אדם, מאזור שבור ולמעלה, אבל משם ולמטה הסיבובו בני אדם דרך אחרת. ומבואר, שאין מברכים עושה מעשה בראשית אלא בדבר שקיים מששת ימי בראשית, ולא מדבר שנשתנה ע"י אדם. וכך מבואר בריטב"א שם: לא מברך על הנהרות עושה מעשה בראשית, אלא כמה שידוע שלא נשתנה מבריייתו. וכן מבואר באבודרהם (שער ח'): על דברים שנבראו בששת ימי המעשה מברך וכו', מפני ששבתו של ה' כשמכירין היום דבר שאנו יודעים שבראו בששת ימי בראשית, ועדיין הוא קיים. ק"ו לעושהו שהוא קיים וכו'. וברכה זו שבת לה' על הבריאה שברא בששת ימי בראשית, ועל שממשיך לקיים את מעשה הבריאה ומחדש בטובו בכל יום מעשה בראשית. ע"כ.

וכ"ה בש"ע (סי' רכח ס"ב): לא על כל הנהרות מברך וכו', והוא שרואה אותם במקום שלא נשתנו מהלכם ע"י אדם. ע"כ. ובמשנ"ב שם הביא מהא"ר, כיון שיסדו מאז, ושיבתו של מקום הוא כשאנו מכירים היום דבר שאנו יודעים שהמקום הוא מששת ימי בראשית, ועדיין הוא קיים.

נמצא לפ"ז שאין לברך עושה מעשה בראשית ברואה את מערת הנטיפים, שהרי הדבר ברור שמערה זו לא היתה בששת ימי בראשית, וכ"ה ע"פ חוקרים ומכתבים מהנהלת המקום. וממילא לא שייך לברך ע"ז עושה מעשה בראשית, כיון שהורבר נתהווה במשך מרוצת השנים, טיפה אחר טיפה, עד שנעשו הנטיפים הללו.

וע' בפרישה שהביא מרבינו יונה, שאם יש ספק אם זה ממעשה בראשית לא יברך. וכ"פ בשו"ת בצל החכמה (ח"ב סי' י).

ומטע"ז כתבנו לעיל שאין אנו מברכים על ים המלח עושה מעשה בראשית, שים זה נעשה בשעת מהפכת סדום,

ואברך אחר מחסידי האול"צ תמה על דברינו, שהרי ברור שכוונת האול"צ, שאין צריך שהיה מששת ימי בראשית, אלא העיקר שניכרת בהם גבורת הכורא, וכך ס"ל לגבי הרים וגבעות, שאפשר לברך אפי' שאינן מששת ימי בראשית,

אולם מרוב אדיקותו ברבו, לא התבונן בדבר, דשאני התם שכל הברכה על הרים וגבעות היא ענין של גבורה, ובריאה של הר גבוה מזכירה את בריאת העולם, ומה זה שייך למערת הנטיפים שזהו פלא טבעי שנעשה במשך אלפי שנים, ולא ענין שדומה ליצירה ובריאה של עולם. ואטו האול"צ יחלוק על הראשונים ועל הש"ע הנ"ל. לכן בודאי שאין לברך עושה

Yitzhak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

מעשה בראשית על מערת הנטיפים. ועל כרחנו לומר שהספר אול"צ אינו מהרב המחבר, אלא מבנו ר' אליהו, שהוא זה שדחף להוציא לאור את כל ספרי אול"צ אחר פטירת אביו זצ"ל במטרה להיות משקל נגדי ליביע אומר, וכל האברכים המשתכנזים הולכים אחר אול"צ רק כקונטרה למרן זיע"א.
וכעת הראוני מובא כן בשם מרן אאמו"ר שעל מערת הנטיפים לא יברך בשם ומלכות. וע"ע בשו"ת בצל החכמה (ח"ב סי' ק).

בברכת התורה,

יצחק יוסף
הראשון לציון
הרב הראשי לישראל

מכתב ד' - הנחת תפילין ע"י סיוע של גוי

Yitzchak Yosef
The Rishon LeZion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

בס"ד, י"ד חשון תשפ"ב, 2-183/פ"ב

לכבוד

היקר והנעלה, שוקד באהלה של תורה, כש"ת הרב ינון עובדיה ברכה נ"י

שלום רב,

לשאלתו אודות זקן סיעודי שיש לו עוזר גוי, האם יכול להניח לו תפילין והוא יברך. הנה בשו"ת המהרש"ג (א, ט) כתב וז"ל ולדעתי אפי' בהונחו התפילין מעצמם על ידו ועל ראשו, או ע"י נכרי וחרש ושוטה וקטן, ג"כ יוצא ידי מצות תפילין, דאין הקפידא דוקא על הנחתן במעשה ההנחה, אלא שיהיו מונחים על ראשו ועל ידו. ואמנם בספר ילקוט יוסף הלכות תפילין (סי' כ"ז סעיף כ') מובא, שחולה שידו הימנית משותקת לגמרי, צריך להניח תפילין ע"י בניו או ע"י אחרים, ואם אין מי שיניח לו תפילין אלא אשתו או בנותיו, יכול להניח תפילין על ידן, אך לכתחלה ישתדל שאיש יקשור לו תפילין, ובהערה הרחבנו בזה אם אשה יכול להניח תפילין לאיש, אע"פ שהאשה פטורה ממצות תפילין, מ"מ יכולה לקשור התפילין לאיש, כמ"ש בע"ז (ל"ט). מעשה באשה אחת שנישאת לחבר, והיתה קושרת לו תפילין על ידו, ומשמע שתמיד היתה עושה כן, וכ"כ התוס' (מנחות ל"ו.), וע' בתוס' (גיטין מ"ה:) שכתב ר"ת שאשה פסולה לקשור לציצית ולאגוד לזלב, שאינה שייכת במצוה, ולכאורה ה"ה לגבי הנחת תפילין, וע' בהגהות מיימוניות (פ"א מהלכות ציצית) שהביא ב' תירוצים לשיטת ר"ת אם אשה כשרה לקשור תפילין ע"ש. ומבואר דספוקי מספקא ליה גם לדעת ר"ת בהכשר אשה להניח לאיש תפילין, וע"ש שהבאנו מחלוקת הפוסקים בזה, ולמסקנא מבואר שאם אינו יכול לקשור בעצמו את התפילין איש אחר יקשור לו, וראוי שלא לבקש מאשה לקשור לו אם אפשר באיש, (אבל כשאין ברירה אפשר ע"י אשה, וכ"ש ע"י גוי לכתחלה אין לקשור ע"י גוי שמבואר ברמ"א (בסי' כ"א סעיף י"ב) שהזהיר שלא ליתן הטלית לכובס גוי שייכבס, כדי שלא יהיו מצוות בזויות עליו, וה"ה בכל המצוות שלכתחלה לא יקיימם ע"י גוי, ואם אין איש שיכול להניח לו עדיף שאשתו או בנותיו יסייעו לו מאשר גוי, ואם רק הגוי נמצא לידו ואין איש אחר, אפשר גם ע"י גוי, ויכול הזקן לברך להניח תפילין. וע' בילקו"י כיצד הדין אם אחות מותרת להניח לו תפילין על ידי, ראה שם.

בברכת התורה,

יצחק יוסף

הראשון לציון
הרב הראשי לישראל

מכתב ה' - אמירת י"ג מידות ביו"ט

Yitzhak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

בס"ד, כ"ז חשוון תשפ"ב, 2-279/פ"ב

לכבוד היקר והנעלה, שוקר באהלה של תורה, כש"ת הרב יצחק עובדיה ברכה נ"י

שלום רב,

לשאלתו האם מותר לומר י"ג מדות ביום טוב בפתיחת ההיכל.

הנה בזמנו הרב יעקב הלל, הטעה את מרן אאמו"ר זצ"ל ואמר לו שע"פ הקבלה אין לומר י"ג מדות בפתיחת ההיכל ביו"ט. ומרן סמך עליו, אך טעה בזה, שכל הקפידא על פי הקבלה הוא רק בפסוק ויעבור, שפסוק זה אין לאומרו בהושענא רבה וביו"ט, אבל לא דיברו על י"ג מדות חמים. ואין בזה שום סברא לאסור לומר י"ג מדות ביו"ט. ואמרו זאת למרן אאמו"ר והצטער מאד שהטעה אותו כך. וראה באגרות הרמ"ז (אגרת טו) מר' ישראל שלמה לינגי, דמ"ש בסוף תיקון שבת (הנדפס בויניציאה בשנת ת"ה) שקודם שיטבול באשמורת הבקר של ליל שבועות, אומרים י"ג מדות, נראה שאינו מן האר"י זלה"ה, ושוואי אין לאומרם כלל ועיקר, ומי שסידר אותו הסדר של שבועות והוש"ר ואותו תיקון שבת, תלה הרבנים באילן גדול וטעה מאד, כי כמה וכמה דברים יש בתוכו שלפי מיעוט שכלי אינם אפי' במחשבה מן האר"י זלה"ה ומתלמידיו. והשיב לו רבו הרמ"ז שם, גם אני כמוך אומר וכו' שאינו מהאר"י זלה"ה, מה שבא באותו התיקון מענין י"ג מדות בטבילת אשמורת חג השבועות, כי לא נגע ולא פגע באותו זמן, ותמהתי איך לא בא לידכם תיקון משובח מאד שהדפסתי בויניציאה על תיקון שבועות והוש"ר, ומיניה לא תזונו. ע"כ.

וע' בשער הכוונות (דף קג ע"ד) שבליל הוש"ר אסור לומר י"ג מדות, ואם בחוה"מ אסור כ"ש ביו"ט. וזה כעין אמירת תחנון. וכ"כ בשיח יצחק מני (דף קסה:) שנוהג שלא לאומרם, וכ"כ במעשה נסים כדורי (דף קלג.) בשם מהר"ש ויטאל בחמדת ישראל שתמה מאד איך אומרים י"ג מדות ברה"ה. וכ"כ בס' שופר בציון (פ"ד סל"ז) שיש להמנע מלומר י"ג מדות, ושכן נהג אביו המקובל חכם סלמן מוצפ, ושפ"א היה במקום שאמרו י"ג מדות, ושתק ולא אמר עמהם כלל, וע' מה שהביא שם באורך. וע"ע בילקוי פסח (ח"א עמוד פה), ובעין יצחק ח"א עמוד תקן.

וראה מה שהארכנו בזה בספר ילקוט יוסף הלכות יו"ט סי' תקכ"ט סעיף ט"ז. והעיקר הוא שאפשר לומר י"ג מדות בעת פתיחת ההיכל וכו', ורק בסליחות שבהוש"ר לא יאמר י"ג מדות, ודבריו מיוסדים ע"פ הפוסקים, והוכיח שמה שכתב מרן אאמו"ר זיע"א בספריו האחרונים (החל מביע אומר ח"ט והלאה) שאין לומר י"ג מדות במועדים, נמשך אחר תשובתו של הרב יעקב הלל שליט"א בספרו וישב הים, שם הוכיח כביכול שעל פי שער הכוונות אין לומר י"ג מדות ביום טוב ובחול המועד. אבל הגאון רבי עזריאל מנצור הראה למרן שהרב הלל הטעה אותו, שהמקובלים לא דיברו אלא על פסוק "ויעבור" בלבו, ולא דיברו כלל על י"ג מדות. ובוה לכולי עלמא אפשר לומר י"ג מדות בשבת ויום וטוב.

בברכת התורה,

יצחק יוסף
הראשון לציון
הרב הראשי לישראל

מכתב ו' - עשיית חופה עם מיץ ענבים

Yitzchak Yosef
The Rishon LeZion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

בס"ד, י' כסלו תשפ"ב, 2-340/פ"ב

לכבוד היקר והנעלה, שוקר באהלה של תורה, כש"ת הרב ינן עובדיה ברכה הי"ו

שלום רב,

בעניין שאלתו האם מותר לערוך חופה לכתחילה ולברך על מיץ ענבים? כתבנו בזה בסייעתא דשמיא בכמה דוכתי, ולדינא אפשר בהחלט לקדש להבריל ולברך בברית ובחתונה על מיץ ענבים, וכן מי שקשה עליו שתיית יין ובפרט נשים, יכול להשתמש במיץ ענבים לארבע כוסות בליל הסדר. כמבואר בשו"ת חזון עובדיה (סימן ו) ובשו"ת יחודה דעת (ח"ב סימן לה). וראה באורך בילקוט יוסף (אור"ח סי' רעב הלכה ח).

ולענין מיץ ענבים, האם דינו כדיון יין, לענין שאם שתה ממנו רביעית חשיב קידוש במקום סעודה, וכמו כן אם בירך בטעות עליו ברכה אחרונה, על המחיה ועל הכלכלה אם יצא י"ח, כי יין סעיד, והאם מיץ ענבים גם סעיד.

הנה הטור (סימן רעג) כתב בשם הגאונים, דאע"פ שאין קידוש אלא במקום סעודה, א"צ שישעור בפת משום כך, אלא כל ששותה רביעית יין נחשב שפיר קידוש במקום סעודה. ע"ש. אך יש לדון במיץ ענבים אם גם כן מועיל, או שמא דוקא יין שיש בו אלכוהול נחשב סועד, לא כן מיץ ענבים שהוא כמשקה ממותק רק שיש לו חשיבות של יין. והביאו בשם הגריש"א, דמסתברא שמיץ ענבים הוא כמו ענבים, שאינו סועד, ולא מהני להחשב קידוש במקום סעודה, רק שאין לו ראייה ברורה על זה וכו'. וכן כתב בספר שבות יצחק פסח (עמוד קצו) בשם הגריש"א, שמיץ ענבים אינו מועיל לקידוש במקום סעודה. אך אינו מוכרח, וכדלהלן. ולשון מרן "או שתה כוס יין שחייב עליו ברכה", וגם על רביעית מיץ ענבים מברך ברכה אחרונה.

גם בשו"ת בצל החכמה (ח"ד סי' קלד) הביא בשם רב גדול אחד שהורה שדוקא יין ישן מועיל במקום סעודה, אבל יין חדש דהיינו תירוש, אינו מועיל רק לענין כוס של קידוש, אבל לא להיות נחשב כסעודה, דתירוש אינו סעיד והוי כפירות, ומי פירות שאין יוצאין בהם ידי קידוש במקום סעודה כמבואר בשו"ע (סי' רעג ס"ה), ובמג"א (שם סק"א). וכתב שיש להקשות ע"ז ממ"ש (מרכות לה): דלכן נשתנה יין לברך עליו בפה"ג לפי שנשתנה לעלויה דסעיד, ואם מיץ ענבים אינו סעיד לא היה לנו לברך עליו בפה"ג, אלא ע"כ דסעיד. אלא נראה דתירוש ג"כ סעיד, וראיה ממאי דק"ל בשו"ע (סי' תעא ס"א) לגבי ער"פ דין מעט לא ישתה משום דמיסעוד סעיד, אבל אם רצה לשתות יין הרבה שותה, מפני שכשהוא שותה הרבה גורר תאות המאכל. ובס' דעת תורה שם הביא מכתבי הגאון דע"ק, דגם יין מגתו או יין צמוקים י"ל טובא גריר,

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

והוא ז"ל הניח דבריו בצ"ע, כי הוא נגד החוש. ע"ש. ומפורש שלדעת הגאון דע"ק תירוש דינו ממש כיון דפורתא סעיד וטובא גריר. ולהגאון מהרש"ם תירוש גם טובא סעיד, וא"כ עדיף שני כוסות תירוש לצאת בהם י"ח קידוש במקום סעודה, וכן כוס א' יין וכוס א' תירוש, דבזה גם אחר שתיית שני הכוסות מיסעד סעידי, משא"כ שני כוסות יין דמגרר גריר.

ושם הביא משו"ת בנין עולם (או"ח סי' ח) שלדעת הלבוש דבענין שישתה רביעית נוסף חוץ מכוס הקידוש, צ"ל דלא תליא בסעיד או לא, אלא הא דאמרו אין קידוש אלא במקום סעודה, הטעם דבמקום עונג שם תהא קריאה, וכל דבר חשוב שבירתו מעין ג' מקרי עונג. ולכן יוצא ג"כ במיני תרגומא א"פ שאינם סועדים ממש. שהרי מבואר (או"ח סי' תנא) דב' כוסות הוי טובא וגריר, וא"כ הוקא כוס אחד מהני במקום סעודה דהוי פורתא וסעיד, משא"כ ב' כוסות דהוי טובא וגרירי ואינם סועדים. [וכה"ק בס' דעת תורה להגאון מהרש"ם סי' ערג ס"ה]. ועוד תי', דאפשר דהגאונים מיירי במי ששומע קידוש מאחרים ויוצא ביין ששונה אח"כ דהוי פורתא וסעיד ע"ש. ומבואר לתירוצו הראשון, שתירוש כיון שחשוב לכוין עליו ברכה מעין ג', מקרי עונג ויוצא בו ידי חובת קידוש במקום סעודה. עכת"ד.

והנה דעת הגריש"א שמיץ ענבים אין יוצאין בו י"ח קידוש במקום סעודה, כיון שאינו סועד [וכ"כ בשו"ת מגדנות אליהו (ח"א סי' לח)], וגם לא מועיל בו רוב כשנתערב בו מים, אלא רק מעט מאד מים כמה טיפות. וכן ס"ל שאינו פוטר שאר משקים כיון שאינו חשוב כמו יין. וגם אינו מועיל למצות ד' כוסות בליל פסח. ושפשוט שאינו מועיל למצות שמחת יו"ט. וגם ס"ל שכל מיץ ענבים המצוי היום פסול, כיון שאינו ראוי להיות יין. וכן אין מיץ ענבים נחשב בענין ברכת הטוב והמטיב [וכמ"ש בס' שבות יצחק פסח (עמוד קצח) שמיץ ענבים אינו מועיל לענין ברכת הטוב והמטיב]. והיינו דס"ל שמיץ ענבים אין לו כל מעלה יותר ממין תפוחים ושאר פירות, רק מחמת מה שראוי להיות יין, לכן כשר קידוש.

ועתה ראיתי מובא שס"ל עוד שמיץ ענבים שאינו נפטר בברכת המזון, ונ"מ למה שכתב המשנ"ב בביאור הלכה (סי' קעג ס"ו ד"ה וכן פוטרת) שטוב שלא ישתה בקידוש יותר ממלא לוגמיו בכדי שלא יתחייב בברכה אחרונה לרוב הדעות, ואם שתה רביעית יכוין לפטור בברכת המזון, וכיון שי"א שאף במלא לוגמיו חייב בברכה אחרונה, נכון שתמיד יכוין לפטור בברכת המזון. ע"כ. והעיר הגריש"א, שעצה זו אינה מועילה לענין מיץ ענבים, שהטעם שיש נפטר בברכת המזון (ש"ע או"ח סי' רח ס"ז) משום שיש סעיד, אבל מיץ ענבים אינו סועד את הלב. והוב"ד בס' שבות יצחק (קנ"ז זמן שמחתנו פרק יא עמ' צז). [נקצת יש להעיר ע"ז, שלפי זה אין אינו נפטר בברכת המזון רק אם שתה כמות דסעיד, אבל פורתא אם נימא שאינו סועד אינו נפטר. וראה בביאור הלכה (סי' רח ד"ה ברכת) שהעיר שם על סתימת דברי מרן שם, שיוצא י"ח על היין בברכת הון, ולא חילק בין פורתא לטובא, והרי יש להוכיח שאם שתה יין טובא רק גריר ולא סעיד, ותיירץ דאפ"ל דמכיון שנתחייב משעה ששתה פורתא ושייך אצלו ברהמ"ז תו לא פקע וכו'. ע"ש. ובחזו"א (או"ח סי' לד) העיר ע"ד הבה"ל הנז' מסוגית הש"ס, וכתב עוד דמסברא נראה דמ"מ

Yitzchak Yosef
The Rishon LeZion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

יין ששתה אח"כ לא מיפטר בבהמ"ז וכו', ולמש"כ לעיל בסק"ב י"ל כיון ששייך סעיד שייך ביה ברהמ"ז אף דלא תתה כשיעור הסועד, ולא נראה וכו', ואולי פורתא וכו', ע"ש.

אך כבר נתבאר שאפשר שמיין ענבים סעיד. גם אפשר שמיין ענבים נחשב למשקה חשוב, או מטעם שברכתו הגפן כמו יין, או מטעם שהכשירוהו חכמים לקידוש וש"א"ד, וממילא נעשה חשוב. או מטעם ששם יין עליו, אחר שסו"ס הוא יוצא מן היין, ודו"ק.

ויש שרצו לומר שמיין ענבים דינו ככל תורת יין. והיינו שלא פלוג חכמים בכל דיני מיין ענבים והשווהו ליין. והביאו בשם הגרשז"א שאמר שמועיל מיין ענבים גם בשביל מצות שמחת החג. ואע"פ שאינו משמח. ואולי ר"ל שכיון שיש בו קצת שמחה מחמת המתיקות שבו, וכתב הרמב"ם בסה"מ (מצות עשה נד) וכולל באמרו ושמחת בחגך מה שאמרו ג"כ שמח בכל מיני שמחה. [ראה בגמ' (תגינה ח.) ושמחת בחגך לרבות כל מיני שמחות, ובמ"ש בשו"ת יחוד"ת (ח"ו סימן לג) ובהערה שם]. וצל"ע בזה.

גם בספר מעדני שלמה (עמוד קכד) כתב בשם הגרשז"א, שלענין שמחת יום טוב יוצאים ידי החיוב של שתיית יין במועד במיין ענבים, כיון שלכל מצוות התורה שצריכים יין, יוצאים ידי חובה גם במיין ענבים, וא"כ ה"ה בשמחת יום טוב, ורק לגבי שמחת פורים אינו מועיל, שאף שהענין הוא שתיית היין, מ"מ שם החיוב להיות מבוסס ושמח, וצריך להיות בין דוקא, ואם הוא יין שאינו משכר מסתבר שלא יצא י"ח מצוות לבסומי. ובפרט שנזכר שם יין, והיין הוא ראש לכל המשקים, ויש ענין לשותות יין. ולמנהגינו ששותה רק קצת יותר מלימודו, עדיף שישתה מיין דוקא. עכ"ד. [נאכתי י"ל דבמיין ענבים אף שאינו משכר מ"מ יש כאן שם של משקה חשוב, ויש בו קצת ענין של זכר לנס שנעשה על ידי משתה, ונ"מ למי שאינו יכול לשותות יין שעכ"פ יש ענין שישתה מיין ענבים. ובשו"ת שבט הלוי (חלק י סימן קז) כתב בפשיטות שלגבי שמחת פורים מצוה איכא ביין ממש מטעם שמחה דיין ישמח לבב אנוש ואינו במיין ענבים. ובספר שבות יצחק (פסח מהדורת תשע"ב עמוד קצג) כתב בשם הגרש"א, שאחרי שחרב הבית כל יהודי ירא שמים ידאג שיהיה לו יין בביתו לקיים המצוה של ושמחת בחגך. ואין מועיל לזה מיין ענבים, וגם לענין ארבע כוסות אף שערב לו יותר מיין ענבים לבד, צריך להתאמץ לשותותו עם יין, או שיערב בו רוב יין או עכ"פ במידה שיורגש בו האלכוהול היטב, שאז יכול לצאת בו ידי חירות. ומשקה חריף ששמח בו אינו מועיל לקיום מצות שמחת החג, שהרי זה כמי ששמח בשאר דבר מאכל שאינו מקיים בו את המצוה לשמחות ביין. ע"כ].

סוף דבר לענין דינא, שעכ"פ לענין קידוש במקום סעודה, יש כאן כמה סברות להקל. א. שמא הכל תלוי בחשיבות, שאין צריך סעודה ממש, אלא די שיש אכילה חשובה, וזה שייך גם במיין ענבים. ב. יתכן שמיין ענבים ג"כ סעיד וכמו שכתב בשו"ת בצל החכמה הנז'. ג. וכל שכן לפי מה שכתב הגרשז"א הנז' שיוצאים ידי חובת שמחת החג במיין ענבים. ואולי ר"ל משום שחכמים נתנו למיין ענבים כל תורת יין ודיני יין. [וע"ע בבה"ג (סימן ב) שהטעם שמיין ענבים

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

ברכתו הגפן (וכשר לקידוש), הואיל וגבי נזיר קרוי יין דכתב (במדבר ו, ד) מכל אשר יעשה מגפן היין. והובא דבריו ברי"ץ גיאאות (הל' קידוש עמוד ב). ובספר העיתים (סימן קנ). ויל"פ בזה].

וכן כתב בחזו"ע (שבת ב עמוד קמא), שאף השוטה רביעית מן המשקה של מיץ ענבים, שפיר חשיב קידוש במקום סעודה, שגם הוא סועד קצת. וראה בטור (סי' תעא) שכתב, שבערב פסח מותר לשתות יין הן רב הן מעט, שהוא גורר תאבון. וכתב הבית חדש, שהטור מפרש, דמה שאמר בברכות (דף לה:) חמרא טובא מגרר גריר, פורתא מסער סעיד, היינו שהיין אף שהוא גורר הרבה, מ"מ סועד הוא מעט. וכ"כ מהר"ל מפראג בחיבורו גבורות ה' (פרק מח). ע"ש. וכן פירש ראבי"ה פסחים (סימן תקכה), ואף מיץ ענבים סועד קצת. וכשם שמתיר לקדש עליו, כדאמרין סוחר אדם אשכול ענבים ואומר עליו קידוש היום, הכי נמי חשיב "במקום סעודה". ובירחון אחד הביאו בשם הגרי"ש אלישיב, דמסתברא שמיץ ענבים הוא כמו ענבים, שאינו סועד, ולא מהני להחשב קידוש במקום סעודה, רק שאין לו ראייה על זה וכו'. ולא כן אנכי עמדי, אלא גם מיץ ענבים יש לו תורת יין להחשב קידוש במקום סעודה.

וע"ע בשו"ת משפטי עוזיאל (ח"ג או"ח סימן כו) שכתב, שבכמה דוכתי בתלמוד מוכח שענבים משנסחטו נקראים יין לענין טומאה ואסור יין נסך, וה"ה לברכה וקידוש, ולכן מברכין עליו בפה"ג. ואע"פ שלא אישתינו למעליותא, מ"מ שינוי למעליותא אינו דוקא ביין תוסס, אלא גם בכל מיץ ענבים, דמשעה שהוא יוצא מגוף הפרי שהוא ספוג בו מקבל מעליותא זאת דמסער סעיד וגם משמח. ועדיפא מינה מצאנו ברין שריית מי צמוקים, שכל שמשך המים והבדילם מן הצמוקים, הו"ל יין ומברך עליו בפה"ג וברכה אחת מעין שלש ע' בש"ע (סי' רב ס"ה), הא למדת שגם במי שרית צמוקים מברכין עליו בפה"ג, משם שבלעו מיץ הצמוקים, וכל שכן במיץ ענבים או צמוקים עצמם. ומ"מ מצוה לקדש על יין ממש וטוב ולא על עיסם ענבים שאינו יין טוב ומבורר. עכ"ד.

ובלבד (סי' רב ס"ה) כתב, שכל המשקין היוצאין מכל שאר מיני פירות זיעה בעלמא הוא ומברכין שהכל שאינם עומדין לסחיטה אלא לאכילה, חוץ מהמשקין היוצאים מהענבים והזיתים שהם עיקר, ותחלת נטיעתן להכי נטעי להו ולהכי קיימי, לפיכך מברכין עליהם בלשון פרי, וכו' ועל היין מפני חשיבותו קבעו לו ברכה בפני עצמו והיא בורא פרי הגפן. ע"ש, הרי בהדיא שעיקר ותחילת נטיעתן להכי נטעי להו ולהכי קיימי. וקרוב לזה כתב בש"ע הגר"ש ז' (שם סעיף ז').

ובשו"ת מגדנות אליהו (ח"א סימן קמא) ס"ל דמיץ ענבים לא סעיד, דלאורא אינו סועד יותר מפירות או מיץ פירות, וראה נמי שהרי מותר לשתותו בער"פ, ומה שמברכין עליו בפה"ג, הוא כדי שלא נחלץ בברכות. אולם נדפס שם תשובת חכ"א שכתב להשיב ע"ד המחבר, ש"א שגם בער"פ אסור לשתות מיץ ענבים רק פורתא ולא טובא כמו לגבי יין, הרי דפשיטא להו דמיץ ענבים סעיד.

Yitzchak Yosef

The Rishon LeZion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף

הראשון לציון הרב הראשי לישראל

ומאידך בשו"ת מנחת שלמה (ח"א סימן ד) פשיט"ל שמיץ ענבים עצמו לא היה ראוי לברך עליו בפה"ג, אי לאו משום שעומד אח"כ להיות יין. ודוקא יין אשתני לעילויא דסעיד וגם משמח, ופשוט שכל זה לא שייך במיץ ענבים, שאינו משמח, וכדמוכח מזה שבסעודה המפסקת של ת"ב מותר מעיקר הדין לשתות יין מגתו תוך ג' ימים לדריכתו, משום הך טעמא דאינו משמח. אך יל"ד וכו', עש"ב.

עוד ראיתי בזה בשו"ת משנה הלכות (ח"א סימן סז) שהוכיח מדברי רש"י (ערכין יא.) שכתב, אין אומרים שירה אלא על היין, שנאמר ותאמר להם הגפן החדלתי את תירושי המשמח אלהים ואנשים, הביא ענבים ודרכן מנין, ת"ל תביא. ופירש רש"י, הביא ענבים לעזרה לביכורים ודרכן. ועיין רגמ"ה. ובתוס' שם כתבו, ונראה לפרש דמיירי לכתחילה, וה"פ הביא ענבים ודרכן מנין שייבאם לכתחילה, ת"ל תביא, דמשמע לכתחילה. ומשנת ביכורים נמי אחיא שפיר, דמיירי במשקין היוצאין מזיתים וענבים שאומרים עליהם שירה לכתחילה, ואידי דתיקנו עליהם שירה, תיקנו נמי בכל הביכורים של ד' המינים ע"ש, ועיין בש"מ בשם הירושלמי וברמב"ם (פ"ב מבכורים ה"ד) וברדב"ז וכו"מ שם. הרי מבואר דשירה אין אומרים אלא על היין המשמח אלקים ואנשים, ובביכורים שאומרים עליהם שירה משכחת לה כגון שהביא ענבים ודרכן בעזרה, לפרש"י, או עכ"פ בירושלים לרגמ"ה, והביאו לעזרה, אומרים עליו שירה ומקרי משמח אלקים ואנשים. ולדעת זה אפילו לכתחילה. א"כ מבואר דתירוש נמי משמח, ויש בו משום שמחה. וזו רא"י ברורה בס"ד. ועיין בתוס' (פסחים סד.), ומבואר דתירוש נמי משמח אלקים ואנשים. שוב מצאתי בגמ' (יומא עו:) דכ"ע תירוש חמרא הוא, ובקרא תירוש ינובב בתולות, וכתוב זנות ויין ותירוש יקח לב, ע"ש, וברש"י ואכילת ענבים אינה משכרת, ומשמע דתירוש הכ"נ דמשכר ג"כ (אלא לא כמו יין), ע"ש. עכ"פ תירוש בכלל יין הוא. ופשוט. וע"ע בירושלמי (פסחים פ"א ה"א) אריב"ל הני ד' כוסות של פסח כנגד מי, כנגד ד' כוסות של פרעה וכו', ואסחט אותם אל כוס פרעה וכו', והמבואר דד' כוסות שתיקנו לנו חז"ל תיקנו נגד ד' כוסות של החלום שחלם "ואסחט אותנו" והנה התם כתיב אשכול ענבים ואסחט אותם ולא שהיה יין ישן כלל, נמצא דעיקר התקנה היה בשביל תירוש ומיץ ענבים ולא יין, והוא פלא. עכ"ד. ויש לפלפל עוד בזה.

בברכת התורה,

יצחק יוסף
הראשון לציון
הרב הראשי לישראל

מכתב ז' - נטילת ידיים לכהן ועשיית מים אחרונים ע"י מגבון

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

בס"ד, כ"ג טבת תשפ"ב, 2-636/פ"ב

לכבוד

היקר והנעלה, שוקד באהלה של תורה, כש"ת הרב ינון עובדיה ברכה נ"י

שלום רב,

לשאלתו כהן שמתפלל במנין מצומצם, וכאשר אין מנין בביהכ"נ, וחושש לצאת ליטול ידיו, האם מועיל שיקנח ידיו עם מגבון, ועוד שואל האם יוצאים י"ח בקניוח במגבון במקום מים אחרונים.

איתא בגמ' (סוטה ל"ט). אמר רבי יהושע בן לוי כל כהן שלא נטל ידיו לא ישא את כפיו, שנא' שאו ידיכם קודש וברכו את ה', כלומר כשתשאו ידיכם קדשו את ידיכם והיינו נטילה, ואח"כ ברכו את ברכת ה', והיא ברכת כהנים, וביאר הרש"ש דהלשון קודש מורה על קידוש ידיים ורגליים שהיה בבית המקדש, והלבוש ביאר דלשון שאו ידיכם היינו על נשיאת כפים, דכאשר נושאים ידיהם, צריכים קודם לזה לקדשם ע"ש. וכ"פ הרמב"ם (פס"ו מהלכות נשיאת כפים ה"א), ומנה דין נטילת ידיים בכלל ו' דברים המונעין נשיאת כפים, ולכן צריך הכהן ליטול ידיו עד הפרק כדרך שמקדשין לעבודה ואח"כ מברך ע"כ. ועל כן, לא מועיל מה שהכהן יקנח ידיו במגבון, שאין זו נטילה מפני שצריך לעשות כמו שהיה במקדש, ומבואר בספר ילקוט יוסף (סי' קכ"ח סעיף כ"א) כשיש מנין מצומצם וכאשר הכהן יצא ליטול ידיו לא ישארו שם תשעה מקשיבים לברכותיו של הש"צ, אין צריך שהכהן יטול ידיו, ובלבד שנוהר לשמור ידיו טהורות, ולא נגע במנעליו קודם שחלצן, וע"ש בהערה בחקירה אם נט"י של הכהן היא מצוה מפני עצמה, ע"ש.

הנה אע"פ שלפי הדין אם היו עשרה ויצאו מקצתן באמצע החזרה, כל שנשאר רוב מנין הש"צ ממשיך בתפלת החזרה, וכמבואר בש"ע (סי' נה), מ"מ הרי אמרו על היוצא שעליו נאמר ועוזבי ה' יכלו, [וראה ש"ע שם]. ובשו"ת שה"ל ח"ג כתב, ע"פ מ"ש הבי"י בסי' קצד, דשלשה שאלו כאחד ורצה האחד לברך ולא רצו השנים להפסיק ולברך, דאינו רשאי לברך ולצאת לשוק, אלא ימתין להם, אם יוצא לדבר נחוץ ו"א לו להחזיק שרי. ואע"פ שהב"ח שם פליג, מ"מ כתבו האחרונים דאפשר שאם יוצא לדבר נחוץ מאד שנוגע להפסד ממון וכדו', יש להקל כהב"י. ועיין במשנ"ב (סי' ר' סק"ה). וה"נ בני"ד דאיכא עשרה אנשים והתחילו ברבר שבקדושה שאסור לצאת, אם יוצא לדבר מצוה עוברת לא שייך בזה ועוזבי ה' יכלו, והוא כ"ש מצורך הפסד ממון, דהכא יוצא לדבר מצוה ולא שייך בזה ועוזבי ה' יכלו. ומה שאין עשרה העונים אמן אחר ברכותיו של הש"צ בעת שהכהן יצא לחוץ ליטול ידיו, הרי מרן הדגיש בלשונו "קרום הדבר להיות ברכותיו ברכה לבטלה", ולא כתב ד"ו שהוא ודאי ברכה לבטלה, אלא רק קרוב הדבר.

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

אולם מאידך י"ל, דשמא בכה"ג כדאי הוא הרמב"ם לסמוך עליו דלא יצא לחוץ ליטול ידיו, ויסמוך על מה שנטל בשחרית, כשנוהר לשמור ידיו טהורות. וגם י"ל דל"ד לברכת הזימון, דשם כשהאחד הולך אין מזמנין, ואילו בחזרת הש"צ אם אחד מהעשרה יצא הש"צ ממשיך להתפלל.

ואחר כתבי זאת, ראינו שבהליכ"ע ח"א (עמ' רח) כתב, שאם הכהן יצטרך לצאת מביהכ"נ, ואין שם אלא מנין מצומצם, נושא כפיו בלא נט"י, ובלבד שנוהר לשמור ידיו טהורות, ולא נגע במגעליו קודם שחלצן. וע"ש במקורות.

ומה ששאל לגבי מים אחרונים אם מועיל בקינוח ידיו במגבון לפי כל הטעמים שע"פ הפשט נראה דמהני לעשות מים אחרונים במגבון, דסוף סוף הוי נקיון, וגם אין חשש למלח סדומית. אולם ע"פ הסוד כתב בכף החיים (סי' קפ"א אות ט') שלפי סדרם של דברים שהם חלק הס"א נראה שצריך להיות דוקא ע"י שפיכה, ועל כן במקום צורך או כשא"א בדרך אחרת, ראשי לנגב במגבונים שיש בהם טופח ע"מ להטפוח.

בברכת התורה,

יצחק יוסף
הראשון לציון
הרב הראשי לישראל

מכתב ח' - מחיקת השם שנכתב במחשב / קריאת ספרי קומיקס בשבת

Yitzhak Yosef

The Rishon LeZion Chief Rabbi of Israel

כס"ד, י' שבט תשפ"ב, 2-748/פ"ב

יצחק יוסף

הראשון לציון הרב הראשי לישראל

לכבוד היקר והנעלה, שוקד באהלה של תורה, כש"ת הרב ינון עובדיה ברכה נ"י
שלום רב,

מה ששאל האם יש איסור של מחיקת שם ה' שנכתב במחשב או בכרטיס הזכרון.

הנה לענין מחיקת שם השם המופיע על המסך, אם יש בזה משום מוחק שם השם, א"כ יהיה אסור גם לכבות את המחשב, שהרי ע"י כיבוי המחשב לכאורה נמחק שם השם מן המסך, וכן אם שם ה' כתוב בשורה העליונה, יהיה אסור להמשיך להקליד את השורה התחתונה, שע"י ההקלדה בשורה התחתונה, נעלם מן המסך השורה העליונה עם שם ה', ופוק חזי מאי עמא דבר שמקלידים סידורים, חומשים, וכיוצא עם שם ה' במלואו, ולא מקפידים בנ"ל. והטעם דמה שרואים אותיות על המסך אין זה אותיות ממש, אלא הם רק סימנים של אור בעלמא, ולכן במוחק השם מן המסך, המחשב ליכא בזה משום ביזוי שם השם, שהם רק סימני אור, ואע"פ שלענין שבת איסורא מדרבנן איכא, צ"ל שלענין כתיבה ומחיקה בשבת אסור אפילו ציור ואותיות של סימני אור בעלמא, וכדאיתא בש"ע (סי" ש"מ ס"ד) דרך לרשום באויר מותר בשבת, משא"כ לענין מחיקת שם השם ושהוא משום ביזוי אפשר לומר דמחיקת שם ה' הנראות ע"י סימני אור, אין בזה משום ביזוי שם שמים, מ"מ נראה דראוי לא למחוק לגמרי שם ה' מן המחשב, שאולי דוקא לכבות מחשב או להקליד מותר ואע"פ שנעלם שם ה' מ"מ החומר נמצא במחשב, מה שאין כן אם מוחקים לגמרי מהמחשב מעלימים שם ה'.

ומה ששאל אם מותר לקרוא ספרי קומיקס בשבת, ע' בספר ילקוט יוסף שבת ב' (עמ' ר"ב) דתמונות של רבנים ואדמו"רים, מותר להסתכל ולעיין בהם בשבת, ומותרים בטלטול אף שיש בתחתית התמונה הסבר לשם הרב. דההסבר תחת התמונה אינו כסיפור דברים, וכל האיסור הוא רק בהסבר תחת תמונה הוא בסיפור דברים. כמו דוד וגוליית. אבל בשם גרידא אין דרך כלל לתקן ולכתוב הערות בצד התמונה. ולכן לא שייך בזה גזרת שטרי הדיוטות שמא יכתוב. וכן מותר לקרוא ספרי קריאה, ובספרי סיפורי חסידים בשבת, וכן מותר שילדים יקראו ספרי קומיקס בשבת, ובפרט אם ספר זה מקנה ערכים לתורה ולמצוות. ואין לאסורם מטעם שמא יכתוב, או שמא ימחק, בדבריהם המודפסים בספר לא מצוי שכותב או מוחק. ואף לא גזרו מטעם שמתחלף בשטרי משא ומתן, דהואיל ויש לו הנאה בקריאתם לא גזרו, וה"ה שיש להתיר לקרוא בשבת בספרי קומיקס שיש בהם מוסרים, או דברים המביאים ליר"ש, וכן הבנה בהשגחת השי"ת, וכל כיוצא בזה, דהוי בכלל חפצי שמים ומותר, ומה גם דאם מתענג מקריאת הקומיקס דאיכא לצרופי סברת המג"א (סי' ש"א סק"ד) על מ"ש בש"ע בסעי' ב' וכן מותר לראות כל דבר שמתענגים וכו' פירוש ואע"פ שאסור לראות דיוקנאות כמ"ש בס"י ש"ז סט"ו, מ"מ הראיה עונג לו מותר לראות, וביאר הפמ"ג בא"א דאם תענוג הוא לו לראות הצורה והכתב שתחתיה לידע מה הוא, כי אם לא יקרא אינו יודע מה הוא ואין לו תענוג שרינן כה"ג, והכלל דכל מה שאסור בכעין זה בשבת לחוד אם הוא עונג לו שרי, אבל מה שאסור אף בחול לקרוא שטרי הדיוטות, משום מושב ליצים ודברי חשק, כגון ספרי עמנואל וכן ספרי מלחמות, ודאי בשביל עונג שבת לא התירו לו.

בברכת תורה,

יצחק יוסף

הראשון לציון הרב הראשי לישראל
ונשיא הרבנות הראשית לישראל

מכתב ט' - שליח ציבור שיתפלל מהר / תפילה בבית כנסת שאין בו חלונות

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

בס"ד, י"ט אדר ב' תשפ"ב, 2-1186/פ"ב

לכבוד היקר והנעלה, שיקר באהלה של תורה, כש"ת הרב ינון עובדיה ברכה נ"י

שלום רב,

מה ששאל אודות שליח ציבור שמבקשים ממנו להתפלל מהר יותר מהרגיל, האם ימשיך לעלות להיות ש"צ.

הנה עיקר הכוונה שצריך האדם לכוון בתפלה, שקודם שיתחיל להתפלל יכוין שהוא עומד ומתפלל לפני הקב"ה, והשכינה כנגדו, ובעת התפלה די שיכוין פירוש המילים שמוציא בפיו, ויתאמץ לכוין בתפלה כמה שיוכל, ולכל הפחות באבות בברכה הראשונה של תפלת שמונה עשרה, ועל כן אם הש"צ יכול להספיק להתפלל כנ"ל יעמוד להיות ש"צ, אך אם מבקשים ממנו למהר יותר מדאי, ולא יספיק לכוון פירוש המילים שמוציא בפיו לא יעמוד להיות ש"צ. והנכון להתרגל לכוין מהר, ולקיים ותפלתם מהרה תקבל ברצון. ויראה כיצד נהגו גדולי הדור האמתיים שלנו, כמו מרן, הגר"צ אבא שאול, הגר"ש צדקה, הגר"ש אלישיב, שכל אלה התפללו 7-6 דקות עמידה, ולא יותר. וכיום מצוי בעיקר אצל שליחי צבור בעלי התשובה שמאריכים יותר מדאי, וגורמים לטורח צבור. צריך לנהוג בכל דבר כמו גדולי הדור האמתיים, ולהתבטל אליהם בכל הענינים ההלכתיים.

צא וראה שלא רצו להטריח את הצבור וקבעו רק שלשה עולים בשני וחמישי, ובחזו"מ ארבעה, ועיקר הטעם מבואר משום טורח צבור. ודו"ק.

ומה ששאל האם אפשר בית הכנסת במקלט שאין בו חלונות,

עיי' בספר ילקוט יוסף דיני בית הכנסת (סי' ק"נ סעיף ג'), שאין לבנות ביהכנס' בלי חלונות, והוא ע"פ הגמ' (ברכות י"ד:) לא יתפלל אדם אלא בבית שיש בו חלונות, שנא' וכיון פתיחן ליה בעיליתיה נגד ירושלים, ופרש"י שע"י כך מסתכל כלפי שמים ולבו נכנע,

והנה הרמב"ם בתשובה (סי' כ"א) נשאל על מה שיש כמה בתי כנסת שאין בהם חלונות כלל, והשיב שאין צורך בחלונות אלא ביחיד שמתפלל בתוך ביתו, כמו שעשה דניאל וכו', אבל בתי כנסת ומקומות מיוחדים לתפלה בציבור אין צריך להצריך בהם חלונות כלל ע"כ, ותשובה זו הובאה בכסף משנה (פ"ה מהלכות תפלה ה' ו'), נמצא שלדעת הרמב"ם אין צריך לבנות חלונות בבית הכנסת, אולם בזהר הקדוש (פרשת פקודי) מבואר שצריך לעשות חלונות גם בבית הכנסת, וכן מוכח בש"ע (סי' צ' סעיף ד') שכתב שצריך לפתוח פתחים או חלונות כנגד ירושלים כדי להתפלל כנגדן, וטוב שיהיו בבית הכנסת י"ב חלונות ע"כ, ועל כן היכא דאפשר צריך שיהיו חלונות בבית הכנסת, אך בקהילה שאין אפשרות להם להתפלל אלא במקלט שאין בו חלונות, אפשר להסתמך על דברי הרמב"ם ולהתפלל שם.

בברכת התורה,

יצחק יוסף
הראשון לציון
הרב הראשי לישראל

מכתב י' - בענין הסמל של הצלב / הפניית גב להיכל כשלומד תורה / ברכת האילנות בשבת

Yitzchak Yosef
The Rishon LeZion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

בס"ד, ל' ניסן תשפ"ב, 2-1388/פ"ב

לכבוד היקר והנעלה, כש"ת הרב ינון עובדיה ברכה שליט"א

שלום רב,

אודות שאלתו בדבר ילקוטים של ילדים שיש עליהם סמל ברמות צלב, האם צריך לפרוס או לקשקש על זה.

הנה בשו"ת תרומת הרשן (ס' קצ"ו) הביא מ"ש המדרכי (פ"ג ע"ז) בשם הראב"ה שהצלב שתולים הכמרים על בגדיהם אינו אלא לזכרון, ולכן אין לרדן אותו כע"ז, וכ"פ הרמ"א (ס' קמ"א סעיף א'), שצורת שתי וערב שתולים בצואר לזכרון, אינה נקראת צלב ומותרת ע"כ. ולפ"ז מדלייה שעשויה בצורת צלב אין עליה דין ע"ז ומותרת, והן אמת כי הש"ך שם כתב שדברי הרמ"א שהתיר צורת שתי וערב זה דוקא כשידוע בודאי שלא השתחוו לה, אבל כשאין הדבר ידוע יש לחוש שמא השתחוו לה וספק דאורייתא לחומרא ע"כ. אולם גם לדעת הש"ך י"ל שבמדליית זהב בצורת צלב, שהדבר גלוי וידוע שנעשית אך ורק לאות כבוד בעלמא, ואין דרך להשתחוות לה יש להחזיר בפשטות, ולפ"ז גם בשתי וערב המופיע על הילקוטים או מוצרים אחרים, עיקר הדין אינו צלם, ומ"מ ראוי להדר לפרוס או לקשקש על זה בלורד שחור או אדום.

ומה ששאל בישיבות וכוללים שישובים עם סטנדר ולומדים עם חברותא, האם מותר להפנות את הגב כלפי ההיכל,

עיי' בספר ילקוט יוסף הלכות בית הכנסת (עמ' רל"ג) דאם ספרי התורה מונחים גבוה י"ט פסחים בתוך ארון הקודש, וכמו שעושים היום, והס"ת עומד ברשות אחרת, יש להתיר לשבת כשגבו מופנה לארון הקודש ופניו כלפי העם, וכ"ש כשיש פרוכת מבית ומחוץ, וכ"ש שיש להתיר כשהדבר נעשה לצורך מצוה וזיכוי הרבים, כמנהג הדרשנים לדרוש ופניהם אל העם, ואחוריהם כלפי ההיכל, וכן חתן בר מצוה הדורש ביום הכנסו לעול המצוות שיש בזה כבוד תורה. ע"ש.

ומה ששאל כשחל א' בניסן ביום שבת מי שמדקדק בהליכותיו האם יברך בשבת ברכת האילנות משום זריזין מקדימין, וברכה ברוב עם, או שיעדיף שיחכה ליום ראשון לברך.

מבואר בספר ילקוט יוסף הלכות פסח כרך א' (עמ' קע"ה) ובספר חזון עובדיה, שלכתחילה מהיות טוב יש לברך ברכת האילנות בימות החול, היות שכתב הבן איש חי שלא לברך בשבת, ומ"מ הרוצה לברך בשבת מטעם שהזריזים מקדימים למצוות וברוב עם הדרת מלך יכול לברך בשבת אף לכתחלה. כי כלל גדול נקט בידך, פשטנים ומקובלים הלכה כדברי הפשטנים, ואנחנו איננו מקובלים. וכבר כתב הרא"ם שיש ללכת תמיד רק אחר הפשטנים. וכ"כ הדרב"ז, וכ"כ מהר"י אלגאזי בשלמי צבור, גנת ורדים, ברכת יוסף ירד, קול אליהו, בית דינו של שלמה, חתם סופר, ועוד רבים מהאחרונים. ולכן צריך להסביר לבעלי התשובה שנהגו כדרך גדולי הדור, ולא יחפשו כל מיני חומרות שעל פי הקבלה. הם לא מקובלים. ויש להבהיר לאותם שמתוך התלהבות וקדושה בכל דבר מחמירים, וגם נוהגים על פי הקבלה. אך לא ראינו כן אצל רבותינו מורנו רבי עזרא עטייה, מורינו רבי יהודה צדקה, הגר"צ אבא שאול, מרן זצוק"ל, וכבר נאמר צאי לך בעקבי הצאן, ומקנים אתבונן, יש לעשות תמיד כפי שנהגו ועשו גדולי הדור, ולא כל אחד יכנה במה לעצמו. וינהגו תמיד בענוה והתבטלות כלפי חכמי ההלכה. ודי בזה.

ובשנה זו היינו בשבת א' ניסן בקדימה, ובירכנו יחד עם הקהל ברכת האילנות בשבת. וכן נהג מרן אאמו"ר שבירך ברכה זו בשבת.

בברכת התורה,
יצחק יוסף
הראשון לציון
הרב הראשי לישראל

מכתב י"א - הלכות מוקצה באבנים מיוחדות / כתפור שנפל בשבת אם הוא מוקצה

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

בס"ד, כ"ט אייר תשפ"ב, 2-1582/פ"ב

לכבוד היקר והנעלה, שוקד באהלה של תורה, כש"ת הרב ינן עובדיה ברכה נ"י

שלום רב,

מה ששאל אודות אבנים מיוחדים ויפים שקונים אותם במיוחד לקשט בהם את החצרות, האם הם דומים לתמונה, שיהיה מותר לטלטלם בשבת.

הנה מה שמותר לטלטל תמונות הטעם הוא, שהדרך להראות תמונות לאורחים, וכל השימוש שלהם הם ההסתכלות, ופעמים רוצים להביט בתמונה מקרוב וכיוצא, על כן אין הם מוקצים, משא"כ באבנים אף אם נעשו לקישוט וליופי, מ"מ הם מונחים בחצר באופן קבוע, ואין דרך לטלטלם להראותם מקרוב, מסתבר שהם מוקצים כשאר אבנים, ואין לטלטלם בשבת.

ומה ששאל אודות כפתור שנפל מן הבגד בשבת שאינו מוקצה, האם הוא דוקא אם כוונתו לחברו לאותו הבגד, או גם אם דעתו לחברו לבגד אחר.

כפתור שנפל מן הבגד תורת כלי עליו, ואע"פ שצריך תפירה מחדש לחברו עם המעיל, מותר לטלטלו, שהרי דלתות של שירה חיבה ומגדל אסור להתזוין, ובכל זאת מותרות בטלטול. וכן מבואר בש"ע הגר"ן (סי' שח, סעיף מא). וכ"כ במנחת שבת (סי' פח סק"ב) שכיון שבעת שהיה הכפתור מחובר בבגד היה עליו שם כלי אגב הבגד, לא נפקע ממנו שם כלי, הואיל וראוי לחזור ולחברו עם הבגד. ודלא כמ"ש בס' שלמי יהודה (עמוד סד) בשם הגרי"ש אלישיב, וכן בשו"ת אג"מ (א"ח ח"ה סימן כב) להחמיר בזה. וע' בשו"ת יבי"א (ח"ו ד), וכיון שלא נפקע ממנו שום כלי, אינו מוקצה, וגם אם יהיה בדעתו לתפורו בבגד אחר אינו מוקצה. וראה בילקוט יוסף שבת כרך ב' בסימן שא מה שהארכנו בזה.

בברכת התורה,

יצחק יוסף
הראשון לציון
הרב הראשי לישראל

תוכן ענינים מפורט

שאלה	סימן	עמוד
א		
אביי - המעשה שהלך בדרך אחרי הבחור והנערה	לה	קז
אבלות - אחים אבלים בתוך י"ב חודש לערוך שבע ברכות	מכתב - א	ריח
אבלות - השתתפות אחים בתוך י"ב חודש בחתונת אחיהם	מכתב - א	ריז
אבלות - לבישת בגדים חדשים וברכת שהחיינו	מכתב - א	ריח
אבלים - אמירה שם ויהי נועם במוצ"ש	כד	לז
אבנים מיוחדות לייפות החצר - מוקצה בשבת	מכתב - יא	רלז
אבק שנמצא על הספרים, להסירו בשבת.	א	א
אדמה - שמברך יתנה על כל מה שיקבל	לד/ט	עב
אוטו - לוקח חולה בשבת ונדלקה מוזיקה	טז	כב
אוטובוס - אם צריך לשלם שמכשיר הרב-קו מקולקל	מח	קסז
אוטובוס - האם הנסיעה ביום הבחירות חינם	מח - בהערה	קסט
אוטובוס - האם מותר לשלוח חבילה בתא המטען	מח - בהערה	קעב
אוטובוס - הזמנת נוסעים בחינם שהמכשיר מקולקל	מח - בהערה	קע
אוטובוס - שליחת מוצץ על גבו, אם מותר	מח - בהערה	קעג
אוכל נפש - לקראת מוצאי יו"ט, אם יפסיק לאכול	כז	נט
אופק - איזה לוח שנה מדויק	יב - בהערה	יג
אור החיים - הלוח שנה המדויק	יב - בהערה	יג
אורח - יתנה שברכתו תחול על כל מה שיקבל	לד/ט	עב
אותות - מי שלא מל אם יניח תפילין בשבת	יט	כז
אזכרות ה' - שבספר תורה שכתב אפיקורוס	לה	צ
אזכרת ה' - להשמיע שיר משיר השירים	י	יא
אזכרת ה' - מחיקתו כשכתוב במחשב	מכתב - ח	רלד
אייר - הגשמים שיורדים בו סגולה	יד	יט
אין אפטרופוס לעריות	לה	צז

שאלה	סימן	עמוד
אין לו חלק לעולם הבא – למי שמבזה תלמידי חכמים	לה	פו
אין עשן בלי אש – ואין אש בלא עשן, מקור למשפט זה	לה	צו
אין רפואה למכתו – שמזלזל בתלמידי חכמים	לה	פו
אין שמחה אלא בבשר ויין – הדין בשבת	נ	קעט
איסור – קריאת ספרי כופרים	לה – בהערה	צא
איסור להניח תפילין בחול המועד	לד/כז בהערה	עט
אישה – תפילה בקביעות בבית הכנסת	מז	קנח
אכילה – בלילה עד עלות השחר	יג	יז
אכילה – לקראת מוצאי יו"ט, אם להפסיק כז		נט
אכילה – פחות מכביצה סמוך לעלות השחר	יג	יז
אכילה ושתייה – לעשות תיקון כרת ביו"ט	כה	לז
אכילה ושתייה – לפני עלות השחר ולפני התענית	לד/לא	פ
אל תאמין בעצמך עד יום זקנותך	לה	צט
אלישע בן אבויה – המעשה איתו	לה	צד
אם ביטלת מהתורה יש לך בטלים כנגדך	נד	ריג
אמבטיה – אם יש בעיה לצאת עם נעליים רטובות	יא	יב
אמירה לגוי – לנתק מתג של חשמל	לג	סח
אמירת י"ג מידות ביו"ט – מה דעת מרן זצוק"ל	מכתב – ה	רכו
אמירת קדיש – לאחר י"ב חודש	לט	קמד
אמן – ענייתו כשבירך על גרעין ונתקע בין שיניו	יז	כד
אנוס – שלא נימול, אם יניח תפילין בשבת	יט	כז
אפטרופוס – אין לעריות	לה	צז
אפיקורוס – מי שמבזה תלמידי חכמים	לה	פז
אפיקורוס – שכתב ספר תורה ישרף	לה	צ
אפיקורוס שכתב תפילין – ישרפו	לה	צ
אר"י ז"ל ומרן – הלכה כמרן	יב – בהערה	יד
ארבעה כוסות – על מיץ ענבים	מכתב – ו	רכז
ארבעה תעניות – יתנה שלא מקבל הצום עד עלות השחר	לד/לא	פ
ארבעת המינים – אם הלולב מוקצה לנשים ספרדיות	ט	י
ארבעת המינים – אשה שרוצה לנענע, איך תעשה	ט	י

שאלה	סימן	עמוד
ארבעת המינים - לנשים אם יברכו	ט	יא
ארוחה חלבית בשבת	נ	קעט
ארוחת שבת - האוכל דג ביום דג ניצל מדג	נ - בהערה	קעט
ארון קבורה - מהשולחן שלמדו עליו תורה	לו - בהערה	קכח
ארון קבורה - ממה שהדליקו עליו נרות	לו - בהערה	קכח
ארון קבורה - משולחן שהאכילו העניים	לו - בהערה	קכח
ארון קודש - לאיזה צד לפתוח את הפרוכת	מה	קנה
ארון קודש - להפנות גבו בזמן הלימוד	מכתב - י	רלו
ארנונה - יתנה שאם חייב כסף שילך לצורכי ציבור	לד/טו	עד
אשה - אם פטורה ממצות שילוח הקן	ו	ו
אשה - אם תברך ברכת המפיל בשו"מ	ו - בהערה	ז
אשה - הגדר של מצוות עשה שהזמן גרמא	ו - בהערה	ז
אשה - לא תברך על ארבעת המינים	ט	יא
אשה - שרוצה לנענע בלולב, איך תעשה	ט	י
אשה ספרדייה - אם הלולב נחשב בשבילה מוקצה	ט	י
אשכנזים - הנהיגו הלכות בבגדאד לשיטתם	יב - בהערה	יד

ב

בא"ח - מנהגי בגדאד כהאשכנזים	יב - בהערה	יד
בגדי יו"ט - מתי ילבשו כשחל במוצ"ש	כג	לב
בגדים חדשים וברכת שהחיינו - לאבלים על אב ואם	מכתב - א	ריח
בה"ש - ע"פ איזה לוח שנה לסמוך בזמן	יב - בהערה	יג
בונה - הכניס תבן למעט גובה הסוכה ולא ביטל	ח	ט
בחור ישיבה - שקם מאוחר אם יתפלל בישיבה	כ	כח
בחירות - האם הנסיעה באוטובוסים בחינם	מח - בהערה	קסט
ביזוי הטלית - אם יש בעיה לכבסה ע"י גוי	לו	קלא
ביזוי הטלית - אם יש בעיה לכבסה עם בגדים אחרים	לו	קלב
ביזוי הטלית - כשהיא לא נקיה	לו	קכד
ביזוי תלמידי חכמים - אודות ת"ח שסרח	לה	פו
ביטול בלב - הכניס תבן למעט גובה הסוכה ולא ביטל	ח	ט

שאלה	סימן	עמוד
ביטול ממלאכת שמים - למי נועדו הסיגופים	כה	לח
ביטול רצון האדם כלפי הקב"ה - גילוי דעת	לד/מא	פד
ביטול תורה - בליל ניטל	נד	רג
ביטול תורה - לומד בלילה ומסופק מתי עלוה"ש	יב	יג
ביטול תורה - למי נועדו הסיגופים	כה	לח
ביכורי יוסף - הלוח שנה המדויק	יב - בהערה	יג
בין אדם לחבירו - איך לברוח מסנדק מחלל שבת	לא	סד
בין אדם לחבירו - מעשה מיוחד על גדלותו של הט"ז	לו - בהערה	קכו
בין אדם לחבירו - עוון המחמיר על הציבור	לה - בהערה	קיח
בין אדם למקום - עוון המקל על הציבור	לה - בהערה	קיח
בין השמשות - יתנה כשסופר את העומר מוקדם	לד/כח	עט
בין השמשות - ע"פ איזה לוח שנה לסמוך בזמן	יב - בהערה	יג
ביקור חולים - האינו מבקרו כאילו שופך דמים	כה	מא
בישול - הנחת תבשיל לח על הפלטה בשמירה	מג	קנ
בית דין - כפרת הכריתות והמיתות ע"י לימוד התורה	כה	לח
בית האבל - אמירה שם ויהי נועם במוצ"ש	כד	לז
בית הכנסת - יתנה שלא אצא י"ח בהבדלה אם יהיה בבית	לד/לב	פא
בית הכסא - לעשות תנאי שברכת התפילין תחול עד לשם	לד/ה	עא
בית כנסת - אשה המתפללת בקביעות שם	מז	קנח
בית כנסת - בלא חלונות	מכתב - ט	רלה
בית כנסת - הטענה שם כרטיס רב-קו	מט	קעו
בית מלון - השתמשות בברכה ללא תשלום	מח - בהערה	קעב
בית משפט - חומר האיסור לתבוע שם, ועוון איסור גזל	מח	קעה
בלי נדר - יגלה דעתו שכל הנהגה טובה בלי נדר	לד/יט	עו
בן איש חי - מנהגי בגדאד כהאשכנזים	יב - בהערה	יד
בני חו"ל - רחיצה בחמים ביו"ט שני של גלויות	מ	קמז
בעלי תשובה - למי נועדו הסיגופים	כה	לח
בר מצוה - הפסקת החתן באמצע הדרשה	נג	קפח
בר מצוה - להשמיע שיר משיר השירים	י	יא
בריאות גוף האדם - שלא לעשן סיגריות	כא	לא

שאלה	סימן	עמוד
ברכה של בית מלון – השתמשות בה ללא תשלום	מח – בהערה	קעב
ברית מילה – זהירות מפגיעה בהורים חילונים	לא	סד
ברית מילה – להשמיע שיר משיר השירים	י	יא
ברית מילה – מי נקרא הסנדק	לא	סד
ברית מילה – מי שלא מל אם יניח תפילין בשבת	יט	כז
ברית מילה – קידוש על מיץ ענבים	מכתב – ו	רכז
ברית מילה – רוצים סנדק מסוים ולא רוצה, עצה טובה	לב	סו
ברכה – אשה שרוצה לנענע בלולב, לא תברך	ט	יא
ברכה – יתנה שתחול על כל מה שיקבל	לד/ט	עב
ברכה לבטלה – אכל גרעין ונתקע בין שיניו	יז	כד
ברכה לבטלה – נשים המברכות על ארבעת המינים	ט	יא
ברכה ראשונה – בירך על גרעין ונתקע בין שיניו	יז	כד
ברכו – ענייתו לפני מנחה בערב שבת על תנאי	לד/לג	פא
ברכות – יתנה שלא יצא י"ח בברכת חבירו כשהוא מברך	לד/י	עב
ברכות התורה – כשמברך יתנה שיחולו עד למחרת	לד/כה	עח
ברכות התורה – להפסיק מהלימוד בעה"ש בשבועות	יב	יג
ברכות קריאת שמע – ע"פ איזה לוח שנה לסמוך	יב – בהערה	יג
ברכת האילנות בשבת	מכתב – י	רלו
ברכת האילנות בשבת – עדות מרן הרב יצחק יוסף על עצמו	מכתב – י	רלו
ברכת הגפן – קידש בבהכ"ל ואוכל בביתו	ג	ג
ברכת הטלית – יעשה תנאי שאם יוריד לא יחשב הפסק	לד/ז	עא
ברכת הים בלילה	מכתב – ג	רכא
ברכת הלבנה – ע"פ איזה לוח שנה ניתן לסמוך בזמן	יב – בהערה	יג
ברכת המוציא – יתנה לפטור ברכת מזונות	לד/יא	עג
ברכת המזון – אם אומרים ברצה והחליצנו והגם שאכלנו	כח	סא
ברכת המפיל – אם נשים יברכו	ו – בהערה	ז
ברכת המצות – קיום מצוה בלא ברכה	לד/לה בהערה	פב
ברכת הנהנין – אכל גרעין ונתקע בשיניו	יז	כד
ברכת הנהנין – הפותח פיו למי הגשמים האם יברך	טו	כ
ברכת הקידוש – כמה ישתה רביעיות במקום מזונות	ד	ד

שאלה	סימן	עמוד
ברכת טלית גדול – יעשה תנאי לפטור הטלית קטן	לד/ו	עא
ברכת כוהנים – קינוח ידי הכהן ע"י מגבון	מכתב – ז	רלב
ברכת מעשה בראשית – אם מברכים על ים המלח	מכתב – ג	רכא
ברכת מעשה בראשית – על הכינרת	מכתב – ג	רכב
ברכת שהחיינו על בגדים – לאבל על אב ואם	מכתב – א	ריח
ברכת שהכל – למי שפותח פיו למי הגשמים	טו	כ
בשר – אכילתו בסעודות שבת	נ	קעט

ג

גב כלפי ההיכל – בזמן הלימוד	מכתב – י	רלו
גדר של מצוות עשה שהזמן גרמא	ו – בהערה	ז
גודל מעלת כיבוד הורים – מעשה	לא	סה
גוי – אם יכול לכבס טלית של מצוה	לו	קלא
גוי – אם ציפורניו מסוכנות למעוברת	נא	קפא
גוי – הנחת תפילין ע"י סיוע של גוי	מכתב – ד	רכה
גוי – כיבוס טלית ע"י	מכתב – ד	רכה
גוי – לומר לו שינתק מותג של חשמל	לג	סח
גוף האדם – לשומרו ולא לעשן סיגריות	כא	לא
גזל – זהירות מגזל בתשלום האוטובוס	מח	קע
גזל ואינו יודע ממי – יעשה צורכי רבים ע"י המיסים	לד/טו	עד
גזל רבים – מלמדי תינוקות שעושים סיגופים	כה	מב
גחלתן של התלמידי חכמים – להיזהר בכבודם	לה	פו
גיהנום – ישראל לא נכנסים עד מוצאי שבת	כד – בהערה	לג
גילוי דעת – במיסים שמשלם לעירייה	לד/טו	עד
גילוי דעת – על הזכרת ה' במשך היום	לד/ח	עב
גילוי דעת – שכל הנהגה טובה שיעשה זה בלי נדר	לד/יט	עו
גילוי דעת – של ביטל האדם כלפי הקב"ה	לד/מא	פד
גילוי דעת – שלא יזכה בביצים שהיונה תטיל בביתו	לד/יח	עה
גילוי דעת – שמוחל על כבודו שלא יקומו לכבודו	לד/יז	עה
גילוי דעת – שמועיל תנאי פעם אחת בשנה	לד	סח

שאלה	סימן	עמוד
גירוד צורת צלב – על חפצים	מכתב – י	רלו
גלגולי שלג – למי נועדו	כה	לח
גנות תלמידי חכמים – עונשו של המבזה אותם	לה	פט
גניזה – לס"ת שכתב עובד כוכבים	לה	צ
גניזה – ס"ת שכתב מין אין מקומו בגניזה	לה	צ
גפן – שמברך יתנה על כל מה שיקבל	לד/ט	עב
גר"א – יקרא ק"ש לפני התפילה בתנאי	לד/כ	עו
גר"א – ע"פ איזה לוח שנה ניתן לסמוך בזמנים	יב – בהערה	יג
גרמא – שימוש במקפיא שמייצר קרח לבד בשבת	מו	קנז
גשם – בין פסח לעצרת, הפותח פיו לשתות אם יברך	טו	כ
גשם – שבין פסח לעצרת סגולה	יד	יט
גשמי קללה – אם נחשבים בין פסח לעצרת	יד	יט
גשמים – בין פסח לעצת לפתוח את הפה	יד	יט
גשמים בין פסח לעצרת – הפותח פיו האם יברך	טו	כ
גשמים נעצרים – בגלל עוון גזל	מח	קעה

ך

דברי תורה – הפסקת חתן בר מצוה באמצע הדרשה	נג	קפח
דברים המזיקים – סיגוריות	כא	לא
דגים – אכילתם בסעודת שבת	נ	קעט
דיבור בבית הכנסת – זהירות בדבר	מז	קס
דיבור גנות בתלמידי חכמים – עושנו	לה	פו
דילוגים – בתפילה לבחור ישיבה שקם מאוחר	כ	כח
דין – המחמיר על הציבור שלא כדין עונשו	לה – בהערה	קיח
דין פרוטה כדין מאה – זהירות מגזל	מח	קע
דעה – ת"ח שאין בו, נבלה טובה ממנו	לה	צה
דפים שנדבקו בספרים, להסירם בשבת	ב	א
דקדוק – לא לתקן את שליח הציבור בתפילה	מכתב – ב	ריט
דקדוק בהלכות – ברכת האילנות בשבת	מכתב – י	רלו
דרכי עבודת ה' – שלא לעשן סיגוריות	כא	לא
דרשה – הפסקת חתן הבר מצוה באמצע הדרשה	נג	קפח

שאלה	סימן	עמוד
ה		
האוכל דג ביום דג ניצל מדג	נ - בהערה	קעט
הבדלה - יתנה שלא אצא י"ח אם לא יהיה בביתו	לד/לב	עג
הגפן - קידש בבהכ"נ ואוכל בביתו	ג	ג
הדלקת נרות - ע"פ איזה לוח שנה ניתן לסמוך	יב - בהערה	יג
הדלקת נרות שבת - לעשות תנאי שלא לקבל שבת	לד/א	ע
הדלקת שמונה עשרה נרות - הסגולה של רבי מתיא	כו	נו
הובלת חבילה - בתא המטען של האוטובוס	מח - בהערה	קעב
הובלת מוצץ - על גב האוטובוס חנים	מח - בהערה	קעג
הוי זהיר בגחלתן - של התלמידי החכמים	לה	פו
הוצאה - טעם ההיתר להוצאה ביו"ט	ל	סג
הוצאה - יציאה בשבת עם שעון יד	לח	קלד
הוצאת השבת בריבוי תם על תנאי	לד/לז	עא
הורים - שמוחלים על כבודם יגלו דעתו שלא יקומו	לד/יז	עה
הושענא רבה - להפסיק מהלימוד בעלות השחר	יב	יג
הושענא רבה - לומד בלילה ומסופק מתי עלוה"ש	יב	יג
הושענא רבה - תיקון כרת, אם יש בעיה לשתות	כה	לז
הזרק ציפורניו - רשע	נא	קפב
הזמנת נוסעים בחינם לאוטובוס - שהמכשיר מקולקל	מח - בהערה	קע
הטענת כרטיס רב-קו - בבית כנסת	מט	קעו
הידור מצווה - להקפיד שהטלית תהיה נקייה	לו	קכד
היכון לקראת התפילה - רחיצה לפני התפילה	מא	קמח
היכל - לאיזה צד לפתוח את הפרוכת	מה	קנה
היכל - להפנות גבו להיכל בזמן הלימוד	מכתב - י	רלו
היסח הדעת - להתנות בברכת הטלית שאם יוריד	לד/ז	עא
היסח הדעת - להתנות שברכת התפילין עד בית הכסא	לד/ה	עא
הכנה לתפילה - רחיצה לפני התפילה	מא	קמח
הכנה משבת לחול - בניקוי מברשת השיניים	מד	קנג
הכנה משבת ליו"ט - מתי ילבשו בגדי יו"ט	כג	לב

שאלה	סימן	עמוד
הכנסת ספר תורה – להשמייע שיר משיר השירים	י	יא
הכשר סוכה – הכניס תבן למעט הגובה ולא ביטל	ח	ט
הלכה – המחמיר על הציבור של כדין עונשו	לה – בהערה	קיח
הלכה כהפשט – נגד קבלה	יב – בהערה	יד
המפיל – האם נשים יברכו בשו"מ	ו – בהערה	ז
המצאה – סגולת רבי מתיא בן חרש	כו	נו
הנהגה טובה – יגלה דעתו שעושה בלי נדר	לד/יט	עו
הנהגה נכונה – לנשים שמתפללות בקביעות בביהכנ"ס	מז	קנח
הנחת תפילין – בסיוע של גוי	מכתב – ד	רכה
הנחת תפילין – בשבת למי שלא מל	יט	כז
הנמכת מוזיקה – שנדלקה ברעש גדול בשבת	טז	כב
העץ – שמברך יתנה על כל מה שיקבל	לד/ט	עב
הפלה – סכנה למעוברת לעבור על ציפורניים	נא	קפא
הפניית גבו להיכל – בזמן הלימוד	מכתב – י	רלו
הפסק – להתנות בברכת הטלית שאם יוריד לא יפסיק	לד/ז	עא
הפסק – להתנות שברכת התפילין עד לבית הכסא	לד/ה	עא
הפסק באמצע תפילת שמונה עשרה – לאן יחזור	נב	קפו
הפסקת חתן בר מצוה בדרישה	נג	קפח
הפרדת דפים של ספרים שנדבקו, בשבת	ב	א
הפרשת חלה על תנאי – לכל הקמח שידבק	לד/לד	פא
הפרשת תרו"מ מערב שבת – על תנאי	לד/מ	פד
הקדש – יתנה שבנתינת הצדקה לא יחול עד שיגיע לעני	לד/יב	עג
הקובר ציפורניים – צדיק	נא	קפב
הרב יצחק יוסף – בעדות על עצמו שבירך על האילנות בשבת	מכתב – י	רלו
הרהור אמן – שבירך על גרעין ונתקע בין שיניו	יז	כד
הרהור ברכו – בערב שבת לפני תפילת מנחה על תנאי	לד/לג	פא
השגחה על צעירי הצאן – לבל יעשנו סיגריות	כא	לא
השורף ציפורניו – חסיד	נא	קפב
השקפה – בחור שקם מאוחר אם יתפלל בישיבה	כ	כח
השתמשות בבריכה של בית מלון ללא תשלום	מח – בהערה	קעב

שאלה	סימן	עמוד
השתמשות בגב האוטובוס ללא תשלום	מח - בהערה	קעג
השתמשות בתא המטען של האוטובוס ללא תשלום	מח - בהערה	קעב
השתתפות אחים בחתונת אחיהם - בתוך אבלות של י"ב חודש	מכתב - א	ריז
התרת נדרים - התנאים שטוב לעשותם בתחילת השנה	לד	סח

ו

ובא לציון - אומרים רק כשיש ויהי נועם	כד - בהערה	לג
ובא לציון - אמירתו במוצאי יו"ט שלא במוצ"ש	כד	לב
וגם שאכלנו - מה הנוסח הנכון בברכת המזון	כח	סא
והגם שאכלנו - מה הנוסח הנכון בברכת המזון	כח	סא
ויהי נועם - אמירתו ביו"ט שחל באמצע השבוע	כד	לב
ויהי נועם - אמירתו במוצ"ש בבית אבלים	כד	לב
ויהי נועם - אמירתו במוצ"ש כשחל פורים בשבוע	כד	לב
ויהי נועם - אמירתו במוצ"ש כשחל פסח בליל שבת	כד	לב
ויהי נועם - אמירתו במוצ"ש שחל באמצע השבוע יו"ט	כד	לב
ויהי נועם - אמירתו במוצ"ש שחל בו תשעה באב	כד	לב
ויהי נועם - במוצ"ש טעם לאמירתו	כד - בהערה	לג
ויהי נועם - למה אומרים 'מעשה ידינו - עם ו'	כד - בהערה	לג
ושמחת בחגך - בשתיית מיץ ענבים	מכתב - ו	רכח
ותיקין - תפילה בנ"ץ על חשבון תורה	כ	כח

ז

זבד הבת - אם הספרדים נהגו בכך	יח	כה
זבד הבת - מתי הזמן לקאות לה שם	יח	כה
זבוב - יצר הרע דומה לו	לה	קח
זה אלי ואנוהו - שתהיה הטלית נקייה	לו	קכד
זה נהנה וזה לא חסר - השתמשות בבריכה של המלון חינם	מח - בהערה	קעב
זה נהנה וזה לא חסר - השתמשות בתא המטען של האוטובוס חינם	מח - בהערה	קעב
זה נהנה וזה לא חסר - השתמשות בקירות של האוטובוס להובלה	מח - בהערה	קעג
זהירות - שלא לצאת מהאמבטיה עם נעליים רטובות	יא	יב

שאלה	סימן	עמוד
זהירות בכבוד הטלית – להקפיד שתהיה נקייה	לו	קכד
זהירות מדיבור בבית הכנסת	מז	קס
זהירות מדמעות הזולת – מעשה מיוחד על הט"ז	לו – בהערה	קכו
זהירות ממידות רעות	לה	פה
זהירות מעישון – חומרתה	כא	לא
זהירות מציפורניים למעוברת	נא	קפא
זורק ציפורניו – רשע	נא	קפב
זילותא דשבת – לוקח חולה ברכבו ונדלקה מוזיקה	טז	כב
זימון בעשרה – יתנה פעם אחת שיצטרף לעשרה	לד/כא	עז
זיעה – להקפיד שהטלית תהיה נקייה	לו	קכד
זלזול בתלמידי חכמים – אין רפואה למכתו	לה	פו
זמן ברכת האילנות – כשחל ר"ח בשבת	מכתב – י	רלו
זמן הגאון מוילנא – ע"פ איזה לוח שנה ניתן לסמוך	יב – בהערה	יג
זמן הגאונים – צאת השבת על תנאי	לד/לז	פג
זמן הגר"א – יקרא ק"ש לפני התפילה בתנאי	לד/כ	עו
זמן הדלקת נרות – ע"פ איזה לוח שנה לסמוך	יב – בהערה	יג
זמן המולד – ע"פ איזה לוח שנה ניתן לסמוך	יב – בהערה	יג
זמן חצות – ע"פ איזה לוח שנה ניתן לסמוך	יב – בהערה	יג
זמן טו"ת – ע"פ איזה לוח שנה לסמוך	יב – בהערה	יג
זמן כניסת השבת – ע"פ איזה לוח שנה ניתן לסמוך	יב – בהערה	יג
זמן מגן אברהם – יקרא ק"ש לפני התפילה בתנאי	לד/כ	עו
זמן מגן אברהם – ע"פ איזה לוח ניתן לסמוך	יב – בהערה	יג
זמן מנחה גדולה – ע"פ איזה לוח שנה לסמוך	יב – בהערה	יג
זמן מנחה קטנה – ע"פ איזה לוח שנה לסמוך	יב – בהערה	יג
זמן עלות השחר – להפסיק לאכול כשאוכל בלילה	יג	יז
זמן פלג המנחה – ע"פ איזה לוח שנה ניתן לסמוך	יב – בהערה	יג
זמן קריאת השם לבת שנולדת	יח	כו
זמן רבינו תם – ע"פ איזה לוח שנה ניתן לסמוך	יב – בהערה	יג
זמן תפילה – מנחה ביחד עם החזרה של שחרית	מב	קנ
זמני היום – אילו לוחות מדויקים	יב – בהערה	יג

שאלה	סימן	עמוד
זמר – לעשות שיר משיר השירים	י	יא
זנות – ההסתכלות על רבנים שנפלו לזנות	לה	פה
זקן – שמוחל על כבודו שלא יקומו יגלה דעתו	לד/יז	עה
זקן סיעודי – סיוע בהנחת התפילין שלו ע"י גוי	מכתב – ד	רכה
זריזים מקדימים למצוות – ברכת האילנות בשבת	מכתב – י	רלו
זריחה – ע"פ איזה לוח שנה ניתן לסמוך	יב – בהערה	יג

ח

חביב תלמוד תורה יותר מכל הקרבנות שבתורה	כה	מב
חברותא – מי שקם מאוחר אם יחפש אחר מניין ויפסיד חברותא	כ	כח
חברים – הזמנתם לנסיעה באוטובוס חינם שהמכשיר מקולקל	מח – בהערה	קע
חג – שחל באמצע השבוע, אמירת שובה ה'	כד	לב
חג המולד של הנוצרים – בעניין ביטול תורה בליל זה	נד	רג
חג הסוכות – אם הלולב מוקצה לספרדיות	ט	י
חג הסוכות – אשה שרוצה לנענע, איך תעשה	ט	י
חג הסוכות – הכניס תבן למעט הגובה ולא ביטל	ח	ט
חג העצרת – הפותח פיו למי הגשמים האם יברך	טו	כ
חג הפסח – הגשמים שיורדים אחרי אם גשמי קללה	יד	יט
חג הפסח – פתיחת הפה לגשמים שיורדים עד עצרת	יד	יט
חג מתן תורה – להפסיק מהלימוד בעלות השחר	יב	יג
חג עצרת – פתיחת הפה לגשמים שיורדים לפני	יד	יט
חג פסח – הפותח פיו למי הגשמים האם יברך	טו	כ
חג שבועות – הגשמים שיורדים לפני אם גשמי קללה	יד	יט
חג שבועות – הפותח פיו למי הגשמים האם יברך	טו	כ
חג שבועות – להפסיק מהלימוד בעלות השחר	יב	יג
חג שבועות – פתיחת הפה לגשמים שיורדים לפני	יד	יט
חז"ל – רחיצה בחמים ביו"ט שני גלויות	מ	קמז
חודש אייר – הגשמים שיורדים בו הם סגולה	יד	יט
חול המועד – הנחת תפילין על ידי תנאי	לד/כז בהערה	עט
חולה – הזהירות מעישון סיגריות	כא	לא

שאלה	סימן	עמוד
חולה – לוקח אותו ברכב בשבת, וגדלקה המוזיקה	טז	כב
חולה – מי שאינו מבקרו כאילו שופך דמים	כה	מא
חולה – סגולת מתיא בן חרש, אודותיה	כו	נו
חולה – שאסור לו למול אם יניח תפילין בשבת	יט	כז
חומר איסור – קריאת ספרי כופרים	לה – בהערה	צא
חומר הזהירות בכבוד חכמים	לה	פו
חומרא – מה יותר חמור להחמיר על הציבור או להקל	לה – בהערה	קיח
חומרא שבאה לידי קולא – לא יודע מתי עלוה"ש	יב	יג
חומרה – יגלה דעתו שעושה בלי נדר	לד/יט	עו
חומרות – למי נועדו הסיגופים	כה	לח
חופה – עריכתה ע"י מיץ ענבים	מכתב – ו	רכז
חורבן ירושלים – לגלגל שמבזים תלמידי חכמים	לה	פו
חזן – אם יש בעיה לעשות שיר משיר השירים	י	יא
חזן – יתנה שתפילתו תהיה נדבה אם לא עונים	לד/לט	פד
חזן – עליית מחלל שבת בפרהסיא	לד/כד בהערה	עח
חזן – שמבקשים ממנו להתפלל מהר	מכתב – ט	רלה
חיזוק – המצוות שהאדם עושה כאן בעולם הזה	לו – בהערה	קכח
חילוני – איך לברוח מסנדק חילוני	לא	סד
חיצוניות – נבלה טובה מת"ח שאין בו דעה	לה	צה
חכם – שמוחל על כבודו שלא יקומו יגלה דעתו	לד/יז	עה
חכמה יוונית – לא ביום ולא בלילה	נד	ריג
חלונות – תפילה במקלט בלא חלונות	מכתב – ט	רלה
חמשת מיני דגן – למי שאין בקביעת סעודה בקידוש	ד	ד
חמתו – מחמתן קורע כלים כאילו עובד ע"ז	כה	מא
חנוכה – מתנה על מותר השמן והפתילות	לד/לו	פב
חנוכיה – לעשות תנאי שיוכל לטלטלה כשתכבה בשבת	לד/ג	ע
חסיד – מי ששורף ציפורניו	נא	קפב
חסידים – בעניין המנהג של ליל ניטל	נד	רג
חצות – ע"פ איזה לוח שנה ניתן לסמוך	יב – בהערה	יג
חשיכה – במוצאי יו"ט להפסיק לאכול	כז	נט

שאלה	סימן	עמוד
חשמל - במונה מים, אם צריך כשרות	לז	קלג
חשמל - לעשות תנאי לשנות המתג בשבת	לד/ב	ע
חתונה - אם יש בעיה להשמיע שיר משיר השירים	י	יא
חתונה - השתתפות אחים ב"ב חודש בחתונת אחיהם	מכתב - א	ריז
חתונה - עריכת החופה ע"י מיץ ענבים	מכתב - ו	רכז
חתן - הפסקת הדרשה של החתן בר מצוה	נג	קפח

ט

ט' באב - כשחל במוצ"ש אמירת ויהי נועם	כד	לז
ט"ז - מעשה מיוחד על גדלותו	לו - בהערה	קכו
טבילה - יתנה שקונה כלי עם אוכל שלא לזכות בכלי	לד/טז	עד
טו"ת - ע"פ איזה לוח שנה ניתן לסמוך בזמנים	יב - בהערה	יג
טורח ציבור - שלא יתפלל הש"צ לאט מדאי	מכתב - ט	רלה
טורי זהב, הט"ז - מעשה מיוחד על גדלותו	לו - בהערה	קכו
טלאי - להקפיד שהטלית תהיה נקייה	לו	קכד
טלוויזיה - שנדלקה בשבת ברעש גדול הנמכרת	טז	כב
טלטול - איזה סוג מוקצה שייך בסיגריות	כב	לא
טלטול - אם אשה ספרדייה יכולה לטלטל הלולב	ט	י
טלטול - יציאה עם שעון יד בשבת	לח	קלד
טלטול - לעשות תנאי כדי לטלטל הפמוטים שיכבו	לד/ג	ע
טלטול - סיגריות ביו"ט למי שלא מעשן	כא	ל
טלטול אבנים מיוחדות לייפות החצר	מכתב - יא	רלז
טלטול כפתור שנפל בשבת	מכתב - יא	רלז
טלטול תמונה בשבת	מכתב - יא	רלז
טלית - יתנה שאם יוריד לא יחשב הפסק	לד/ז	עא
טלית - כיבוסה בשבוע שחל בו תשעה באב	לו	קלב
טלית - כיבוסה ע"י גוי	מכתב - ד	רכה
טלית - להקפיד שתהיה נקייה	לו	קכד
טלית - לכבסה עם בגדים אחרים	לו	קלב
טלית גדול - יעשה תנאי שמכוון לפטור הטלית קטן	לד/ו	עא

שאלה	סימן	עמוד
טלית ותפילין - ע"פ איזה לוח שנה לסמוך בזמנים	יב - בהערה	יג
טלית חדשה - סגולה לרפואה שלמה	לו	קלב
טלית של מצווה - אם יש בעיה לכבס ע"י גוי	לו	קלא
טעות בספה"ע - ענה לחבירו ימים בלא שבועות	ז	ז
י"ב חודש - המשך אמירת קדיש לאחיו	לט	קמד
י"ב חודש - השתתפות אחים בחתונת אחיהם	מכתב - א	ריז
י"ג מידות ביו"ט - מה דעת מרן זצוק"ל	מכתב - ה	רכו
יד סולדת בו - הנחת תבשיל לח על הפלטה בשמירה	מג	קנ
ידיעת הבורא יתברך - שלא לעשן סיגריות	כא	לא
יו"ט - אוכל סעודה והגיע השקיעה של מוצאי יו"ט	כז	נט
יו"ט - אם הלולב מוקצה לספרדיות	ט	י
יו"ט - אם לולב נחשב מוקצה לנשים ספרדיות	ט	י
יו"ט - אמירת י"ג מידות, מה דעת מרן זצוק"ל	מכתב - ה	רכו
יו"ט - הכניס תבן למעט גובה הסוכה ולא ביטל	ח	ט
יו"ט - הנחת תפילין למי שלא מל	יט	כז
יו"ט - טלטול סיגריות למי שלא מעשן	כא	ל
יו"ט - טעם ההיתר להוצאה ביו"ט	ל	סג
יו"ט - ע"פ איזה לוח שנה לסמוך בזמנים	יב - בהערה	יג
יו"ט - שחל באמצע השבוע אמירת ויהי נועם במוצ"ש	כד	לב
יו"ט - שחל באמצע השבוע, אמירת שובה ה'	כד	לב
יו"ט - שחל במוצ"ש, מתי ילבשו בגדי יו"ט	כג	לב
יו"ט של פסח - חל בשבת אמירת ויהי נועם במוצ"ש לפני	כד	לב
יו"ט של שבועות - לומד בלילה ומסופק מתי עלוה"ש	יב	יג
יו"ט של שבועות - תיקון כרת אם יש בעיה לשתות	כה	לז
יו"ט שני של גלויות - רחיצה בחמים	מ	קמז
יום הבחירות - האם הנסיעה באוטובוסים בחינם	מח - בהערה	קסט
יום טוב - אם הלולב מוקצה לספרדיות	ט	י
יום טוב - אם לולב נחשב מוקצה לנשים ספרדיות	ט	י

שאלה	סימן	עמוד
יום טוב - אמירת י"ג מידות, מה דעת מרן זצוק"ל	מכתב - ה	רכו
יום טוב - באמצע האוכל הגיע השקיעה, אם להפסיק	כז	נט
יום טוב - הכניס תבן למעט גובה הסוכה ולא ביטל	ח	ט
יום טוב - הנחת תפילין למי שלא מל	יט	כז
יום טוב - טלטול סיגוריות למי שלא מעשן	כא	ל
יום טוב - טעם ההיתר להוצאה ביו"ט	ל	סג
יום טוב - ע"פ איזה לוח שנה לסמוך בזמנים	יב - בהערה	יג
יום טוב - שחל באמצע שבוע, אמירת שובה ה'	כד	לב
יום טוב - שחל במוצ"ש מתי ילבשו בגדי יו"ט	כג	לב
יום טוב - של שבועות לשתות בלילה בתיקון כרת	כה	לז
יום טוב של סוכות - תנאי על נויי הסוכה	לד/לח	פג
יום טוב שני של גלויות - רחיצה בחמים	מ	קמז
יונה - יגלה דעתו שלא לזכות בביצים שבביתו	לד/יח	עה
יונתי בחגויי הסלע - אודות זבד הבת	יח	כה
יוסף מוקיר שבת - המעשה	נ - בהערה	קפ
יין - מקדש בבית כנסת ואוכל בביתו	ג	ג
יין - שתיית רביעית למי שאין מזונות בקידוש	ד	ד
ייסורים - למי נועדו הסיגופים	כה	לח
ים - ברכת הים בלילה	מכתב - ג	רכא
ים המלח - אם לברך עליו מעשה בראשית	מכתב - ג	רכא
יציאה - בשבת עם שעון יד	לח	קלד
יצר הרע - אין ביטוח לאדם עד יום מותו	לה	צז
יצר הרע - אין לו יצר רע	לה	קיד
יצר הרע - הסתכלות על ת"ח שסרח	לה	פה
יצר הרע דומה לזבוב	לה	קח
ירושא - אסור לבת לקבל כסף שהגיע מבית המשפט	מח	קעה
ירושלים חרבה - בגלל ביזוי תלמידי חכמים	לה	פו
ישיבה - תפילה בישיבה לבחור שקם מאוחר	כ	כח

שאלה	סימן	עמוד
ב		
כבוד בית הכנסת	מז	קס
כבוד בית כנסת – הטענה שם כרטיס רב-קו	מט	קעו
כבוד הבריות – ניקוי מברשת השיניים בשבת	מד	קנג
כבוד הטלית – אם יש בעיה לכבסה ע"י גוי	לו	קלא
כבוד הטלית – אם יש בעיה לכבסה עם בגדים אחרים	לו	קלב
כבוד הטלית – להיזהר שלא תתלכלך	לו	קכד
כבוד המת – עשיית ארון קבורה ממנה שהדליקו עליו נרות	לו – בהערה	קכח
כבוד המת – עשיית ארון קבורה משולחן שהאכילו העניים	לו – בהערה	קכח
כבוד המת – עשיית ארון קבורה משולחן שלמדו עליו תורה	לו – בהערה	קכח
כבוד התורה – איך ההסתכלות על ת"ח שסרח	לה	פה
כבוד התורה – נבלה טובה מת"ח שאין בו דעה	לה	צה
כבוד יו"ט – מתי ילבשו הבגדים כשחל במוצ"ש	כג	לב
כבוד שבת – אם יש בעיה בסעודה חלבית	נ	קעט
כבוד שבת – מעשה עם יוסף מוקיר שבת	נ – בהערה	קפ
כבוד תלמידי חכמים – הזהירות בכבודם	לה	פו
כהן – קינוח ידי לברכת כהנים ע"י מגבון	מכתב – ז	רלב
כוס קידוש – שתיית רביעית למי שאין לו מזונות	ד	ד
כופר בדברי חכמים – אין לו חלק לעולם הבא	לה	פו
כופרים – חומר איסור קריאת ספריהם	לה – בהערה	צא
כי דבר ה' בזה – הפסקת חתן באמצע הדרשה	נג	קפח
כי דבר ה' בזה – למי שמזלזל בתלמידי חכמים	לה	פו
כיבוד הורים – מעשה על גדול מעלתו	לא	סה
כיבוד הורים חילוניים – זהירות בכיבוד הסנדקאות	לא	סד
כיבוי מתג חשמל – בזמן שהחשמל מכובה	לג	סז
כיבוש – אם יש בעיה בניקוי מברשת השיניים בשבת	מד	קנג
כיבוש הטלית – להקפיד שתהיה נקייה	לו	קכד
כיבוש טלית – אם יש בעיה כשיש במכונה בגדים אחרים	לו	קלב
כיבוש טלית – בשבוע שחל בו תשעה באב	לו	קלב

שאלה	סימן	עמוד
כיבוס טלית - ע"י גוי	מכתב - ד	רכה
כיבוס ע"י גוי - טלית של מצוה	לו	קלא
כינת - ברכת עושה מעשה בראשית	מכתב - ג	רכב
כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו	לה	קז
כל ישראל ערבים - קידש לאחרים בבהכ"נ ואוכל בביתו	ג	ג
כל כבודה בת מלך פנימה - אשה להתפלל בביהכנ"ס	מז	קנח
כל פניותך יהיו לימין - בפתיחת הפרוכת של הארון קודש	מה	קנה
כלי עם אוכל - יתנה כשקונה שלא לזכות בכלי	לד/טז	עד
כלי שמלאכתו לאיסור - בסיגריות	כב	לא
כללי הפסיקה - פשט וקבלה הלכה כהפשט	יב - בהערה	יג
כניסת שבת - ע"פ איזה לוח שנה ניתן לסמוך	יב - בהערה	יג
כסא של אליהו - מי נקרא הסנדק	לא	סד
כסף - יתנה שיוכל לילוות כסף מקופת ביתו	לד/יב	עג
כפרת עבירות החמורות - ע"י לימוד התורה	כה	מב
כפרת עוונות - למי נועדו הסיגופים	כה	לח
כפרת עוונות - ע"י לימוד התורה	כה	לט
כפתור - לכבותו כשהחשמל מכובה	לג	סז
כפתור שנפל מהבגד בשבת - טלטולו	מכתב - יא	רלז
כרטיס הרב-קו כשהמכשיר מקולקל	מח	קסז
כרטיס זיכרון - מחיקת שם ה'	מכתב - ח	רלד
כרטיס רב-קו - הטענתו בבית כנסת	מט	קעו
כריתות ומיתות בית דין - כפרתם ע"י לימוד התורה	כה	לט
כרת - למי נועדו הסיגופים	כה	לח
כרת - עושה תיקון בלילה, אם יש בעיה לשתות	כה	לז
כשרות - למונה מים חשמלי	לז	קלג
כתבי הקודש - שכתבם מין ועובד כוכבים	לה	צ
כתובים - אם יש בעיה לעשות מהפסוקים שירים	י	יא
כתמים - להקפיד שהטלית תהיה נקייה	לו	קכד

שאלה	סימן	עמוד
ל		
לא תאכל על הדם – אכילה לפני התפילה	יג	יז
לגימות – ליד המזוזה לפני הצום	כט	סב
להעלות חזן מחלל שבת בפרהסיא	לד/כד בהערה	עח
להעלות מחלל שבת בפרהסיא – לשבעה עולים	לד/כד בהערה	עח
לוח שנה – אור החיים, הלוח המדויק	יב – בהערה	יג
לוח שנה – ע"פ איזה לוח ניתן לסמוך	יב – בהערה	יג
לוח שנה ביכורי יוסף – הלוח שנה המדויק	יב – בהערה	יג
לוח שנה בשנה – הלוח שנה המדויק	יב – בהערה	יג
לולב – אם נחשב מוקצה לנשים ספרדיות	ט	י
לומד תורה – שלא יסגף את עצמו	כה	לח
לחישתן לחישת שרף – של התלמידי חכמים	לה	פו
ליל הושענא רבה – להפסיק לאכול בעלות השחר	יג	יז
ליל הושענא רבה – להפסיק מהלימוד בעלות השחר	יב	יג
ליל הושענא רבה – תיקון כרת, אם יש בעיה לשתות	כה	לז
ליל הסדר – במיץ ענבים	מכתב – ו	רכז
ליל הסדר – חל בשבת אמירת ויהי נועם במוצ"ש לפני	כד	לו
ליל ניטל – בעניין האיסור ללמוד תורה	נד	רג
ליל שבועות – התחיל ללמוד ומסופק מתי עלוה"ש	יב	יז
ליל שבועות – לא אוכל לתיקון כרת, מה לגבי שתייה	כה	לז
ליל שבועות – להפסיק לאכול בעלות השחר	יג	יז
ליל שבועות – להפסיק מהלימוד בעלות השחר	יב	יג
לילה – ברכת הים בלילה	מכתב – ג	רכא
לילה – זמן עשיית שילוח הקן, נפק"מ לנשים	ו	ו
לילות כסף – יתנה שיוכל מקופת ביתו	לד/יב	עג
לימוד בלילה – תיקון כרת לעשותו ביו"ט	כה	לז
לימוד בלילה – תיקון כרת, אם יש בעיה לשתות	כה	לז
לימוד התורה – מכפר עבירות החמורות	כה	מב
לימוד התורה – מכפר על העוונות	כה	מב

שאלה	סימן	עמוד
לימוד זכות - עושים ארון למתים מהשולחן שהאכילו העניים	לו - בהערה	קכח
לימוד חכמה יוונית - לא ביום ולא בלילה	נד	ריג
לימוד תורה - האיסור בליל ניטל	נד	רג
לימוד תורה - יותר מכל פ"ד תעניות	כה	מה
לימוד תורה - כנגד כל הסיגופים	כה	לח
לימוד תורה - מכפר על עוון החמור הוצאת שז"ל	כה	מד
לימוד תורה - עשו ארון קבורה מהשולחן שלמדו תורה	לו - בהערה	קכח
לימוד תורה - תפילה במנין מאוחר על חשבון חברותא	כ	כח
לכלוך - שלא יהיה על הטלית	לו	קכד
לע"נ - המשך אמירת קדיש לאחר י"ב חודש	לט	קמד
לעולם ירגיז אדם יצרו הטוב על הרע	לה	קיג
לעילוי נשמת - אומר קדיש על קרוביו, לצרף נפטר	לד/כג	עח
לעילוי נשמת - אמירת קדיש לאדם זר על תנאי	לד/כב	עז
לעיסה - נחשבת כתחילת האכילה, נפק"מ לאמן	יז	כד
לשון הרע - המספר כאילו הגדיל עוונות	כה	מא

ב

מאה ועשרים משתאות - שעשה בועז לבניו	יח	כה
מאי אהני לן רבנן - עונשו של המבזה תלמידי חכמים	לה	פז
מאכלי בשר - בסעודת שבת	נ	קעט
מאכלי דגים - בסעודת שבת	נ	קעט
מאכלי חלב - כסעודת שבת	נ	קעט
מברשת שיניים - לנקותה בשבת	מד	קנג
מבשל - הנחת תבשיל לח על הפלטה בשמירה	מג	קנ
מג"א - יקרא ק"ש לפני התפילה בתנאי	לד/כ	עו
מג"א - ע"פ איזה לוח שנה ניתן לסמוך	יב - בהערה	יג
מגבון - אם יוצאים י"ח מים אחרונים בקינוח ע"י מגבון	מכתב - ז	רלג
מגבון - אם עוזר לקינוח ידי הכהן לברכת כהנים	מכתב - ז	רלב
מגילת אסתר - קריאתה על תנאי, ולבני ביתו	לד/לה בהערה	פב
מוזיקה - אם יש בעיה לעשות שיר משיר השירים	י	יא

שאלה	סימן	עמוד
מוזיקה - באמצע דרשת חתן בר מצוה	נג	קפח
מוזיקה - נדלקה כשלוקח חולה ברכבו בשבת	טז	כב
מוחל על כבודו - שלא יקומו יגלה דעתו בזה	לד/יז	עה
מוחק - ע"מ לכתוב האותיות הקודמות	ב - בהערה	ב
מולד - בעניין ביטול תורה בליל ניטל	נד	רג
מולד - ע"פ איזה לוח שנה ניתן לסמוך	יב - בהערה	יג
מונה מים חשמלי - כשרות	לז	קלג
מוצ"ש - למה תפילת ערבית ארוכה	כד - בהערה	לג
מוצאי יו"ט - שחל באמצע השבוע, אמירת שובה	כד	לב
מוצאי שבת - הבדלה על מיץ ענבים	מכתב - ו	רכז
מוצאי שבת - ישראל בגן עדן עד צאת השבת	כד - בהערה	לג
מוצאי שבת - למה אומרים 'מעשה ידינו - עם ו'	כד - בהערה	לג
מוצאי שבת - שחל בו יו"ט, מתי ילבשו הבגדים	כג	לב
מוצאי שבת - שלפני יו"ט אמירת ויהי נועם	כד	לב
מוצץ - נשלח על גב האוטובוס האם מותר	מח - בהערה	קעג
מוקצה - איזה סוג שייך בסיגריות	כב	לא
מוקצה - באבנים מיוחדות לייפות החצר	מכתב - יא	רלז
מוקצה - בתמונה בשבת	מכתב - יא	רלז
מוקצה - כיבוי מתג חשמל כשהחשמל מכובה	לג	סז
מוקצה - כפתור שנפל מהבגד	מכתב - יא	רלז
מוקצה - לולב ביו"ט לנשים ספרדיות	ט	י
מוקצה - לעשות תנאי לטלטל הפמוטים שיכבו	לד/ג	ע
מוקצה - מי שלא מל אם יניח תפילין בשבת	יט	כז
מוקצה - סיגריות ביו"ט למי שלא מעשן	כא	ל
מוקצה - קיום מצוות שילוח הקן בשבת	ה	ה
מוקצה במחובר - בעניין כיבוי מתג חשמל שמכובה	לג	סז
מוקצה במחובר - לעשות תנאי לשנות מתג חשמל	לד/ב	ע
מוקצה מחמת מצוה - תניא על נוי סוכה	לד/לח	פג
מוקצה, האם אבק נחשב למוקצה	א	א
מושב ליצים - בעניין האיסור ללמוד תורה בליל ניטל	נד	רג

שאלה	סימן	עמוד
מושב לצים – אם יש בעיה לעשות שיר משיר השירים	י	יא
מזגן – שכבה ע"י השעון, אם ניתן לכבות את המתג	לג	סז
מזוזה – שתיית תשע לגימות לידה לפני הצום	כט	סב
מזונות – יתנה שיפטרם בברכת המוציא	לד/יא	עג
מזונות – למי שאין בקידוש שתיית רביעית	ד	ד
מזונות – שמברך יתנה על כל מה שיקבל	לד/ט	עב
מזיק לאדם – עישון הסיגריות	כא	לא
מזלזל בתלמידי חכמים – אין רפואה למכתו	לה	פו
מחילה – המחמיר על הציבור צריך לבקש מחילה	לה – בהערה	פו
מחיקת שם ה' במחשב	מכתב – ח	רלד
מחלות – נגרמים לאדם מחמת עישון סיגריות	כא	לא
מחלל שבת – איך לברוח מסנדק כזה	לא	סד
מחלל שבת – שאומר קדיש, יתנה שיחשב כשבח	לד/כד	עח
מחלל שבת בפרהסיא – להעלותו לתורה	לד/כד בהערה	עח
מחלל שבת בפרהסיא – לצרפו למניין	לד/כד בהערה	עח
מחלל שבת בפרהסיא – עלייתו לשליח ציבור	לד/כד בהערה	עח
מחשב – מחיקת שם ה'	מכתב – ח	רלד
מחתך, הפרדת דפי ספרים שנדבקו	ב	א
מי גשמים – פותח פיו לשתותם האם יברך	טו	כ
מידות רעות – זהירות מהם	לה	פה
מילה – מי נקרא הסנדק	לא	סד
מילה – מי שלא נימול, אם יניח תפילין בשבת	יט	כז
מילה – רוצים סנדק מסוים ומסרב	לב	סו
מים – שנשארו בנעליים אחרי הרחיצה, אם יש בעיה	יא	יב
מים – שתייתם ליד המזוזה לפני הצום	כט	סב
מים אחרונים – אם יוצאים י"ח בקינוח ע"י מגבון	מכתב – ז	רלג
מים חמים – רחיצה בהם ביו"ט שני של גלויות	מ	קמז
מין – שכתב תפילין ישרפו	לה	צ
מין שכתב ספר תורה – ישרף	לה	צ
מיסים – יתנה שלא ילכו לגינון בשמיטה	לד/טו	עד

שאלה	סימן	עמוד
מיץ ענבים - בארבע כוסות	מכתב - ו	רכז
מיץ ענבים - בברית מילה	מכתב - ו	רכז
מיץ ענבים - הבדלה עליו	מכתב - ו	רכז
מיץ ענבים - למצות ושמחת בחג	מכתב - ו	רכח
מיץ ענבים - עריכת חופה בו	מכתב - ו	רכז
מיץ ענבים - קידוש במקום סעודה בשתית רביעית	מכתב - ו	רכז
מיץ ענבים - קידוש עליו	מכתב - ו	רכז
מיץ ענבים - שתיית רביעית למי שאין מזונות בקידוש	ד	ד
מיתה בידי שמים - כפרה ע"י לימוד התורה	כה	מג
מיתות בית דין - כפרתם ע"י לימוד התורה	כה	לט
מכה בפטיש, הפרדת דפי ספרים שנדבקו	ב	א
מכין משבת לחול - בניקוי מברשת השיניים	מד	קנג
מכין משבת ליו"ט - מתי ילבשו בגדי יו"ט במוצ"ש	כג	לב
מכשיר הרב-קו מקולקל - הזמנת נוסעים אחרים	מח - בהערה	קע
מכשיר התיקוף של הרב-קו מקולקל	מח	קסז
מלבוש הנשמה - זהירות בכבוד הטלית	לו	קכה
מלון - השתמשות בבריכה ללא תשלום	מח - בהערה	קעב
מלח סדומית - יוצאים י"ח מים אחרונים ע"י מגבון	מכתב - ז	רלג
מלמדי תינוקות - למי נועדו הסיגופים	כה	מב
מנהג - בעניין האיסור ללמוד תורה בליל ניטל	נד	רג
מנהג הספרדים - בעניין קידושא רבה לתינוקות	יח	כה
מנהגי בגדאד - כמנהגם של האשכנזים	יב - בהערה	יד
מנהגים - בעניין מנהגי מרוקו	כד - בהערה	לד
מנחה - להתפלל ביחד עם החזרה של שחרית	מב	קנ
מנחה גדולה - ע"פ איזה לוח שנה ניתן לסמוך בזמן	יב - בהערה	יג
מנחה קטנה - ע"פ איזה זמן של לוח שנה	יב - בהערה	יג
מניין - צירוף מחלל שבת בפרהסיא	לד/כד בהערה	עח
מסוכן - אחיו מתו מהמילה, הנחת תפילין בשבת	יט	כז
מסיבה - לזבד הבת אם הספרדים נהגו בזה	יח	כה
מספר לשון הרע - כאילו הגדיל עיונות	כה	מא

שאלה	סימן	עמוד
מעוברת - זהירות מציפורניים	נא	קפא
מעלת הטלית החדשה - כסגולה לרפואה שלמה	לו	קלב
מערכת מוזיקה - נדלקה בשבת כשלוקח חולה ברכבו	טז	כב
מערת הנטיפים - אם לברך ברכת מעשה בראשית	מכתב - ג	רכב
מעשה - על גדלותו של הט"ז - הטורי זהב	לו - בהערה	קכו
מעשה - עם אביי שהלך בדרך אחרי הבחור והנערה	לה	קז
מעשה - עם יוסף מוקיר שבת	נ - בהערה	קפ
מעשה - עם ר' יוסף חיים זוננפלד	לה	קח
מעשה - עם ר' מתיא בן חרש שנעשה עיוור	לה	קיא
מעשה - של אלישע בן אבויה	לה	צד
מעשה - על גודל מעלת מצוות כיבוד הורים	לא	סה
מעשה אחד - כנגד כל הסגולות	כו	נח
מעשה בראשית - אם לברך על מערת הנטיפים	מכתב - ג	רכב
מעשיות על הלומדים בליל ניטל	נד	רה
מעשר - יתנה שיוכל לעשות בהם כל מצוה	לד/יד	עד
מצוה דאורייתא דוחה דרבנן - שילוח הקן בשבת	ה	ה
מצווה בלא ברכה	לד/לה בהערה	עה
מצוות ציצית - להקפיד שתהיה נקייה	לו	קכד
מצוות צריכות כוונה - ענה לחבירו בספה"ע רק ימים	ז	ז
מצוות שילוח הקן - אם נשים חייבות	ו	ו
מצוות שילוח הקן - עשייתו בשבת	ה	ה
מצות עשה שהזמן גרמא - אם הלולב מוקצה לנשים	ט	י
מצות עשה שהזמן גרמא - בברכת המפיל לנשים	ו - בהערה	ז
מצות עשה שהזמן גרמא - גידרה	ו - בהערה	ז
מצות עשה שהזמן גרמא - האם שייך בשילוח הקן	ו	ו
מקור - אם יש לסגולת רבי מתיא בן חרש	כו	נו
מקור - אם יש לעניין של שתיית תשע לגימות ליד המזוזה	כט	סב
מקור - לעשיית קידושא רבה לתינוקות שנולדת	יח	כה
מקור למשפט - אין עשן בלי אש	לה	צו
מקלט - בלא חלונות, להתפלל שם	מכתב - ט	רלה

שאלה	סימן	עמוד
מקפיא שמייצר קרח - שימוש בקרח בשבת	מו	קנז
מרא דאתרא - מה יותר חמור להחמיק על הציבור או להקל	לה - בהערה	קיח
מראית עין - לוקח חולה בשבת ברכב, ונדלקה מוזיקה	טז	כב
מרוקאים - בעניין שינוי המנהגים	כד - בהערה	לד
מרון הרב יצחק יוסף - מעיד על עצמו שבירך על האילנות בשבת	מכתב - י	רלו
מרון והאר"י ז"ל - הלכה כמרן	יב - בהערה	יד
מת - עשיית ארון קבורה ממה שהדליקו עליו נרות	לו - בהערה	קכח
מת - עשיית ארון קבורה משולחן שהאכילו העניים	לו - בהערה	קכח
מת - עשיית ארון קבורה משולחן שלמדו עליו תורה	לו - בהערה	קכח
מתג חשמל - לעשות תנאי שיוכל לשנותו בשבת	לד/ב	ע
מתוך שהותרה לצורך הותרה שלא לצורך - טעם היתר הטלטול	ל	סג
מתיא בן חרש - אודות הסגולה שהמציאו בשמו	כו	נו
מתיא בן חרש - המעשה איתו שנעשה עיור	לה	קיא
מתן תורה - להפסיק מהלימוד בעלות השחר	יב	יג
מתקן מנא - הכניס תבן למעט גובה הסוכה ולא ביטל	ח	ט

ג

נביאים - אם יש בעיה לעשות מהפסוקים שירים	י	יא
נבלה טובה - מת"ח שאין בו דעה	לה	צה
נדה - נכשל באיסור יש לו תיקון	כה	מג
נויי סוכה - תנאי שיוכל ליהנות מהם	לד/לח	פג
נוסה בברכת המזון - ברצה והחליצנו אם אומרים והגם שאכלנו	כח	סא
נוסחאות המדויקים בסידור	יב - בהערה	טו
נוצרים - איסור לילמוד תורה בליל חגם	נד	רג
נזק לגוף האדם - מעישון הסיגריות	כא	לא
נטילת ידיים - יתנה על שיעור המים	לד/כו	עט
ניגון - לעשות משיר השירים	י	יא
ניגונים - באמצע דרשת חתן בר מצוה	נג	קפח
ניטל - האם יש ממש באיסור לימוד תורה בלילה זה	נד	רג
ניקוי הטלית - להקפיד שתהיה נקייה	לו	קכד

שאלה	סימן	עמוד
ניקוי המברשת שיניים בשבת	מד	קנג
נכרי - אם ציפורניו מסוכנות למעוברת	נא	קפא
נכרי - הנחת תפילין ע"י סיוע של נוכרי	מכתב - ד	רכה
נכרי - כיבוס הטלית ע"י	מכתב - ד	רכה
נכרי - כיבוס על ידיו טלית של מצווה	לו	קלא
נכרי - לומר לו לנתק מתג של חשמל	לג	סח
נסיעה באוטובוס - כשמכשיר הרב-קו מקולקל	מח	קסז
נסיעה בחינם באוטובוס - אודות יום הבחירות	מח - בהערה	קסט
נעליים רטובות - אם יש בעיה מהציאה מהאמבטיה	יא	יב
נענועים - אשה שרוצה לנענע איך תעשה	ט	י
נענועים - האם לספרדיות הלולב מוקצה	ט	י
נענועים - לנשים שלא יברכו	ט	י
נפיחה לאבק שנמצא בספרים בשבת	א	א
נקיות - רחיצה לפני התפילה	מא	קמח
נרות שבת - לעשות תנאי לטלטל הפמוטים שיכבו	לד/ג	ע
נרות שבת - לעשות תנאי שלא לקבל שבת בהדלקה	לד/א	ע
נשיכתם נשיכת שועל - של התלמידי חכמים	לה	פו
נשים - אם יברכו ברכת המפיל בשו"מ	ו - בהערה	ז
נשים - אם פטורות ממצות שילוח הקן	ו	ו
נשים - האם הלולב נחשב בשביל הספרדיות מוקצה	ט	י
נשים - הגדר של מצוות עשה שהזמן גרמא	ו - בהערה	ז
נשים - לא יברכו על ארבעת המינים	ט	יא
נשים - שרוצות לנענע בלולב, איך יעשו	ט	י
נשים - תפילה בקביעות בבית הכנסת	מז	קנח

ס

ס"ס - ענה לחבירו בספה"ע רק ימים אם יברך	ז	ז
ס"ת - בעניין של זבד הבת	יח	כה
ס"ת - שעושים הכנסה להשמיע שיר משיר השירים	י	יא
ס"ת שכתב מין - ישרף	לה	צ

שאלה	סימן	עמוד
ס"ת שכתב עובד כוכבים - יגנז	לה	צ
סב"ל - ענה לחבירו בספה"ע ימים בלא שבועות	ז	ז
סב"ל - קידש בבית הכנסת ואוכל בביתו	ג	ג
סגולה - לפתוח את הפה לגשמים בין פסח לעצרת	יד	יט
סגולה - פותח פיו לשתות מי הגשמים האם יברך	טו	כ
סגולה לרפואה שלמה - טלית חדשה	לו	קלב
סגולת - רבי מתיא בן חרש, אם יש מקור	כו	נו
סדר התפילה - לבחור ישיבה שקם מאוחר	כ	כח
סדר קדושה - אמירתו במוצ"ש בבית האבל	כד	לו
סדר קדושה - אמירתו במוצ"ש כשחל פסח בשבת הבאה	כד	לו
סדר קדושה זסדרא - אמירתו במוצ"ש כשחל ט' באב	כד	לז
סדר קדושה זסדרא - אמירתו במוצ"ש כשחל פורים בשבוע	כד	לו
סדר קדושה - אמירתו במוצ"ש כשחל יו"ט באמצע השבוע	כד	לד
סדרי הישיבה - בחור שקם מאוחר - שטיבלך	כ	כח
סו"ז ברכת הלבנה - ע"פ איזה לוח שנה	יב - בהערה	יג
סו"ז ק"ש - ע"פ איזה לוח שנה לסמוך	יב - בהערה	יג
סו"ז תפילה - ע"פ איזה לוח שנה לסמוך	יב - בהערה	יג
סוכה - אם נשים יברכו על ארבעת המינים	ט	יא
סוכה - הכניס תבן למעט הגובה ולא ביטל	ח	ט
סוכות - אם הלולב נחשב מוקצה לנשים הספרדיות	ט	י
סוכות - אם נשים יברכו על ארבעת המינים	ט	יא
סוכות - אשה שרוצה לנענע בלולב, איך תעשה	ט	י
סוכות - תנאי על נויי הסוכה שיוכל ליהנות מהם	לד/לח	פג
סומא - לצאת מהאמבטיה עם נעליים רטובות	יא	יב
סוף זמן תפילה - ע"פ איזה לוח שנה לסמוך	יב - בהערה	יג
סוף קשרי האצבעות - יתנה על שיעור מי הנטילה	לד/כו	עט
סחיטת השערות - בזמן ניקוי מברשת השיניים בשבת	מד	קנג
סיגופים - למי נועדו	כה	לח
סיגריות - איזה דין מוקצה יש להם בשבת	כב	לא
סיגריות - גדולת מעלת הזהירות מעישון	כא	לא

שאלה	סימן	עמוד
סידור - הנוסחאות המדויקים	יב - בהערה	טו
סימן ברכה - הגשמים שבין פסח לעצרת	יד	יט
סימן קללה - אם הגשמים שיורדים בין פסח לעצרת	יד	יט
סיפור דברי גנות על החכמים - עונשו	לה	פט
סכנה - לעבור מעל ציפורניים למעוברת	נא	קפא
סכנה - לצאת מהאמבטיה עם נעליים רטובות	יא	יב
סליחה - המחמיר על הציבור צריך לבקש מהם סליחה	לה - בהערה	קיח
סמל צלב - גירודו מחפצים	מכתב - י	רלו
סנדק - מי נקרא הסנדק	לא	סד
סנדק - רוצים שמישהו מסוים והוא מסרב, עצה טובה	לב	סו
סנדק חילוני - עצה טובה לברוך מזה	לא	סד
סנדקאות - זהירות מכבוד הורים חילונים	לא	סה
סעודה - יתנה שאם יהיו עשרה יוכל לזמן	לד/כא	עז
סעודה חלבית בשבת	נ	קעט
סעודה שלישית - אוכל ביו"ט והגיע השקיעה	כז	נט
סעודות מצוה - להשמיע שיר משיר השירים	י	יא
סעודת חתן וכלה - השתתפות אחים בי"ב חודש בחתונת אחיהם	מכתב - א	ריז
סעודת שבע ברכות - עריכתו ע"י אחים בתוך י"ב חודש	מכתב - א	ריח
סעודת שבת - האוכל דג ביום דג ניצל מדג	נ - בהערה	קעט
סעודת שבת - קידש בבית כנסת ואוכל בביתו	ג	ג
ספה"ע - ענה לחבירו ימים בלא שבועות	ז	ז
ספירת העומר - בבין השמשות יתנה	לד/כח	עט
ספירת העומר - ענה לחבירו ימים בלא שבועות	ז	ז
ספק ברכות להקל - אם כשענה בספה"ע רק ימים	ז	ז
ספק ברכות להקל - קידש בבהכ"ל ואוכל בביתו	ג	ג
ספק ספיקא - ענה לחבירו בספה"ע רק ימים	ז	ז
ספר תורה - בעניין של זבד הבת	יח	כה
ספר תורה - להעלות לשבעה מחלל שבת בפרהסיא	לד/כז בהערה	עח
ספר תורה - להשמיע שיר משיר השירים בהכנסה	י	יא
ספר תורה שכתב מין - ישרף	לה	צ

שאלה	סימן	עמוד
ספר תורה שכתב עובד כוכבים - יגנז	לה	צ
ספרדייה - האם הלולב נחשב בשבילה מוקצה ביו"ט	ט	י
ספרדים - אם נוהגים בקידושא רבה לתינוקות	יח	כה
ספרים - של תלמיד חכם שסרח אם להוציאם	לה	פה
ספרים ישנים שנדבקו הדפים, להפריד בשבת	ב	א
ספרים של כופרים - חומר איסור קריאתם	לה - בהערה	צא
ספרים שנמצא עליהם אבק, להסירו בשבת	א	א
סרטונים מתועבים - שהתפרסמו על תלמיד חכם, ההסתכלות	לה	פה

ע

ע"ז - לקורע כלים בחמתו	כה	מא
עבודה זרה - בעניין סמל הצלב	מכתב - י	רלו
עבודה זרה - למי שקורע כלים בחמתו	כה	מא
עבודת ה' - שלא לעשן סיגריות	כא	לא
עבירות החמורות - מתכפרים ע"י לימוד התורה	כה	לח
עבירות שבין אדם לחבירו - במי שמחמיר על הציבור	לה - בהערה	קיח
עבירות שבין אדם לחבירו - גזל	מח	קעד
עדות מרן הרב יצחק יוסף על עצמו - שבירך על האילנות בשבת	מכתב - י	רלו
עדים נאמנים - לבית דין של מעלה	לו - בהערה	קכח
עובדין דחול - לוקח חולה בשבת ונדלקה מוזיקה	טז	כב
עוון החמור הוצאת שז"ל - התורה מכפרת עליו	כה	מד
עוון חמור - זלזול בתלמידי חכמים	לה	פו
עונג יו"ט - אם יש בעיה לעשות תיקון כרת ביו"ט	כה	לז
עונג שבת - בסעודה חלבית	נ	קעט
עונג שבת - המעשה עם יוסף מוקיר שבת	נ - בהערה	קפ
עונות - מתכפרים ע"י לימוד התורה	כה	לח
עונשו של המחמיר על הציבור - במקום להקל	לה - בהערה	קיח
עושה מעשה בראשית - אם לברך על ים המלח	מכתב - ג	רכא
עושה מעשה בראשית - אם לברך על מערת הנטיפים	מכתב - ג	רכב
עושה מעשה בראשית - ברכתו על הכינרת	מכתב - ג	רכב

שאלה	סימן	עמוד
עיוורון - לצאת מהאמבטיה עם נעליים רטובות	יא	יב
עילוי נשמה - אומר קדיש על קרוביו, לצרף נפטר	לד/כג	עח
עילוי נשמה - אמירת קדיש על תנאי לאדם זר	לד/כב	עז
עילוי נשמה - המשך אמירת קדיש לאחר י"ב חודש	לט	קמד
עירוב - טעם היתר טלטול ביו"ט	ל	סג
עישון - גודל מעלת הזהירות	כא	לא
עכו"ם - כיבוד על ידי טלית של מצווה	לו	קכד
עלה"ש - להפסיק מהלימוד בליל שבועות והושע"ר	יב	יג
עלה"ש - ע"פ איזה לוח שנה ניתן לסמוך	יב - בהערה	יג
עלוה"ש - אוכל בלילה מתי יפסיק	יג	יז
עלוה"ש - אכילה פחות מכביצה סמוך לזמן	יג	יז
עלוה"ש - מסופק מתי הזמן התחיל ללמוד לפני	יב	יג
עלות השחר - אוכל בלילה מתי יפסיק	יג	יז
עלות השחר - אכילה פחות מכביצה סמוך לעה"ש	יג	יז
עלות השחר - באיזה לוח המדויק ניתן לסמוך	יב - בהערה	יג
עלות השחר - כשמברך ברכות התורה יתנה שיחולו עד למחרת	לד/כה	עח
עלות השחר - להפסיק מהלימוד בליל שבועות	יב	יג
עלות השחר - מסופק מתי הזמן והתחיל ללמוד לפני	יב	יג
עליה לתורה - מחלל שבת בפרהסיא	לד/כז בהערה	עח
עניים - עשיית ארון קבורה מהשולחן שהאכילו העניים	לו - בהערה	קכח
עניית ברכו - לפני מנחה של ערב שבת על תנאי	לד/לג	פא
ענית אמן - כשבירך על גרעין ותקע בין שיניו	יז	כד
עסק התורה - יותר מכל פ"ד תעניות	כה	מה
עצה טובה - כשאמור לישב סנדק חילוני	לא	סד
עצה טובה - למקדש בבהכ"נ ואוכל בביתו	ג	ג
עצה טובה - למקדש שאין לו מיני מזונות לקביעת סעודה	ד	ד
עצה טובה - שלא להמציא הלכות חדשות	יב - בהערה	טו
עצה טובה לכפרת עוונות - למי נועדו הסיגופים	כה	לח
עצרת - הגשמים שיורדים מפסח אם גשמי קללה	יד	יט
עצרת - פתיחת הפה לגשמים שיורדים לפני	יד	יט

שאלה	סימן	עמוד
עקיצתם עקיצת עקרב – של התלמידי חכמים	לה	פו
ערבית – אמירת במוצ"ש שובה ה' כשחל פורים בשבוע	כד	לו
ערבית – אמירת ויהי נועם במוצ"ש כשחל ט' באב	כד	לז
ערבית – אמירת ויהי נועם במוצ"ש כשחל פסח בשבת הבאה	כד	לו
ערבית – במוצ"ש אמירת ויהי נועם בבית האבל	כד	לז
ערבית – של מוצ"ש אמירת ויהי נועם כשחל יו"ט באמצע השבוע	כד	לד
ערוית – אין להם אפוטרופוס	לה	צז
עריכת חופה ע"י מיץ ענבים	מכתב – ו	רכז
ערכאות – חומר איסור גזל בכסף שבא דרכן	מח	קעה
עשה קידוש בבית כנסת ואוכל בביתו	ג	ג
עשיית מצוה בלא ברכה	לד/לה בהערה	פב
עשן בלי אש – אין בנמצא, מקור	לה	צו
עשרה – לצרף למניין מחלל שבת בפרהסיא	לד/כד בהערה	עה
עשרה בסעודה – יתנה שאוכל לזמן תמיד	לד/כא	עז

פ

פ"ד תעניות – המתענה נקרא חוטא, והעוסק בתורה מוחלים לו	כה	מה
פדיון הבן – להשמיע שיר משיר השירים	י	יא
פורים – כשחל באמצע השבוע, אמירת ויהי נועם במוצ"ש לפני	כד	לו
פורים – קריאת המגילה לבני ביתו על תנאי	לד/לה בהערה	פב
פותח פיו למי הגשמים – האם יברך עליהם	טו	כ
פירורי ציפורניים – אם יש בהם סכנה למעוברת	נא	קפה
פלג המנחה – ע"פ איזה לוח שנה ניתן לסמוך	יב – בהערה	יג
פלטה של שבת – הנחת תבשיל לח בשמירה	מג	קנ
פמוטים – לעשות תנאי כדי לטלטלם שיכבו	לד/ג	ע
פניות הציבור – אם לשלם כשמכשיר הרב-קו מקולקל	מח	קסז
פסוקי תנ"ך – אם יש בעיה לעשות שירים מהם	י	יא
פסח – הגשמים שיורדים עד שבועות אם גשמי קללה	יד	יט
פסח – הפותח פיו למי הגשמים עד עצרת אם יברך	טו	כ
פסח – חל בשבת אמירת ויהי נועם במוצ"ש לפני	כד	לו

שאלה	סימן	עמוד
פסח - פתיחת הפה לגשמים עד שבועות	יד	יט
פרוכת ארון הקודש - לאיזה צד לפותחה	מה	קנה
פרק הזרוע - יתנה על שיעור מי הנטילה, כשלא יהיה לו	לד/כו	עט
פשט וקבלה - הלכה כהפשט	יב - בהערה	יד
פת הבאה בכיסנין - יתנה שיפטרם בברכת המוציא	לד/יא	עג
פתיחת ההיכל ביו"ט - אמירת י"ג מידות, מה דעת מרן זצוק"ל	מכתב - ה	רכו
פתיחת הפרוכת - לאיזה צד	מה	קנה
פתילות של חנוכה - תנאי על הנותר מהם	לד/לו	פב

צ

צאה"כ - אוכל ביו"ט אם יפסיק מלאכול	כז	נט
צאה"כ - ע"פ איזה לוח שנה ניתן לסמוך	יב - בהערה	יג
צאת הכוכבים - אוכל ביו"ט אם צריך להפסיק	כז	נט
צאת הכוכבים - ע"פ איזה לוח שנה ניתן לסמוך	יב - בהערה	יג
צאת הצום - ע"פ איזה לוח שנה ניתן לסמוך	יב - בהערה	יג
צאת השבת - לשיטת רבינו תם על תנאי	לד/לז	עא
צד - קיום מצוות שילוח הקן בשבת	ה	ה
צדיק - מי שקובר ציפורניו	נא	קפב
צדקה - יתנה שהכסף לא יהיה קדוש עד העני	לד/יב	עג
צדקה - יתנה שיוכל לחלק הצדקה שבקופה כרצונו	לד/יב	עג
צדקה - יתנה שיוכל לילוות כסף מקופת ביתו	לד/יב	עג
צדקה - יתנה שיוכל לעשות כל מצוה במעשרות	לד/יד	עד
צדקה - יתנה שמה שחשב לתת ושכח לא יהיה נדר	לד/יג	עג
צום - בעניין של שתיית תשע לגימות ליד המזוזה	כט	סב
צום - לעשות תיקון כרת ביו"ט	כה	לז
צומות וסיגופים - למי נועדו	כה	לח
צורכי ציבור - יתנה שהמיסים ילכו לשם אם צריך	לד/טו	עד
צורת פתיחת הפרוכת - ככתבי האומות	מה	קנה
צחצוח שיניים - ניקוי המברשת בשבת	מד	קנג
ציבור - מה יותר חמור להחמיר עליהם או להקל	לה - בהערה	קיח

שאלה	סימן	עמוד
ציפוניים של גוי - אם מסוכן למעוברת	נא	קפא
ציפורניים - זהירות למעוברת	נא	קפא
ציפורניים מפוררים - סכנה למעוברת	נא	קפה
ציפורניים שנפלו - לטאטא המקום	נא	קפה
ציצית - יכוון לפוטרה בברכת הטלית גדול ע"י תנאי	לד/ו	עא
ציצית - יתנה בברכה שאם יוריד לא יחשב הפסק	לד/ז	עא
ציצית - לשמור על כבודה שתהיה נקייה	לו	קכד
צלב - על ילקוטים ודברים אם לגרד	מכתב - י	רלו
צנצנת עם מאכל - יתנה שלא לזכות בכלי כשקונה	לד/טז	עד
צער - למי נועדו כל הסיגופים	כה	לח
צער ביו"ט - לא לאכול בלילה לתיקון כרת	כה	לז

ק

ק"ש - מתי סוף זמנה - ע"פ איזה לוח ניתן לסמוך	יב - בהערה	יג
קבורה - עם ארון שהיה שולחן שלמדו עליו תורה	לו - בהערה	קכח
קבורה - עם ארון שהיו מניחים עליו נרות	לו - בהערה	קכח
קבורה - עם העורלות שעשו המוהלים ברית מילה	לו - בהערה	קכח
קבורה - עם קולמוס שכתב בו דברי תורה	לו - בהערה	קכח
קבורה עם ארון שהיה שולחן להאכיל עניים	לו - בהערה	קכח
קבלה - למי נועדו הסיגופים	כה	לח
קבלה טובה - יגלה דעתו שעושה בלי נדר	לד/יט	עו
קבלה נגד פשט - הלכה כהפשט	יב - בהערה	טו
קבלת השבת - כהגאונים או ר"ת יתנה	לד/ל	פ
קבלת שבת - יתנה שמקבל חוץ מתפילת מנחה	לד/כט	פ
קבלת שבת - לעשות תנאי שלא לקבל בהדלקה	לד/א	ע
קדושא דסדרא - אומרים רק כשאומרים ויהי נועם	כד - בהערה	לג
קדושא דסדרא - אמירתו במוצ"ש בבית האבל	כד	לז
קדושא דסדרא - אמירתו במוצ"ש כשחל יו"ט באמצע השבוע	כד	לד
קדושא דסדרא - אמירתו במוצ"ש כשחל פורים בשבוע	כד	לו
קדושא דסדרא - אמירתו במוצ"ש כשחל פסח בליל שבת	כד	לו

שאלה	סימן	עמוד
קדושא דסדרא – אמירתו במוצ"ש שחל בו תשעה באב	כד	לז
קדושא דסדרא – אמירתו במוצאי יו"ט שלא במוצ"ש	כד	לד
קדושת בית הכנסת	מז	קס
קדושת בית כנסת – הטענה שם כרטיס רב-קו	מט	קעו
קדושת כתבי הקודש – שכתבם מין ועובד כוכבים	לה	צ
קדיש – אומר על קרוביו, לצרף אדם זר	לד/כג	עח
קדיש – אמירתו לאחר י"ב חודש	לט	קמד
קדיש – במנין מצומצם עם מחלל שבת יתנה שיהיה שבת	לד/כד	עח
קדיש – האומר על אדם זר מועיל לו תנאי	לד/כב	עז
קהל – מה יותר חמור להחמיר עליהם או להקל	לה – בהערה	קיח
קובר ציפורניים – צדיק	נא	קפב
קודש קודשים – שיר השירים, אם יש בעיה לשוררו	י	יא
קולא – מה יותר חמור להחמיר על הציבור או להקל	לה – בהערה	קיח
קומיקס – קריאתו בשבת	מכתב ח – נ	רלד
קורע כלים בחמתו – כאילו עובד ע"ז	כה	מא
קורע, הפרדת דפי ספרים שנדבקו	ב	א
קידוש – אם יש חובה לעשות שנוולדת תינוקת	יח	כה
קידוש – קידש בבית כנסת ואוכל בבית	ג	ג
קידוש – שתיית רביעית במקום מזונות	ד	ד
קידוש במקום סעודה – בשתיית רביעית מיץ ענבים	מכתב ו – ו	רכז
קידוש במקום סעודה – קידש בבהכ"ל ואוכל בביתו	ג	ג
קידוש במקום סעודה – רביעית יין במקום מזונות	ד	ד
קידוש על מיץ ענבים	מכתב ו – ו	רכז
קידושא רבה – כשנוולדת תינוקת	יח	כה
קיום מצוה בלא ברכה	לד/לה בהערה	פב
קיוסק – שימוש בקרח שנוצר בקיוסק בשבת	מו	קנז
קישוטי הסוכה – יתנה שיוכל ליהנות מהם	לד/לח	פג
קפה ותה – לפני התפילה	יג	יח
קפה ותה – שתייתו בלילה שעושה תיקון כרת	כה	לז
קרבנות – תלמוד תורה חביב יותר	כה	מב

שאלה	סימן	עמוד
קרח - שימוש בו כשנוצר בשבת במקפיא מיוחד	מו	קנז
קריאת ספרי קומיקס בשבת	מכתב - ח	רלד
קריאת ספרים של כופרים - חומר האיסור	לה - בהערה	צא
קריאת שם לתינוקת - בעניין הקידושא רבה	יח	כה
קריאת שמע - יתנה שאם קוראה לפני התפילה	לד/כ	עו
קריאת שמע - מתי סוף הזמן - ע"פ איזה לוח לסמוך	יב - בהערה	יג
קריאת שמע על המיטה - ברכת המפיל לנשים	ו - בהערה	ז

ך

ר' חיים זוננלפד - מעשה מחריד	לה	קח
ר"ח ניסן שחל בשבת - ברכת האילנות בשבת	מכתב - י	רלו
ר"ת - לעשות תנאי כמי הלכה בתפילין רש"י או ר"ת	לד/ד	עא
ר"ת - ע"פ איזה לוח שנה ניתן לסמוך בזמנים	יב - בהערה	יג
ראש השנה - התנאים שטוב לעשותם בתחילת השנה	לד	סח
רב-קו - כשהמכשיר מקולקל לקרוא לאחרים לנסוע	מח - בהערה	קע
רב-קו - כשהמכשיר התיקוף מקולקל	מח	קסז
רב-קו - הטענתו בבית כנסת	מט	קעו
רב - מה יותר חמור להחמיר על הציבור או להקל	לה - בהערה	קיח
רבב הנמצא על הטלית - זהירות בכבוד הטלית	לו	קכד
רבי מתיא בן חרש - אם יש מקור לסגולה בשמו	כו	נו
רבינו תם - הוצאת השבת לשיטתו על פי תנאי	לד/לז	פג
רבינו תם - ע"פ איזה לוח שנה ניתן לסמוך	יב - בהערה	יג
רביעיות - כמה צריך במקום מזונות בקידוש	ד	ד
רביעית יין - למי שאין לו מזונות לקידוש	ד	ד
רביעית יין - למקדש בבהכ"נ ואוכל בביתו	ג	ג
רבנים שסרחו - להוציא את הספרים שלהם	לה	פה
רגלי התינוק - מי נקרא הסנדק	לא	סד
רגליים לחות - לצאת מהאמבטיה זהירות מעיוורון	יא	יב
רדיו - נדלק ברעש כשלוקח חולה ברכבו בשבת	טז	כב
רוח- לעשות לאבק שנמצא בספרים בשבת	א	א

שאלה	סימן	עמוד
רחיצה - במים חמים ביו"ט שני של גלויות	מ	קמז
רחיצה - לפני התפילה	מא	קמח
רכב - לוקח חולה בשבת ונדלקה מוזיקה	טז	כב
רסן פיו ותאוותיו - מהם הסיגופים האמיתיים	כה	נו
רעש - לוקח חולה ברכבו ונדלקה מוזיקה	טז	כב
רפואה - אין למי שמבזה תלמידי חכמים	לה	פו
רפואה - הפותח פיו לשתות מי הגשמים האם יברך	טו	כ
רפואה - התרחקות מעישון	כא	לא
רפואה - נוטל תרופה עם מים, אם יברך על המים	טו	כ
רפואה - פתיחת הפה לגשמים שבין פסח לעצרת	יד	יט
רפואה שלמה - סגולה בטלית חדשה	לו	קלב
רצה והחליצנו - אם אומרים והגם שאכלנו	כח	סא
רש"י - לעשות תנאי בתפילין כמי ההלכה רש"י או ר"ת	לד/ד	עא
רשות הרבים - טעם ההיתר להוצאה ביו"ט	ל	סג
רשע - מי שזרק ציפורניו	נא	קפב

ש

שבוע שחל בו - כיבוס בו טלית של מצוה	לו	קלב
שבועות - הגשמים שירדים מפסח אם גשמי קללה	יד	יט
שבועות - הפותח פיו למי הגשמים האם יברך	טו	כ
שבועות - להפסיק מהלימוד בעלות השחר	יב	יג
שבועות - פתיחת הפה לגשמים שירדים לפני	יד	יט
שבועות - תיקון כרת בלילה, אם יש בעיה לשתות	כה	לז
שבע ברכות - עריכתו ע"י אחים בתוך י"ב חודש לאחיהם	מכתב - א	ריח
שבעה עולים - לצרף מחלל שבת בפרהסיא	לד/כד בהערה	עח
שבת - איזה דין מוקצה יש לסיגריות	כב	לא
שבת - אם מותר לקרוא ספר קומיקס	מכתב - ח	רלד
שבת - אם צריך כשרות למונה מים חשמלי	לז	קלג
שבת - אמירת ויהי נועם במוצ"ש כשחל יו"ט באמצע השבוע	כד	לב
שבת - בעניין הקידושא רבה שנולדת תינוקת	יח	כה

ברכת עובדיה

תוכן ענינים מפורט

ערה

שאלה	סימן	עמוד
שבת - ברצה והחליצנו אם אומרים והגם שאכלנו	כח	סא
שבת - האוכל דג ביום דג ניצל מדג	נ - בהערה	קעט
שבת - המעשה עם יוסף מוקיר שבת	נ - בהערה	קפ
שבת - הנחת תבשיל לח על הפלטה בשמירה	מג	קנ
שבת - הנמכת מוזיקה שנפעלה בשבת	טז	כב
שבת - חל בצאתה יו"ט מתי ילבשו בגדי יו"ט	כג	לב
שבת - טלטול תמונה בשבת	מכתב - יא	רלז
שבת - יציאה עם שעון יד	לח	קלד
שבת - כיבוי מתג חשמל כשהחשמל מכובה	לג	סז
שבת - לברך ברכת האילנות	מכתב - י	רלו
שבת - לולב לנשים ספרדיות אם נחשב מוקצה	ט	י
שבת - לוקח חולה ברכבו, ונדלקה מערכת השירים	טז	כב
שבת - למה אומרים במוצ"ש 'מעשה ידינו - עם ו'	כד	לב
שבת - למה התפילת ערבית של מוצ"ש ארוכה	כד - בהערה	לג
שבת - לעשות תנאי לשנות מתג חשמל בשבת	לד/ב	ע
שבת - לעשות תנאי על הפמוטים לטלטלם שיכבו	לד/ג	ע
שבת - לעשות תנאי שלא לקבל שבת בהדלקה	לד/א	ע
שבת - מוחק ע"מ לכתוב האותיות הראשונות מה דינו	ב - בהערה	ב
שבת - מוקצה באבנים שנועדו לייפות החצר	מכתב - יא	רלז
שבת - מוקצה בכפתור שנפל בשבת	מכתב - יא	רלז
שבת - מי שלא עשה ברית מילה אם יניח תפילין	יט	כז
שבת - ניקוי מברשת השיניים	מד	קנג
שבת - סעודה חלבית	נ	קעט
שבת - ע"פ איזה לוח שנה לסמוך בזמני השבת	יב - בהערה	יג
שבת - עדות הרב יצחק יוסף על עצמו שבירך על האילנות בשבת	מכתב - י	רלו
שבת - קידוש במקום סעודה ברביעית מיץ ענבים	מכתב - ו	רכז
שבת - קידוש על מיץ ענבים	מכתב - ו	רכז
שבת - קיום מצוות שילוח הקן	ה	ה
שבת - שימוש בקרח שנוצר בשבת ע"י מקפיא מיוחד	מו	קנז
שבת - שתיית רביעית יין בקידוש במקום מזונות	ד	ד

שאלה	סימן	עמוד
שבת לעונג ניתנה – אכילת סעודה חלבית	נ	קעט
שבת – קידש בבית כנסת ואוכל בביתו	ג	ג
שבת – הסרת אבק מספרים	א	א
שבת – הפרדת דפי ספרים שנדבקו	ב	א
שהחיינו – ברכתו על בגדים חדשים לאבל תוך י"ב חודש	מכתב – א	ריח
שהכל – שמברך יתנה על כל מה שיקבל	לד/ט	עב
שהכל נהיה בדברו – הפותח פיו למי הגשמים	טו	כ
שובה ה' – אמירתו במוצ"ש בבית האבל	כד	לז
שובה ה' – אמירתו במוצ"ש כשחל באמצע השבוע יו"ט	כד	לב
שובה ה' – אמירתו במוצ"ש כשחל פורים בשבוע	כד	לו
שובה ה' – אמירתו במוצ"ש כשחל פסח בליל שבת	כד	לו
שובה ה' – אמירתו במוצ"ש שחל בו תשעה באב	כד	לז
שובה ה' – אמירתו במוצאי יו"ט שחל באמצע השבוע	כד	לב
שולחן שהאכילו העניים – עושים ממנו ארון קבורה	לו – בהערה	קכח
שומע כעונה – יתנה בברכת חבירו שלא רוצה לצאת	לד/י	עב
שופך דמים – כאילו למי שאינו מבקר את החולה	כה	מא
שורף ציפורניים – חסיד	נא	קפב
שז"ל – התורה מגינה ומכפרת על עוון חמור זה	כה	מג
שחיה בבריכה של המלון – ללא תשלום	מח – בהערה	קעב
שטיבלך – תפילה בישיבה לבחור שקם מאוחר	כ	כח
שטיפה – למברשת השיניים בשבת	מד	קנג
שטרי עדיוטות – אם יש בקומיקס	מכתב – ח	רלד
שיטות וזמנים – בלוח שנה איזה המדויק	יב – בהערה	יג
שיטת הגר"א – יקרא ק"ש לפני התפילה בתנאי	לד/כ	עו
שיטת השו"ע – איזה לוח שנה הכי מדויק	יב – בהערה	יג
שיטת מג"א – יקרא ק"ש לפני התפילה בתנאי	לד/כ	עו
שילוח הקן – אם נשים פטורות מלקיימה	ו	ו
שילוח הקן – אם שייך לומר שנחשב מצות עשה שהזמן גרמא	ו	ו
שילוח הקן – יגלה דעתו שלא יזכה בביצים שבביתו	לד/יח	עה
שילוח הקן – קיומו בשבת	ה	ה

שאלה	סימן	עמוד
שינוי מתג החשמל – לעשות תנאי לשנותו בשבת	לד/ב	ע
שינויים בנוסחאות הסידור	מכתב – ב	ריט
שינויים – בירך על גרעין ונתקע בין שיניו	יז	כד
שיעור המים – של הנטילה, יתנה כשלא יהיה לו	לד/כו	עט
שיר השירים – אם יש בעיה לעשות ממנו שירים	י	יא
שירים – באמצע דרשת החתן בר מצוה	נג	קפח
שירים – נדלקו ברעש כשלוקח חולה ברכבו בשבת	טז	כב
שליח ציבור – יתנה שתפילתו תהיה נדבה אם לא עונים	לד/לט	פד
שליח ציבור – עלית מחלל שבת בפרהסיא	לד/כד בהערה	עח
שליח ציבור – שטעה בספה"ע וענו לו רק ימים	ז	ז
שליח ציבור – שמבקשים ממנו להתפלל מהר	מכתב – ט	רלה
שליח ציבור – שמתפלל כתיקונו, והציבור מדקדקים אותו	מכתב – ב	ריט
שליחויות – אם ניתן לשלוח חבילה בתא המטען של האוטובוס	מח – בהערה	קעב
שם ה' – הכתוב במחשב מחיקתו	מכתב – ח	רלד
שם השם – להשמיע שיר משיר השירים	י	יא
שם לתינוקות – בעניין הקידושא רבה	יח	כה
שמאל לימין – בפרכת הפרוכת	מה	קנה
שמונה עשרה נרות – בעניין סגולת רבי מתיא	כו	נו
שמונה עשרה פרקי תהילים – בעניין סגולת מתיא	כו	נו
שמחה של מצוה – להשמיע שיר בשיר השירים	י	יא
שמיטה – יתנה שהמיסים לא ילכו לגינון	לד/טו	עד
שמן של חנוכה – תנאי על הנותר ממנו	לד/לו	פב
שנה בשנה – הלוח שנה המדויק	יב – בהערה	יג
שני אותות – מי שלא מל אם יניח תפילין בשבת	יט	כז
שנים עשר חודש – המשך באמירת הקדיש	לט	קמד
שעון יד – יציאה על היד בשבת	לח	קלד
שעון שבת – כיבה את החשמל, לנתק את המתג	לג	סז
שעון שבת – לעשות תנאי לשנות הזיון	לד/ב	ע
שפיכות דמים – למי שאינו מבקר החולה	כה	מא
שקיעה – אוכל ביו"ט אם צריך להפסיק	כז	נט

שאלה	סימן	עמוד
שקיעה - ע"פ איזה לוח שנה ניתן לסמוך	יב - בהערה	יג
שריפה - לס"ת שכתב מין	לה	צ
שרפת השמן הנותר של חנוכה	לד/לו	פב
ששת ימי המעשה - אמירת ויהי נועם כשח"ל יו"ט בשבוע	כד	לב
שתייה - בלילה שעושה תיקון כרת	כה	לז
שתייה לפני התפילה	יג	יז
שתיית מי הגשמים - האם יברך עליהם	טו	כ
שתיית רביעית במקום מזונות - כמה רביעיות צריך	ד	ד
שתיקה - גדולה מתעניות וסיגופים	כה	נו

ת

ת"ח - בגלל שמבזים אותם חרבה ירושלים	לה	פו
ת"ח שסרה - אם להוציא את הספרים שלו	לה	פה
ת"ת - יותר מכל פ"ד תעניות	כה	מה
ת"ת - לומד בלילה ומסופק מתי עלוה"ש	יב	יג
ת"ת - מכפר על העבירות החמורות	כה	לח
ת"ת - מכפר על העוונות	כה	לח
ת"ת - מכפר על עיון החמור של הוצאת שז"ל	כה	מד
תא מטען של האוטובוס - האם ניתן לשלוח חבילה	מח - בהערה	קעב
תבן - הכניס למעט גובה הסוכה ולא ביטל	ח	ט
תבשיל לח - הנחתו על הפלטה בשבת בשמירה	מג	קנ
תה וקפה - לפני התפילה	יג	יח
תה וקפה - שתייתו בלילה שעושה תיקון כרת	כה	לז
תוכו אכל קליפתו זרק - רק רבי מאיר	לה	צד
תוספת שבת - יתנה שמקבל שבת רק למלאכות	לד/כט	פ
תוספת שבת - לעשות תנאי שלא לקבל בהדלקה	לד/א	ע
תורה - אם יש בעיה לעשות מהפסוקים שירים	י	יא
תורה - מכפרת שעוסקים בהתמדה	כה	לט
תורה - תפילה מאוחרת על חשבון חברותא	כ	כח
תורה מכפרת עיון	כה	מב

שאלה	סימן	עמוד
תחבורה ציבורית - האם צריך לשלם ביום הבחירות	מח - בהערה	קסט
תינוק - מי נקרא הסנדק בברית	לא	סד
תינוקת - שנולדה עשיית קידושא רבה	יח	כה
תיקון - למי שנכשל באיסור נדה	כה	מג
תיקון כרת - לומד בלילה אם יש בעיה לשתות	כה	לז
תיקון כרת - למי נועדו הסיגופים	כה	לח
תיקון כרת - עשייתו בליל יו"ט	כה	לז
תיקון להוצאת שז"ל - לימוד תורה	כה	מד
תלמוד תורה - ההסתכלות על ת"ח שסרח	לה	פה
תלמוד תורה - יותר מכל פ"ד תעניות	כה	מה
תלמוד תורה - לומד בלילה ומסופק מתי עלוה"ש	יב	יג
תלמוד תורה - מכפר העבירות החמורות	כה	מב
תלמוד תורה - מכפר על העוון החמור של הוצאת שז"ל	כה	מד
תלמוד תורה - מכפר על העוונות	כה	מב
תלמוד תורה - עשו ארון קבורה מהשולחן שלמדו עליו	לו - בהערה	קכח
תלמיד חכם - שלא יסגף את עצמו	כה	לח
תלמיד חכם - שמוחל על כבודו יגלה דעתו	לד/יז	עה
תלמיד חכם שאין בו דעה - נבלה טובה ממנו	לה	צה
תלמיד חכם שסרח - אם להוציא את הספרים שלו	לה	פה
תלמידי חכמים - בגלל שמבזים אותם חרבה ירושלים	לה	פו
תנ"ך - אם יש בעיה לעשות מהפסוקים שירים	י	יא
תנאי - בברכת המוציא לפטור ברכת מזונות	לד/יא	עג
תנאי - במיסים שמשלם לעירייה	לד/טו	עד
תנאי - בנתינת צדקה רק כשיגיע הכסף לעני	לד/יב	עג
תנאי - בקבלת השבת כהגאונים או כרבינו תם	לד/ל	פ
תנאי - בקראית שמע לפני תפילת שחרית	לד/כ	עו
תנאי - בתפילין של רש"י ורבינו תם, כמי ההלכה	לד/ד	עא
תנאי - גילוי דעת על הזכרת שם השם במשך היום	לד/ח	עב
תנאי - כשיכבה החשמל יוכל לכבות את המתג	לג	סז
תנאי - כשיקנה כלי החייב טבילה, לא לזכות בכלי	לד /טז	עד

שאלה	סימן	עמוד
תנאי - לגבי השיעור של נטילת ידיים	לד/כו	עט
תנאי - להאומר קדיש על אדם זר	לד/כב	עז
תנאי - להאומר קדיש על קרוביו, לצרף עוד נפטר	לד/כג	עח
תנאי - להנחת תפילין בחול המועד	לד/כז בהערה	עט
תנאי - להפרשת חלה על כל הקמח שידבק	לד/לד	פא
תנאי - לטלטל הפמוטים לאחר שכבו בשבת	לד/ג	ע
תנאי - למתאחר בתפילת מנחה בערב שבת	לד/כט	פ
תנאי - לסופר את העומר בבין השמשות	לד/כח	עט
תנאי - לשומע ברכו בערב שבת לפני תפילת מנחה	לד/לג	פא
תנאי - לתרו"מ לערב שבת	לד/מ	פד
תנאי - מועיל אפילו למאה שנה	לד בהערה	ע
תנאי - על הוצאת השבת לשיטת רבינו תם	לד/לז	פג
תנאי - על מותר השמן והפתילות של חנוכה	לד/לו	פב
תנאי - שאוכל לחלק הצדקה שבקופה כרצונו	לד/יב	עג
תנאי - שאם אצטרך להשתמש במתג החשמל בשבת	לד/ב	ע
תנאי - שאם אשמע הבדלה בביהכנ"ס, ולא יהיה יין בביתו	לד/לב	פא
תנאי - שאצטרף לזימון בעשרה	לד/כא	עז
תנאי - שבמניין מצומצם הקדיש יהיה כשבח	לד/כד	עח
תנאי - שברכות התורה שמברך יחולו עד למחר	לד/כה	עח
תנאי - שברכת התפילין תחול עד לבית הכסא	לד/ה	עא
תנאי - שהמיסים לא ילכו לגינון בשמיטה	לד/טו	עד
תנאי - שיוכל לילות כסף מקופת ביתו	לד/יב	עג
תנאי - שיוכל ללוות במעות המעשר לכל מצווה	לד/יד	עד
תנאי - שכל מה שמברך יפטור כל מה שיקבל	לד/ט	עב
תנאי - שלא אצא י"ח בברכת השני כשרוצה לברך	לד/י	עב
תנאי - שלא יחול נדר על צדקה שרציתי לתת ושכחתי	לד/יג	עג
תנאי - שלא לקבל שבת בהדלקה	לד/א	ע
תנאי - שמברך על טלית גדול לפטור טלית קטן	לד/ו	עא
תנאי בברכת הטלית - שאם יוריד לא יחשב הפסק	לד/ז	עא
תנאי וגילוי דעת - שמבטל עצמו כלפי הקב"ה	לד/מא	פד

שאלה	סימן	עמוד
תנאי לקורא המגילה לבני ביתו	לד/לה בהערה	פב
תנאי לש"צ - שאם לא עונים שתפילתו תהיה נדבה	לד/לט	פד
תנאי על נויי סוכה - שיוכל ליהנות מהם	לד/לח	פג
תנאי - שבליל התעניות לא יקבל התענית עד עלות השחר	לד/לא	פ
תנאים - טוב לעשותם בתחילת השנה	לד	סח
תעזבני יום יומיים אעזבך	נד	ריג
תעניות - אם יש עניין בשתיית תשע לגימות ליד המזוזה	כט	סב
תעניות וסיגופים - למי נועדו	כה	לח
תענית - לעשות תיקון כרת ביו"ט	כה	לז
תפילה - אכילה פחות מכביצה לפני עלה"ש	יג	יז
תפילה - אם יש בעיה להתרחץ לפני התפילה	מא	קמח
תפילה - בחור שקם מאוחר אם יתפלל בישיבה	כ	כח
תפילה - במקלט שאין בו חלונות	מכתב - ט	רלה
תפילה - כהן אם מועיל שיקח ידיים לברכת הכוהנים במגבון	מכתב - ז	רלב
תפילה - להפסיק לאכול בעלות השחר	יג	יז
תפילה - לנשים בקביעות בבית הכנסת	מז	קנח
תפילה - ע"פ איזה לוח שנה ניתן לסמוך	יב - בהערה	יג
תפילה - קם מאוחר אם יתפלל במניין על חשבון חברותא	כ	כח
תפילה - ש"צ שטעה בספה"ע וענו לו רק ימים	ז	ז
תפילה בפלג המנחה - ע"פ איזה לוח שנה לסמוך	יב - בהערה	יג
תפילה מהירה - ש"צ שמבקשים ממנו להתפלל מהר	מכתב - ט	רלה
תפילין - הנחתו בסיוע של גוי	מכתב - ד	רכה
תפילין - לעשות תנאי כמי ההלכה רש"י או ר"ת	לד/ד	עא
תפילין - לעשות תנאי שתחול הברכה עד לבית הכסא	לד/ה	עא
תפילין - מי שלא עשה ברית מילה, להניח בשבת	יט	כז
תפילין שכתבם אפיקורוס - ישרפו	לה	צ
תפילת יו"ט - כשחל באמצע השבוע, אמירת שובה	כד	לב
תפילת מנחה - ביחד עם שחרית	מב	קנ
תפילת מנחה בער"ש - שמע ברכו יעשה תנאי	לד/לג	פא
תפילת מנחה בערב שבת מאוחרת - צריך להתנות	לד/כט	פ

שאלה	סימן	עמוד
תפילת מנחה גדולה – ע"פ איזה זמן של לוח שנה	יב – בהערה	יג
תפילת מנחה קטנה – ע"פ איזה לוח שנה לסמוך	יב – בהערה	יג
תפילת נדבה – תנאי לש"צ שאם לא עונים לברכותיו	לד/לט	פד
תפילת ערבית – אמירה במוצ"ש ויהי נועם בבית האבל	כד	לז
תפילת ערבית – אמירת ויהי נועם במוצ"ש כשחל פסח בשבת	כד	לו
תפילת ערבית – אמירת ויהי נועם במוצ"ש שחל בו ט' באב	כד	לז
תפילת ערבית – אמירת שובה ה' במוצ"ש כשחל פורים בשבוע	כד	לו
תפילת ערבית – שובה ה' במוצ"ש כשחל יו"ט באמצע השבוע	כד	לב
תפילת ערבית – שובה ה' במוצאי יו"ט	כד	לב
תפילת ערבית של מוצ"ש – למה היא ארוכה	כד – בהערה	לג
תפילת שחרית – יתנה על קריאת שמע לפני התפילה	לד/כ	עו
תפילת שמונה עשרה – הפסיק באמצע, לאן יחזור	נב	קפו
תקנה לעוונות – למי נועדו הסיגופים	כה	לח
תרו"מ מערב שבת – על תנאי	לד/מ	פד
תרומה – יתנה שיוכל לחלק הצדקה שבקופה כרצונו	לד/יב	עג
תרומה – יתנה שיוכל לילוות כסף מקופת ביתו	לד/יב	עג
תרומה – יתנה שמה שחשב לתת לא יהיה נדר	לד/יג	עג
תרומת מעשר – יתנה שיוכל לעשות בהם כל מצוה	לד/יד	עד
תרופה – נוטל איתה מים האם יברך עליהם	טו	כ
תשובה – כפרת העבירות החמורות – לימוד תורה	כה	מב
תשובה – לכריתות ומיתות בי"ד – לימוד תורה	כה	לט
תשובה – למי נועדו הסיגופים	כה	לח
תשובה לחטא של הוצאת שז"ל – לימוד תורה	כה	מד
תשובה עילאה – ע"י לימוד התורה	כה	מד
תשלום – האם צריך לשלם לאוטובוס ביום הבחירות	מח – בהערה	קסט
תשלום נסיעה – כשמכשיר הרב-קו מקולקל	מח	קסז
תשע לגימות – ליד המזוזה לפני הצום	כט	סב
תשעה באב – כיבוס הטלית בשבוע שחל בו	לו	קלב
תשעה באב – שחל במוצ"ש אמירת ויהי נועם	כד	לז